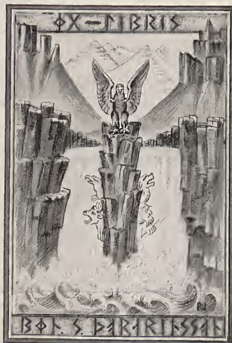

EX-LIBRIS

Videnskabernes fortroelige,
Islands værdige Ven, S.T. Herr
Lieutenant Smith, offereres denne
liden Bog, til venskabelig Erind-
-ring af Forfatteren

M Stephensen

50/-

Eptirmæli Atjándu Aldar

eptir Krists híngadburd,

frá

Ey-konunni

Islandi.

I þessarar nafni framvørpud

af

Magnúsi Stephensen,

K. H. virkilegu Júftitsrádi og Justitiario í þeim konúngl. íslendska Lands-yfirretti, Tilsjónar-manni ens konúngl. íslendska Lands-uppfrædíngar Fjelags, Medlimi þeirra konúngl. norsku Vísinda og íslendska Lærdóms-lista Fjelaga, og correspónderandi Medlimi ens scandinaviska Literatur Fjelags.

Kosta almennt í blárri kápu 68 skild.

Leirárgørdum vid Leirá, 1806.
Prentud, á Forlag Islands opinberu Vísinda-Stiptunar,
af Bókþryckjara G. J. Schagfjord.

Til Lesarans!

Eptir tilmælum nockurra Lærdóms-vina, lagdi eg, fyrir meir enn 3ur árum, í Eyjunnar **Islands** nafni, fyrstu hønd á ad skráſetja einhvørja Utfarar-minníngu þeirrar Atjándu Aldar frá **Krists** híngadburdi, þó med á-formi, ad minnast einúngis þess allra merkilegasta um hennar skeid, sem þessari eyju vidkom, og um leid ad láta þetta stutta Yfirlit hellstu **vidburda**, á fá-

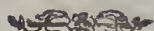

um ørkum fylgja mínum, um sama leitid lyktudu, **Minnisverdu Tídindum**, frá **Vordøgum** 1799 til **Midsumars** 1801, sem þanninn nádu skammt eitt fram yfir Aldamótin. Samanhángandi vid þessi **Tídindi**, og med framhøldnu bladsídu- og nótna tali, lét eg því hin fyrstu ørk þá undir eins prenta, sem þessvegna finnst svo lagad í þessari Utgáfu **Eptirmælanna**; en fljótt fann eg þess fyritekne erfidis miklu vandrædi, og valdi því heldur ad draga nockud **Tídindanna** og þessara **Eptirmæla** útkomu, uns heilsufar mitt, sem ecki leyfir mér framar eins vidhaldandi lestra og skriftir og ádur, flutníngar til míns núveranda bústadar, og þar af leidandi margvísleg naudsynja umsvif, gjørdu mér fært ad bjóda Løndum mínum, í þessum **Eptirmælum**, nockud meira enn magurt Registur þess hellsta, er sú, Landi voru í

mergu

mörgu markverdasta, og nýlega framlidna Atjánda Öld framleiddi til skodunar á vorn íslendska sjóndeildar=hríng, og þó batt áformid og fyrsta byrjanin mig, ásamt þeim þraungu takmörkum, er eg vard ad skapa þessum **Eptirmælum** vid þeirra, framyfir mína fyrstu ímindun, ódum vaxandi stærd, til alls vída ad láta þau verda lítid meira enn Registur. Loksins fann eg þó nú vid þeirra lok, ad vaxin vóru upp til fjórfaldrar stærdar vid þá í fyrstu áformudu, og þessvegna, ad óhæfileg vóru í eitt Bindi med mínum, annars fullstóru, **Tídindum** til fyrnefnds tíma, lét þessvegna prenta sérílagi á ný þessara sídasta og **Eptirmælanna** fyrsta blad, og hvört um sig med tilheyrandi Formála verda adskilid og mátulega stórt Bindi. Ofbreyti þau samt minna Lesara þolinmædi, tel eg þau ordin hellst um of laung, einkum med tilliti til þess þreytanda lest-

 urs

urs og erfidis, sem þau siálf hafa í lángañ tíma orsakad mér, framyfir añad ritgiørd-um vidkomandi, er eg híngad til hefi lagt hond á, þar øll áhøld og faung til þeirra framvarps, vóru mér svo torfengin, morg lángsom yfirferdar og seinfundin.

Á hvørju mín Eptirmæli eginlega grundvallast, hefi eg í skíríngar-greinum nedan undir vída hvar tilvísad, en þó vída fundid þetta of laugsamt og ógjorlegt, einkum hvar æfisøgu-brot merkis-manna og adrar fráságnir eru af mér vída ad, jafnvel úr mørgum skrifudum skjølum samanlesnar, svo sem 290-92, 299, 311, 342-44 skíríngar-greinir, er eg af mørg-um nefni til dæmis, og hvad um Commissionir er framsett, bls. 716-28; bækur í ýmsum lærdómum, bls. 770-78, auk svo margs annars. Nockrir þeirra Annála, er gjørdu þeim ódaudlega Bisk-

upi

upi Dr. Hannesi Finnssyni fært, ad géfa Løndum vornm sitt lærdóms-ríka rit um Mannfækun af Hallærum, og þó einkum þetta ágjæta rit lengst af, léttu mér hardæra toluna í þessum Eptirmælum. Stiptamtmanna, Biskupa, Amtmanna, Løgmanna, Landfógeta, Løgþíngisskrifara rødina, var audveldast af øllu ad finna, bædi eptir Kóngsbréfa Registrum, og því, er Fedgarnir, Jón Prófastur Halldórsson, Dr. Finnur Jónsson Biskup og Vigfús Prófastur Jónsson hafa hér um eptir sig látid, en — svo lítid sem eckért af þeirra æfisøgum hefi eg eptir þeim framfært, þar eg undir eins sá, ad Eptirmælin, ágvordud til stutts yfirlits þess allra merkilegasta á 18du Øldinni, kjæmust oflángt frá þeirra eginlega augnamidi og nidurskipun, ef hér um-mindudust í Æfi- og adrar -søgur, og mundu þar vid skjótt vaxa til marg-

faldrar stærdar. Þó hefi eg á einstökum stödum leyft mér í skríngar-greinum ad bjóda fáein æfisögu-brot, til upplýsíngar merkis atrida, einkum þau, er eg fann flesta adra hafa þegjandi ad mestu eda allt ödruvísi yfirfarid, en sem lestur ýmislegra rita og skjala gáfu mér efnid í, vonandi ad Landar mínir finni þau í fleiru enn einu tilliti ecki öldúngis ófródleg.

Til Stipt-prófasta talsins fann eg litla hjálp, en því miklu meiri til Prófastanna, þar sem eg hafdi þeirra röd fyrir mér fyrir Skálholts-stipti allt ad 1790, í Biskups Drs. Hannesar Finnssonar Sóknarpresta tali Skálholts-stiptis, hvörja eg átti audveldt ad fullkomna fyrir 10 Aldarinnar sídustu ár; en fyrir Hóla-stipti á eg ad þacka Prófasta talid Hra. Biskups Geirs Vídalíns gódvild, í því ad ljá Mag. Hálfdánar

ar Einarssonar eptirlátna Safn til Presta-tals Hóla-stiptis, ásamt nockrum Embættis-bréfa bókum frá því Stipti, en Hra. Assessors B. Grøndals vinsamlegu adstod, úr þessum bókum øllum ad útdraga þad, sem bls. 627-36 hér-adlútandi halda, þegar eg undantek 2 eda 3 skríngar-greinir. Hra. Biskupinum á eg og einstakar upplýsíngar ad þacka um Prófasta og Rectóres á seinustu árunum, líka enn ítarlegri Fólks-tolu Toblu, enn þá sem finnst bls 596, en vegna tolustafa fædar vid Prentverkid, of margbrotna til prentunar. Auk þess, sem hún, eins og sú prentada heldur, tel eg í henni markverdast, ad um Allda-mótin vóru á øllu landinu 6231 sveinborn og 6300 meyborn 10 árum ýngri, 158 karlar yfir áttrædt og 6 yfir nírædt, en 285 konur yfir áttrædt og 35 yfir nírædt. Mestur

fjöldi fullorðins fólks á milli tvítugs og þrítugs, nefnilega: 3385 karlmenn og 4060 konur. Til Rectóra-talsins fann eg góðann studníng fram til 1740 í Histor. Eccles. Isl., en síðan hefi eg það eptir Kóngs-bréfum og úrskurðum, og Hra. Prófasts Gudlaugs Sveinssonar Vatnsfjarðar Annál síðari, sem eg að gjöf síns lærða höfunds á, fengið fullkomnað: um seinni helmíng Aldarinnar gaf hann mér og í mörgu fleiru ágjæta vegleiðslu, einkum við það vandrædasama Sýslumanna-tal, til hvörs eg alls enga áreidanlega hjálp fyrir mér fann, heldur varð sjálfur eptir lánga og ítrekaða lestra flestra Lögþíngis-bóka, gamalla Dóma-bóka, Annála, Kóngsbréfa-safna og annara skjala, frá upphafi að samantaka það, sem hér nú finnst, og víða að beidast upplýsíngar með bréfum, um vafasöm atriði nockur. Mitt gjörða út-

útkast til þess vann og góda upplýsíngu vid þess yfirlestur af mínum elskulega Födur, Herra Stiptamtmanni Olafi Stephánssyni, og samburd vid Stipts- og Amta-bækur og bréf ýmisleg; líka og vid þess sendíngu til Hra. Sýslumanns Skúla Magnússonar, ad því leiti sem hann, til adgætslu, lédi mér gódsamlegast nockur blöd, á hvor Fadir hans hafdi, sér til minnis, ýmislegt héradlútandi lauslega uppteiknad, en ósamanhángandi, hellst eldri tídum, en 18du Öld minna vidvíkjandi, ad ára-tölunni óvisst, og um Nordurland ad mestöllu vantandi, en fyrsta audsjáanlegt laust útkast, sem þó vard mér til gleggvari leidarvísirs í mörgu, einkum því, sem nockrar skríngargreinir vid Sýslumanna-talid innihalda. Mitt seina fyrirtæki einnunn ad géfa Lesurum mínum í hendur Registur Sýslumanna á Atjándu Öld, svo sem

Land-

Landsins Yfirvalda, svipti mig, tímans naumleika vegna, færi á ad ødlast þess umbót frá Hra. Sýslumanns Jóns Jacobssonar hendi, þó eg sannspurt hafi, ad hann nockra stund safnadi til Sýslumanna-tals fyrir Nordurland, en mér eckert ord af því audnast enn ad sjá, og þó eg engannveginn efa þyrfti velvild þessa godfræga Lærdóms vinar, ad styrkja til fullkomnunar þessara, sem annara lærdóms vidburda, hefdi eg gétad hennar leitad. Avísan um nockur árstøl sídustu Sýslumanna-skipta, og útvegur um Vestur-amts-Collectanna upphæd, ber mér ad þacka Studioso Hra. Sigurdi Bjørnssyni Thorgrimsen, og sjálfra Collectu-reikninganna meddeilíngu hlutadegandi Hrra. Amtmanna gódvild. Þó hefir enginn svo ítarlega adstodad mig til þessa mér erfida verks, sem sá vel-gáfadi, vídlesní,

ni, minnugi og, vid søfn fródlegra og minnisverdra uppteiknana, ástundunarsami Bókþryckjari Hra. Gudmundur Schagfjord, sem gódfúslega hefir léd mér margt upplýsandi og áreidanlegt af þesshåttar søfnum, og vid Eptirmælanna samanteikníngu géfid mér ó-ræka vissu um margt, sem ádur var mér efasamt eda ókunnugt. Einstakar adrar styrkjandi ávísanir á eg og vid fleiri ad vyrda, en of fáar eda litilsverdar til sérlegs þacklætis hér, hvørt eg alúdlegt framber fyrir veitta góda adstod, fyrrnefndum vyrdta vinum og velunnurum. Hra. Assessors B. Grøndals leyfi nýti eg mér, til ad láta hans Snylli-qvædi, edur Samtal Atjándu og Nitjándu Aldanna, Eptirmælunum fylgja til prýdis.

Presta:

Presta-tal á Atjándu Öld og Conrectóra hefdi eg ecki látid vanta í þessi Eptirmæli, sem framtelja því nær alla adra Embættis-menn, hefdi eg treyst mér til, án þess ad draga útkomu Bókarinnar enn þá eitt ár, ad géfa þad út áreidanlegt eda fullkomid. Fyrir Skálholts-stipti hafdi eg þad ad sönnu prentad til, allt ad 1790, í Drs. Hannesar Finnssonar Sóknar-presta-tali, og gat audveldlega framhaldid því til aldamótanna, en — fyrir Hóla-stipti vantadi mig allt, og fann þad, fyrir Eptirmælanna útkomu ófáanlegt, líka vandrædi vid Conrectóranna tal, eptir réttu árstali og áreidanlegu. En — þó eg síst ætti sjálfur ad gjöra rád fyrir svo ólíklegu, sem því, ad Eptirmæli þessi yrdu svo medtækileg hjá Löndum mínum, ad nýtt upplag þeirra kynni væntast ádur enn mjög

lángt

sángt um lídur, — nema med tilliti til minnar þjódar vídfrægu velunnunar til sagnafræda, og til þess, ad Eptirmælanna efni vyrdast mætti full-verdugt yfirvegunar af skynugum mönnum, og ecki óhagfeldt til ad ryfja upp merkis tilburdi fyrir nockrum, ellegar til ad kynna þá úngum og ófródum, og þar med, til endurminníngar og yfirlits í einu, ad fá heila framlidna, en minnisstæda Öld dregna á ný fram til skodunar á sjónarplátsid, enn þótt hér í daufri skuggsjá, — þá er þánkinn um þeirra mögulegt upplag á ný, þó engin óhæfa, einkum þar hann leidir hér til óskarinnar, ad þau þá mættu enn fullkomnari fá birtst í allsherjar ljósi, enn nú í brád frá mínum daufa penna; í hvörri von eg alúdlegast vil umbidja lærda og góda menn, hid fyrsta ad

géfa

géfa mér á gløggvum røkum og skil-
ríkjum byggda ávísun um sérhvad, er
þeir finna mættu efasamt, rángt, vant-
andi og ábótavant, sem þacklátlega skal
af mér sídar notast. Þygg eg þá og
fús adstod og upplýsíngu um Conrectó-
ra hér á landi á Atjándu Øld, eptir
vidlíku formi og Rectóra-talid nú sýn-
ir, og ef menn sakna Presta-tals á
Atjándu Øld í Æptirmælunum, veit
eg fyrir víst, ad enginn á hægra
med áreidanlega úr því ad bæta, enn
vidkomandi Herr. Prófastar, ef hvørr
fyrir sitt Prófastsdæmi vildi láta sér
þócknast, eptir Ministerial-bókunum,
ad uppteikna lista yfir Presta og Presta-
skipti í hvørju kalli um Atjándu Øld,
og Prófasta í somu tíd, med styttsta
Æfi-ágripi um þad merkilegasta, ept-
ir áþeckn formi því, sem Sýslumanna-
eda Hóla-Prófasta-tølin hér sýna.

Imin-

Jminda eg mér þá, ad Eptirmæli þessi, þanninn aukin og umbætt gætu á ný útgéfin lokſins taliſt med markverdari frædi-bókum hjá oss, yfir mjøg svo minnis- og eptirþánka-verd efni. En— uppá ljúfa eda óljúfa medtøku þessa míns vidburdar, kémur þó einúngis, bædi hvørt Eptirmæli þessi byrtaſt uppýngd á ný nockurntíma, og hvørt þeirra lengíng med Preſta- og Conrectóra-tali og lengri æfi-ágripum annara Yfirmanna og Frædara, géfur ſkadleysu von, og med henni Høfundi þeirra lyſt til þeſſarar umbótar.

Án manngreinar álits, án tillits til vildar- edur óvildar-manna, án áforms ad meida nockurn, án minnſtu egingagns eda ávinníngs vonar, hefi eg

 ept-

eptir bestu vitund og hreinskilnustu egin sannfæringu, med fylgislausu yfirliti framvarpad þessum **Eptirmælum** til fródleiks og skémtunar þeim Løndum mínum, sem þau vilja þar til nýta; til minníngar merkis-vidburda á Atjándu Öld; til uppvakníngar um leidréttíngu margvíslegrar óreglu, margvíslegs hyrduleysis, óráds, fylgis- samheldis- og hug-leysis í bjargrædis útvegum; til lagfæríngar midur vandads sidferdis og þeukíngar-háttar, og til nidurkjæfíngar hjátrúar og fordoma, flockadrátta og eydileggjandi ósamlyndis, sem eru sidada menn midur sæmandi. Med Sagnaritarans vidqvæma athygli, og sida-vandlætarans hlutlausa, en bendanda umdæmi, hefi eg eptir bestu þeckíngu og vitund viljad

fram-

framsetja og meta hvad eitt, snortid bresti, leidt fyrir sjónir hid vanvyrdanda í rógi, og odrum samfara vommum*), en vidurkénnt framfarir til góds og sérhvørt loflegt fyrirtæki, án þess med lofi eda lasti um nafngreinda lifandi Landa mína (til hvørs eg þó ecki tel ålþeckt sannmæli um einstök Lærdóms-efni), ad gjøra mitt umdæmi grunsamt; vidurkénnt velgjørdir og vidreisnar áhyggju vid mitt kjæra Fodurland, og, ef ecki er ann-

b 2 ad,

*) Vel má eg annars undirtaka med Þjódskáldinu Eggert Olafssyni hans Endurqvidu 59-60 Erindi:

Þessarar aldar edli blindt,
Um skør fram ei hefi
Lastad, eda Land áminnt,
Láti Gud, hvad rjett er innt,
Blessast æ og bestann ávøxt gefi!
Hitt se grafid í gleymsku sjó — —

ad, hefi eg í øllu **Eptirmalanna** margbreytta efni, géfid Londum mínum fullnóg vidurkénníngar og þackláetis efni vid guddómlega Forsjón, allt eins í þeim margvíslegu og stórkostlegu umbiltíngum, sem **Atjánda Øldin** einninn hjá oss framleiddi. Ad því leiti, ef ecki ødru, óska og vona eg ad Lesarinn ecki ydrist eptir yfirferd hennar **Eptirmala.**

Innrahólmi, þann 1ta Júnii 1806.

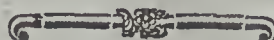
M. Stephensen.

Innihald Eptirmælanna.

b 3 Kon-

Eptir-

Eptirmæli
Atjándu Aldarinnar,
frá
Ey-konunni
Islandi.

Historia — testis temporum, lux veritatis, vita memoriae, magistra vitae, nuntia vetustatis, qva voce alia, nisi oratoris, immortalitati commendatur?
Cicero de Oratore Libr. II, 9.

Þú ert framlidin, eilíflega ertú mér horfin, þú Atjánda Krists Öld! þú, sem ert mér minnisstædust af öldunum, af því þú varst hin sídasta, sem eg misti, og breytilegasta einhvør ad lunderni, hradadir þér á fund þinna eldri systra, géckst til hvílldar hjá þeim þá seinustu nótt ársins 1800, en rís aldrei framar upp mér til yndis edur adstodar. Mér ertú horfin, kjæra öld! á 27da ári ennar 10du aldar frá minni byggíngu vardst þú öll. Hyr-
leit-

leitari miklu qvaddir þú mig, enn þegar þú fyrst heilsadir; þú fridkadir hvad mest í ellinni, nema þar, sem úngdóms skrámur þínar stæckad hefdu og nýjar ábættst. Yndæl varstú mér undir skilnadinn, og stúrandi horfdi eg lengi eptir þér, á medan eg í sídasta sinni fèck litid purpura geisla þíns skrautlega búníngs. Mig ángradi þá, ad þú vildir yfirgèfa mig svo einmana, þegar sídasta qvøldid í árinu 1800 dró upp sitt dymmra nætur-tjald yfir höfud á mèr, svo ad eg aldrei framar fengi þig litid. — Þú hafdir ad sennu til skilnadar heitid mér ýngri systur þinni til umsjónar eptir þig, en — vodalega hafdi mig til hennar dreymt, þóktist eg sjá hana taka vid stór-vøxnum Lurki af hendi þinni, en heyra þig undir eins segja: láttú Ísland til Lurka finna! kom hún svo til mín med lurkinn uppreiddann, eins og eldri systir þín[24]), og hótadi mér herdu, sem hún. Eg qvídi því fyrir misjafnri medferd af henni. — Fagur er ad sönnu búníngur þeirrar Nítjándu Aldar, lísiegur úngdómur hennar, blíd og ástúdleg hennar allrafyrsta qvedja, þar sem hún nú brunar fram á gullrodnum skýjum og med

[24]) Seytjánda øldin hóffst árid 1601, med miklum hardinda-vetri, sem því nefndist Lurkur, eptir hvørn fylgdi Píníngs-vetur árid 1602, en Eymdar ár 1604.

med himneskri dýrd stígur ofan til mín. Fagnudur fylgir hennar komu; jafnvel ørvasa karlar lifna vid; hátídleg veitsla er til reidu í hverri krá; feitir uxar og géld-saudir steiktir eda reyktir á bordum, og nægd af sambodnum øl-saungum. — Mínir Yfirmenn, mínir synir og þær dætur mínar búast um í besta skart, sumar í nýbreyttann búníng; minn Biskup skundar í flugjels-vængjudum heidurs-skrúda og mjall-hvítum kraga af þrennum pípna-rødum, til ad kunngjøra í minni Dómkirkju, í tveimur kirkjum sama dag, ad nú sé mikil Fagnadar og Júbil-hátíd og mikid um dýrdir; ymsir Kennimenn mínir eru málsnjallir nóg um sama, hvørr í sinni kirkju; skjært hvella Orgel-pípurnar, hundrudum saman, vid adkomu hennar; klukkna og hljódfæra og hátídlegra saungva-glaumur bodar mér vída ad, nýkomna Fagnadar- og Júbil-hátíd. — Hér og hvar vid flædar-mál mitt leyptra fall-styckin og þruma út þenna føgnud, og þar blakta øll fløgg í sømu minníngu; á skraut-mennin blánkar af fegurd; hvítir mjolpúdurs-meckir krýna þeirra kolla-tinda til ad auka dýrdina; glæsileg hýbýli, kræst, ylmandi bord, ljúf-fengir dryckir, liprir dansar, fjøldi af litlum, stinnum máludum blødum, gulls- og sylfur-hrugna

glaumur við þau á ríkismanna borðum, sjálf nóttin sumstaðar dagbjört af mørgum ljómandi ljósum og hátt blossandi, tjørgudum vitabrennum, allt — allt boðar mikla Fagnaðar-hátíð hjá mér, þó fjøldi sona minna og Kénnimanna minnist hennar varla.

Mun allt þetta gjørt til heiðurs þér? mín Framliðna! — ónei! til heiðurs þinni nýfæddu systur! En hvørju er þá helst fagnað? máské því, að þú, kjæra Atjánda Øld! ert mér horfin til fulls, en yngri systir þín komin mér til aðstoðar — æ! henni fæ eg ennþá ecki fagnað, því eg óttast að hún leyni Lurkinum, sem mig dreymdi um undir Gull skyckju sinni. Máské fagnað sé enn meiri heillum og minni óheillum, sem vini mína og syni dreymi fyrir í Nítjándu Aldarinnar heldur enn í þinni fylgð? Æ! fár veit hvørju fagna skal!

Þú ert samt framliðin kjæra Atjánda Øld! en — þó að margir fagni því og minnist þín litið héðan af, fagna eg þó hægt um sinn, en vil heldur minnast þín lengur og unna þér sannmæla; Þú varst nockuð mis-lynd, sem þið allar Systurnar munuð ega ætterni til, eptir móður yckar Tíð; mér varstú, eins og eg þess vegna mátti viðbúast, blíð og stygg

stygg á víxl, en hvørt heldur var optar eda lengur vil eg nú stuttlega leida røk til af fáeinum merkis-atridum, svo þaraf ráda megi hvørt eg heldur hafi orsøk ad sakna þín, ellegar fagna komu systur þinnar. Þau skulu undir eins vera þér makleguſt **Eptirmæli** frá mér!

Árferdid, er þú leiddir yfir mig, vil eg, yfir høfud reiknad, ecki svo umqvarta; eldri systur þínar hafa ollad lakara. Þó fátt verdi talid af velti-árum til lands, sem sérlega milda vetra høfdu í fylgd sinni á þínum fyrra helmíngi, svo ad þeir ecki legduſt med ýmsu móti þúngt í bein mín og ílla í nockra útlimi mína, mátti árferdid yfir høfud ad segja, all-sæmilegt heita frá 1702 til 1736, bærilegt til 1750, en fyrstu ílúdlegu qvedju þína 1701 og afleidíngar hennar fram á árid 1702 undanskil eg, því þad er gamall óvandi yckar systra ad heilsa mér ílla; [25]) eins má eg ecki

[25]) Upphaf 11tu og eins 12tu aldarinnar var hardt, 13du og 14du hallærasamt, 15du ásamt mannskiædt af stórsótt 1402, 16dn hardt, 17du Lurka,- Pínings- og Eymdar-ár (sjá nærst undangeugna skríngar-gr.) svo 9000 manna fiellu fyrstu árin af hardindum, 18du 1701 sár-hardt med miklu mannfalli (sjá Biskups Dr. H Finnssonar Rit um Mannfæckun af hallærum á Íslandi, í 14da B. ens konúngl. isl Lærd. L. Fjelags Rita). Hvørnin 19da øldin byrjadi, sýna hennar Tídindi bls. 420-24.

ecki mjøg um árferdis óvedráttu qvarta frá 1758 til þess 1777, eda sídan 1785, þegar eg undanskil bágu árin 1791 og 1792, man eg þad líka, ad vedra-spøk og blíd vóru árin 1765—66 um veturinn, 1781 um sumarid og 1782—3 til vordaganna, 1785—86 og —87 til vors, 1789, 1797 frá Þorra og seinasta ár þitt 1799—til vors 1800, senn velti-ár ad mildi og gjædum. En—vegna afleidínganna fyrir mig og børn mín, verda mér samt, minnis-stæd hallærin. Þó eg nú ecki telji hér øll ár, sem ad eins ángrudu nockra útlimi mína, hér og hvar, og orsøkudu þar manntjón nockurt eda peníngs-fellir og bágindi manna á milli, en ecki almennt storkostlegt hallæri, eins og árid 1701, eda hallæra-bálkarnir 1750—57, og 1777—85, einkum bjargrædis-skort, þá børnin mín féllu þúsundum saman af vesøld og húngri, á eptir lífs-bjargar-stofni þeirra, peníngunum, set eg samt á hardæra listann þessi: 1701, 1715, 1716, 1718, 1722, 1728, 1737—39, 1741—43, 1745—47, 1751—57, 1764—66, 1770—73, 1777—85, 1791—92 og 1798, af því þú á þessum árum annadhvørt sendir mér þúngt vedurattu-far, eda adra óþægd, svo eg átti þá erfidt uppdráttar med fjølskyldu mína og lifandi pening, sem féll hrønnum árin 1701, 1742, 1752, 1754, 1766, 1770, 1772, 1778, 1781, 1784—5, 1791—92, og missist þarhjá hraparlega af stórkostlegum skadrædis vedrum og óhøppum, er þú sendir 1752, 1779, 1797 og 1800. Vard þad á stundum

undra

undra margt, sem ad mér settist til ad auka báruu, sœcka nidjum mínum og raka burt álnum mínum, medan þú rédir fyrir. — Nadk létstú nockrum sinnum naga burt gródur af mér, einkum 1701, 1735 og 1784. Haf-ísa létstú ydugleg hneckja hønum, auka hardœri og óvedráttu, orsaka penings-fall, loka fyrir mér hafsins nœgtabúri, og halda mér gamalli einatt í kaldri og hardleikinni hryggspennu lengi; eg er nú ordin henni svo vøn, ad eg tel ecki allt smá-slángsid; en, man eg enn til fyrstu spennunnar 1701 og hinna seinni 1705, 1729, 1741—42, 1745, 1754—56, 1766, 1781—84, 1786, 1791, 1796 og 1798. Arid 1755 sleppti haf-ísinn mér ecki fyrri enn 3ja Sept., og þrisvar um þinn 100 ára aldur, eda árin 1745, 1766 og 1791 hardspennti hann mig allt um kríng, vestan frá Látra-bjargi, nordan-, austan- og sunnan-verda, allt ad Reykjanesi. Køld vóru líka undir skilnadinn fadmløg eldri systur þinnar, þegar hún med frost-grimdum, árin 1695 og 1699, hlód lagnadar-ísum svo utan um kalin bein mín, ad Hvít-á í Borgarfirdi lagdi upp undir Stóra-ás, og ridid var úr Gardi sydra yfir Stacksfjørd inn á Vatnsleysu-strønd, en gengid úr Skaga á Akranesi í Reykjavík, en ecki varstú øllu hlyrri árid 1717 eda 1742, þegar gengid var yfir mitt Breida-sund og milli allra Breidafjardar eyja, og hvørgi sást í Borgarfirdi út fyrir lagnadar-ísa fyrir fram-

Hh an

an dýpstu fiski-mid[26]). Ecki rauk ad sønnu af hýru þinni einatt þar á milli og sídan, svo sem árid 1784, þó fannst mér þú býsna køld í bragdi árid 1792, þegar og var gengid hér á ísum milli allra eyja hjá Seltjarnar-nesi, frá Videyju ad Hofi á Kjalarnesi, yfir Hvalfjørd frá Klafa-stada-grund, en ridid í Fardøgum frá Skrid-nes-enni ad Skálholts-vík fyrir framan Bit-runa í Stranda-sýslu, og vertídar-loka-hestar vóru reknir á ísi yfir Hvítá í Arness-sýslu, en klaki aldrei fór úr jørdu þad ár[27]). A manna- og penings-fellirinn, er af øllu þessu leiddi, mun eg sídar minnast, þegar fleira hefi talid, er ad sama studdi, svo sem nockurra ára fiskileysi, má eg þó síst álasa þér fyrir sjáargagnid, kæra øld! því drjúg-hendt varstu í skamti þess optast vid mig, svo eg minnist hér ecki á almenn sérlega bág fiski-ár ønnur, enn 1701—2, 1746—47, 1753—55, frá Messum 1783 til þess ad ver-tídar-lokum leid 1784, og árin 1791—92, þó abli stundum optar brugdist hafi á ýmsum út-sveitum, medfram søkum ísa og ógæfta[28]). Engu ad

[26]) Þó hefir frosta-veturinn mikli árid 1348 tekid øllum fram, þegar rida mátti vídast hvar á ísum kríngum allt land.

[27]) Sjá um þetta og fleira hjer eptir árferdinu vid-víkjandi og mann-fellir og fólks-tølu á 18du øld-inni, fyrrgreint Biskups Drs. H. Finnssonar Rit, um Mannfæckun af hallærum.

[28]) Sjá Hra. Stiptamtmanns O. Stephánssonar Rit, um Sjáar-abla, í 7da B. Isl. Lærd. lista Fel. Rita.

ad sídur beid eg allopt stór-skada af sjó, á víxl vid stór-hopp af hvala- og trjá-rekum, svo sem af miklum sjáar-ágángi og stór-flódum árid 1766, 1779 af Öskudags-flódinu vid Eyrarbacka, uefui eg lika árid 1796[29]), og þó lángt yfir øll mikla skadrædis-vedrid og offa-flódid 1799 fyrst á árinu, þegar af mér braut allri sunnan- og vestan-verdri í briminu tøluverdt, og fjøldi býla minna skémmdust stórlega eda legdust af, en uppeptir mér flæddi allri 5 álnum dýpri sjór venju framar, svo uppá føt mín rann sumstadar 300 fadma, sumstadar 600 og allt ad 1500 fadma lángt, hvar þau aldrei fyrri høfdu sjóvøknad, en urdu nú sand-orpin og útsvívyrdt; átti eg aldrei fyrri í ad vada svo djúpann sjó, sem atadi út bestu føtin mín. Fuku þá um koll 2 reisuglegar óþarfa-kirkjur mínar á Nesi og Hvalsnesi, sem eg ecki syrgi, en eptir miklum Kaupmanna-húsum og stórum búdum á Eyrarbacka, Bátsøndum, Keblavík, Búdum og Olafsvík, bæjum, hjøllum, gódum tødu-vøllum, ver-gøgnum, hér um 200 skipum, miklum heyja- og matar-faungum barna minna, 200 fjár, fleiri enn 60 hrossum og nockrum kúm, sem sjór eda stórvidri kollvørpudu, skémmdu, mølvudu og hripsudu frá mér med ofbeldi, sýt eg enn[30]). Sømuleidis beid eg tjón af miklum skip-tøpum og manna-missir med þeim, af hvørjum mér

 enn

[29]) Sjá Tídindanna I. Bindi bls. 249.

[30]) Sjá Tídindanna II. B. bls. 106-117.

enn svída sárast 15 skiptapar árid 1752, 11 árid 1757, 9 árid 1758 á Sudurnesjum med 44 mönnum, og 3 skiptapar vestra; margir skiptapar á sunnanverdri mér árid 1767, þegar eg í 2 daga á vertídinni misti þar í sjó fleiri enn 80 manna, þar ofaná 1785 hér um 50, sem þad árid drucknudu, en árin 1791 og 1792 med sama móti 72, og árin 1793 og 1794 hér um 60. Til 13 skip-tapa um árin 1795 og 1796 rekur mig enn minni, 3ja 1797, 4ra 1798, en þó einkanlega til þinnar seinustu hrak-qvedju med 8ta skiptøpum og drucknun fleiri enn 60 manna árid 1800. Hefi eg þó eckért minnst hér á kaupfara-tjón, eda manna-missir med þeim þá eda fyrri, og sjaldnast hin árin samantalid þá, er fórust í ám og vøtnum, því hellst ofmargt er þanninn týnt af mínum atorkusømustu børnum, hverra nér finnst eg lengi sakna megi. — Skal eg nú, eptir allt þetta, hæla breytni þinni og vid-skilnadi vid mig? bista Øld! — nei, hægt ser eg mér ad hólinu! — Skal eg heldur fagna komu systur þinnar? — Sárr veit hvørju fagna skal!

Arferdis stygglyndi þitt med køblum til lands og sjáar, hefdi eg efalaust sídur á band fest, og ecki hefdi þad eins ílla lagst í mín eldrudu bein, hefdir þú ecki þess á milli aukid þar ofaná ødru verra, og qveikt upp Brennusteins-elda umbrot í ydrum mínum, hvar af eg ýmist fécк skadlegar ryckíngar og óstjórnlegann skjálfta, ellegar brennandi uppkøst, sem svidu og svívyrdtu føt mín og ásýnd, snérist þar vid hallæra-sóttin til

miklu

miklu verra, og magnadist hún þá fyrst algjørlega hjá børnum mínum. Einatt vard eg af þér eptirminnilega hrjád med þessu móti; minnist eg nú fyrst á Elda-umbrotin, og nefni til árid 1716, þegar qviknadi í mér þar, sem votast var þó um, í sjálfum Gríms-vøtnunum, en ári seinna, edur 1717 þar, sem einna óeldsimast vyrdast mætti, í Austur-jøklum, svo eg upp um þá vard loks ad spúa saudi yfir Þingeyjar-sýslu og Eyjafjørd, med myrkvidri og stór-brestum. Um vorid 1721 fengu ný stórkostlegri elds-umbrot útrás um Køtlugjárs jøkul-mynnid med braki og stór-brestum, sand mecki, svælu og eldgusum, vatnsflódi ógnarlegu og jøkla-hlaupum, yfir Myrdals-sand til hafs, og ollu þau bædi miklum skada og hardæri strax eptir. Árid 1724 brann hún Krabla mín; Mývatn þornadi upp ad mestu um tíma, en nálæg hérød skémmdust stórum, einkum 1728, því sami eldgángur héldst þar vid í greud lengst af til 1730, hvíst í Krøblu, Leirhnjúki eda Bjarnar-flagi og þar um pláts. Árid 1727 sprack eg um Øræfajøkul med offalegri vatns-útrás, svo ad stór jøkul-stycki, líkust smá-fjøllum veltust þar utan af mér fram yfir undir-lendid; bæi tók af, 3 menn fórust, 600 fjár og 160 hestar [31]). Eldgusunum spjó eg sídan upp um jøkulinn litlu þar á eptir. Meinsemdin tók sig upp aptur í Mýrdals-jøkli undir veturnæturnar árid 1755, þegar eg sprack þar á ný med stór-jøkul-hlaupum og

[31]) Olavii oekonomiske Reise. Khavn. 1780. S. 602.

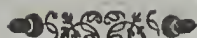
vatna = gángi og eldgusum út um Køtlugjár= mynnid, fèck eg þá enn hardar ryckingar med stór-brestum og dynkjum, skjálfta og spennum, svo upp úr mèr lagdi logandi bál, sem lengi eptir þad tók hátt til himins, hvìst med reykjar-svælu eda glóanda sand= og grjót-flugi yfir nálæg hèröd, hvar ecki sá dags=skímu dægrum saman. Sáu margir 6 og jafnvel 8 þingmannaleidir þadan logann upp úr mèr, en sand-gusurnar, sem fèllu á jørd nidur, steyptu þar út um mig med snjó-krepju gul= og eyr-litadri storku, sem tók alla bjørg frá peníngunum, og jafnvel seinna herdum hrauna = hrúdri; urdu 2 børn mín vid uppkøst þessi reid-eldum lostin til dauds, en klettar brædd= ir; løgdust vid þetta 50 býli í audn um tíma, børnin mín soktust og dóu hrønnum, en lifandi peníngur strá-fèll nidur.

Enn fèck eg nýja ígèrd, sem í 18da sinni gjørdi út um Heklu mína á einmánudi árid 1766, gèck þá vidlíkt eda enn meira á og vid eld gosid úr Kotlu, jardir løgdust í eydi, fólk og peníngur hrundi nidur, ár og sjór sunnanlands fyllt= ust vikri, skógar og lønd mikil eyddust, en á Hún=vatns= og Skagafjardar-sýslur bar vind= urinn mest sandfallid, vard og skadinn þar allra mestur. Þegar eg hafdi einna besta bata-von fengid af þessháttar meinsemdum dróguft nýjar enn saman: um vorid 1783, rauk upp úr løgheit= um sjó fyrir framan Reykjanes mitt, því mèr var þar heitt undir føtum, hafdi eg einhvørntíma ólètt ordid, med øllum meinlætunum, sókti mig

þuk

því jódsótt og fæddi eg þar Dóttur, sem Kóngur minn Kristján enn sjøundi, skírdi Ný-eyju, sáu hana margir sjó-farenda um vorid og sögdu hana mér nærsta svipada og fjermikla, hafdi hún strax brjóst-hita mikinn, svo hún andadi upp eld-gusum, en af því hún veiktist, svo henni illa nidri-héldst, seldi hún upp miklum vikri og ødrum ó-heilindum. Almennings qvitt, sídan hún skømmu seinna hvarf þar frá mér, veit eg þann, ad þú, ofundsjúka Øld! hafir þá kjæft í sjó þenna króga minn, og var þad all-líkt annari breytni þinni og systra þinna vid mig.

Mesta meinsemdin mín tók sig upp sama árid í Skaptár-jøkli og vall út um hann undir Jóns-messu árid 1783; stór-vøtn og bygdir fylltust glóandi hrauna-ledjum, sem runnu fram og steyptust út yfir besta skart-búning minn, svidu hann þar allann og storknudu svo, ad eg sjálf hrædist þar á mig ad líta sídan; á 2 nálægar kirkjur mínar rann sama eldsteypan, svo þær urdu undir henni, 8 jardir tók ad mestu af, 29 ad auki skémmdust stórum, og løgdust 15 þeirra strax í audn, ásamt Kálfafells-sókn, 70 búend-ur í grend flúdu, fjøldi fólks komst á vergáng 1784, margir dóu, flestir í nálægd sýktust, ásamt peníngunum, sem kolféll bædi þar og vídast um mig 2 ár eptir; fjalla-grøs rætti sandfall og óár-an allvídast upp um nockur ár, mel-korn mikid týndist, menn og sképnur mistu frid, heilsu, vid-urværi og líf, fuglar flúdu mig, enginn þoldi af mér, ódanninn, mistri og þokum var eg hulin,

sólin skein mér ecki opt nema blódraud ígégnum reykjar- og sand-módu, sumstadar var enginn til ad jarda børnin mín, vóru mørg lík þeirra einatt kistulaus búnkud saman undir einhvørn slíkar garm minn [32]). Aldrei gleymi eg sídan húngurs-qveinstefum barna sképnanna, sem tóku mig til hjartans, og sú sara sjón ad líta vídast hópa af fall-búnum, þornudum beina-grindum þeirra og qvikfjárins. Ecki fæ eg nú útmálad mitt eymdar-ástand þá, sem ber, og ecki hjarta-sorg mína. Þad var øll von, þó allir þá fældust mig óhreina og ejkuga upp yfir høfud, hræum hladna, sorgbitna, sjúka, lotlega, tøtrum búna og óþockalega áshudum. Hvørja konu hafdir þú svo aumkunarlega útleikid, bista øld! sem mig 1784? hardvidra grimd gjørdi mér himin og lopt hørd, sem stál, sjálf vard eg sem kopar-rend af svellum og hálku, sem drápu marga annars alfæra skepnu, sem auk þessa steyptist í gjótur og gil fram af klettum og bæckum. Loptid eytradir þú mér og málleysíngjum mínum, og sjálfa mig. Sumstadar brann eg, en vídast kól mig til stór-skémmda, lengi héldstú mér í hardri haf- og lagnadar-ísa speunu ad vauda, eg vard øll, sem kollrekud og med járni svidin; húngurs- og drep-sótta sverbeitt sverd, øllum hernadi skadvænna, sendir þú mér og børnum mínum, sem átu marghättud óholl og sódaleg óæti, pest- og hor-fall-

[32]) Sjá Magn. Stephensens Beskrivelse over den nye Vulkans Ildsprudning i Vester-Skaptefjelds Syssel. Khavn. 1785.

fallin, skémmd og gømul hrossa-hræ, sýktust og féllu á eptir, ellegar skáru fjølda hrossa og løgðust í óhóflegt hrossakjøts-át, og þau tók dauðinn alla einna fyrst; líkt fór um qvikfénaðinn: hestar átu dauð hross, hauga, veggi, stoðir og þil, sauðféð ullu sína, hvørttveggja veiktist og féll, eins og nautpeningur, af hor, lída-veiki, brírlum, innanmeinum og ýmsum meinsemdum; fækkuðu árið 1784, børn mín um 4 þúsundir og 289 og þó nálægt 1000 enn fleiri árið eptir; hross mín um 28 þúsundir, nautkindur mínar um 11 þúsundir og 461, og sauðfé mitt um 190 þusundir og 488 [33]).

Með øllum eldgusum hefi eg að sønnu fengið megnann skjálfta og tíðar ryckingar fyrr og síðar, eins meðan þú dvaldir hjá mér, þó hefi eg líka bæði nockru uðan þeim og eptir fengið hørð koldu-køst með óstjórnlegum skjálfta, einkum árið 1706 nockrum sinnum, tók þó sumarmála kastið þá yfir øll, þar mørg býli hrundu um Ølves og Flóa, hús og veggir umveltust, matbjørg skémmdist, en kýr og fénaður drápust þarmeð sumstaðar. Eitthvørt lángmesta skjálftakastið frá því eg fyrst bygdist, féck eg um miðjann Augúst mánuð 1784, lagði það jafnvel út í hvørn minn lið og lim, sunnan- og vestanmeginn, hrundu bæir margvílda, þó mest í Rángárvalla- og Árnessýslum; í þeirri fyrri féll Haga-kirkja og 29 bæir í grunn, og hér um 100

[33]) Philosophische Schilderung der gegenwärtigen Verfassung von Island. S. 392.

hús ennur; í Arnesſ sýslu kollbrundu 69 bœir, 64 skémmduſt stórkostlega, og hér um 330 hús, ennur enn hvar koll-hrun vard, leſkuduſt mikid; 4 kirkjur féllu þar í gruun, 4 því nær ad auki og 7 bráknduſt mjeg og ſkécktuſt. Eg géck upp og nidur, féck ryckingar, titradi, lék á reidi-ſkjálfti, beru mín kollverpuduſt mørg, 3 dón undir rúſtum, 1 mardiſt, mørg urdu litt ſkémmd úr þeim uppgraſin, matbjørg og búsgagn ſpilltiſt, klettar ſprúngu, ſkridur féllu á hrennum, jardvegur raſkadiſt, ſvo vída vard eg hørunds-ber, og féck í kropp minn ſtór-ſprúngur, nockrar 5 álna djúpar, hverar og ſtødu-vetn hvurfu vída, en ný komu upp, kéldur og vatnsdœldir þornudu, en ſumar urdu ad vetnum, betnudu mér ecki køldu-flog þeſſi til fulls, fyrri enn leid undir Jóla-føſtu.

Seinaſt féck eg mikil ſkjálfta-køſt um ſumarid 1789, med líku ſóttar-ferli og fyrri, ſvo undra ſkadi vard ad, ſeig þá nidur veſtari grundvøllurinn undir Almanna-gjá, hrundi hún vída, en midgrundvøllur hennar hæckadi og breyttiſt, med hædum, ſprúngum og holum, eins hraunid vída fyrir auſtan og kríngum Þíngvelli, gjár og ſtígar, og vatnid þar, ſem dýptiſt allt nord-auſtan-verdt og flódi á land upp, en grynntiſt veſtan-verdt, og þornadi ſumſtadar. Forduduſt hefdíngjar mínir ſídan, þeir ſem hjá komiſt gátu, ad ſækja þar Alþíng, nus þeir fengu þad flutt og nú aflagt med øllu. Bættann tel eg fyrir þad þann litla ſkada minn!

[Hvert

Hvørt mun mér nú skyldara, eptir svo margar og þúngbærar afstadnar ólucknr um þína hérveru, ad syrgja þig, framlidna Öld! elleg-ar ad fagna vid útför þína? Ad syrgja þig sæ eg ecki af mér, á medan til alls þessa man, en — fáir vita hvørju fagna skal!

Þad sjer nú hvørr, sem opin hefir aug-un, ad eg fyrir þetta hallmæli þér ecki um of, ne heldur skal eg drepa dulur á þad, sem gott var af þinni hendi til mín, grimma Öld! þvi eg ber vottinn á sjálfri mér, og mundi nú þeim, sem þeckta mig fyrri í systra þinna tid, þykja munur, ef sæu, á yfirbragdi, burdum, búnadi og efunum mínum þá eda nú. Svo hafa þín hallæri og ísa-spennur ad mér geng-id, ofvidri slitid føtum mínum, kulda-næd-íngar tálgad af mér hold og gjørt mig ber-beinada, sjáar-umrót af útlimum mínum skéllt og svívyrdt føt mín nedan, eldsphjur sleypt út um mig hrauna-hrúdri, skjálfta-flog afmyndad mig og hleypt undir skridur og aur ásamt vatna- og jøkla-gángi, stór-fellirar rakad burt børnum, lifandi peníngi og álnum mínum, ad eg fælist nú ad líta í spegilinn, þegar sólin skin á hann í logni umhverfis mig, og ad sjá í hon-um hvørsu eg tek nú ad gángast fyrir. Þó nægdist þér ecki þetta allt, ne heldur veikindi þau, sem skortur og bágindi, óvedrátta og eld-gusur af sér leiddu fyrir menn og fénad, þvi þú fluttir til mín drepsóttir þaradauki fyrir hvørttveggja. Á fjár-fellirinn minnist eg sídar,

en

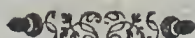
en nú vil eg nefna til næma sjúkdóma og sér- legar drep-sóttir, er þú leiddir yfir fóstur- børn mín.

Mannskjædar Landfarsóttir fæckudu þeim einkum árin 1701, 1739—40, 1747, 1752, 1767—68, 1773, 1780—81, 1784 og 1785, vóru sumar ad vísu hardinda afleidingar, eda or- sakadar af báginduin, óhollri fædu og íllum ad- búnadi, svo sem nockrar þær, er gengu um hard- ærin, sem ollu þarhjá margvíslegum hor-sótt- um, blódsótt, skyrbjúgi, kreppu- og hettu- sóttum og annari vesæld, einkum heldt allt þetta ákafa fylgd saman í hallærunum 1751—57, 1784 og 85, og bágindi fólks árid 1781, sem þá neyddu þad frekt til ódýrra bygg-kaupa, en leysdu því sekum skorts, ecki nógu grandvarlega ad úrsikta strá þess og belgi, leiddu þar med almenna blód- sótt og maga-sýki yfir margar sveitir mínar. Líka hafa þá flest børn min brádqvødd ordid, er hardæri gengu, líklega af lélegri fædu, mis- jafnlega verkudum og matbúnum óhollum sjó- faungum, sérílagi hákalls-nautn mikilli ad und- anförnu, hellst nýlegum, þegar blá-vatn eitt hefir ordid med þesshattar mat ad drecka, og lítid af betri fædu var vid ad lifa. Marka eg þetta ecki síst á því, ad þar urdu børn min optast bráð- qvødd, á vestan- og nordan-verdri mér, sem sú fæda var í eda nálægt verstødum hellst tídkud, vildi þar og bráð-daudi stundum til, þó árferdi væri gott. Eins hefi eg slæmann grun á miklu áti af nýjum og illa verkudum hási og úldnu hei- lag-

lag-fiski ad þad nefnilega ollad hafi hnsum spit-elsku eda ødrum veikleika á stundum.

A Ungu-fósturbørn mín løgdust nockrum sinnum sérlegar sóttir og veikindi, nefni eg med-al þeirra til Ginklofann i Vestmannaeyjum, sem árlega hefir nú lengi sálgad fjølda þeirra, er fædast. Sét eg til ad óhollt vatn, skrelld mis-jøfn fisk-æti og óhentug sjó-fugla fæda fyrir mæd-ur og børn, einkum af filúngi, sem mér stendur þar hellst stuggur af, olla muni þessum óttalega barna-dauda, og gremst mér ad litil rækt er enn løgd vid ad minka hann. A seinni samveru-árum ockar sókti þau úngbørn andar-teppa med hósta, svo þau mørg lidu burt árin 1772, 1792—94, en af fár-sótt 1779 hrønnum, af maga-sýki 1781, og af flecku- edur mislínga-sótt 1797—98, mér fluttri, ad eg meina, med Vestmannaeyja skipi 1797[34]). — Um sømu mundir tóku geysilegar Taksóttir frá mér fjølda eldri fóstur-barna minna, einkum árin 1772 —73, 1779—81 á nordanverdri mér; 1784 —85 enn fleiri af mér allri; 1788, 1790— 91—93 geysadi þó taksóttin mest, fyrst 1788, 1790—91 ad nordanverdu og þar seinast 1793, 1791 og 1792 á vestan- og sunnan-verdri mér, eptir þad hún fluttist á mig med Styckishólms skipi 1791, og var þá af mørgum mislínga-sótt haldin, á hvørri børn mín høfdu fyrst hjá mér

[34]) Minnisverd Tídindi I. Bindi bls. 437. II. Bindi bls. 118-19.

mér kënnt árid 1644 úr Eyrarbacka skipi, og í henni fallid hrönnum[35]). Nu misti eg fyrrnefnd ár 1788, 1790—93 hér um 587 börn min af tak-sótt eda tak- og mislínga-sótt til samans, og var þad undra mikid mann-hrun, eptir svo nýlega afstadid stórkostlegt mann-fall ádur 1781—87.

Enn þá hefi eg þó ecki minnst á grimmustu manndrápin þín, mordgjarna Öld! med bólu-sóttunum, þegar þú ofaná mitt lidna manntjón 1701, bættir Stóru-bólu 1707, og lagdir med henni 18 þúsundir fóstur-barna minna í gröfina, sendir mér þar eptir adra bólu-sótt 1742, þridju á árunum 1762—64, í hvörjum eg aldrei féck rétt samantalid missir minn, sem þó vard undra mikill, og loksins lagdir mig nálægt hjarta med þeirri fjórdu og sídustu bólu-sótt árin 1785—87, tók mig þá því nær jafn-sárt missir 1500 efnilegustu fóstur-barna minna í henni, sem mig hellst hefdu mátt adstoda í ellinni, eins og fæckunin á 9,163 þeirra, eda þó fleirum á hallærunum 2 næst undanfarin ár 1784—85, þegar eg ecki med þeim tel 75 bólu-daud seinna árid, med hvörjum eg til vissu misti 9,238[36]), því í hallærinu létti ásamt á mér flestum ómögum og buntjúngum, örvasa, vanmeta, og óþrifa-kindum, sjúklingum, óhófs-skëpnum, hross-ætum, letimögum og landhlaupurum, en í sídustu bólunni

[35]) Bjørns á Skardsá Annálar, Tom. II. bls. 268.

[36]) Samanber bls. 496 og þar vid 37du skíríngar-grein.

unni valdist úr mitt vænsta fólk á blómstranda úngdóms skeidi, sem afborid hafdi hallærin.

Skal eg hér þeigja um sóttirnar, eda skal eg nú nockud minnast á nýjann sjúkdóm, er þú optar enn einusinni, sendir einstekum fóstur-börnum mínum til hádúngar á útlendum skipum? ecki verdskuldar sú og þvíumlík brentni þín vid mig, ad eg med öllu þegi um Fransósinn, sem þú svívyrdtir nockur þeirra med nálægt hefnum mínum, hvörs vegna eg lengi má skammast mín fyrir þig, hreckjótta Öld! eda vonar þú ad eg fyrir þetta og fyrrtaldar árásir þínar vid mig, med marghátturum sóttum, eda fyrir orsakad mikid mann-dráp, sái enn vyrdt þig og elskad, muni syrgja þig, mannskjæda Öld! nú vid útför þína, í stadinn fyrir ad fagna systur þinni? Í þessu tilliti mun eg þig aldrei syrgja, þó — sáir viti hvörju fagna skal!

Mér tekur svo mjög ad förla um minni, ad eg fæ nú ecki rétt samantalid, hvad margt eg alls misti, eda hvad mér á ný bættst hefir af fóstur-börnum, medan þú varst hjá mér. Þó man eg glöggt, ad mestann fjölda misti eg árin 1701 og 1707, 1742, 1751—59, 1762—64, 1781, 1783—88, 1790—93, og 1797—98, ýmist í hardrétti, eda bólu- og ödrum -sóttum. Í Stóru-bólu, árid 1707, sofnudu 18 þúsúndir; af hallæri, sóttum og í sjó frá 1752 til 1759 hér um 9,744, þau sem mid-bólurnar 1742 og 1762 tóku frá mér, taldi eg ecki, árin 1780—81 fæckadi fólk mitt á 8 mánudum um 989, og

árid 1784 einúngis Nordanlands um 3,327 á einu missiri med þeim, sem flúdu burt þadan, en 315 jardir lögdust í eydi, því alls dóu þar fleiri enn fæddust 2,244 árid 1784, og þegar um mig alla er samantalid, fæckudu børn mín þad ár alls um 4,289, en ári seinna um 5,047, þad verda um bædi árin 1784 og 1785 alls: 9,336, flest á missiris tíma [37].

Einhverr hinn fródasti fóstur-sona minna [38]) hefir annars talid: ad manntjón mitt frá 1779 —85 reiknast megi til 10 þúsunda og 354, hvgg eg þar medtalda 75, sem bólan tók seinasta árid, en eptir þad fæckadi hún 1786—87 mínum 1,425 únglingum, og alls í 3 árin 1,500, eins og eg blſ. 494 minntist á, en tak- og mislinga-sóttir 1790—93 hér um 587 þar á ofan, mun eg þó enn fleira mist hafa 1797—98 af úngbarna fleckusóttinni, er eg umgat blſ. 493, og tel eg þó ecki hér med annann missir minn á seinni árunum, svo sem eldri børnin, er þá druckn-udu [39]) og ønnur fleiri.

Fólks-

[37]) Eg hefi ad sønnu blſ. 494 talid fólks-fæcknina þessi 2 ár, ad hafa verid 9,238, eptir Bisk. H. Finnss. um Mannfæckun af hallærum §. 30. blſ. 157, en eptir mannfæckuninni, sem nefnd er sierílagi í bádum stiptum sierhvørt þessara ára á sømu blſ. þar, í 256 skíringar-grein, reiknast mjer hún verda 9,336, edur 98 mønnum meiri.

[38]) Biskup Dr. H. Finnsson á fyrrnefndum stad §. 31.

[39]) Sjá hjer ad framan blſ. 484 um skiptapa sídan 1785.

Fólks-fjøldanum vard, sem líklegt var, ecki lítid ád hnigna vid Stóru-bólu mannhrun á 18,000
vid mannfæckun hallæranna frá 1752
— 59, um = = 9,744
hallæranna frá 1779—85 ásamt bólu, um 10,354
Þaradauki af bólu 1786—87, um 1,425
vid taksóttirnar 1790—93, um = 587
Gétski eg nú á, ad barna-flecku-sóttin 1797 til 1798, fyrir hvør mig enn vantar greinilega lista yfir fædda og dauda, hafi burtu kippt hér um 600

40,710

og ad sídan 1785, til þess þú qvaddir mig, hafi druckuad fleiri enn 300 manna, þá verda þad fullar 41 þúsundir fallinna manna, og med því, sem bólu-sóttirnar 1742 og 1762 burt-tóku, fleiri enn 41 þúsund fóstur-børn, sem þú med hallærum, stór-sóttum og ymislegu ofriki hefir frá mér hripsad.

Svo illa, sem systir þín, 17da Øldin, hafdi vid mig skilid[40]), og svo greylega, sem þú árid 1701 heilsadir mér sjálf, átti eg þó árid 1703 enn þá eptir 50 þúsundir og 444 fóstur-barna. Ad lidinni Stóru-bólu árid

Ii 1707

[40]) Seinasti fjórdúngur seytjándu Aldarinnar var mjøg svo hardur med mannfalli 1674-75 og eptir 1684, eins 1699 og 1700. Seinasta árid druknudu þaradauki 151 í Gullbríngu-sýslu; í Góu-lokin 129 þar af á eyktar-tíma, en 22 undir Jøkli um sama tíma-bil.

1707[41]), nádi tala þeirra vart 34 þúsundum; á nærstu 42 árum fjølgudu þau samt aptur svo ꝺrt, ad árid 1750 var Stóru-bólu skadinn mér bættur; eg hafdi þá jafnvel fleiri fóstur-børn grædt, enn árid 1703 vóru til, nefnilega: 50 þúsundir og 700 alls. Hallærin 1752—59 sviptu mig strax þar eptir, eins og fyrr segir, 9,744, bólan árid 1762 og Heklu-brunans afleidíngar árin 1766—68 med sóttum og mannfellir, mørgum þaradauki, þó fundust enn hjá mér árid 1769, þegar talin vóru, 46 þúsundir fóstur-barna og 201 ad auki. Vid byrjun seinustu hallæranna árid 1779, vóru þau aptur ordin 50 þúsundir 212 ad tølu, eptir því, sem árlegir listar yfir fædda og dauda frá manntalinu 1769 til 1778 votta; nádist sú tala árid 1778, en 50 þúsunda talan tók strax ad skérdast árid 1780, þó vóru børn mín enn árid 1783 undir Skaptár-jøkul gosid til vissu 49 þúsundir.

Um ockar samveru-tíma hefi eg eptir þessu, eins og þú sjálf veitst, **þrísvar haft fleiri enn 50 þúsundir** fóstur-barna, nefnilega:. árin 1703 og allt ad Stóru-bólu 1707, árid 1750 og árid 1779; í fyrsta sinni nádi tala þeirra sér aptur á 42 árum eptir 18 þúsunda fæckun árid 1707; í ødru sinni á 29 árum, eg gét ecki med vissu sagt, eptir hversu mikla mannfæckun, þó eg viti, ad hún vid hallærin 1752—59, bóluna 1762

41) Hún gjørdi hjer líklega mest mannfall í einu, sídan Svarta-dauða árid 1402, og drepsóttina 1495-96.

1762—63 og manndauda 1767 fram á 1768, vard mikil.

Eptir Mann fellirinn mikla af seinustu hallærunum og bólunni 1780—87, héldt eg ad sønnu eptir einum 38 þúsundum og 667 þetta sídast nefnda ár, en 4 árum sídar, eda árid 1791 vóru fóstur-børn mín þegar ordin 40 þúsundir 839, og 4 árum þar eptir, edur vid árslokin 1795, taldust mér þau 43 þúsundir 357. Þó mig nú skorti greinilega skírslu um fjølgun þeirra sídan, eda um seinustu 5 ár ockar samveru, mun eg þó nærri géta tølu þeirra nú, er þú qvaddir mig, þegar eg íhuga: ad árid 1794 fjølgudu þau um 782, árid 1795 um 986, en seinustu árin 5 vóru í Skálholts-stipti, eptir jafnadar tiltølu, hér um 500 fjølgud hvert ár, og til þess þú qvaddir mig nálægt 2,500. Sama þykir mér líklegt um Nordur hluta minn, svo ad víss er eg um, ad ecki tel eg um of til vidbætirs, þó eg reikni ad á hvørju ári af þínum seinustu 5, hafi mér bættst nálægt 700 barna til uppfósturs, ad minnsta kosti hér um 3,400 alls í þau 5 ár; tek eg þá medal-tølu fyrir Nordur-stipti mitt forna, af þeim 5 árum 1791—95, og reikna þar 224 børnum fjølgad á sérhvørju því ári, verda þá í 4 ár eptir 1795 þar vidbætt med sama reikníngi hér um 900, því 5ta árinu vil eg, til meiri varúdar, sleppa úr, vegna barna-daudans af Flecku- edur Mislínga-sótt edur og svo nefndri Skarlats-køldu 1797—98, og ecki telja uppá, ad um þann ársJi 2 tíma

tíma hafi þar fólk til muna fjølgad, uns eg viss-ara veit. Mér hafa því allstadar ad bættst hér um = = = 3,400 í 5 árin 1796—1800, hvørja eg reikna saman vid = = = 43,357 sem, eptir ádursøgdu, bls. 499, vóru til ——— árid 1795, svo = = 46,757 eda hér um 46 þúsundir og 700 fóstur-børn ætti eg nú ad annast vid komu systur þinnar, nít-jándu Aldar.

Vard mér þanninn miklum mun skárri qvedja þín enn koma, framlidna Øld! máské betri qvedja þín enn koma yngri systur þinnar, um hvørja eg má med sønnu segja: fárr veit hvørju fagna skal!

Landkostum mínum hnignadi mjøg, eins og ásýnd minni um ockar samveru-tíma, þar eg er nú ordin svo beinaber og vedurbarin, ýmist skøll-ótt af jøkla- og ísa-løgum, eda svidin og hraun-steypt af jard-eldum, sandorpin af eld-gusum fjalla, vatna- og jøkla-hlaupum og sjáar-ágángi, hrufluð af skridu-føllum og út-svívyrdt af aura-ledjum. Snjó-hvíta koll-húu ber eg æ, ecki þó til vid-hafnar, því eg vildi hana fegnust aldrei bera, en hún hefir oftengi nidri kolli mínum tollad mér til vansa, þó med annad slag sé, enn gulhvíta húan, hvørja rusta-dómur lætur til adhláturs á stund-um tolla nidri kollum óvanda barna minna á mannfundum í einhvørju vidhafnar skyni, en til brýxlis mér. Get eg til ad landkostir mínir muni nú engann framar af útlendum merk-

merkis-mønnum áfýsa ad flytja bygd sína algjørlega til mín, eins og þeir fýstu fjølda þeirra fyrrum [42]), því mér vyrdist, sem egin børn mín meti þá nú harla litils; svo litla rækt løgdu þau nú, einkum á enum seinni árum þínum, vid land-yrkjuna, ad mér er raun ad rádlagi sumra þeirra; fjøldi yfirgaf gód-sveitir og flycktist út ad sjó sydra og vestra, lagdist þar í óhóf og ómennsku, vard mér til minkunar, mædu og útørmunar, ultu þau svo út af hópum saman fyrst allra í hallærum. Því løgdust mørg býli mín og í eydi, flest urdu lélega setin og yrkt, og penings-fá af fyri-vinnuleysi. Af øllu því leiddi dýrtíd mestu og allskonar óreglu. Ecki gættu þau børn í tíma sannmæla Karla vid Ingólf Arnarson fordum [43]): til ílls fórum vér um góð hérød (í uppsveitum), er vér skulum byggja útnes þetta (Seltjarnarnes), og ecki, sem hann, ad gjøra sídan rétt úr raungu, leita gód-sveitanna brádlega aptur. Vitni nú ljósast um mitt ástand og landyrkjunnar yfir høfud, gløggur samburdur þess, er vid Land-Commissióna áreidir Assessors Arna míns heitins Magnússonar og Løgmanns Páls Vidalíns frá 1702—1714 var skrád um býli mín, þeirra ástand og hvílíkum peníngsfjølda þau framfleytt gátu þá í medal-ári, og hins, er Jarda-Commissiónin nú einninn vid alda-mótin skrásetur

 um

[42]) Egils Skallagrímssonar Saga, 25. Kap. Eyrbyggja, 3. Kap. Landn. b. I. P. 2. Kap.
[43]) Landnáma bók, I. P. Kap. 8.

um sama, og yfir hefud sagt, mun nú finna allt miklu minna og lakara. Otal vottar eru adrir um þetta, þó eg hvørki vildi til dæmis taka þeirra vitnisburd, er um mig ferdast hafa vída, jafnvel í gódu árunum 1775—77 undir sídasta fellir-inn, þá hærst stód á hófi fyrir mér seinast, og børn mín vóru því nær alsjølgud aptur [44]), né heldur ad þá tøldust hér um 656 eydi-byli mín einúngis í Isafjardar- og Múla-sýslum og Nordanlands [45]). Vottarnir eru og fyrir allra augum nógir allvída: rótlaus, sporud, fena- og flaga-full, eltingar- og mosa-gróin, mýrskotin, med køblum úrgengin eda illa slæg, og heilum sýslum eda lands-fjórdúngum saman ógirdt, nædd og kalin tún; áburdur illa hagnýttur og sumstad-ar eldúngis ecki, en vída þurkadur og brenndur; túnin óhreinsud, illa varin, gródur-lítil og þess vegna lítil og léleg hey-faung, fár, illa haldinn og gagnshægur peníngur, mikill bjargrædis skort-ur, dýrtíd og sulltur vid fyrstu bág ár, audar eda illa setnar jardir og mannfall í hallærum. Þeim fáu, sem mig hafa betur umhyrdt og rækt-ad hefi eg ríflega launad erfidid, og mun svo lengst af, hinum verd eg ad vonum afundin, sem illa med mig fara.

Hvørsu fasteign mín hefir um þinn hérveru tíma til rírnunar gengid med øllu móti, má ráda þaraf, ad árid 1696 hlupu landskuldir af henni allri

[44]) O. Olavii oekonomiske Reise.

[45]) Sama Reisa, bls. 60, 159, 215, 263, 326, 387 og 477.

allri til 33 þúsunda 218 ríkisdala, en árid 1759 til einna 24 þúsunda 273 rdla.[46]), og nú gétska eg á, ad hún vid burtför þína nái hvergi nærri 20 þúsundum; hversu aumt sem gjald þetta er af mér allri, ber þetta ásamt vitni um, hversu hnignandi landyrkju, og jarda-rækt hafi til þessa hjálpast ad med jard eldum og haf-ísum til-ad auka á hallærin, svipta börn mín atvinnu, rýra gjöld Kóngs míns, útarma Yfirmenn og jardegendur, og ad gjöra sem flesta vonar og hyrdu-litla um landyrkjunnar vidhald og vidréttíngu, þó allir vita mættu, ad hún er adal uppsprettan hér til allrar atvinnu manna, velmáttar í búi og audlegdar, fótur qvikfjárins og máttar-stod fiski-veida og kauphöndlunar[47]). Hvar eru nú allar mínar gömlu girdíngar, er mín eldri börn létu sér svo annt um, mér til skjóls og fridhelgi? nordan-verdt eru margar vidreistar og hafa mörgum til heilla komid, en óvída annarsstadar. Hverr hyrdir nú um þénanlegar Selstödur framar, þó landkostir mínir hafi frá öndverdu lángmestir reynst til fjalla[48]), og reyníst svo öllum enn í dag? rótnagar ecki bú-smali mögur heima-lönd á sumrum, sem helst vidþurfa og geymast ættu

 til

[46]) Erichsen Deo, Regi, Patriae. bls. 28.

[47]) Sjá Hra. Stiptamtmanns O. Stephánssonar meistaralega Rit um jafnvægi Bjargrædis-veganna, í konúnglega íslendska Lærdóms-l. Fel. 7da B. bls. 116, 119-20, 123 og §. 9.

[48]) Landnáma b. V. P. 1. Kap. Egils Skalla-grímssonar Saga, 29. Kap.

til vetrar-beitar? reyndir og vitrir vinir mínir hafa þó til þessa rádid[49]), Landslögin skipad, ad nota sér þær og Kóngur minn 7di Kristján þeirra bodord þarum endurnýjad[50]). Hvar eru skadvænar tad-brennur og klínings-gjörd aflagdar, en mósturdur upptekinn til elds-neytis, ad bodi sama Konúngs? hvar frjófgandi áburdur aukinn og þarmed gód mjólkur-not og peníngi adhlynnt med inni-legu einkum kúa á sumrum, eptir sönnum heilrædum eins vyrdta vinar míns[51])? hvar almennt grædd tún og vidrétt med færi-qvíum, því um þúfna-sléttun þarf eg því sídur ad spyrja? Engin 24 ár lidu, uns gleymd væri med öllu fødurleg skipan míns Kóngs þann 13da Maí 1776 bædi um hana og túngarda-hledslur, nema hjá mörgum nordlendsku fóstur-barna minna. Loksins má eg harmþrúngin spyrja: hvar eru nú mínir fyrrum svo blómlegu og mörgu skógar? og hvar ennþá teluverdar leyfar þeirra? Vart annarstadar teljandi eptir ordnar enn í Borgarfirdi og vid Lagarfljót, því af mínum vídrænda Fnjóska-dals-

[49]) Erichsen í Deo, Regi, Patriae, bls. 159-60. Stiptamtmadur O. Stephánsson um Jafnvægi Bjargrædis-veganna, l. c. bls. 183-84. Prófastur G. Sveinsson um Selstödur, á sama stad, bls. 194 og fl.

[50]) Jóns-bók í Landsleigu-b. 42. Kap. og Kóngs úrskurdur þann 26ta Febr. 1754.

[51]) Sýslumanns M. Ketilssonar um Innilegu búfjár á sumrum.

dals-skógi fundu þeir Olavius og Mohr einúngis rætur nockrar fyrir austan Snjóská, og skógar-blett lítinn ad vestanverdu, en þeim mun meira af gømlum kola-grøfum og augljósum vottum um illann vidskilnad vid skóginn[52]). Þanninn hefir þú, hyrdulausa Øld! med vanrækt og óframsýni þinni afklædt mig øllu meirn af blómlegum heidurs-skrúda og landkostum, enn med sjálfum jardeldum, vatna- og jøkla-hlaupum.

Ymsir fóstur-sona minna ritudu ad sønnu skorinordt um vidréttíngu fallinnar jardyrkju minnar[53]), og Kóngur minn hvatti fólk til byggíngar og útgrædslu eydi-jarda[54]), en sárfáir vyrdtu þad nockurs, hvad eg best sýni nú sjálf. Adrir hugdu ad umminda mig rétt í bragdi ad godri Korn-eyju, og fengu minn gjafmilda Konúng, 5ta Fridrik yfirtaladann til ad eyda miklum efnum mér til frama, þaráhrædsal til Korn-yrkju, sem nockrir útlendir bændur reyndu til med hjá mér, frá árunum 1752 til 1758 til ónýtis[55]), þó vidburdir þeirra væru

[52]) Olavii Reise, bls. 861. Mohrs islandske Naturhistorie, Khavn. 1786, bls. 375.

[53]) Stiptamtmadúr O. Stephánsson um Not á Naut-peníngi, í 6ta B. ísl. Lærd. L. Fel. Rita. S. 19-32. J. Sveinsson um Valla-rækt, og S. Petursson um Mykju, í sama Fel. Rita 1ta B. Prófastur B. Haldórsson í Atla og fl.

[54]) Med Tilskipun af 15da April 1776.

[55]) E. Olavsens og B. Paulsens Reise, bls. 681-85, 947-960.

í raun og veru marklitlir, þó akur-yrkja væri hér og í fyrndinni tídkud med gódri heill á stundum, sem fullsannad er [56]), og álitist enn ad vera tækileg [57]), reiddi þó fáum seinni áranna korn-yrkju tilraunum hjá mér svo af, ad mér kæmi ad nockru haldi í brád eda lengd [58]), og spilltann mátti þá kostnadinn telja til kénnslu eda vidbu'da um hana [59]). Betur luckudust tilraunir 1766—67 med Nels edur Sandhafra sáningu sydra, eins og von var af minn 'egin korni [60]), en því er midur ad vid þær hefir sídan lendt, þó nog sandlendi mín hvílist ardlaus; og fornmenn liklega tídkad hafi hér þesshattar korn-yrkju einna hellst [61]). Betur heppnadist mér, þegar tilreynt var í Brokey, med hørs og hamps sáningu [62]), en hværsu árídandi, sem mér er hvert-tveggja, duttu allar duglegar tilraunir med þad undir vall, þá minnst vardi, og komu mér því ad engu haldi.

Kálgarda- og matjurta-rækt vóru fóstur-børn mín áminnt um ad innleida og stunda hjá

56) J. Snorron, de agricultura Islandorum.

57) H. Finsens Brev om Agerdyrkningens Muelighed i Island.

58) Sjá Forberedelsen til Olavii Reise, §. 11.

59) Thorodds' Þánkar um akuryrkju á Islandi.

60) Sjá Deo, Regi, Patriae, bls. 185.

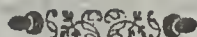
61) E. Olavsens og B. Paulsens Reise, bls. 681.

62) Sjá Deo, Regi, Patriae, bls. 189-190.

hjá mér af alúd. Vída vóru í fyrstu miklar tilraunir gjerdar med hana, og heppnudust allstadar ágætlega vel, hvar nockurri kostgæfni var vel tilvarid. Mér sjálfri og vinum mínum var því hugarhaldid um ad hún yrdi almenn og stundud á hvörjum bæ; reyndir velunnarar kénndu óreyndari fóstur-börnum mínum þá bestu adferd med rád og dád, bædi med prentudum bókum [63]) og loflegri forgaungu, en Kóngar mínir og gódfræg Landbústjórnar félög styrktu, hvöttu og umbunudu med stór gjöfum [64]) góda vidleitni ad frama hér vissi bjargrædis medal, sem audveldlega mátti í hallærum vernda fóstur-börn mín þúsundum saman frá horfalli, hefdu þau sjálf viljad bjarga sér þanninn; mest gramdist mér því óvit og illúd almennings, ad vyrda ecki einúngis lítils svo mikilvæga kénnsingu um gott bjargrædi, heldur strax í öndverdu ad smána sjálfann sig mest med hvörutveggju og mig saklausa undir eins, þegar vanvitska

[63]) Sjá O. Olavii íslendsku Urtagards bók. E. Olafssonar Lachanologie. M. Ketilssonar Tilraunir med sád-tegundir og plöntur. Prófasts B. Haldórssonar Atla og hans Gras-nytjar.

[64]) Sjá Deo, Regi, Patriae, bls. 312. O. Olavii Reise, Forberedelsen §. 12. Listana yfir Verdlaun og Nádargjafir í Ritum ens konúngluga íslendska Lærdóms-lista Felags, og O. Malings store og gode Handlinger, bls. 517-28.

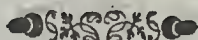

vitſka hans, gamall drottnandi óvandi, øſunds=ſýki og blindir fordómar leiddu hann til ad ver=ja þá, ſem optlega bædi eptir og fyrir, twøfold=um gáfum og alúd til ad ſitja ſjálfum ſér í ljóſi og óvyrda ſig med tilraunum ad kéſja þeſſa, ſem ſérhvørja nýja og nytſama mentun, veg=leidſlu og fyrirtæki, vid þá, ſem þurft hefdi vid til ad nema þetta, verda þarmed farſæll, vyrdt=ur og vitur, enn heldur þola mega verdſkuld=ad álas fyrir mannvondſku=óvit bædi hjá mér og ødrum. Heimſkan bar fyrir, ad óſvinna væri ad eta gras eins og qvikfénadurinn, en gádi þá hvørki ad, hvørſu adrar heimſins þjódir þrifuſt dável af kál=greſi og ødrum mat=jurtum, og reyndu ſér hollt og gott fædi, né heldur, ad Skaparinn útþryckilega hafdi áqvard=ad manneſkjum þeſshattar fædu[65]). Hún lét ſér því annt um ad gédjaſt venjunni, ſem gøm=ul ambátt hennar, og blygdunarlauſt ad nída og laſta þeſſa nýúngu, ſem adrar, laſta Kóngſ=ins bod og vina minna heilrædi, en ſvipta fóſtur=børn mín mikilli bjargrædis=von og frelſi í hall=ærum, en hrakmennin létu þad ecki lenda vid ſundurlaus ord, heldur ſmánudu ſig og mig, ad vanda, med vanbrúkun gáfna ſinna og lýſ=íngu egin illfúſra hjartna, utanlands og innan, med því ad bøgla ſaman=gróſu qvedſkapar nídi um þad hjálpræði, er frelſa mátti þau ſjálf frá hor=dauda ſeinna meir, en undir eins ſtipt=udu ſjálfum ſér ſkammar=minníngu, er lengur mun

[65]) 1 Móſ. b. 1, 29. 3, 18.

mun lifa, enn þad nýtilega í þeirra fari. Afleidíngin vard þeirra girndum þó æskileg; margar þúsundir fóstur-barna minna féllu med þeim í hardrétti seinna-meir, heldur enn ad eta kálgresi, og þetta líklega bjargrædis-medal gèck allvídast úr brúkun, hvar byrjad var, vegna þess ad balsthyrug frekja óvandadra hjúa quad, sem sagt er, ósæmd ad gras-áti, svo nú er ad eins á einstökum bæum nockra kál-yrkju nefnu ad sjá, en þesshàttar gàrdar ódum fæckadir um öll hèrød. Allt þetta til byyrdu þínum skynsemdar og sidbóta framförum, ánaudugà átjánda Öld! en mér til óbætanlegra meina!

Og hvad skal eg segja um Jardepla-ræktina, sem þú fluttir inn á Nordur-álfuna frá Perú í Ameríku til heilla og blessunar og vidurværis mørgum þúsundum manna og qvikfénadar, lètst allvel heppnast þeim, er alúd nockra vid hana lögdu, fluttir hana jafnvel til mín og sannadir glögt, ad hún gétur mér vel blessast? Þegar eg íhuga hvørsu breytilega búnadar-háttu, frá fornaldanna, fóstur-børn mín hafa í flestu ný-valid sér til ens verra; þegar eg sje, hvørsu mjøl-matar brúkun og þørf fer ódum í vøxt, man, ad eg sjálf aldrei fæ tølu-verdt þess af mér gèfid, en undir eins, ad jardepli eru holl og gód og ad miklu leiti mjøls ígyldi, en mega vel þróast hjá mér; þegar eg sje undir eins, ad enn þótt Jardepla rækt er nú á stuttum tíma ordinn almennur og dýrmætur bjargrædis-vegur medal efnugra og bló-n-

blómlegra þjóða, og heyri þau vera kostuleg-ann rétt allt eins á Konúnganna og fátæklinganna bordum, er þeirra byrjada ræktan því nær med øllu útdaud á fáum árum hjá mér, og húsgángs herrar mínir kjósa heldur, uppá gamla módinn, ad dragast upp í sullti og ó-feiti med hyski sitt, enn lúta ad og verja á-stundun þessum heilla-drjúga fengi, þá skammast eg mín fyrir þig, átjánda Øld! og þann blinda þrældóm undir venjuna, til hvørs þú fordæmd-ir fóstur-børn mín, og gjørdir þau hellst of nærg óvitum hardsvíradri mót endurvitkun og flestum heilla framførum. Þú baudst, þeim forsmeck á mørgu, en þau fussudu vid því flestu, þóktust fullvitur, dugnadarsøm og farsæl, smádu því þína bodnu handleidslu, reyndu og prófudu marga hluti, en héldu, því midur, hellst vid þad lakasta, jafnvel midt í skorti og neyd þóktust þau vel hafa fyrisjed. Til lítils gaf Landbústjórnar Félagid út Trojels rit á íslendsku 1772 [66]) og ásamt Konúngi mínum bytti í mørg ár verdlaunum út til þeirra, er líta vildu eptir egin gagni sínu, med því ad rækta Jard-epli! Til lítils sendi Kóngur mér þau opt til útsáníngs og bar umhyggju fyrir mentun fóstur-barna minna um þeirra ræktun, medferd og vardveitslu [67])! Tóbak var reynt

[66]) Um Jardeplanna nytsemd og ræktun.

[67]) Sjá M. Ketilssonar Tilraunir med nockrar sád-tegundir, og enn framar hier um Forberedelsen til Olavii Reise, §. §. 13-14.

reynt ad planta hjá mér og lukkadist[68], en skjótt var því hætt, og skjótt herdtu fóstur-børn mín sig þó ad þrefaldri Tóbaks-brúkun. Skipad var ad ala alla onn fyrir Jardar-Akur- og Skóga-ræktun hjá mér og kénna hana fóstur-børnum mínum[69], en lítid vard úr þeirri skipun; ymsar tilraunir vóru ad sönnu gjørdar á þínum seinni árum med Trjá-vidar og jafnvel ávaxta-trjáa sáningu og pløntun, sumstadar med mikilli fyrirhøfn, en þær eldri plentur dóu jafnvel ódar út enn nýjar lifnudu, og þad med líkum hrada, sem míuir heimaøldu byrki-skógar lidu fleslir undir lok[70]. Þad mátti því heita, sem þú bragdadir allt, en ysirgæfir allt ódara, reykadir frá einu til annars, og þarmed kollvarpadir øllu, nema landsføstum vana ósid og fordómum mót allri umbót og mentun. Þad eina geymdir þú ó-raskad mér til vansa, ófrarasýna Øld! og því mun eg þig all-lítid syrgja, þó fáir viti hvør-ju fagna skal.

Góð og skynsamleg Peningsrækt hefir um aldur og æfi verid vidurhald fóstur-barna minna, og minn hellsti ríkdómur øllum bjarg-rædis útvegum framar. Hvørr, sem hana hef-ir med alúd og forsjá stundad, hefir sjaldan flatt

[68]) Snorron. de agricultura Islandorum, Sect. III. §. 11.

[69]) Sjá Løgþíngis-bók 1756, Num. XXIII.

[70]) Forberedelsen til Olavii Reise, §. 15.

flatt farid, nè þurft ad kénna á húngursins sár-beitta sverdi, þegar stopull' sjáar-abli og margur útvegur annar hefir sýnt fjølda manna í tvo heimana. Eg undantek þó geysileg hallæri og jardelda, sem einatt hafa gjørt alla forsjálni og ástundun manna vid jarda- og penings-rækt ad engu. En ólíkar búnadar-reglur hafa og gjørt sitt til audgunar eda útørmunar ýmsum sveitum. Nockrar vøldu sèr saudfè til adal-bústofns, fjølgudu því í gódum árum sem mest, en settu þad líknarlaust uppá útigáng einann, vída án húsaskjóls, og koll-felldu sídan allt á fyrsta hørdum vetri. Adrar áttu ad eins lítilfjørlegann og ónógann hey-feng því til bjargar, og þeim reiddi ecki øllu betur af í aftaka vetrum. Þridju fæckudu kúm, ætludu þeim einúngis tødu af túnum, en saudfè nóg úthey, þeim vegnadi jafnast og best, þó var og sá brestur á hjá flestum, ad fáar kýr og ydugleg tad-brenna, sjálfsagt sauda-tadsins, leifdu túnum lítinn áburd, lítill áburd-ur gaf lítinn ávøxt, lítill ávøxtur gat einúngis fáum peníngi framfleytt. Hefdi þeirri reglu allstadar hjá mèr fylgt verid, hefdi eg árid 1760 ecki átt 500 þúsundir saudfjár, og hefir þó einhvørr enn reyndasti og vitrasti vinur minn talid, ad tvøfeld saudfjár-tala, edur 1 millíón, væri hèrumbil mátuleg hja mèr [71]; ecki hefdi eg, ásamt 500 þúsundum saudfjár,

feng-

[71]) Stiptamtmadur O. Stephánsson í Riti um Gagnsmuni af Saudfje, bls. 90.

fengid á henni vel framflentt 32 þúsundum 689 hrossum, sem eg átti, árid 1770, ásamt hérum 30 þúsundum nautpenings [72])

Fellir á ymsri penings tegund, hefir á stundum leidt til ræktar á annari. Svo fjølgudu Kýr hjá mér ódum, eptir þad saudfèd var fallid, en saudpeningur nádi sér aldrei aptur ad tølu, því árid 1783 taldust hjá mér undir fellirinn mikla hérum 21 þúsund 457 af nautpeningi, en þar á mót einar 232 þúsundir 731 af saudfé, og þó vóru 36 þúsundir 408 hestar þá til. Í þeim fellir hrundu nidur árin 1783—84 hérum 11 þúsundir 461 af nautpeningi, 190 þúsundir 488 af saudfé, og 28 þúsundir og 13 hross, en afslórdu 9,996 nautpenings, 42 þúsundir 243 af saudfé og 8,395 hross árid 1784 [73]).

Þad tel eg annars med órádi barna minna, ad þau lángmest í þinni tíd, einkum tvisvar, nl. undir 1754 og 1783, hafa óviturlega fjølgad svo hrossum, ad margir hafa bædi farid á mis vid fullt gagn af búsmala, hvar landþrengsli og ørtrød af gripum hafa adþrýst, og þó enn fleiri í stórfellirum misst vegna óþarfa hrossa meira af málnytu sinni, enn annars þurfti, eda missa máttu, því nærri má geta hvør naudsyn

Kk ver-

[72]) Sjá Stiptamtm. Ó. Stephánssonar Rit um Not af Naut-peningi, í 6ta B. Ísl. Lærd. L. Fjel. R. bls. 96 í Tøblu.

[73]) Sjá Philosophische Schilderung bls. 392 Taf. III.

verid hafi fyrir bónda, ad ega jafnvel 150 til 200 hrossa [74]), og líka hvørn skada ertred af þeim á landinu hafi mátt orsaka á málnytu, og eins, þá mestur hluti þvílíks fjølda fell á eptir, hvørsu vidhald þeirra í lengstu leg, hefir ordid þúngbært og fellt med því móti ásamt sér fjølda kúa og saudpenings. Þá mátti síst kalla, ad hestabit væri hagabót, [75]) er ég var nøgud svo til óbóta af þvílíkum hrossa grúa, því færri þurftu til ad verja mig dádlausum sinuhærum, og færstra barna minna lif lengdi sódalegt hrossa-kjøts át í þinni tíd, sem mjøg svo fór til ósæmdar vaxandi eptir 1781, ecki af því ad þad í sjálfu sér megi sakunæmt vyrdast, svosem einn vyrdta vinur minn hefir ljóslega sýnt, [76]) heldur vegna þess, ad sóda-skapur, óhóf, leti og ómennska, og af øllu þessu leidandi auðstygd medal gódra manna, en þó einkum,

[74]) Sjá Stiptamtm. Ó. Stephánssonar Rit um Hesta, í VIII. Bindi konúngl. ísl. Lærd. L. Fel. R. bls. 40-42. og Biskup Dr. Hannes Finnsson um Mannfæckun af Hallærum bls. 110. nótu 199.

[75]) Sjá Sýslumanns Magnúsar Ketilssonar Rit hjermm, og um Itølu Búfjár í haga, Hrappsey 1776.

[76]) Sjá Sama Vidbætir (vid Itølu-Ritid) um Hrossa-slátur og einkum. hans: Hestabit er hagabót og Hrossa-slátrid gagnsamlegt; líka: Heidnir eta Hrossa-kjøt, med Prófasts Gunnars Pálssonar Umburdarbrest af 24da Febr. 1776 til Varúdar.

um, sem raun gaf vitni um, mesta hrun í hardindum af hrossætum, jafnvel manna fyrstum, hefir gjørt mér þad hvumleidt og ad ætíd hefir þetta át gefist børnum mínum illa og aukid þeim álas og óvyrdu [77]). Þad er og bædi í þessu tilliti og til landþreyngslanna allvída hjá mér, ad eg tel med minnstum skada mínum, þó hross ei fjølgudu svo ódum aptur, sem nú, því þó miklu sé enn þa færra til af þeim, enn fyrri, er þad samt vídarst nog ordid, og vída ofmargt, þó frekar 28 þúsundir hrossa féllu árin 1783—84.

Þanninn hefir qvikfjár-talan hjá mér gengid upp og nidur, stundum minkad vid náttúrunnar ófyrirsjáanlega og óvarnanlega grimd, svosem vid eldgusur og í einstøkum graslevsu og haf-ísa árum, stundum ásamt og jafnvel einna-mest af óforsjálum undirbúníngi og búnadar-háttum fóstur-barna minna, hvoséin nú seinast med geysi hruni undir vidskilnad þinn [78]) og ad rúmlega lidinni hálfri hjá-veru þinni, þegar þau sáu, ad saudfé var mín besta blómgunar-von, og tóku upp á því ad reyna til ad betra þess tegund til ardmeiri ágóda mér.

Sæla, já þrefaldt sælli hefdi eg þá fyrst talid mig, ef þessi Fjárbetran hefdi hjá mér heppnast, og aldrei mun eg þad ødruvísi enn

 vel

[77]) Sjá fyrrnefnt Varúdar-bref og Biskup Dr. H. Finnsson um Mannfækkun af Hallærum bls. 125 og nót. 224 og 229.

[78]) Sjá Tídind. II. B. 2. Deild bls. 422.

vel vyrda fyrir vinum mínum, ad þeir gjørdu tilraun þar til, því vel mátti þeim eins og mér til rifja renna, ad fá eina 3 eda 4 skildínga fyrir ullar-pund, vegna þess mín ull þókti svo gróf, þegar kostur var á 32 til 48 ß. fyrir pundid af betri ullu jafnvel árid 1761. þad er: á tí-földu eda enn meira [79]; Í þeim tilgángi vóru mér færdir fínulladir enskir og sídan spanskir hrútar og brúkadir til míns saudfjár til prófs á einstøkum stødum, en undaneldid bodid fram til fjár-betrunar [80]; hún vildi þó ecki heppnast mér, því af misjafnri medferd og adbúnadi sýktust seinustu útlendsku hrútarnir á ferdinni híngad til mín, komu sjúkir af skip-fjøl og urdu sídan ecki læknadir; enginn óreyndur fêck þá í brád fyrirsjed, ad af þeirra veikindum mætti þá land-plágu, edur fjár-pestina, leida, sem mér vard sídan svo þúngbær í 20 ár, annars hefdu þær veiku saudkindur verid strax drepnar, er þær komu til mín; fjár-pestin hefdi þá ecki brotist út 1761 og sídan fellt saudfénad minn og børn mín á eptir, og henni ecki þurft ad útrýma med øllu lifandi saudfé, hvar hún hafdi fengid innlædst; vard þó fjárskurdurinn líknar-medalid og eptir bodi míns Konúngs [81]) farsællega framqvæmdur frá 1772 til 1779.

Þann-

[79]) Sjá Deo, Regi, Patriæ, bls. 168.

[80]) Løgþíngisbók: 1760 No. 24.

[81]) Tilskipan af 11ta Maí 1772 um Fjárskurdinn.

Þanninn var mér sýnd veidin, en gêfin ecki, þó svidur mér enn sárt ad þessi óhappa-sama van-gá eda van-þecking barna minna á réttri medferd og hyrdíngu adkomu fjárins, er betra átti mína egin fjártegund, eda þá á réttum hjálpræðismedølum, þegar í óefnin var komid, skuli alla daga hér eptir svipta mig eina og børn mín þeirri farsæld, er adrar þjódir, og medal þeirra Danskir og Svenskir nú í dag vaxandi hreppa í svo ríkuglegum mælir, af betradri fjár-tegund þeirra, [82]) eins og aldrei megi hér betur takast, enn vid fyrstu óhappa tilraun; eins og allt sé møgulegt hjá ødrum, en eckért hjá mér; eins og ei megi vid nýja tilraun med svo mikilvægann hlut, brúka marg-falda varúd og athygli; eins og allt saudfé mitt sé í vedi, þó enn væri vareygdarsøm og vønd-ud tilraun gjørd á einstøkum bygdum smá-hólma eda eyu, med fín-ullad útlendskt fé í nockur ár, uns afsprengid væri innlendt ordid, vant mínu lopti og framfæri og reynt ad nock-urra ára fresti jafn-hraust mínu egin saudfé, og — eins og einkis sé verdt fyrir nakin, svaung, af hallærum adþreyngd og útørmud børn mín ad ega í betradri saudfjár-tegund þann dýr-mæta høfudstól, sem, ad vissri raun vorra tíma utanlands, gæfi þeim til jafnadar í kaupheønd-lun, sem nú tekur svo mjøg ad bera þau ofur-

Kk 3 lida,

[82]) Sjá Collegial Tídindi 1798 bls. 102-105. og fyrir 1800 bls. 234-39.

lida, frá 5 til 7 marks fyrir hvert pund [83]) af finnri ullu, í stadinn fyrir 10 til 16 skildínga nú. Hvillikur ágódi, bú-bætir og audlegd þá af ellu minu saudfé! hvílík upphvatníng þá fremur enn nú, ad leggja margfalda alúd á meiri og betri saudfjár-rækt [84]), sem alla daga verdur mér heilladrjúgust!

Ohappasöm afdrif þessara fyrstu mikilvægu tilrauna, gjørdu børn mín fljótt vonar- og módlaus. Med tøfeldum erfidismunum og máské med eins miklu rírara ardi allvída lagdu þau sídan í ofmørgum sveitum alúd á ad fjølga naut-peníngi, og þad eins eptir þad fjár-sýkinni aflétti. Saudfáar sveitir skorti ull og fatnad; útlend klæda-kaup og med þeim vaxandi metnadur í skarti og ødru óþarfa prjáli urdu þeim útdrags-søm, hand-ydnir, øll ullar- og inni-vinna dofnudu vída; en sú ydjusemi týndist sumstadar eldúngis í sama hlutfalli, sem yd-

[83]) Svo hefir ull af því fínullada spanska og enska fje verid seld seinustu árin í Danmørku, sjá og Collegial Tidindi 1800 bls. 238.

[84]) Til þvílíkrar er nú gefin Vegleidsla af vitrum og reyndum Lærimeistnrum, á dønsku, nefnil.: Veiledning til en forbedret Faare-Avl ved P. C. Abildgaard og E. Viborg. Kjøbenh. 1800. Eptir henni mætti Íslandi einkum vyrdast hentugur blendíngur af spønsku og því hardfenga stóra írísiska saudfje til ad betra med sína fjártegund, sjá þar §. 49-50, 57. Þessi Vegleidsla gjetur og í mørgu upplýst og lagad M. Ketilsonar í Hrappsey 1778 útgjefnu Saudfjár-hirdíngu.

ydjuleysid vór, þó lifnadi hún ad eins vid aptur á einsteknm stodnm med sandfénu. Þar, en varla annarstadar; þeckí eg nú born mín aptur í mér gèdfeldum og náttúrlegum búníngi, nefnilega: svørtum, gráum og mórauðum vrjóa- og vadmáls-føtum, sem alla daga munu sóma þeim betur, af því þau hafa unnid þau sjálf, enn uppásknlðnd marglitnd klædi frá útlendum, borda-kram og margbreytt pírumpár þeirra. Fyrrgreint ydjuleysi leiddi af sér margsháttar lesti og óheillir, svall og óhóf, lausamennsku práng og okur, dýrtíd á allri lífsbjørg og atvinnu, sjálfrædi og þvermódsku hjúa, þurrabúda-setur og alla þá stórvammi, er þessum jafnast fylgja, í stuttu máli med minum hellsta bjargrædis-stofni, saudfénu, fór hin besta bú-regla, en kom margvísleg óregla aptur; fór mikil blessan, kom stórmikil óblessan; fór margra rádvendni á ríngul reid, kom svall, ydjuleysi og órádvendni í stadinn.

Ostøduga 18da Öld! þinni ófeamsfýni, þínu hvikula sinni kénni eg einkum um allt þetta. Þú hugdir hmist allt í einu, vett sem ad kippa mér undan því kalda heims-skauti, hvar eg enn kúri og kúra mun, og gjøra mig heitum og frjófsømum sudurløndum þessarar Alfu ápecka ad frjófsemi og blómgun; á mér átti ad spretta korn, stór-vidarskógar og aldinstré, og finullad saudfé úr einum heitu Spánheimum átti án sérlegs undirbúnings og varúdar í medferd, ad dafna dável hjá mér og

 audga

audga børn mín; ellegar þér leitst svo ad segja, í sama vetfángi, útgjørt um alla saudfjárteg- undar betrun hér, og valdir mér því gagnstæd- ann pening, úr gagnstædu laudi því fyrra, til vidréttingar.

Frá Spánar hita slangst þú til Finn- merkur og fékkst mér þadan hreindýrin, ad sønnu í fullgódri meiníngu, en mér híngad til og lengst af líklega héreptir ad gagnlausu, sum- stadar, svosem nordanverdri mér, til tøluverds skada, hvar fjøldi þeirra hefir stundum nagad upp haga mér til baga og brudt upp brauds ígyldi gott fyrir børn mín, fjalla-grøsin. Um þin seinustu 30 ár sá eg fyrst hreindýr, en sæi nú hellst ad þau enn væru ósjen af mér, svo eg fóstradi þau ei til óþarfa eins eda baga og mér til skapraunar [85]).

Fyrir eitt má eg þó hrósa framførum barna minna, medan þú dvaldir, þad eru Refa- veidar med byssu-skotum, dýra-bogum og krans-augum, því gildruveidar eptir Atla ráð- um [86]) gét eg ei talid; finn eg gløggt og veit ad þær hafa margfaldlega aukist [87]), þó eg undir eins syrgi, ad þau løgdu minni alúd enn þar á Grenja-leitir til fæckunar þessum grimmu varg-

[85]) Um hreindýra notkun skrifadi Prófastur O. Jósephson Hjort í VIII. B. kon. Ísl. Lærd. Lista Fel. R.

[86]) Sjá Atla Próf. Bjørns Haldórssonar bls. 152.

[87]) Sjá Tøblur til Forordn. af 13da Júní 1787. bls. 181.

vørgum, en verndar míns saudfjár, hvar til fleiri heilrædi løgd vóru [88]).

Refum hér gafstú og nýnæmi ad smacka í nockrum Hérum, er híngad flutust á mig árid 1784. Á 4 fótum sá eg þá aldrei fyrri. Eg er og fullbyrg af þessconar, þó Refarnir hafi strax ad fullu tekid hina til sín, svo ecki verdi ósimlegar héra-veidar medal barna minna, skáldunum vidlíkt yrkis-efni, og fydrilda-veidar Suckudocka fordum [89]). Far þvi vel framlidna, pestnæma, breytilega og med Pengings-rækt óheppna Øld! eg fagna nú ad þú ert lidin, þó fáir viti, hvørju fagna skal.

Í tilliti til Fiski-veidanna hefi eg (bls. 482) fyrir laungu unnt þér lofs og sann-mæla, ad optast varstú drjúg-hendt í skamti þeirra vid mig, og børnum mínum má eg eins þeirra sannmæla unna, ad um þinn hjávern tíma hafa þau med margfaldri alúd fiski-veidar stundad og þar med ablad sjálfum sér margfalds vidurværis og margfaldrar blessunar, fjølgad sumstadar skipum, fjølgad sjófólki, fjølgad veidar-færum, og fundid opt þar til fulla upphvatningu í kauptaxta-breytíngum og hækkudu verdlagi fiskifángs ár frá ári.

Iá, sumstadar fjølgudu børn mín skipum medan þú hjá mér varst, þú 18da Krists øld!

[88]) Sjá Þórd Þorkellsson um Refaveidar í XII. B. kon. Isl. Lærd. Fel. R.

[89]) Sjá Egg. Olafssonar Qvædi um Suckudocka.

öld! og vídast vil eg halda þau fjølgad hafi, þó tala þeirra hafi í ýmsum plátsum gengid upp og nidur, eptir árferdinu til sjáfarins. Svo tel eg um midja vern þína skip hafa flest verid kríngum minn Snæfells Jøkul, en fæck= ad stórum sídar meir, þegar Neta=brúkun hófst sydra, fólk tók ad flyckjast þángad og Sud= urland ad fjølga ódum skipum, einkum 2ja mannaførum á Inn=nesjum undir þad þú fórst, úr øllu hófi. Aptur fækkadi þar stórskipum í Utverum, sérílagi á Sudurnesjum, og med þeim dofnadi þar mjøg svo manndómur, sjó= sókn og velmegan, en lisnadi vid um tíma á Innnesjum, hvørt múgur fóstur=barna minna á medan adsókti. Þau ærdir þú, breytilega Øld! og ginntir til ad eyda þeirra mikilvæga bjargrædis útvegi, fiski=veidunum og egin vel= mætti, med gagnstædustu vidburdum. Ymist taldir þú mørgum þeirra trú um, ad smá=boll= ar væru fiski=fælli um djúp og grunn, fengju med fá=menni dreifst út um allann sjó í hvørri veidistødu, og dregid upp margfalda bjørg vid stór=skipin, en mundir ei til, ad þessir smá boll= ar máttu þar jafnast sitja á landi, er fisk brast vid lands=steina, þegar stærri skip fengu dregid ad lífsbjørg úr djúpi, eda þú tældir þá til ad flana á eptir skipum til fiski í regið haf og verda þar mørgum ad manndráps=bollum, þeg= ar ad=gnstadi; ellegar audæsi minna fiski=veida áttu ad feita mig og adrar þjódar í hafti, med Duggu=dorgunum til djúpa, til þess ad

fá

fá enn lengra ad fiski leitad, borid mikid vedur og sjó af og mikla veidi undan; en — eg vard vid Duggu-ablann engu sídur útörmud enn annad; sjálfri mér gaf Fadir minn 2, sem þackadar vóru í ljódum í mínu nafni [90]), en not mín af þeim duggu-sundum urdu þau, ad í 12 ár frá 1752 til 1764, beid eg 23 þúsund 595 rdla. skada einann af því uppátæki, [91]) og líkt fór sumum, er seinna tilreyndu; en hafi nockrir nú allra-seinast haft betri heppni vid þæckad fiski-verd af Duggna fiski-abla, tel eg þó skada minn engu minni fyri þad, því eg veit víst, ad fóstur-børn mín hafa rétt ad mæla, þegar þau qvarta um, ad fiskur hafi sídan veidar hófust af duggum, lagst allstadar ad nidurburdi, hvar fiski-slódir og leitir þeirra jafnast eru til djúpa, hvert fiski-skip fá ei komist, en ecki sókt grunn, og þeim þessvegna annadhvert med koslum verid øldúngis fyrirmunadur abli í nálægd eda til grunna, ellegar ad hann hafi þar einúngis skammia stund vidlodad, og varla úr því Duggu-dorgan hefir á vorin hafist. Duggu-útgjørdina hlugad hefi eg því af reynslunni lært ad telja med óheppum mínum; mér hefir og minna til hennar fundist enn óreyndum fordum [92]), þó mér unnu þeir vel.

[90]) Af Próf. Gunnari Pálssyni, sjá Sciagraph. Histor. Liter. Isl. p. 81.

[91]) Sjá Deo, Regi, Patriæ, bls. 393-94.

[92]) Sjá Forberedelsen til O. Olavii Reise, Side CIII. - CV.

vel. Það er þó jafnvel frá Landnáms-degum vida margreynt, að fiskur, (að eg nú ei tilnefni hákallinn) sækir að æta nidurburdi, því margir hafa med flors og innifla nidurhleypíngu á vissum stødum búid sér til viss og góð fiski-mid, og sú mun líkleguft adferð Þuridar Sundafyllirs fordum, er setti til Qviarmid í Isafjardar-djúp og tók kollótta á af hvørjum bónda í Isafirdi í stadinn [93]). Það vottar annars bædi bágindi mín, peníngs fæd og hnignandi jardar-rækt þegar talid er [94]): að fiski-faung mín útflutt í 11 ár frá 1774 til 1784 hafi selst fyrir 1 millión og 900 þúsund ríkisdali, þegar allur útfluttur sveitavarníngur í sømu tíd nádi ei meiru enn 700 þúsund ríkisdelum; líka að ójafnadar verdlag á sveita- og sjáar-varníngi eptir tiltølu, hefir um þær mundir, og lengst af framar áhýst fósturbørn mín að leggja, til egin ógæfu þeirra, meiri alúd á fiski-veidar enn land-yrkju, og að allt þetta sé orsøk til sjófólks og sjóbúda fjølgunar hjá mér, og med þessum sídari til fjølgunar lausamanna, prángara, svallara, leti-maga og órádvandra uppvaxandi únglínga vid þurrabúda ómennsku líf vid sjó, almenníngi til unnirokunar, mér til storkunar og til nidurdreps allri atorkusemi og rádvendni hjúa, og barna skyldu-rækt, í einu ordi: dánumennsku fósturbarna minna. Minn-

[93]) Sjá Landnámu II P 29. Kap.
[94]) Sjá Bilag til Forordn. af 13de Júnii 1787 3je Afdeling, Side 113.

Minnist eg nú þarmed á fiølgun veidarfæranna, medan þú dvaldir hjá mér, rísa mér vid sum þeirra øll hár á høfdi. Hvalaveidar gamlar og øll atorkusemi med þær, lidu því nær undir lok, nema hvad þær, ad litlu meir enn nafninu vórn hellst kunnar á mínum Vestfjørdum, upphvattar á ný med ritgjørd af vyrdta-syni mínum [95]), en þar eg tel ei Arnarfjardar veidina vestra, þar vid látid lenda, og vid þad ad þyggja af náttúrunnar hendi høpp þau af hvølum, sem hún vid og vid siálfkrafa sendi mér med hafísum eda ødruvísi Vid nockud meiri manndóm, eda þó enn meiri høpp ad sínu leiti af Marsvína-fengi eda tekju, vard eg vør á medan þú hjá mér varst, nockrum sinnum [96]), var og adferd útlendra vid þana ítarlega útlistud fyrir fóstur-børnum mínum [97]). Þó hafa mér lángbest géfist Hákalla-veidarnar, sem náttúran ecki sendi mér siálfkrafa eins og Marsvín sem optast og hvali [98]) heldur med manndóms adburdum fóstur-sona minna

[95]) Sjá Conferentsráð Jón Eiríksson um Hvalaveidi í 1ta B. Isl. Lærd. L. Fel. Rita.

[96]) Sjá Stiptamtm. O. Stephánssonar Rit um Sjáfar-abla í 7da B. sømu Rita bls. 28. og Tídind I. Bind.s 3 Deild bls. 440-42.

[97]) Sjá Conferentsráð Jón Eiríksson um Marsvína-rekstur í 2ru. B. Isl. Lærd. L. Fel. Rita.

[98]) Sjá t. d. Tídind. II. Bindís 1. D. bls. 118. og 2. D. bls. 419-20.

minna, sem hafa nú þegar umhverfis mig lært ad verja til þeirra margfaldri alúd og atorkusemi med gódri heppni bædi á legu-færi, lagvadi og hákalla-lódir, nú sídarst vid sunnan eins og nordanverda mig, eptir gèfinni bendíngu einhvörs sonar [99]) míns.

Lengi hafa útlendar þjódir haft ad skimpi fiski-skipalag mitt og þeirra siglíngar. Eg óttast sjálf ad þær hafi í því efni mikid satt ad mæla, því eg fælist nærri því, ad vita børn mín á sjó á sumra plátsa skipum og skip þessi sjálf, einkum á austan- og sunnan-verdri mér vída hvar, en gitska þó á. ad skipa-lagid, sem tídkast undir mínum Snæfells-Jøkli, verdi mér allstadar hentugast, best og happadrjúgast; og víst hefdi þad komid mér ad lángtum betra haldi, hefdi þad gètad útbreidst umhverfis mig, heldur enn Sunnmæra skipa-lag, uppá hvørs innleidslu hjá mér árid 1771. og nockur þar eptir, var til ónýtis kostad 11 já fleiri þúsundum ríkisdala [100]) en nockru ádur vard-eg svo óheppin, ad einn fóstur-sona minna [101]) leiddi híngad

[99]) Sjá O. Olafssonar Rit um Lagvad í Isl. Lærd. L. R. 1. B.

[100]) Sjá Forberedelse til O. Olavii Reise, S. XCVIII.-CIII.

[101]) Landfógeti Skúli Magnússon kom 1752 med þorska-net frá Sunnmæri híngad og kom Alptnesíngum til þeirra brúkunar í Hafnarfirdi, landinu þó, yfir høfud ad segja, til lángtum minni hagnadar

ad til mín þorska-neta brúkun frá Norvegi, sem nú fyrir nockru síðan hafa, eptir öllum líkindum, þegar burtufælt ríkuglega blessun af sjó frá mínum beztu veidistödum, hvar þau vóru vidhöfd, einsog í Norvegi. Í mínum Hafnarfirdi, var einhver en fiski-sælasta veidistada; þorska-neta brúkun og vanbrúkun og mátalaus mergd tók þar yfirhönd, þadan flúdi og í mörg ár fiskur. Í mínum Njardvíkum, Leiru, Keblavík, þókti lengst af þæg og ardsöm vertíd, sama neta-mergd, som óregla og margt illt atfæsi vid neta-brúkun, rán og þjófnadur tók þar ad tídkast, og fiski-abli eirnar þar svo ár frá ári, ad til sama horfir um skammt. Hversu ólíkt fyrri tímum, þegar núlifandi fóstur-börn mín fengu mörg í Njardvík á aungul 8, 10 allt ad 13 hundrada hlutum best, rétt vid lands steina, og svosem gódu fjörumáli frá landi sambýdur ad vega lengd! Hvert er mín ríkuglega gullkista undan Vogastapa horfin, úr hverri börn mín ár eptir ár áttu vissa svo dýrmæta blessun, þúsundum saman allt ad fám árum, svo ad segja vid flædarmál, ad hún víst hefir samgyldt mörgum gullkistum fyrir þau? Minn Konúngur hafdi födurlega verndad med lögum þetta mér gullvæga pláts fyrir stórbocka yfirgángi med netum, en, í gódu fiski-ári 1794, urdu samt margir frekir um of til ad brjóta þau lög, fylltu þessa gullkistu mína undir Vogastapa upp med þorska-netum, og strax

adar enn í ritinu Deo, Regi, Patriæ, bls. 263. nót. c.) er gjört ord á.

strax flúdi á midri vertíd øll blessan þadan, enn kom ei þángad sídan; neta-stappan fyrir utan hana vóx, og allur þorri fóstur-sona minna fór léttbladinn heim og opt fátækari úr verinu enn í þad. Þessi pláts vóru þó lengst af ordin hellsta athvarf sona minna úr mínum 3ur lauds-álfum; nú er hin besta bjargrædis-von í nockur ár horfin þeim þadan, þegar nóg blessan hefir annarstadar umhverfis mig bodist um tíma. Ogæfusama atorka med net! betur ad aldrei hefdi eg þeckt þig, enn ad þú fengir svo íllt fyrir alla eptir þig leidt, sem er þó ecki einúngis eptir fjøldans sannfæríngu svo, og fyrir laungu þeckt hér [102]) heldur af líkri reynslu lángri í Norvegi sannad [103]) og þorska-net nú af Konúngi mínum þar sumstadar bønnud um tíma, svosem skadvæn almenníngi [104]). Og þó nockrir, sem netunum unna, af hvørri helst orsøk sem er, enn þá halda kynni þau midur skadvæn þessum tilnefndu veidi-stødum, og enn sídur eptir margra ágætskun, játi því: ad þau bægt hafi fiski-gaungum frá inn-nesjum nú um nockur ár, er samt óneitanlegt tvennslags skadrædi þeirra, hid fyrra: ad

[102]) Sjá Forberedelse til O. Olavii Reise S. CII-CIII.

[103]) Sjá Strøms Søndmørs Beskrivelse I. P. S. 449. og Biskup Friis' Afhandling om Fiskerierne i Nordlandene i Kjøbenh. Selsk. Skr. 1765-69. S. 182-83.

[104]) Sjá Collegial Tídindi 1800 bls. 145-46.

ad þeirra kostnadarsama útgjørd [105]), hefir sleppt fjølda fóstur-sona minna í botulausar skuldir, og gjørt margann velmegandi ad øreiga, því lítid hefir í adra hønd gèfist mót tilkostnadinum.— en hitt: ad fólk vída úr landi hefir dregist frá annari bjargvænni sjó-sókn med færi í netabendurnar; adrar veidistødur, mátt søkum mannleysis sjá skip sín súna upp á landi, fengid annadhvørt eckért, eda optar ónýtt fólk og lakasta úrval, einkum útverin, hvar ørbirgd og vesæld vída gjørt hefir sameiginlega velmegun landflótta, eydt ad miklu sum hérød og flýtt fjølda fóstur-barna minna vid fyrsta hallæri til grafarinnar, medfram af fjølgun þurra-búda fólks. Spegilinn hefir hvørr fyri sèr, sem vill, í minum sud-ur-útverum, ef ei í sjálfum mínum fyrrmeir efnugri inn-nesjum sydra.

Fiski-lódir tel eg þessu næst med nýrri og betri veidar-færum, nema hvad þær í sumum plátsum, hvar venjulegt er ad brúka mørg hundrud aungla á þeim, verda fætækum ærid dýrar og erfidar, og med aungla fjøldanum gjøra, einkum á grunni, hvørt mestur fjøldi lèlegra og illa mannadra báta-bolla fær ad eins dregid sig, einstøk haldfæri þessara yfrid ófiskisæl, er þeim og umkènnt ad fæli fisk einkum af grunn-midum, þar sem mørg lóda-køst margra

Ll 1000

[105]) Hvørt gott net med tre má nú reikna á 7 til 8rdla vídast.

1000 aungla særa fjølda fiskø, sem þó ecki veidist, heldur missist af þeim; enda er ei hvørr bollinn, eda hvørr uppgjafa-karlinn heutugur uppá egid ásigkomulag, útgjørd og efni til ad géta kostad uppá eda farid fimlegá med lódir, en má ad miklu leiti fara lífsbjargar á mis med eintóm hald-færi, hellst á grunni, ef lódir þar almennt tidkudust.

Síldar-veidar vóru og vidbornar, medan þú varst hjá mér, og þarmed sýnt bædi í Hafnarfirdi, en þó einkum í mínum Eyafirdi, hvørsu ríkuglg blessun allt til þessa hefir, því nær forgéfins, bodist fóstur-børnum mínum sjálfkrafa, sem svo fáir, sem engir, ad telja sé, hafa sér hagnýtt. Med síldar-vødum sýndu norskir undir þinn vidskilnad, ad síld, feit og gód og stór haf-síld, fullt svo gód, sem hin flamska og vestur-hafs síldin, sem verøldin er svo sólgin í og lætur vit sitt fyrir, gengur vída ad minu flædar-máli, vídar enn á Eyafirdi, enn þótt þar beri einna mest á vødum hennar, þar sem á stuttum tíma hefdi mátt fylla nockur hundrud, já! þúsund tunnur med hana, hefdu vodir, ílát og salt verid til, ad hirda og verja skémmdum á eptir. Mest furdar mig á því, ad þegar útleudar þjódir útgjøra árlega med miklum ábata fjølda hafskipa til síldar-veida á stórum høfum; þegar síldar-abli vid Norvegs og Svíþjódar strendur og vídar þykir dýrmæt verdslunar vara, sem ávinnur ríkjum og þeirra kaupmønnum mikil audæfi hvørt ár,

finnur enn þá enginn kaupmadur þad ómaks-verdt ad hafa til vodir, salt og tunnur, til dæmis: á minum Eyafirdi, til ad hirda þann mikla feng, er í Sildar-hlaupum gengur þeim sjálfbodinn í greipar upp í landsteinum, nógur til ad ferma fleiri enn 1 kaupfar og nógur, máské einsamall, til ad audga á stuttum tíma álitlega þann, er svo vildi hagnýta sér og blómga minn Eyafjørd.

Hafi Laxa-veidar nockud aukist hjá mér, á medan þú dvaldir, svosem med neta-ádrátt-um og rek-netum í stór-ám, eda lag-netum hvar straumur bar út frá eyrum- og backa-taungum þeirra; med laxa-kistum og afhleyp-íngum vatna þess á milli, med króa-hledslu undir fossum af grjóti, og nú seinast med stór-laxa-voda leggíngum í sjó vid tánga og sund í innfjørdum og í grend vid ár-ósa, ellegar Silúnga-veidar med ísa-dorgunum, lag-net-um í vøtu og ádráttum vída í ám og fyrir ár-ósa í sjó, má eg þó med sønnu segja, ad minnst af mínum náttúru-gædum hafa fóstur-børn mín í þessum póstum enn sýnt framqvæmd og manndóm, ad nota sér, hvar eg þó býd mikil fram, í heida-vøtnum og lax-fullum stór-fljótum eda sjó umhverfis. Nóg heilrædi hér-um eins og um Sildar-veidarnar, vóru þeim þó fyrir nockru géfin [106]). Líka til ónytis

 um

[106]) Sjá Conferentsráds J. Eiríkssonar Rit, um veidi og verkun á Laxi, Sild, ɔc. í isl. Lærd.

um Upsa- Ala- og aðrar veiðar, og Lúrna-verkun [107].

Sela-veiðum tel eg víða hafa nockuð framfarið, með fjölgun af nótum, uppidráps; viðburðum, skutlunum nordanlands, en veiðum á króka syðra, fyrirdráttum, og skotum, þó þessi optastnær hafi meiri skaða enn gagn unnið og selunn fælt úr nót-legnum. Hvørki vóru þó gefin heilræði um hollari ingtreiðslu Selakjøts [108]; né betri verkun Selskinna [109], heldur enn almennt viðgengst, hagnýtt af børnum mínum, því nýjúngar færstar til hagsmuna horfandi fá múgans álit.

Æðarfugls-varp og betri umhyrðíng þess ebldir þú stórum hjá mér, lika tókú fugla-veiðar góðum framferum með ýmsu móti. Betri aðferð með hvørttveggja létst þú kénna børnum mínum [110]), þó sýna reikníngar seinni ár-

Lærð. L. Fel. R. III. B. og Prófess. O. Olafsson um Laxveiði við Hellufoss, þar VI.

[107]) Sjá O. Olavius um Lúrna-verkun og Ala-veiðar og Botn-voðir í II, III og VII og L. Móhr um Smáupsa-veiði í III. B. ísl. Lærð. L. Fel. R.

[108]) Sjá Conferentsr. J. Eiríkssonar Rit í ísl. Lærð. L. Fel R. III. B. um veiði og verkun á Laxi, Síld, &c.

[109]) Sjá Eigils Prófasts Þórhallasonar Agrip um verkun Grænlendinga á Selskinnum, þar VIII. B.

[110]) Sjá Stiptamtm. O. Stephánssonar Rit um Æðarvarp, þar IV. B. og Prófess. Ol. Olafssonar um Fugla-veiði við Drángey, þar III. B.

áranna yfir útfluttann Ædar-dún, Alptar-hami, Alptar-fjadrir og Fydur [111]), ad ádur var atorkusemi med hvorttveggja í betri dofnun komin. Verdlaun af mínum besta Konúngi heitin árin 1784 og —85 fyrir aukníngu ædarvarps, urdu fáir svo frægir ad vinna, fleiri máské ófrægir af skotum til ædarfugls, sem Tilskipun af 13da Júní 1787 Kap. 3 §. 7. þó alvarlega bannar. Þetta var nú hellsta áságskomulag minna bestu bjargar-útvega, vid endalok þín, margbreytilega 18da Öld, hvorrar eg mun í miøg fán sakna, þó fáir viti hvørju fagna skal.

Brennusteins-námur mínar vóru í gódum metum øndverdlega um samverutima ockar, þegar Holtzmann og Sechmann árid 1724 fengu einka-leyfi til ad nema Brennustein hjá mér [112]), sem þó kom þeim hellst ad haldi sydra vid Krísivík allt til þess Holtzmann dó 1729, því þá dodnadi yfir øllum þessháttar atburdum, uns þær svo nefndu nýju innréttingar sydra hjá mér árid 1753 hófu þá á ný, og stiptudu Brennusteins-verk, en nyrdra vid Húsavík 1761, bædi til gódra hagsmuna. Hafdi þá Brennusteins-nám nyrdra lengi verid ónotad, eptir þad kaupskip med miklum brennusteini í strandadi í Húsavík, og héldu þar bern mín, ad brennusteinn hefdi ordid fiskifæla

111) Sjá Tøblur vid Forordn. af 13da Júní 1787 bls. 181-82.

112) Sjá Løgþíngis-bók 1725, Num. 17.

fæla um tíma [113]). Við Krísivík varð það hvørki stødugt, heldur lagðist niður 1764 [114]) né verður, að líkindum [115]), en miklu heldur við Húsavík. Er eg ei svo stórlát að mér finnist ei til hérum 1450 orðla vyrðis á ári, sem talið er [116]), að Brennusteins-nám þar, frá 1764—1786 hafi hlaupið, þó mikill sé aðfærslu og arðmunurinn nú, við þessar námur eða fyrri, þegar þær gáfu af sér í einu 10 ef ei 18 þúsundir ríkisdala [117]).

Sendimenn, Olavius, Móhr, Ziener vóru með stór-kostnaði til mín útgjørðir að leita á mér að Surtarbrandi, Porselen- og Blyants-jørðu; þeir fundu allt þetta, en þar við lendti til þessa, að miklu leiti [118]). Ølkéld-ur

[113]) Sjá Horrebovs Tilforl. Efterretn. om Isl. p. 73, eptir hvørs sogn skip þetta strandaði milli 1722 og 1728.

[114]) Sjá Islandske Maaneds Tidender 3je Aarg. bls. 120.

[115]) Sjá O. Henchel om Svovelminerne bag ved O. Olavii Reise p. 684-85.

[116]) Sjá C. Pontoppidans Samlinger til et Handels Magasin for Island 1te Deel p. 307 Kjøbenh. 1787.

[117]) Sjá Biskups Dr. Hannesar Finnssonar Rit um Brennusteins-nám og Kaupverslun á Isl. í tíð Fridr. II. innfært í 4da B. isl. L. L. Fel. Rita bls. 13. 15 og nót. 20, 21, bls. 24. 33-34 og nót. 55-56.

[118]) Sjá Zieners Beskrivelse over Surterbrands Fjelde bak við Olavii Ferðabók bls. 735.

úr mínar í Hnappadals- og Snæfells-sýslu vóru af vidfrægustu Læknurum í Kaupmanna-hofn ytarlega reyndar og ransakadar og fundust yfrid gódar og heilnæmar og jafnast vel vid þýdska heilnæmis brunna, ecki síst ytra Skógarnes-Ölkélda [119]), en — svo fáir sem engir nota sér enn í dag neitt af þeim.

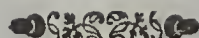
Vegna þess ad Sallt er bornum mínum ómissanlegasta vara til búbætirs í morgu tilliti, til matreidslu og gódrar verkunar á fiski, kjöti, smjöri, gladdist eg stórum, þá Kóngur minn med örlátlegum kostnadi lét reisa upp fássjed Salltverk yfir vellandi hverum á mínu Reykjanesi vestra, og einkum þegar mitt egid sallt bædi féckst þar mikid og reyndist þarhjá gott [120]). Walter og Adam Usler vóru mér sendir frá Norvegi til ad koma því í gott stand, og gáfu um þad bestu von, en — ávoxturinn frá 1773, er þad eginlega höfst, vard þó rír og kom hér færstum ad haldi, líka er vottur þess augljós, þar sem eg mátti telja mér þad ardlaust med öllu og ad mestu leiti undir lok lidid eptir 13 ár. Um stærra og ardmeira Salltverk á Reykhólum, hefir lengi og margt verid skrád [121]), en bædi þess ísjár-

Ll 4 verdi

[119]) Sjá Olavii Reise. p. 305-18.

[120]) Sjá Isl. Maanedes Tidender 1te Aargang 1773. bls. 10. 2den Aarg. bls. 24-25 og 3dje Aarg. bls. 157-166.

[121]) Sjá somu og Forberedelsen til Olavii Reise, pag. CLXXV-VIII. og Deo, Regi, Patriæ, p. 233 etc.

verdi kostnadur, og enn óvissa innsigling hafskipa þángad ad, hefir híngadtil látid allt lenda vid einberar óskir og ætlanir; enda var þér þad tamt, mín framlidna! ad hafa ótal teina á lopti til ad leggja í eldinn, en opt ad fá einhvørja brennda, er þú eldadir marga í einu. Ad þessi brann, syrgi eg laungum, þvi med honum tel eg ad brynni heillavænleg ábata von mín.

Børnum mínum vóru ad sønnu fleiri heilrædi gèfin til Sallt-abla [122]) og þarmed náskyldrar notkunar minna náttúru-gjæda, svosem eru Pottøsku-brennur af Sjóar-þángi [123]) og Øsku-haugum [124]), Sápu-gjørd [125]), Kalkverkan [126]), en eckert þyddust þau af því, ellegar færdu sér í nyt, ne heldur gèfua góda ávísun um Lèrepta-bleikingar [127]), Límbrúkun og þess tilbúníng [128]), fyrir hvad, einkum Húsblas-límid Landbústjórnar Félagid danska hefir þó álitlegum verdlaunum heitid í mørg ár; sárnar mér þad einkum þessvegna, ad mikil nægd fellur hér jafnast til af gódu hús-

[122]) Sjá Conferentsr. J. Eiríkssonar Rit um Sallt-gjørd í ísl. Lærd. L. Fel. R. I. B.
[123]) Sjá Assessórs B. Grøndal hjernm í VIII. B.
[124]) Sjá Prófess. O. Olafsson þar um í XI. B.
[125]) Sjá sama þar og Handlæknirs Sveins Pálssonar Rit um Sápu-sudu í X. B.
[126]) Sjá sama rithøfund hjernm í IX. B.
[127]) Sjá Assessórs B. Grøndals Rit í IX. B.
[128]) Sjá Prófess. Ol. Olafsson um Límtegundir í VI. B.

húsſblaſs=efni, ſundmøgum, ſem misjafnlega hyrdaſt og notaſt allvida, en øll adferd vid húsblaſs=gjørdina var þeim þó ſvo ýtarlega kennd [129]). Sømu afdrif fengu ønnur heilrædi med Ljáadengingar á útlendra hátt [130]) til hlífdar vid mínar litlu ſkógar=leyfar og til framqvæmdar gódum heyſkapi, ſvo mig ſkal ei furda, þó vinir mínir þreytiſt umſídir, ad leggja þeim rád, er eckért þvíumlíkt heyra vilja né hagnýta, en møgla þó æ yfir megurd og ørbyrgd minni. Hefdir þú annars, framlidna øld! gjørt þig eins fræga af fúſri vidleitni ad laga hvad ábótavant var medal barna minna, ad reyna med nákvæmni og prófa þeſſi og ønnur rád mér til heilla, ad halda vid ſtødugri framqvæmd í byrjudum gagns=uppátækjum, ad vernda ſérhvørja loflega tilraun mót vanvitſku og øfundar nidurdrepi, eins og þú efalauſt ert kunn ad vidburdum ad finna upp og leida fyrir ſjónir margt þad, er mér mátti koma ad heidri og haldi, þá væri mér meiri ſæmd ad þínum verdſkuldudu Eptirmælum.

Ecki má þad ſamt af þér draga, ad ýmſar húſs=ydnir framadir þú og eldir hjá mér. Mér til hamíngju ſá eg ſnældurnar fæcka, en rocka aptur innleidaſt, þó ſkot=rockurinn ſé mér aptur horfinn ad meſtu. Garnſpuni vard til góds gagns um tíma vída almennur,

[129]) Sjá ſama manns Rit í IX B. og Juſtitsráds Müllers í XI. B.

[130]) Sjá Próféſſ. O. Olafsſonar Rit í X. B.

einkum á nordanverdri mér, og yrdi þad framvegis þar og vídar, þegar børn mín sæu sér hagsmuni ad í kaupverdslun. Upphvatning fyrstu og ávísun hérum má eg, eins og þá ardsømu dønsku vesi, þacka Landfógeta mínum Skúla Magnússyni [131]), er leiddi klæda-vefsmidjuna inn í Reykjavík, en þó einkanlega gjafmildi míns ódaudlega Kongúngs Fridriks V, er skenkti mér efni til þessara og annara útvega minna, var þad ecki smárædi, er hann lét vid mig rakna af hendi til vidreistar mér þegar hann gaf til nýu innréttinganna í Reykjavík 61 þúsund og 300rd, og Landfógeta Skúla auk þessa 4800rd [132]). Og nú spyr eg med undrun: hvar sjást nú meniar alls þessa? hvad er ordid af allshåttar vefnadar tilfæringum, farfa-verki og øllu þessum innréttingum vidkomandi, reipslagara-skinna-verkunar og ødrum handverkum, er, eptir stadfestri samþyckt þess íslendska Félags [133]), reynast áttu og setjast í verk, og sem ásamt duggufiskirii, duggu-smídi og mørgu fleiru, svosem: jardar-, akur- og skógar-yrkju, var til-

[131]) Sem gaf út prentada ávísun um Garnspuna í 4to.

[132]) Sjá Deo, Regi, Patriæ, bls. 321. Note R. en í þeirri Summu vóru líklega Duggurnar Fridriks-gáfa og Fridriks-ósk sem nýju innrjettingarnar fengu og Prófastur Gunnar Pálsson þackadi í ljódum.

[133]) Sjá kóngl. stadfestingu af 4da Jan. 1752 þess samþyckta §. XIII.-XVI.

tilreynt med? [134]) sundurþyckja og Pröcessar hafa því öllu gjörendt og lagt leyfarnar í hvísra kaupskapar-félaga hendur, en — mér er það allsaman gjör-miſt, nema framför nockur barna minna og mun betri þecking sídan á spuna og vefnadi, edur medferd rocka og vefstóla, sem þó um þessar mundir koma þeim ad minna haldi, enn eg vildi, vegna kaupskapar- og annara breytínga.

Engu ad sídur fengu börn mín vid allt þetta þó meiri þeckíngu og reynslu, og hvert-tveggja hefir því leidt og mætti framvegis leida þau til enn betri eptirþánka, greindar og árædis og fæcka þeirra hleypidómum mót nýum framfarar vidburdum. Af annari nýbreytni sumri, er þú færdir mér, vard og gódur hagur. Ur því í ócfuin var komid og þau sleppt höfdu vída minni eldri og betri búnadar-reglu, ad komast af án mjölkaupa, en tóku svo mjeg ad freka þau sér til útörmunar, var þeim þó hagur ad kaupa heldur fyrir sama verd rúg- en mjöl-tunnu, edur 18 fjórdúnga rúg-tunnu ad minnsta kosti, í stad 15 til 16 fjórdúnga, er mjöltunnur jafnast halda, en mala heldur sjálf sinn rúg, og fá svo betra mjöl, og þartil vóru handqvarnir þeim haganlegar. Innleidsla þeirra vard fljótt almenn, því Kóngur minn gaf í nockur ár verdlaun fyrir tilbúníng þeirra hjá mér og sendi í fyrstu 200 vor

[134]) Sjá Deo, Regi, Patriæ, bls. 386-94.

-pér handqvarna géfins 135). Um betri til-tilbúníng þeirra reit ásamt Kaupmadur Busch 136), og Sýslumadur Bjarni Einarsson um Vatns-mylnur 137), sem þarvid sumstadar innleiddust og tóku hinum miøg svo fram. Sástú og fáeinar Vind-mylnur hjá mér, en færri urdu þó ad gagni, flestar vinda-smidi. Litlar eg mér yfrid hentugár Þófara-mylnur, en sárfáar komu og á gáng. Skraddara, skómakara, múrara, timburmenn, snickara, beikira, jurtagardsmenn, málara, handskamakara, sástú ad eins ad nafninu, en flestir hvurfu þér aptur eda heiktust vid handverk sín. Prentara átti eg lengi, en gódir bókbindarar bættust mér. Gull- og sylfur- og á járn smidir fjølgudu, og fengu hentuga vegleidslu, þeir fyrstu um gyllingu 138), þeir sídari um járn-smídi og stálherdslu 139). Frá Báta-smídi og veidibrellum Marstrendínga var þér sagt 140), og af Heyhlødu-byggingum 141), en vondud Bæa-bygging synd 142). Á eg ad nefna rádin um Grenitrés-ræktun hjá

135) Sjá Justitsrád C. Pontoppidans Handels-Magasin for Isl. 2en Deel Pag. 24-30.
136) J Isl. Lærd. L. Fel. R. 4. B.
137) Ritid útkom í Kaupmannah. 1781.
138) Sjá Gullsmids Sig. Þorsteinssonar rit í Isl. Lærd. L. Fel. Rita I. B.
139) Eiríks Bjørnssonar rit í III. B.
140) Af Kammersecret. O. Olavius í II. B.
141) Af ónefndum í XII. B.
142) Af Prófasti Gudlaugi Sveinssyni í XI. B.

hjá mér 143)? minna tel eg miklu í þau varid, enn Sveitabónda sama sonar mins, med hans aur Vidbætirúm 144), eda Athugasemdirnar vid hann 145); minna máske í tilliti til búnadar-hátta minna, enn í Olavii Rit um gras-tegundir og fódur 146), eda Markúsar Prests Ejólfssonar Heyannir 147), ellegar Sæmundar Prests Hólms Meltak 148), og lángtum minna enn í Olavii qver um Litunar-gjørd 149), Smjørs- og Osta-búnad 150). Ad eg nú ei nefni Bjarna Sýslumanns Einarssonar nýtsama rit um Terraneufs og Klippfisks-verkun 151), Jóns Sýslumanns Jacobssonar Mjólkur-not 152), Prófessor Ol Olafssonar Matreidslu Mjólkur etc. Ølbruggun, og Braudbøkun 153), eda Frú Assessorinnu Mørtu Maríu Stephensens Matreidslu Vasaqver 154), og fyrir utan ýmsar leturgjørdir, er eg hér ad framan hefi

143) Sjá þar VI. B. edur Landfógeta Sk. Magnússon um Trjevøxt.
144) Sjá sama í IV, V. og VI. B.
145) Sjá Sýslum. Magn. Ketilssonar Athugas. í VII. B.
146) J VIII. B.
147) J II. B.
148) J I. og II. B.
149) Utkomid í Kaupmannah. 1786.
150) Utkomid þar og 1780.
151) Isl. Lærd. L. Fel. R. III. B.
152) J XI. B.
153) J XII. B.
154) Utkomid í Leirárgørdum 1800.

hefi áſtundum tilnefnt, tel eg mínum Land-búnadi miklu markverdari gefin heilrædi og bendingar um Vatns-veitíngu af Mýrum, Heyfordra-búra ſtofnun og Heyſkapar míns gagnsmuni í ſamburdi vid Kornafla 155), en þó einkum ſama vyrdta vinar loflegu til-lögur um Almennings Viſta-búr til afléttirs húngurs naud í hallærum 156), lögdu fleiri vinir minir þá hid ſama til 157) og þó fleiri ádur fyrri 158), en — litid hafa allir þeſſir vidburdir vina minna í þeſſu tilliti enn fengid útrétt; eg hefi ratad hvört mótlætid af ödru med hneckir margs þeſs, er þeirra og annara ſona minna og vina margfeld gódvild gat upp-hugſ-

155) Sjá Amtmanns Stephán's Þórarinsſonar rit hjerum í konúngl. ísl. Lærd. L. Fel. R. II. XIII. og XIV. B.

156) Sjá ſama Tanker om Uaar og dets Virk-ninger etc. Kjøbenh. 1792.

157) Sjá I. Verkefni Lærd. L. Felagſins í þeſs Rita XI. B. blſ. 296-305.

158) Refnil. einna fyrſtur Barón Haſtfer eptir Deo, Regi, Patriæ, blſ. 338. fyrir 1756; ſvo Anonymus i Anmærkn. til Udtog af J. Snorreſen om Islænderes Agerdyrkn. indført i Oeconom. Journal 1758 Pag. 94, ſídan Stiptamtmadur O. Stephánsſon 1771. (ſjá hans korte Underretning om den islandſke Handels Førelſe fra 874 til 1788 Kjøbenh. 1798. blſ. 49-50). þareptir Stiptamtm. Pork. Fjeldſted 1783 í hans Prisriti om en nye Handels Indretning udi Island, Kjøbenh 1784 og 1787. Biſkup Dr. Hannes Finnsſon, ſjá hans rit um Mannfæckun af Hallærum blſ. 208. nótu 384.

hugsad og uppástúngid mér til hagsmuna. Bundna kaupheudlanin og hmsir þeir, er heunar anda fylgdu fyrr og sídar, hafa kollvarpad mínum annars svo vonarfullu nýu innréttingum og flestu ødru med lángvarandi óvild og vidleitni ad kéfja sérhverja framfarar vidleitni sona minna mér til vidreistar; þad er nægilega á prenti í ljós leidt í fjølda mørgum ritgjørdum, af hverjum eg þó þyrdi ei hér ad nefna fleiri enn míns Amtmanns Magnúsar Gíslasonar uppáskrift þann 6ta Octóbr. 1757 á Supplicatsíu embættismannanna þann 12ta Septembr. sama ár, eins og hún sést í míns Stiptamtmanns O. Stephánssonar Riti: Kort Underretning om den islandske Handels Førelse fra 874 til 1788, er útkom í Kaupmannahøfn 1798. bls. 55—57. í nótu r), en vísa þarhjá til nýnefnds Rits bls. 25 —26 og í stuttu máli til þess §. 5.

Undireins og eg þacklát vidurkénni ítrekada vidleitni margra minna ad hefja hag minn, medan þú dvaldir, gremst eg þinni øfundsýki gégn þeim og mér, þú ágenga og lausráda 18da øld! og syrgi þig ecki, en kýs mér samt, ad yngri systir þín færi mér marga jafnduglega og mér til verndar jafn-skørnglega vini og verndarmenn, en færri øfundsjúka. Eg vil um sinn lifa vid vonina, þó fáir viti hvørju fagna skal.

Þad er eitt medal annars, sem eg má hrósa þér fyrir, framyfir systur þinar, ad engin

in þeirra lét nálægt því eins mikið og þú af hendi rakna mér til viðreistar eptir eydileggjandi hardæri og í nandum, og engin vardi þvílíku, sem þú, til vidburda að fá mér blómlegann búníng. Það verdur ecki allt talið af mér, sem minir mildu fedur Konúngarnir, einkum V. Fridrik og VII. Christján svo örlátlega, lögdu til þess, og enn síður þackað, sem ber, því ætti eg allt að telja, sem í samburdi við annað meira, metst nú smálegt, yrði það undra mikið mál. Eg vil því hér að eins drepa á fódurlega umönnun þeirra við mig um og eptir miklu hallærin milli 1750—60 og eptir 1780, þó eg hér ei gæti talið mér eginlega veitt, hvað þeirra mildi, jafnframt í tilliti til míns eymdar-ástands, optsinnis eptirgaf og skénkti ymsum kaupverdslunar félögum, sem, ecki síður enn eg og ástundum máské einsömul, höfdu notið af.

Arið 1756 gaf Kóngur minn Fridrik V. mér 3000 tunnur matvöru, til gésins útbytíngar og afléttirs geysilegs hallæris þá. Sama árið sendi hann mér Barón Hastfer með 10 engelska hrúta til betrunar mínu fjárbragði 159), en — spönsku hrútana seinna vil eg ei nefna. Nockru ádur hafdi hann, sem ádur er sagt bls. 538, gésið nýu innréttingunum 61 þúsund 300rdli, auk þess er Landfógeti Skúli féck. Litið tel eg mig stodað hafi kostnað-

159) Sjá Prófasts Gudlaugs Sveinsonar Vatnsfjardar Annál sidari.

aduriun um sömu mundir og þar eptir til bygg-inga ýmsra múrhúsa hjá mér, svosem á Bessa-stödum, Nesi, Videy, Arnarhóli, hvar Tukt-húsid, stiptad 1759, á Kóngs og minn kostn-ad, átti ad hegna og fæcka vommum óráð-vandra og umgirda æru, líf, eigur og sidferdi manna, en aldrei fyrr né sídar komst fullnærri þessu augnamidi; skálkar fældust þad ei, heldur hrósudu þar ástundum vist, nádum og frelsi, og sumir nældu þar dáfallega. Þessi þyrnir míns auga, hefir mér ordid kostnadar og mædu-samur, og horfir þó svo, ad hann muni mig enn sárar stínga framvegis, en ei til batnadar í brád, eda til vidréttingar laganna hnignanda heidri. Ecki tel eg mér færi störum fram vid nýja Skólahúsid, eda nýju Múrkirkjuna í Reykjavík, heldur enn vid Múrkirkjuna í Vestmannaeyum, eda þá sem reist var á Hólum frá 1757 til 1763, af ölmusum Danskra og Norskra kirkna og 300 til 400rdla minna egin barna árlega í 6 ár [160]), sé þad satt, ad kirkja þyki þar nú óþörf eda óhentug. Þar á mót ber mér ad þacka Kóngslensid þann 18da Martsi sama ár, eptir hvörju ölmusum var safnad allstadar í Danmerkur og Nor-vegs kaupstödum til vidréttingar Hóla Bisk-

Mm ups-

[160]) Sjá sama Annál og Deo, Regi, Patriæ, bls. 322 nótu e. samauber og æfi Biskups Gísla Magnússonar prentada med Líkprédikun yfir hann, Hólum 1779 bls. 28-29.

ups-stóli og skóla; af þessum medtók sá nafnfrægi Biskup i Sjálandi Dr. Balle árid 1783 leyfar, frek 900rd.[161]) af formanni sínum, þeim góda Biskupi Harboe, en nú er eg viss um, ad med þángad til og sidan áföllnum rentum, á eg þar ytra á rentu nálægt því tvöfaldt; svo hafa þessir peningar varid undir þeirra umsjá mér til gódes, og yfirmenn minir hafa árid 1797 sameiginlega rádlagt, ad til lærdóms framfara um mig alla, verdi þeim varid [162]). Seinna vil eg minnast nockud á gjafmildi Kónga minna og annara vid Presta mina, en flýta mér nú ad nefna fódurlega hjálp og umhyggju mins nú ríkjandi mildasta Konúngs VII. Christjáns, í seinustu miklu hallærum 1785. Litid þókti hönum þá í fyrstu ad hafa gefid 300rdl. til byggingar eydilagdra jarda i Þingeyar edá fleirum nordur- og austur-lands sýslum; litid ad hafa 1783 um haustid sendt hladid skip med gefins tymbur og kornvörur til Hafnarfjardar til hjálpar þeim naudstöddustu húsvilltu, er flúid höfdu undan jardeldsins yfirgángi [163]); litid

[161]) Sjá Cancellie-bréf af 24da Sept. 1796 til Stiptamtmanns, Biskupa og Amtmanna hjer um þetta, og Biskups Dr. Balles Pligtanker 1793. S. 489-92.

[162]) Sjá nefndta svar uppá Cancellie-bréfid 1797.

[163]) Sjá M. Stephensens Beskrivelse over den nye Vulcans Ildsprudning 1785 Form. bls. VII.

litid ad senda 80 lesta tymburfarm á Eyrarbacka 1785 til sömu hjálpar þeim i Arnessog Rángárvalla-syslum, sem miklu jardskjálftarnir 1784 höfdu svipt bæum og eignúm og naudstaddir vóru [164]); litid ad hafa sama ár skipad, ad færa 2 skipsfarma af fiski ad vestan til mins Nordurlands þurfa-manna, og i sunnan frá mér til austfjarda, hvert flutnings kostnadur hljóp til 1,762rd. [165]) og ljed 2 kaupfer til annara innanlands naudsynja-flutninga; hann let auk alls þessa mikinn fisk á höfnum eptirstanda bjargarlausum til forsorgnunar; flytja norskann skipa-vid á Hafnarfjørd og Olafsvik handa snúnu sveita-fólki, ala onn fyrir þess húss-nædi; baud ad veita heim, er ei gætu borgad, lán í kaupstödum á hellsu.lífsnaudsynjum þeirra; leysdi fyrst þann 10da Decembr. 1783 og aptur þann 9da Febr. 1785 ad safnad væri gódfúsum ölmusum um oll ríkin, til adstodar þeim, er i vesæld komust vid jardelda og landskjálfta þessi árin; gaf þann 15da Júní 1788 Islands kauphöndlun 57 þúsund 462rdli 48 ß. til skada bóta fyrir útsendingu árid ádur til min, hellst til mins Nordurlands og Austfjarda og nockurs hluta Sudurlands, á yfrid miklum matvørum til

Mm 2 bjarg-

[164]) Sjá kóngl. Urskurd þann 9da Febr. í 5ta B. isl. Lærd. L. Fel. R. bls. 291.

[165]) Sjá Jústitsr. Pontoppidans Magazin for almeennyttige Bidrag. II. Deel 1793 bls. 350.

bjargar bornum mínum [166]) Samþyckti þann 22ann sama mánadar, og árs, ad kornvöru sendíng þá til mín yrdi aukin til 26 edá 28 þúsund tunna [167]), og baud þann 13da Júlí sama ár ad senda Nordurlandi auka-fordá af 3,499 tunnum kornvöru, er kostudu Hann 18 þúsund 360rd. 72 ß. [168]), hefi eg þó enn ecki talid 790rd. árlega, sem þessi minn mildasti Fadir örlátlegast gaf í nockur, eg hygg 6 ár, til vidhalds Hóla Biskupsstóli og skóla, um sömu mundir, né svo mikid sem nefnt, adrar Hans eldri og yngri óteljandi Nádargjafir, mér og mínum nærlungar-útvegum til vidrèttingar, hvad og yrdi hér hellst oflángt umtals-efni [169]), þar eg og sídar fæ framar tækifæri ad drepa á fedra minna staklegu nád vid ymsar stèttir sérílagi mér til góds, svosem: Kennidóm, Læknara, Kaupmenn og fleiri, hvörra eg síst gleyma ætti ad þacka Hans staklegu nád ofan á alla adra, eptir lidin þöllæri ad skenkja 500rdli, ad mig minnir, til upprèttingar farfa-verks og þófara-mylnu á nordan-verdri mér, til hvörs mörg fleiri

börn

[166]) Sjá Sama bls. 349-50 og sama Felags R. Bindi 5ta bls. 293.

[167]) Sjá sama bls. 291.

[168]) Sjá Pontoppidan á sama stad.

[169]) Um ýmsar nádargjafir Kónganna Fridriks V. og Christj. VII. bera þau nafnkjendu Rit: Deo, Regi, Patriæ, Forberedelsen til Olavii Reise, og konúngl. isl. Lærd. Lista Ritin ásamt Lögþíngisbókunum, augljósust vitni.

børn mín løgdu og sína skérst. Hans nád og þeirra gódvild var hin sama, þó allt þetta yrdi ad engu, mér til óbætanlegs ángur-meins. Hefdu menn látid sér nægja litlar þófara-mylnur, eins og hér fannst líklegt dæmi uppá, eda jafnvel einsamalt tunnu-þófid, sem fyrri, mátti farfa-verkid, sem mér var mest-árid-andi af øllu og hvørs eg lengi sárt saknaí, vel komast á gáng, og børn mín mørg þarmed fríast frá útdráttarsømum, en óvøndudúm klæda-kaupum med tímanum, og smá-venjast vid ad vinna sér þau flest sjálf; en — hér uppát møgur kyr þá seitu, stóra þófara-mylnan farfa-verkid, af því kostnadurinn og var heldur seint samanreiknadur.

Ad dæmi Kónga minna breyttu mínir ørlátu Brædur í Dánmørku, Norvegi, Furstadæmunum, og nockrir egin synir mínir, er megnudu. Þad skal votta um aldur og æsi miskun þeirra og mannkjærleika, sem þeir ørlátlegast skenktu mér til vidréttingar 1784 og 1785; já fríviljuglega skenktu hvørr í kapp vid annann, þarsem Collectu-gáfan frá høfudstadnum Kaupmannahøfn eginlega til Skaptafells-syslu, vard = = 9,704rd 25½ ß.
en frá ødrum ríkjum og løndum míns Konúngs, til mín allrar = = 31,831 52

Þad vóru alls 41,535rd 77½ ß.
Af þessu vóru mér til góda útilátin og brúkud 9,706rd 79½ß.

til nýárs 1798, þó átti eg þá eptir á rentu standandi, og med þángad til vidlögdum afgángs rentum [170]) aukinn höfud-stól til = 47,822rd. 53 ß.

Í því fór mér til vissu fram, um þinn hérvistar tíma, mín framlidna! ad aldrei átta eg fyrri peninga-summur á rentu standandi. Margir urdu til ad tolla mér, flestir af góðvild, nockrir af naudúng. Eg vil telja fleiri af hinum fyrst, svo sem mér kjærri, og undir eins ecki gleyma þess vinar míns ást og framqvæmd, sem máské eginlega vard fyrsta orsökin til þessarar drjágu Collectu, eg meina hér forn-vin minn Jústitsráð Carl Pontoppidan, sem hann 1ta Octóbr. 1783 sókti hjá Konúngi mínum um leyfi Hans til, ad henni mætti safna [171]).

Ad bæta úr bágindakjörum míns Kénnidóms létu margir sér hugarhaldid um. Minn frægi Biskup Dr. Finnur Jónsson útvegadi þeim fátækustu Prestum í Skálholts-stipti árlega 200rdla til ctóner reiknada nádar-gjöf af Kóngi mínum þeim sæla Fridrik V. árid 1754, þá þessi Biskup minn vígdist, hvörri eptirmadur ríkisins Christján Kóngur minn VII.

enn

[170]) Sjá Lögþíngisbókina 1798 bls. 40-41, hvar þessi reikníngur gjörist enn vissari, enn í Justitsráds Pontoppidans Magazini for almeennyttige Bidrag II. Deel S. 349-50.

[171]) Sjá hans Magazin for almeennyttige Bidrag II. Deel S. 325 í nótu.

enn framheldur[172]; sömuleidis framheldur hann enn síns kónglega Födurs Fridriks V, árlegu gjöf 100rdm króner til fátækustu presta-kalla í Hóla-stipti, sem minn sæli Biskup Gísli Magnússon einninn útvegadi þeim, eptir þad hann vígdist til Biskups árid 1755 [173]., og auk þessarar árlegu nádar-gjafar, 700rdli til króner, sem árid 1757 vóru á Flugumýrar presta-stefnu útskiptir til hjálpar fátækustu Prestum og prestagördum, sem þá höfdu mest mist í hallærinu [174]. Hann ávann þad og, ad Köngsbréf var útgéfid þann 18da Apr. 1761, ad allir Prestar, sem ei hefdu embættis adsetur, eda ættu bújörd í sókn sinni, skyldu fá útvalda hentuga bújörd. Minn sárt og lengi syrgdi Biskup Dr. Hannes Finnsson birjadi og sitt Biskups embætti, med því ad supplicera þann 17da Mai 1777, fám dögum eptir þad hann vígdist í Kaupmannahöfn, til konúnglegrar Hátignar um adstod fyrir fátækar Prests-eckjur míner, og feck þarmed útvegad þeim árlega 200rdli í Skálholts og 100rdli í Hóla-stipti af Póstkassanum, sem nádar-gjef [175]. Köngsbréf 2 um

[172]) Sjá Æfisögu Drs. Finns Jónssonar, Kaupmannah. 1792 bls. 18.

[173]) Sjá Líkprédikun yfir Biskup Gísla Magnússon, Hólum 1779 bls. 29.

[174]) Hvört þessir 700rd. hafi verid partur af Collectunni sama ár, hvörrar gietid er hier ad framan bls. 545, veit eg ei med vissu, þó þad se líklegt.

[175]) Sjá Æfisögu Biskups Dr. Hannesar Finnssonar, pr. í Leirárgördum 1797 bls. 24:25

tilløg af betra lagi Presta-køllum til út-þentra fátækra Presta, útgéfin þann 14da Febr. 1705, léttu og uockud undir naud-þess-ara, einkum sídan Kóngsbréfin þann 7da Mai 1735 og 5ta Júní 1750. §. 7. gjørdu søsnun þessara tillaga greidari. Fátækra Presta-eckna kjør bætti og Kóngsbréfid af 5ta Júní 1750, sem áqvardar þeim Pensiónir af Presta-køllum, bújardir og adra adstod.

Biskup O. Tidemann í Christjanssands-stipti í Norvegi glæddi svo gódvild sins stiptis Geistlegra til min, ad þeir 1775 og í mørg ár þareptir legdu saman og sendu álitlegann pen-íngastyrk mínum fátækustu Prestum, hvørn skenk Prófastur Gunnar Pálsson og Kolbeinn Prestur Þorsteinsson í allra nafni þøckudu í látinskum ljódmælum [176]). Seinasta gjøsin var til Presta í Hóla-stipti sérílagi, hvørja Stipt-prófastur Mag. Hálfdan Einarsson og Jón Prestur Jónsson einninn þøckudu í ljódum 1782 [177]), hvør minn sártsaknadi mikli ástvinur Con-ferentsrád Jón Eiríksson ári sídar lét prenta og sendi Biskupunum í bádum ríkjum med fyr-irbón fyrir Presta mína. Af þessara gódfúsa erlæti bættist þeim fljótt álitleg summa, hvørrar útbýtingu og rádstøfun Kóngur minn þann 7da Apríl. 1784 fól vidkomandi Biskupi og Amt-manni

[176]) Sjá þeirra Charis Islandica 1776, og Dr. H. Finnsson um Mannfæckun af Hallærum bls. 176 nótu 281 b).

[177]) Sjá Kóngsbref af 7. Apr. 1784 hjá Fogtmañi.

manni á hendur, og lökfins varð hún eptir fkilagrein, er Conferentsráð Jón Eiríksson þarum opinberlega gaf [178]) 1786, alls 4,586rd 21 ß. Er þetta þó minnst af því, er eg þacka mätti þessum mínum tryggdreynda vini.

Héráð auk minntist min árlega með velúverdum gjöfum í nockur ár til fátækustu Prestseckna, sem ómegnni bundnar vóru, og til kostgjæfinna og fidugra skólapillta, vinur minn Etatsráð Andrés Holt, og Biskupinn í Sjálandi Lodvik Harboe gaf fátækustu Prestum mínum í einu 200rdli; Frímúrarar sendu mér frá samkundu þeirra Zórobabel í Kaupmannahöfn 100rdli. til ennå nauðstöddustu, og hulið góðmenni á Holsetalandi lét Saganeistarann Jústitsráð Christjani koma á framfæri til mín 100rdla skenki til þeirra, er skaðræði bidu af Skaptafells-sýslu jarðeldum. Geheimeráð og Stiptamtmaður Ove Høegh Guldberg sendi og tveimur mest þurfandi Prestum í Skálhollts stipti ölmusu [179]). Kongur minn gaf Prestum mínum og í bágu árunum hlutdeild í þeim fyrrtöldu 9,706rd 79½ ß. [180]) af Collectu-peníngunum, sem mér vóru sendir smámsaman til viðréttingar mínum bágbornu bjargræðis vegnum og til að afletta húngri, en — hvað hafa Prestar mínir og fátækir

[178]) Í Minerva fyrir Octóbr. 1786 bls. 497-501.

[179]) Sjá Dr. Hann. Finnsson um Mannfækkun af Hallærum bls. 176 nótu 271 b).

[180]) Sjá bls. 549.

meira ad þacka egin børnum mínum, er hjá mér hýrdust um þinn samverutíma? Mér er, því midur! sumt úr minni fallid, þó mun eg telja ega gjøf Gudmundar ríka Þorleifssonar 1720 á Prestasetrunum Prestbacka í Hrútafirdi og Brjámslæk á Bardaströnd; og sjálfsagt Biskups Mag. Jóns Arnasonar á fullum 2000rdm. í jørdu til Presta, nefnilega: Garpsdal, Strønd í Selvogi og Berufirdi, í Múla-sýslu med beggja hjáhýlum; Arnarbæli í Grímsnesi; Geitagili, Veigastødum og Hafósi. Sømuleidis Orms Sýslumanns Dadasonar, á ýmsum jørdum til kirkju ad Saudlauksdal, og til Garpsdals Prests, og Prests og kirkju á Skardsstrønd. Olafur nockur Olafsson gaf Hlýdarhús og Ananaust hjá Reykjavík Presti og kirkju ad Helgafelli; en Bogi og Elín, Benedicts børn frá Hrappsey, reistu kirkju ad Dagverdarnesi 1758 og løgdu Presti þar til uppheldis 5 hundr. þess, og jørdina Nýpu [181]).

Til ad kénna námgódum, skickanlegum munadarleysíngjum í Eystrahrepp í Arnessýslu bóklestúr og skriptir, gaf Frú Sigrídur Jónsdóttir, Eckja Biskups Jóns Vídalíns, jørdina Hrafnstóptir þann 15da Júní 1739, og til uppfrædingar fátækum børnum í Saurbæjar-sókn á Hvalfjardarstrønd, gaf Þorvardur Prestur Audunarson jørdina Rambs-

181) Sjá Dr. F. Johannæi Histor. Eccles. Isl. T. III, pag. 510.

Rambshól í Svínadal. Rector Skóla Jón Þorkéllsson gaf 1759 ýmsar jardir og adrar eigur sínar, er töldust hérum 4000rdlá vyrdi, til Barnaskóla-stiptunar í Gullbríngu-sýslu, til góds uppeldis og mentunar fátækum börnum úr sömu sýslu. Skóli þessi var med framgángi míns Stiptamtmanns Olafs Stephánssonar upprettur á Hausastødum árid 1791, hvar 16 úngmenni sídan hafa notid uppeldis og kénnslu. Ohapp, sem gjafaráns skenkur á fyrstu árunum eptir hans dauda ratadi utanlands, hvar hann var á rentu settur, olli því; ad árid 1783 átti þessi hans stiptan á rentu, auk jardanna, ein 5700rdli, en í árslokin 1793 hljóp hofudstóllinn, er rentu bar utanlands 8,850rdli [182]).

Nálægt burtfør þinni gaf minn rausnarog medaumkunarsami Stiptamtmadur Olafur Stephánsson til fátækra nota í Skagastrandar hrepp og æfinlegrar eignar þeirra, 1000rdli í gódu jardagótsi, er hann undir eins frá sér afhendti og afsaladi. En — mørg hundrud, ad eg ei meira hermi, fátækra, sem góbvild hans og örlæti ega ad þacka líf sitt og sinna, ecki síst í ollum hallærum, mega og munu vidurkénna, ad þessi gjøf hans er hinum til voladra miklu minni. Nyktid þar um duldist ei minn milda Konúng med ollu, þegar hann árid 1786 sendi og gaf þessum mínum

[182]) Sjá Biskups Dr. Balles Pligtanker 1793 bls. 485.

um elskaða Stiptamtmanni þann stóra verðlauna pening: Pro Meritis, eða fyrir forþénustur, í gulli, til æru og vyrðingar-merkis fyrir hans staklegu góðgjørðir við fátæka í hallærinu og aðra bæði þá og fyrri auðsynda føðurlands ást og dugnað, eins og áður er á prenti orðað og sýnt [183]).

Merkilegastar Bókagjafir til Kirkna og Klerka eru: Dansks borgara í Kaupmannahøfn að nafni Stiestrups, sem árið 1756 keypti og gaf hingað fjølda af Biblíum og nýa Testamentinu, prentuðum 1747 og 1750 í Munaðarleysingjanna húsi í Kaupmañahøfn, og Bóksejara Søren Gyldendals, sem árið 1783 gaf hverri aðalkirkju á Íslandi, Biskupsstólunum og Skólunum, hverju fyrir sig, 1 Exemplar af Kammersecretéra Olafs Olavii Ferðabók um Ísland, og eðlaðist fyrir þá gáfu, af Kóngi minum Agents nafnbót [184]).

Til Hóla-Skóla gáfu ýmsir og góðar bækur í fleiri ár [185]) og loksins einhver hulinn mannvinur minn Lands-Uppfræðingar Félagi nockrar [186]) auk 50rdla verðlauna, er hann lét nockrum heita fyrir ýmislega atorkusemi [187]).

En—

[183]) Í kóngl. ísl. Lærd. L. Fel. R. 6. B. bls. 268-69.
[184]) Sjá somu Rita 3. B. bls. 287-88.
[185]) Sjá somu Rita 9 B. bls. 298-99. 10 B. bls. 320. og 11. B. bls. 295.
[186]) Sjá Tíðindañá. I. B. bls. 475-76.
[187]) Sjá somu bls. 479.

En — ad telja allt hvad Kóngar minir og adrir hafa kostad til bóka-útgáfna og bóka-gjafa fyrir mig, er mér nú ófært, bædi veglia þess, ad sumt er mér enn ókunnugt, en í sumu tekur mér ad skjátla med minni. Alkunnugar eru: samt Ferdabækur Lögmanns efnisins Eggerts Olafssonar ásamt hans Lachanologia eda Maturtabók, og Kammersecretera Olafs Olavii, ásamt hans Urtagardsbók, hans ágætu ritum um Fiskiveidar og Nétatilbúníng 1771, um Smjörs og Osta-búnad, og um Litunargjörd; hans Talnalist, og Stiptamtmanns O. Stephánssonar Undirvísan í Reiknings-listinni og Algebra; 1000 qver af Hosters Agripi af Bibliunni; Björns Prófasts Haldórssonar Atli og Grasnytjar; Magnúsar Sýslumanns Ketilssonar Saudfjárhirding og Tilraunir med Sádtegundir og Plöntur; Kofod um Jardeplanna ræktun og nytsemd; Þórdar Stúdents Þórodssonar Þánkar um Akuryrkju; Bjarna Sýslumanns Einarssonar um Vatnsmylnur; Buchwaldts Yfirsetu-qvennaskóli, útlagdur af Prófasti Vigfúsi Jónssyni og Saxtorphs Yfirsetu-qvennafrædi útlögd af Lands-physico Jóni Sveinssyni.

Fleiri mér vidvíkjandi ritgjördir hefir Kóngur minn og adrir studt, og framad, þó ecki hafi þær mér híngad til gefnar verid, og sumar meir eda minna, séu mér nytsamar, tel-eg med þeim Kristinn-rétt Þorláks og Ketils

út-

útgefinn 1775 [188]); Rectors Mag. Hálfdáns Einarssonar Sciagraphiam Histor. Literar. Isl. edur Lærdóms-rita fráſøgu, útkomna 1777, ſem ári ſeinna ávann honum 3 minnispeninga til heidurs, frá því konúngl. húſi. Øllu framar tel eg hérmed Biſkups míns Drs. Finns Jónsſonar Kirkju Hiſtoríu í 4 Bindum í 4to útgefna á opinberann koſtnad; og í tilliti til hjálpar til eyr-grafinna málverka, Möhrs íslendſku Náttúru Hiſtoríu og M. Stephenſens Fráſøgu um Eldgoſid i Skaptafells-ſýſlu, á dønſku útkomna 1785.

Þegar nú verdur talid til, hvad mikid af øllu framanſkrifudu reiknaſt megi med gjøfum barna minna mér til góds, má eg undirtaka umqvørtun tveggja vyrdta-ſona minna [189]) ad ørlætid til kirkna, Kénnimanna og gudlegra ſtiptana, ſem allt ad Sida-ſkiptunum géck fram úr øllu hófi, breyttiſt eptir þau og allt til þeſſa dags, hjá mér einkum, í óþockalegann ſvídingshátt og nídſku, þarſem þinn þenkingarháttur var, ad ſá væri fremſtur madurinn, ſem meſt gæti dregid af øllum þeſſum og undandregid, ſvikid og tælt í øllum gjøldum, vantadi þó ei ad børnum mínum væri ſkeruglega fyrir ſjónir leidd, bædi naudſynin og ſæmdin

ept-

[188]) Sjá Forberedelſe til Olavii Reiſe Pag. CXXX.

[189]) Sjá Biſkups Dr. Finns Hiſtor. Eccleſ. Isl. T. III. pag. 508-509 og Biſkups Arna Þórarinsſonar om geiſtlig Gavmildhed §. 10. 60-62.

eptir upplýstari þjóða dæmum, að leggja nockud til af egin ramleika mér til vidreistar [190]), en — hér vär fleirstum, sem heyrnar lausum, þulið ætintíri, öllkt framandi þjóðum, einkum góðfúsu dønsku og norsku fólki, er keppist, sem eg héyri, vid adra, að vidhjálpa sátækum frívilljuglega med mestu stórgjøfum, stipta skóla og allsháttar gódar stiptanir á egínn kostnad ár frá ári, svo í flestu tilliti er ei offagt um mig, að aum er eg, og aumari medfram gjørir mig í mørgu amlódaháttur og óþockadómur barna minna.

Litt eg nú á allt undanfarid, er eg nú taldi um þig, syrgi eg gódvilja þinn í eðru enn útlátum sona minna mér til handa; syrgi ónýtta vidburdi vina minna að fá hag minn hafid; syrgi þig, því eg óttast að systir þín verdi mér í raunum varla í øllu að þér, en fagna þó medfram, að margri mædu, hardindum, stórsóttum, pest, mannfellir, og ýmsri óvild og óláni, er að mér stefndi medan þú dvaldir, er um tíma aflétt, þó fáir viti hvørju fagna skal.

Fari eg að minnast á kaupverdslunar form og breytingar medan þú dvaldir, rísa mér øll hár á høfdi, og vil því vera sem fáordust um þetta efni, heldur að eins geta þess hér, að

190) J Biskups Arna Þórarinssonar meistaralega riti 1770 om geistlig Gavmildhed, á hvørt þó hefir dropid blettur §. 65, er vitnar um mannlegann og þó einkum úngdóms breiskleika. Eta stycki

ad band minnar kaupverdslunar undir misjafna taxta og verdslunar-følog, vard og band á flestum bjargrædis útvegum mínum.

Kompagnie eda kaupskapar-félaga verdslan á mér útarmadi í 104 ár sonu mína frá 1602 til 1706. Þó var kauphøndlan mín forpøktud til ádgreindra kaupmanns-húsa, helst í Kaupmannahøfn allt ad 1733, fyrir 20,190 rdla árlegt afgjald allt ad 1724 [191]), og þadan ad 1733 munu optast goldist hafa 20 til 23 þúsund ríkisdala í árlegt kaupskapar afgjald [192]). Aptur hófst ný Compagnie-kauphøndlan 1733 og vidhéldst til 1743 fyrir 8000 rdla árlegt afgjald. Þá tóku Kaupmannahafnar Hørkramarar í félagi ad sér mína kauphøndlun allt ad 1759, fyrir 16,100 crónur í árlegt afgjald, en mistu hana þá fyrir illa breytni þeirra vid mig [193]). Þetta kauphøndlunar félag var mér eitthvørt hid grimmasta, drap hidur og kollvarpadi mínum nýju innréttingum, og med þeim bjargvænlegustu handydnir, lét í hallærunum matar-innflutning milli 1752—1758 bresta, og drap þarmed fjøldann af þeim ad minnsta kosti 8000 manna, er, þessa vegna teljast fallin í

þann

stycki þessa Rits, er einka vel samid og íhugaverdt, eins hid 7da þegar §. 65 skúrast.

[191]) Sjá Stiptamtm. O. Stephensen om den islandske Handels Førelse bls. 19-20.

[192]) Sjá Deo, Regi, Patriæ, bls. 106.

[193]) Sjá Stiptamtm. O. Stephensens sama Rit bls. 25-27.

þann tíma [194]), þó var af þessu grimma Félagi keypt fyrir eptirgjöf hálfs afgjalds í 3 seinustu árin, að sleppa allri höndlun á mér 5 árum fyrri enn lénið var útrunnið. Frá 1759 til 1763 var hér kauphöndlan færð á Kóngs reikníng, en frá 1764 til 1774 komst mín kaupverdslan enn á ný á Compagnies vald, nefnilega þess svo nefnda almennilega Kauphöndlunar Félags, sem árlega gjalda átti fyrir þetta einka-leyfi 7000rdli. Þetta Félag sendi mér árið 1768 skémmt og óheilnæmt mjöl, og varð fyrir það dæmt af Nefnd manna þann 8da Febr. 1772 að gjalda í bætur 4400 rdli, sem settir vóru á rentu, og af þeim síðan goldin ýmisleg verðlaun til uppörvaníngar og frama bjargræðisvegum mínum, einkum jarðyrkjunni, alls hlaupandi til ársloka 1797 til 3187rdla 87 ß., en á rentu stóðu þá eptir 5394rd 71 ß. [195]), eru það þessir skildingar, hvörjum eg bls. 550 taldi að mér hefði tollað verið af nauðúng. Kóngur minn Christján VII. leyfti til sín eignir þessa Compagnies, minni kauphöndlun viðkomandi, árið 1774 fyrir 300,000rdli [196]), og lét síðan fyrir sinn reikníng færa hér kaupverdslun allt að 1788, því fyrstir Kaupmenn gátu birjað hér 1787 með egin höndlun, enn þótt hún væri

Nn oll-

[194]) Sjá sama Riti bls. 25-28.
[195]) Sjá Løgþingisbók 1798 bls. 40-41.
[196]) Sjá Forberedelse til Olavii Reise bls. XCVII.

öllum undirsátum míns Konúngs frigsfin feint á árinu 1786. Sídan vard sú lengi eptir-þreyda fríhöndlan hjá mér innleidd, og fannst ad sönnu í fyrstu ýfrid þúngbær allvída, en hefir þó seinna meir betur rádist enn áhorfd-ist og fremur hinum bundnu höndlunar form-um stórum endurlífgad ýmsa bjargrædis at-burdi, jafnád verdlag á inn- og út-lendum varníngi, mergum til hagsmuna, en, því mid-ur! ásamt fjölgad naudsynjum manna med ó-hófs og munadarlífis og dýr tídar innleidslu á flestu, er medþarf til lífs uppheldis.

Hjá óvildar þrasi, yfirgángi enna fyrstu kauphöndlenda nockurra, níd-ritum þeirra um börn mín og þessara forsvari gégn hinum geng-eg hissa, gröm og þegjandi, því systir þín ein, þegar hún eldist betur, mun fyllskorinordt og réttvíst meta þau málefni, og réttvísar og öllu heldur án mannqreinar álits, enn þú ofund-sjúka og flærdarfulla öld! sem ofmjög varst gefin fyrir rógburdi, unutir smjadri, letst þig einatt fleka af hleypidómum, dróst þig helst í hóp þann, hvar best þókti gánga, múlbundin mér til varnar, en reidubúin ad ýfa þar upp illa gróin sár mín, er þú hugdir þér mundi einhver hefdar eda vinnings vegur ad verda.

Taxtana vil eg því ad eins nefna, um þína tíd: sá fyrsti útkom þann 10da April. 1702, og gyldti til 30ta Maí 1776; þenna sídar-nefnda dag og sam ár kom út nýr, sem gyldti til 1787. Þá var fyrir þad ár út-

gésin

gêfin svonefnd Taxatarif, er einúngis gyldti þad árid; sídan hafa prísar á øllum varn-íngi svo ydduglega, já daglega breyttst og verid svo ólíkir um mig alla, ad eckért stendur á stødugu. Þad hygg eg samt furdu, ad tunna mjøls, sem vid komu þina géck á 80 fiska, géck undir burtfør þína sumstadar á 8 jafnvel 10rdli, og fiskavætt og gamall saudur í stadinn 40 fiska fyrrum, á 4 og 5rdli, hvørt um sig.

Hjá mér ødludust 6 kauphøndlunar pláts Kaupstada-nøfn, en þó lendti um þína tíd ad eins vid einhert nafnid hjá ødrum enn Reykjavík minni, og von hafdi eg nockra um minn Eyafjørd. Reykjavík vard fljótt fjølbygd og apadi eptir útlendra kaupstødum, eptir því sem færi gafst til, í munadarlífi, metnadi, prakt, svallsemi, lystugheitum, og ymsu, er reiknast til ens fína móds. Hún setti øllu fremur, ásamt líf í innanlands kauphøndlun og bjargrædis vegu, fjølgadi þeim og jók þá elldri, ásamt óvenju dýrtíd um marga parta mína, og hún vard skjótt minn einka Høfudstadur, ádur ad sønnu fræg, frá nýju innréttingauna tíd, en í þessara tilliti, einkum vefnadarskólans, um þinn vidskilnad ófræg af því, ad þær og hann í henni dóu øldúngis út med þér. Haldi nockurr, ad øfundsýki hafi í stadinn reist þar sinn skóla fyrir egingirni, partiska flockadrætti, rógburd og baknag til eginn frama, en til nidurdreps minna sønnu vina,

skal systir þín á síðan votta, hvörsu illa mér færi að þræta um það.

Þó mun eg alla tíð syrgja að mér kom til svo lítills sú dýra, og nú útdauða-klæða-vefsmiðja þar, sem nefnd er bls 538, og til lítils, að sönnu, henni fylgjandi þófara-mylna og farfa-verk, en að þó enn minna gagnaði minu Norðurlandi hvörttveggja, þar sem mér gafst þó einhvörntíma um það svo-líkleg von [197]; til lítils urðu mér í þinni tíð fyrirheitin verðlaun [198]), fyrir útlærða Lín- og Ullar-vefara, Hattamakara, Sútara, Færaspinnara, Járnsmiði, Snickara, Beykira, Timburmenn, Múrara, Steinhöggvara og aðra handverksmenn, er tæki sér bólfestu í mínum kaupstöðum, því svo fáir, sem engir girntust þau, eða urðu mér að haldi [199]); til lítils verðlaun, heitin fyrir sérlega smáann ullar, bómullar, hörs- og hampspuna, vefnað og vefnaðar kénnslu, og gjöf af vefstólum, rockum, hespu-trjám, heglum og annnari hjálp [200]). Eckért kom í dugleganu, og flest í engann gáng, heldur dodnaði niður, eins og jarðar-ræktin; hvörki gátu hana né kálgarða-rækt, skógarviða plöntun, korns,-jarð-

[197]) Sjá Tilskipun um Kauphöndlun og Skipaferð á Íslandi af 13da Júní 1787 Cap. 3 §. 13. og þessi Eptirmæli bls. 548.

[198]) Sjá sömu Tilskipun í sama Cap. §. 11. 13, 14-16.

[199]) Sjá hjer að framan bls. 540-42.

[200]) Sjá sömu Tilskipun á sama stað.

jardepla og annara matjurta afla og umhirdingu lífgad á ný losud verdlaun, undir þinn vidskilnad [201]); litid eitt máské ædarvarp framad, en þó fékk þad ecki verndad þenna mer dýrmæta fugl fyrir skot-hrídum illviljadra eda ágengra manna, ad Kóngur minn lagdi stór-sektir [202]) vid dráp hans, því réttlaus má hann enn fyrir ómildum allvída falla, af því svo fáir láta sér annt um ad halda vid þeirra laga heidri, er hann vernda ega; ecki fengu þau brennusteins-námur vidrétt, þó ardsamar verda mættu, sem vottast þar af, ad árid 1798 vóru frá Húsavík útfluttar 250 Centner edur 10 fjórdúnga-vættir af hreinsudum brennusteini, og seldar hvør allt ad 6 rdlm, sem þá verda fyrir allar 1500rdlr, en 1799 vóru þadan útfluttar af sama 350 samslags vættir, og hvør þeirra seld á fulla 8rdli, komu þá fyrir allar 2800rd. Vilji menn nú seinna árid, eptir fengnum líklegheitum, reikna innkaup brennusteinsins eins og 1796 á 10 ß. lísipund, edur fyrir 2187½ lísipund hérum = = 228rd,
og til hreinsunar 17½ tunnu lýsis á 20rd. edur = = 350,
Inspecteurs og verkamanna laun vid verkid hérum = = 340,
og til ens fyrstnefnda 10rd. af hundr-

 ad,

[201]) Sjá sama stadar §. 6.

[202]) Sjá Tilskipun af 13da Júní 1787 Cap. 3. §. 7. og hjer bls. 533.

ad, er vid brennusteins sølunu útkom,
verda þad 280rd,
og 48 ß. á hver 100 pund í fragt
edur fyrir 350, 10 fjórdúnga vættir 175

hellsta og mesta kostnadinn þessvegna alls 1375
láta þeir, dregnir frá fyrstnefndum
2800rdlm, eptir . . . 1427rd.
í ávinning umgétid ár. Ecki fremudu heldur heitin verdlaun salltgjørdina, ecki vatnsveitíngar af mýrum, ecki móskurd í stad tadbrennu, ecki hvala- hákalla- sela- laxa- sildar- og kola-veidar, ecki reka-vidar adflutnínga [203]), og ecki fengu þau þig vakta til gagns af inngrónum dofinleika.

Hvad skal eg segja um opinberar stiptanir? nýjar bættust mér um þína tíd, en nockrar lidu ad mestu undir lok. Lærdóms bøt í mínum fyrrverandi látínuskólum ad Skálhollti og Hólum átti eg ad þacka þeim gódfræga Sjálands Biskupi Lodvík Harboe, sem mér var sendur 1741 til ad ransaka allt kénnslu, kirkna og Klerka ástand hjá mér. Ýmist þókti Biskupum mínum hagur og ýmist óhagur ad halda sjálfir bú fyrir skólann. Ýmsar biltíngar og sundurdeilíngar á stóls-gjøldunum milli Biskupa og Stóls-forstødumanna, ellegar þessara burtvísan og ad skóla-rádsmennskan var

203) Sjá þar §. 7-8, 10, 3-4 og Kóngs Urskurd af 23ja April. 1781, 8da April. 1782, 9da Maí 1783, 19da April. 1784 og 22ann Júní 1785.

var í Biskupanna einna høndum, fæddi øfulld, ásælni, miskliðir og marga óhamingju fyrir lærdóms framfarir. Allir qvørtudu yfir bágbornum kjørum og klienum innektum; Skóla-kénnendur máttu lúta lengst af ad kjørum, er Vinnumenn sléttir mundu ukk ei þacka fyrir. Skólarnir urdu opt ei haldnir veturinn út, enn sídur lengur, og þó ástundum lélega í bágum árum, enn þótt Reglugjørd af 10da Júní 1746 og Köngsbréf af 25ta Apr. 1749 áqvørdudu þeirra hald; Commissiónir gjørdu loks adskilnad milli Biskupa og Skóla, edur Stóla-haldara 1764 og 1765, hverjar skilnadar-gjørdir þeirra vóru af Köngi mildum stadfestar þann 29da Maí 1767; en hvørki vard meinid þar vid grædt, né heldur lærdómurinn svo lagadur ad bodi Tilskipana af 3ja Maí 1743, ad mér kjæmi til fullnadar bóta, enn þótt eptir þeim tídum vel vidsæmandi heita mætti.

Von mín um drjúga ellistod af 2 Skóla-piltum, sem minn mildi Köngur Fridrik V. med bréfi sínu þann 4da Maí 1759 baud mér árlega út ad senda, til gódrar mentunar í Sjálands látínu-skólum, vard ad mestu leiti ad vindi, því fáir sigldu og enn færri vitjudu mín hingad aptur, ad bodi þessa mikils Fødurs, sem þó lagt hafdi þeim fyrir, í 8da pósti háttnefnds Köngsbréf, ad takast embætti hjá mér á hendur, og heim aptur til mín halda, en borga aptur ella allann mentunar

 kostn-

kostnad ytra. Flestir, sem þángad sigldu í skóla, fyrirlitu bústadi mína úr því, kómu hér aldrei framar, og ad of fáum þeirra gat mér ordid sonn heill eda hagur í braudum. Fødur míns loflegi tilgángur var, ad af þeirra betri mentun, reynslu og skodun nytsamra vidburda og bjargar útvega utanlands, skyldu mér þanninn alast upp vitrir og velunnandi frædarar, yfirmenn og vinir, — en — í stad þeirra sá eg adra ókénnda ástundum girnast mig sem hæga fótsker um skammann tíma, til ad tildra sér því hentuglegar og brádar í gédfeldari og þeim vyrdtari sessi, en — hvør urdu mér notin? þeim skulu systur þinnar sønnu Eptirmæli á sídan best lýsa.

Hardindin, sem yfir mig dundu smámsaman, veiktu líka mínar Lærdóms-stiptanir, og hefdi ei adstodad Collectan 1757, hvørrar getid er bls. 545, 6, og 700rdla árleg gjøf míns Konúngs vid seinasta fellir eptir 1784, sem áminnst er bls. 548 ad vidhaldist hafi víst í 6, en varla ofhermt, þó sagt væri, í 9, ef ei í 10 ár [204]), hefdi minn forni Hóla-stóll og Skóli seint eda varla vidréttst. Afdrif þeirra fyrir minn Skálholts skóla, urdu þar á mót þau: ad hann, eptir eldgosid sídasta í Skaptafells-syslu, fluttist ad bodi míns Konúngs frá 29ta April 1785 til Reykjavíkur, sem bodid [illegible] var

[204]) Af Cancelli brefum til Hóla-Biskupa, af 30 Júlí 1785 og 12ta Februar. 1791, er ad ráda: ad gjøfin birjast hafi 1784, en átt ad enda 1793.

var og um Biskups-setrid, í hvörjum stad Meutagydjunum þó illa vard vært upp þadan; Dómkirkja var þar og undir eins tilskipud; en á Hólum lagdist Biskups-stóll og skóli med øllu nidur, strax vid burrfør þína, ad Kóngs-bodi af 2 Octóbr. 1801 og til Sudur-stiptis og skóla, svo úr því á eg nú ad eins einn Látínu-skóla, en er sjálf ordin ad einu Biskupsdæmi. Mátti svo um Skálholtt sanna ord Sveins Biskups vísa edur forspáa, er dó hérum 1475: Skálholtt hefir aukist og eblst med herradæmi, en þad eydist med eymd og veslingsskap [205].

A Barna-skóla Jóns Rectors Þorkéllssonar, af Testamentis-gjøf hans þann 3ja April. 1759, stadfestri af Kóngi þann 20ta sama mánadar, upprèttann 1791 ad Hausastødum í Gullbríngu-sýslu, hefi eg minnst bls. 555.

Um Hospítøl mín í þinni tíd get eg verid fáord, því oftlitid merkilegt tel eg um þau tilfallid.

Snemma løgdu børn mín þád til, ad Hospítøl yrdu hjá mèr stiptud til framfæris og adhjúkrunar spitelskum mønnum. Þad vottar Bessastada sampyckt, fullgjørd þann 11ta Júlí 1555, hvar Yfirvøld mín og hínir gódir menn beiddu Kóng Christján III, ad 4 jardir mættu leggjast til Spitala, 1 í hvørjum fjórd-

[205]) Sjá Dr. F. Johannæi Histor. Eccles. Isl. T. II. pag. 488. og Annála.

úngi mínum, nefnilega: Kaldadarnes sydra, Gufudalur vestra, Glaumbær í Skagafirdi og Bjarnanes í Hornafirdi, og, ad þeim og Prestum mætti tilleggjast helmíngur lausafjár og kúgylda hálf-kirkna og bænhúsa, er um þær mundir niðurlegduzt; en — um Spítala var mér neitad med Köngsbréfi þann 16da April. 1556. Somu bæn ítrekudu fleiri árid 1592 í for Jóns Legmanns Jónssonar, en svarid frá Christjáni Köngi IV. þann 9da Maí 1593 vottar, hvørsu litid hún ávann. Sídan qvørtudu menn um fyrir Fridrik Köngi III, hvørsu spitelska tæki yfirhønd hjá mér, søkum almúga hyrduleysis og óþrifnadar í bænum, sem ljóst er af bodi hans þann 10da Maí 1650 til Lénsherra Hinriks Bjelkes, ad rádgast um vid bestu menn mína, hvørsu spitelsku yrdi hér varnad, og enn framar af skipun hans ári seinna, nefnilega: þann 10da April. 1651 til sama Lénsmans [206]), ad leggja 4 jardir, eina í hvørjum fjórdúngi mínum, til Spítala, en koma sér saman vid Biskupa og bestu menn, um hvad þeim Spítølum tilleggjast kynni, til framfæris enum sjúku. Köngsbréf 2 Fridriks III. til Bjelkes, útgéfinn þann 12ta Maí 1652 ágværdudu, loks ad Hospitøl reisast skyldu ad Klausturhólum í Grímsnesi, Hallbjarnareyri, Mødrufelli og Hørgslandi, og þeim tilleggjast afgángs búshlutir Klaustr-

[206]) Sjá F. Johann. Histor. Eccles. Isl. T. III. pag. 460.

Klaustrunum fylgjandi, frivilјugar gjafir og ølmusur, þockabætur frændfólks fyrir hjóna-bands-leyfi í 3ja lid, og ⅔ partar af ſdæmdra og forlíkadra mála bótum til Kóngs. Á Alþingi minu 1652 mælti Bjelke ſkøruglega fram med ſpitelſkum um tilleg til þeſſara Hóſpítala, og beiddiſt þar um fylgis hjá Biſkupi Brynjólfi Sveinsſyni og Løgmanni Árna Oddsſyni, en þeir ſkrifudu bréf þann 30ta Júní ſ. á. Sýſlumønnum og Klauſturhøldurum í Skálholts ſtipti og ſtamfylgdu Kóngsbréfunum faſtlega. Málefni þetta var ſídan vandlega í Løgréttu yfirvegad, og álýktad, ad af hvørju fiſki-ſkipi eda báti ſkyldi árlega gjaldaſt 1 hlutur einuſinni á ári. Þeſſi nidurſkipan vard þó umbætt árid 1653, og þá líka ſtadfeſt af Løgmanni Magnúſi Bjørnsſyni og innbúum hans nordur- og veſtur-løgdæmis, líka 1656 [207]), eptir þad nýtt bréf Fridriks III, útgéfid 9da Maí 1655 til Bjelkes var í Løgréttu uppleſid. Í því brèflar hann børnum mínum um ſpockadóm almúga í gjøldum til Hóſpítalanna í ſtad kriſtilegrar medaumkunar, hvar um hjáhlidrun Sýſlumanna um þær mundir var kénnt [208]), og býdur ad uppáleggja almúga víſs árleg útgjøld til þeirra. Var

[207]) Sjá M. Ketilsſonar Safn af Forordn. og aabne Breve for Isl. T. III. blſ. 51, Løgþgb. 1653 og 1656, og F. Johann. Hiſtor. Eccl. Isl. T. III. p. 620.

[208]) Sjá F. Johann. Hiſtor. Eccl. T. III. p. 620.

Var þá á ný ítrekad um Hospítala hluti og bætur lagdar vid, hverskollun í þeirra útsvari, líka uppástúngid af Løgmanni Arna Odds-syni og fleirum: ad heit-dagur haldast skyldi um Einmánadar mót, og þá safna gódviliugum gjøfum til Hospítala [209]), en um fátt komu menn sér saman, nema ad láta þacka Lénsmanninum audmjúklegast fyrir góda umhyggju hans; og þar erfidt þókti ad safna Hospítalanna litlu gjøldum í fjarlægum plátsum, sélluft flestir á, ad fela þad Sysslumønnum á hendur, leggja þeim spitelsku í fjarlægum sveitum tilløg nockur þángad, en láta gjøld úr nálægum gánga til Hospítalanna halds.

Vid þetta stód vid komu þína, mín framlídna! og allt ad 1720, edur til dauda míns nafnfræga Biskups Mag. Jóns Vídalíns, en eptirmadur hans Mag. Jón Biskup Arnason var meira géfinn fyrir ad safna sé fyrir Hospítølin, enn ad forsorga í þeim eda á þeirra tillegum fjølda spitelskra, svo ad frá 1720 til 1744 finnast ei af Hospítala reikníngum, ad øllu fleiri enn 6, 7 eda 8, manneskjur hafi í einu adnotid forsorgunar í þeim øllum 4[210]), en á seinustu árum þínum fundust þó eins margir í minum 2ur vestan- og nordan-verdt. A fyrri árum þínum vóru þó Hospítøl miklu audhaldnari, enn á þeim sídustu, vegna geysi-

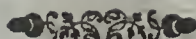
legs

[209]) Sjá somu bls. 620. Løgþ. b. 1656 og M. Ketilss. á sama stad bls. 60.

[210]) Sjá F. Joh. Hist. Eccl. T. III. p. 698.

legs överds og dyrtídar um midja veru þína, fjárfellirsins þar á ofan og eins nú um þinn vidskilnad. Kóngsleyfi til þjónabanda urdu og skyldmennum dýrkeyptari um fyrri helming veru þinnar og fleiri Rádar-bréf, enn sídan Kóngs-bréfid af 12ta Octóbr. 1764 lét skildmenna giptingar opt koma uppá Biskupanna einka-leyfi og fyrisögn um útlát til Hospitala [211]), en þessara sjaldnar vard sídan minnst vid önnur tilfelli. Dómstólar vóru og fyrrum miklu rífari med bóta-dóma til Hospítala, allt ad 1765, því Tilskipanin af 16da Nóvembr. 1764, um minn Jústits-kassa, tók þá þessháttar ablavon frá hinum og lagdi til þessa. Annars ávann minn Biskup Mag. Jón Arnason míns Fridriks IV. alvarlega rádstöfun í Kóngsbréfi þann 27da Martsi 1730 um innköllun bóta til Hospítala. Kóngi mínum Christjáni VI. á eg þó eginlega ad þacka hellstu umbót Hospítalanna, en medalgaungu Biskups Lodvíks Harboes, ad Tilskipanin af 27da Maí 1746 útkom, og setti þau á reglulegri fót, tileinkadi þeim vissa hluti af öllum fiski- og fugla-veidum á tilteknum tímum, kríngum mig alla, og lagdi fullkomid þjófnadar-straff í hennar 19 Artík. vid sérhvörn afdrátt í skiptum og útsvari til Hospítalanna, á réttum hlut af öllu, sem þann dag fæst eda veidist, sem, því midur! til nidurdreps rádvendni ýmsra barna minna og til

211) Nú hefir Tilskip. af 23ja Maí 1800 einninn gjört enda á þesshattar útlátum.

til háska og sekta þeim sjálfum, tekur nú ofvída ad fyrnast i þeirra minni. Sama Tilskipan. lætrekar og um skyldmenna útlag til Hospitala, ádur enn giptast megi, sömuleidis Geistlegra, sem veitast topud Geistlegheit aptur, ádur þeirra friheita adnjoti, hvor útlát Geistlegra, bædi fyrir hjónabands-leyfi og geistlega uppreisn. Kóngsbréf seinna af 5ta Júní 1750 i §. 10 lagdi úr því til fátækra Presta-eckna. Kóngsbréf Fridriks míns V. af 20ta Febr. 1750 eptirlét annars Vestmannaeyja fátækn sjúklingum, Hospitals-hluti, er á eyunum tilfalla, ag annad útgéfid þann 21ta Jan. 1752 flutti Klausturhóla Hospital ad Kaldadarnesi.

I öll þessi Hospitol má enginn inntakast, nema vina- og fé-lausir aumingjar, sem megn spitelska hefir giørt vidbjóds og háskalega i manna umgengni, og þurfa því, svo ad sjúkdómurinn ei ofmjøg útdreifist, sérlegrar adhjúkrunar út af fyrir sig. Af offparri inntøku holdsveikra i Hospitølin er og qvartad um [212]) ad spitelska hafi hjá mér ódum útdreyfst; líka var þeirra tala 1785 undra frek, þar sem i Skálholts-stipti fundust þá 99, eda 3 af hverjum 1000 [213]). Til vørnunar hennar útbreidslu bannadi því Kóngur minn Christján VII. med bréfi sínu þann 28da

[212]) Sjá F. Johann. Histor. Eccles. Isl. T. III. p. 698. §. 5.
[213]) Sjá Biskup Dr. Hann. Finnss. um Mannfæckun af Hallærum, Tøblu til bls. 162. nótu 266. vid i bls. 166.

28da Martsi 1776 alvarlega, ad gëfa þá, er kënnimerki hefdu til spitelsku, i þjónabandi, og lagdi sektir vid fyrir Presta, sem móti því brytu, þær somu, sem Tilskipan af 3ja Júni 1746 í §. 2. segir þeim á hendur, er ektavigi mjøg sásróda í kristinndómi.

Minna Hospítala stjórn var annars síðfeldt løgd undir hlutadegandi Biskupa og Løgmenn, frá því þau fyrst vóru stiptud ad forlagi beggja, allt til þess **Løgmanna** embætti vid **Lands-Yfirrëttarins** stiptun árid 1800, lidu undir lok. Ur því vil eg halda hana vidkoma einúngis **Stiptamtmanni** og **Biskupi**, eins og vídarst annarstadar. Eg á ad sønnu þessi 4 Hospitøl til, en lasburda flest og fátæk, svo fáum af minum mørgu þurfandi megna þau ad bjarga, enda veit eg þeirra ásigkomulag svo aumt og ófullkomid í øllu tilliti, ad eg tel mig engu nær fyrir tilveru þeirra og sæi þau gjarnan med øllu upphafin, eda ødruvísi løgud mër til mikilverdari nota. Landlæknarar minir **Bjarni Pálsson** og **Jón Sveinsson** hafa ad sønnu rádid til þeirra umbreytingar, en ei neitt fengid í því tilliti útrëtt [214].

Á **Videy** átti eg, allt ad hálfnadri hjáveru þinni, enn þá eitt Hospital fyrir útlifada og örfátæka Kóngs-jarda-búendur úr **Gullbringu-** og **Kjósar-**sýslum. Þad var eginlega í minni gyllini tid stiptad til ad verja Lensherra mína húsgángs snýkjum, og í þeirra tid var ársfordi ómaga

[214]) Sjá Kóngsbrëf af 20ta Júni 1766.

maga lítill. Þegar múrhúss-bygging fyrir Landfógéta var reist í Videy, fluttist þad ad Gufunesi þadan, en lagdist eldúngis nidur í Fardøgum 1795, ad bodi míns Konúngs þann 18da Septembr. 1793; í stad framfæris veitist sídan 12 persónum af Kóngs-gótsi í Gullbríngu- og Kjósar-sýslum, árlegt tillag til framfæris í peníngum, nefnilega karli 10rdli, en qvennmanni 6rdli.

Tukthús eignadist eg, því midur! 1759, og undir eins var á fasteignir mínar og kúgyldi tollur lagdur ad Kóngs-bodi þann 20ta Martsí sama ár, en honum aptur álétt med ødru Kóngsbodordi þann 9da Nóvembr. 1796 frá lokum þess árs. En Sakafalls-gjaldid af mér, er árlega hljóp 147rd 36 ß, og sem Kóngur minn árid 1759 lagdi til Tukthússins, misti þad þá med øllu undir eins og Tollinn. Kónglegur Urskurdur þann 4da Júní 1764 lagdi og um tíma til Tukthússins Þíngeyra klausturs og kóngsjardarinnar Arnastada afgjald, er þá hljóp gódum mun meira, uns þad megnadi af egin efnum ad halda limi sína og Forstødumenn [215]. Þó nú Tukthúss-kassinn í árslokin 1795 hafi nád því nær $8\frac{1}{2}$ þúsund ríkisdølum, hvar af vel $7\frac{1}{2}$ teljast þá stædi á rentu, og med útistandandi skuldum hérum 9000rdlm, má eg óttast ad eptirfylgjandi hallæri, dýrtíd og af þeim leidandi fjølgan

[215]) Sjá Kóngsbref af 6ta Febr. 1767 um Tukthússins Yfirstjórnendur og þess inngjøld, í Løgþíngisbók. 1767 No. XXX.

fjølgan glæpa-manna og þessara ardlítil vinna eda vinnuleysi seinna meir, olli kostnadar, er þeri inngjøld Tukthússins ofurlida, einkum se allur sparnadur ei vidhafdur. En — þad er minnst í þessu tilliti, ad eg tel mér engann hag af því, heldur í tilliti til þess fyrsta og eginlega augnamids, ad þad yrdi straff- og betrunar-hús fyrir glæpamenn, íllum til varúdar-dæmis og almenníngi til verndar, sem aldrei ávaunst fyrr né sídar vid mitt Tukthús, né ávinnast mun, nema þad, med geysilegum kostnadi, ad øllu leiti ummyndist, eptir útlendra fullkomnari og frelsi enna sekú til betrunar enn fremur takmarkandi straffhúsa-formum. Munstrin, grundvallar-ástædurnar, Kóngsins og vitrustu manna vilja og reglur um þau, má þó opinberlega sjá og full skilmerkilega lesa á prenti[216]). Ecki tel eg samt, ad Kóngsbréfin, útgéfin þann 15da Octóbr. 1762, um sakamanna dóma og strøff, eda strokmanna og þvermódsku-fullra Tukthúss-lima refsíngar þann 9da Martsi 1775 og 17da Apríl. 1789, ellegar Tukthúss-Fundatzían sjálf af 3ja Mart. 1784, væru þessum formum full-lík, síst þeirra framqvæmd, enn þótt Kóngsbréfid af 26ta Júní 1789 stórum umbætti ymislegt í henni, uns þad og tekur ad fyrnast. Eg vil ei framar yfir því andvarpa, en vísa til bls. 545,

Oo heldr-

[216]) J Collegial Tídind. fyrir 1802 No. 29 og 30, og sømu fyrir 1804 No. 34.

heldur einhvørntíma vænta umbótar af systur þinni í seinni framtíd, og henni þessvegna fagna, undir eins og þinni útför, mín framliðna! þó — fáir viti hvørju fagna skal.

Með opinberum skriptunum skal hér og telja minn Jústits-kassa, skiptaðann með kónglegri Tilskipun þann 16da Nóvembr. 1764. Hann var eginlega ætlaður til að betala með Løgréttumanna-laun og Løgréttu-hússins byggingu og viðhald, uns hvørttveggja gékk úr gyldi við Lands-Yfirréttarins stiptun árið 1800; sømuleiðis til að betala með tilskipaðar mála-sóknir í Réttarins nafni. Inngjøld kassans eru: hinn forun Løgréttumanna-laun, eður Þingfarar-kaup, eptir Jónsbókar Þingfarar-bálks 2 Kap., og sem úr øllum Sýslum mínum reiknast árlega til 136rdla 49½ ß; tilløg hið fyrsta ár af verdslegum Embættismønnum, Klaustur- og Umboðs-haldurum; bætur fyrir sýslu-vist af hórdóms-sekum, reiknast eptir Kóngs-bréfi af 15da Mart. 1780 þessum kassa frá 1rd til 5rd; auk þessa af þrætukjærum máls-pørtum, er falla á málum sínum, og Embættismønnum beggja stétta, er dæmast fyrir gróśar yfirsjónir til stór-sekta eda embættis-tjóns; einninn af hvørjum, sem flytur passaleyslugja út af landinu. Hugnun fyrir hvørn umbeðinn tilskipinn og veittann Commissaríum til mála-skoðunar, og loksins að áliti Yfir-rétta, bætur fyrir miður vandaða dóma, hvørra vegna margur hefir einkanlegast þessum kassa hallmælt. Þó

Þó nú Jústits-kassinn um nýár 1796 hefdi átt hérum 1580rd. fyrirliggjandi, eda full 1400 rd. þaraf á rentu, og med útistandandi skuldum 1700rd. hafa þár sídan fjølgad svo afbrotum og kostnadarsømum vandlætingum m. fl. ad eg óttast nú sé sídan á kassanum mjøg svo lækad.

Póst-ferdir á vissum árstímum um mig alla á kostnad míns Kóngs, tilskipudu og nidurreglgudu Kóngsbréf af 13da Maí 1776 og 8da Júlí 1779, einninn Tilskipan af 13da Júní 1787 1 Cap. §. 22, en mjøg hefir sídan sumstadar vikid verid út af þar fyrirlegdum reglum, Pósta-gángurinn því ordid um sumar álfur mínar sjaldgjæfur, óviss og fyrirfram ókunnur ýmsum hérudum, notin fyrir almenníng hafa því enn ei fyllilega nádst, eptir Stiptarans fyrsta auglýsta tilgángi, hvad systur þinni sýnist ei vanþørf á ad fá lagad med framtíd. Hvad ábrast Póst- og adrar Milliferdir um mig til bréfa- og fregna-flutnínga, einkum á vetrum yfir stórfjøll, hugdu menn ad Skídahlaup mættu umbæta. Búch á Húsavík vóru því áqvørdud verdlaun fyrir þeirra kénnslu og fleirum, er aptur kénndu þau ødrum [217]), líka 2rdlm heitid seinna meir í 3 eda 4 ár, hværjum þeim, er æfdi sig vel á Skídum og nædi vid þau nockrum ferdugleika, [218]).

[217]) Sjá Forberedelse til Olavii Reise S. CLII-III.
[218]) Sjá kóngl. Urskurd þarum, þann 22ann Mart. 1786.

En — Kóngi mínum Christjáni VII, var ecki einúngis aunt um ad halda vid milliferdum um mín egin hérød, heldur og Landa sinna á milli til kaupverdslunar frama og úrræda mér til góds, þegar sønn fregn syndi þeirra þørf. Því baud hann ad Póst-skip sendist, á hans kostnad, árlega dønsku ríkjauna og mín á milli, kæmi til mín á haustum, og sigldi frá mér á vorum med fregnir um vetrarfar, fiskiveidar, Kóngs þénustu, almenníng og kauphøndlun umvardandi málefni. Þó siglir þad nú ei nema einusinni á milli hvert ár, sem ádur var tvisvar tilætlad[219]).

Med mínum markverdu og mikilvægu nýrri stiptunum vil eg síst gleyma ad telja Lækníngа og Líknarbúdar stiptun hjá mér árid 1760, þegar Kóngur minn, Fridrik V, þann 18da Martsi upprétti hjá mér stødugt Landlæknirs edur Landphysici embætti, og undir eins veitti þad mínum vitra, reynda og mér svo góðkunnuga Læknir Bjarna Pálssyni, og lagdi honum þann 19da Maí s. á. fyrir markverdar embættis skyldur í greinilegu Instruxi. Honum veitti hann þá 300rdla laun og 200rdli til læknis medala fyrir fátæka ár hvørt, sømuleidis 150rdli til læknis-verkfæra, og frí bújørd. Eckju hans var, þann 22ann Maí 1767, tillagdur $\frac{1}{8}$ partur hans launa, og leyst, med Forstødu reynds Handlæknirs, ad framhalda Læknis-

[219]) Sjá opid Kóngsbref af 18da Aug. 1786 §. 19. og Tilskip. af 13da Júní 1787 Cap. 1 §. 21.

Læknisbúdinni (Apótheкinu) eptir hans dag, uns nýr Landlæknir vidtæki. Sjálfum var honum falid á hendur, ad menta vel í læknis-lærdómum 4 námgóda og efnilega únga menn, til ad verda sídarmeir Handlæknarar hjá mér, svo ad 1 þeirra væri í hverjum mínum fjórdúngi; þeim gaf sami Kóngur minn þann 10da Maí 1762 hverjum fyrir sig á medan 10rdlí árlega til bóka og klædnadar, og Landlækn-irnum til hjálpar fyrir þeirra uppheldi 1 skóla-pillts Ölmusu af hverjum Biskupsstóli, Djákna-peninga af Skridu-Klaustri og Skálhollts-Stól. Kóngsbréf af 20ta Júní 1766 tilsetti þá fyrstu Landsfjórdúnga-læknara hjá mér, nefnilega: Magnús Gudmundsson nyrdra, en Hallgrím Jónsson Backmann vestra, hvern med frí bújördu og 66rdla föstum laun-um árlega; semuleidis eitt sinn fyrir öll med 50rdla hjálp til hvers, til verkfæra og bóka, er embættum þeirra fylgi. Sá fyrri sýktist og hvarf mér því snemma, en eptirmadur hans vard hérum 1776 Jón Pétursson, sem dó strax eptir burtför þína, þann 9da Octóbr. 1801; en Backmann þénti frá birjun ársins 1766 ad reikna, þá laun hans eptir fyrrnefndu Kóngs-bréfi hófust, til árslokanna 1802, þá var hon-um, þann 1ta Octóbr. s. á., af Kóngi mínum géfin umbedin lausn, eptir hérum 37 ára lof-lega þjónustu í Læknis-Embætti, og árleg Pensión eda launa-skérfur upp þadan. Ar-

 id

ið 1772 eignaðist eg [220]) á austurhluta mínum Lœknir Brynjúlf Péturssón; nockru síðar var mér vestanverðri skipt svo milli mins fyrrnefnda Backmanns og ens 4da Handlœknirs Jóns Einarssonar, að þessi átti um mína Vestfirði og Stranda-sýslu að annast, en Backmann hitt af mínum Vesturhluta. Loksins fengu Vestur-Skaptafells, Vestmannaeyar, Rángárvalla og Arness-sýslur þann 4da Octóbr. 1799 eginn Handlœknir í Sveini Pálssyni, en — minn elskaða aðal Landlœknir Bjarna Pálsson misti eg þann 8da Septembr. 1779. Arið eptir fék eg hans eptirmann Jón Sveinsson, sem Landlœknir; frá því embætti gaf Kóngur minn honum lausn í náð þann 24da Júní 1803, en — dauðinn hafði þegar veitt honum fulla lausn héðan þann 13da sama mánaðar, á 23ja embættis ári.

Til Gjafa-medicamenta eður Lœknismeðala gaf Kóngur minn, þann 17da Martsí 1760, árlega 200rdli, en kauphøndlanin hjá mér átti eptir Octroy edur Lénsbréfi af 15da Aug. 1760 §. 38 árlega að leggja út 200 rdli til sama, og borgast nú þessir 400rd af Kóngs míns fjárhyrðslu síðan sú bundna kauphøndlan hér losnaði 1786 [221]).

Þessir til Apótheks eður Lœknisbúðar hjá mér lagðu peníngar, vóru, sem fyrr segir, undir forstöðu og umsjá Landlœknirs míns Bjarna,

er

[220]) Sjá Forberedelse til Olavii Reise S. CLIX.
[221]) Sjá opið Kóngsbref þ. 18da Aug. 1786. §. 22.

er til 1772 héldt ásamt Apóthekid, en uppþadan vard þad, eptir Köngsskipun þann 18da Martsi sama ár, adskilid. Þann 1ta Aprilis þetta ár fèck minn fyrsti Apóthekari Björn Jónsson þar uppá sitt Embættis-bréf, en deydi þann 19da Septembr. 1798. Nefndur til Apóthekara var eptirmadur hans Magnús Ormsson þann 24da Janúarí 1794, en fèck fyrst Apóthekid þann 16da Augústi 1799 og deydi þann 26ta Augústi 1801, hafdi þó litlu ádur embættinu sleppt, því, þann 27da Janúarí 1801, var þad veitt minum núverandi Apóthekara Gudbrandi Vigfussyni. Apóthekaranna adsetur vard hid sama og Landlæknaranna ad Nesi vid Seltjörn, og í sama Múrhúsi þar uppbyggdu til þessa. Líka vóru þeim fyrsta Apóthekara Birni veittir 200rdr., til bygglngar eldastofu fyrir Læknismedöl.

Þeim, sem legdu sig eptir Læknis-frædi vid Kaupmannahafnar Háskóla, gafst þar til styrkur [222]). Yfirsetu-qvenna frædi Dr. Buchwaldts las eg á mína túngu þegar 1749, en yfirheyrdar, reyndar og duglegar Yfirsetu konur vantadi mig til þess eptir árid 1760; því 1761 kom fyrst til mín dönsk yfirheyrd Yfirsetu kona, hverri Köngur minn gaf 60rdli í árleg laun, og var hún enn hjá mèr á lífi, er þú vidskildir; Köngsbréf, útgéfid þann 20ta Júní 1766, lagdi hèr árlega upp þadan 100 rdli til launa íslendskum yfirheyrdum Yfirsetu-

Oo 4

[222]) Eptir Köngsbr. af 8da Apr. 1768.

setu-konum til samans, sem úr því fylgdu svo hjá mér, ad undir burtför þína átti eg vídarst einhvørja í hvørri minni Sýslu, sumar máské byfirheyrdum engu sídri, sumar allmørgum þessara engu betri. Samt mun eg ega ad telja mér ad þeim styrk einhvørn, þó ein, jafnvel dugleg, bjargi færstum úr barns-naud í stóru héradi, sist á vetrum. Meira jafnvel tel eg samt verda uppfrædslu þá, er allur fjøldi Ljósmædra hjá mér ødlast gæti, ef vildu og umhyrdtu mér til góds, af lestri og yfirvegun Saxtorphs Yfirsetu-qvenna fræda, hvørra greinilegt ágrip, prentad á mína túngu, eg þacka má Utleggjaranum, Landlæknir mínum Jóni Sveinssyni, eins og ávikid er bls. 557

Eptir hinn sídasta mannskada, er eg af Bólusótt hreppti árin 1785—87 ødladist eg fyrst, med umsjá ens konúnglega danska Cancelliis, prentada ávísun um Barna-bólu-setníngu [223]); med gódri heppni høfdu nockrir hana hjá mér reynt medan sóttin géck, en sídan hefir ecki tilkomid. Systur þinni ber æran og gagnid, er eg tel mér vísst af innleidslu Kýrbólunnar hjá mér, verdi nú framar um hennar setníngu hirdt, enn svo margt annad, er mætti ad haldi og heidri koma, og má eg hér um segja: ad fáir vita hvørju fagna skal.

Merkilegustu Yfirmenn mína um ockar samveru tíma, mín framlidna! tel eg þessa:

l.

[223]) Utlagda af Assessór B. Grøndal í kon. isl. Lærd. L. Fel. Rita 8. B.

I. Konúnga mína:

Frá seinna parti ársins edur þeim 25ta Augúsft 1699 til dauda-dags hann 12ta Oct. 1730, ríkti Fridrik Kóngur minn IV, hvørs nafn, sem góds og mikils Kóngs verdur uppi um alla æfi. Þó hann lengst af ætti í strídi ad standa allt ad 1720, þá fridar-gjørd, samin í Fridarborg á Sjálandi endadi Danmerkur sídasta strid, um þína tíd, því smá-orustur vid sjóreifara í Afriku tel eg ecki; þó megn drepsótt árid 1711 heimsækti hans lend, og essa sjóar-ágángur Hertogadæmin 1717, og þar á ofan Kaupmannahafnar mikli eldsbruni 1728, skildi hann samt vid ríki sín skuldlaus og þeim eptir í þeirra fjárhyrdslu 30 tunnur gulls; átti nóg efni og fylgi til ad uppreisa Munadarleysíngjum hid nafntogada Weysenhús, og 240 barna-skóla á landinu; ad blómga høndlun, ad boda heidíngjum í Trankebar, Finnmørk og Grænlandi trú; ad aftaka í Danmørku jarda-ánaudar-réttinn; ad setja landherlidid í besta stand, ad byggja mørg prýdileg slot, og ad hafa mig volada ásamt í minni, til ad aflétta minni eymd, húngri og hallærum, er þú færdir mér, því árid 1702 setti hann mér miklu vægari og í øllu tilliti saungjarnlegri kaupheøndlunar-taxta, og eptirgaf Kaupmønnum í 4 ár 6000rdli, til þess, ad þeir selja skyldu mér matbjørg og adrar naudsynjar med því vægara verdi; en árid 1720 gaf hann fátækum eckjum þeirra, er druckuudu hjá mér í

sjó sama ár, 600rdli [224]). Stríðs-skip, til varnar kaupförum, mínum lagði hann þeim mildilega til ár hvört frá 1712 til 1719, er hann þó sjálfur átti í megnu stríði, án alls tilkostnaðar barna minna, og þó eitt þeirra færist hér við mig árið 1718, svo skipsfólkið varð hjá mér vetrarlángt, lét hann sjálfur borga mér forsorgun þeirra [225]). Almanaks-reikninginn lagfærði hann til ens svo nefnda nýja stýls með tilskipun þann 10da Apr. 1700; lagði uppgjafa Prestum tillög af heldri Presta-köllum, með bréfi sínu þann 14da Febr. 1705, að eg ecki nefni Kóngs þessa bréf þann 27da Febr. 1723 og 16da April 1728 um Biblíunnar prentaðar útgáfur á mitt mál, mörg boðorð árin 1719, 1721, 1728 um samanteknîngu nýrra Kirkjulaga, og svo margt annað mér til þarfa.

Honum fylgdi í ríkisstjórn Kristján Kóngur minn VI. frá 12ta Octóbr. 1730 til dauðadags, þann 6ta Augústi 1746. Hið merkilegasta frá hans ríkisstjórn mér til handa, met eg eptirskrifaðar tilskipanir og Kóngsbréf:

9da Janúar. 1736 og 29da Maí 1744 um Confirmatión barna.

3ja Martsi 1741 Um vitnaleiðslur, fallsmálssektir og fl.

3ja

[224]) Sjá F. Johann. Histor. Eccl. Isl. T., III. p. 474.

[225]) Sjá sama rit á sama stað blaðsíðu 490 í nótu a).

3ja Maí 1743	Um Látínu-skólana, og Stúdenta minna yfirheyrslu.
6ta Dec. —	Um innkøllun ſdæmdra bóta etc. sjá tilsk. af 12ta Júlí 1799.
29da Maí 1744	Um helgun hvíldardags, og um Catechisatión.
27da Maí 1746.	Um Hospitølin, um húsvitjanir, um skriftastól og altaris gaungu.
3ja Júní —	Um húsagann; um hjónabands- og lauslætis-sakir; um geistlegra og annara ofdrykkju; um nýtt Biblíu-upplag og þess kaup til kirkna.
10da Júní —	Reglugjørd fyrir Skólana og um Stiptprófasta embætti; enn þótt á eitthvad

af þesu vyrdast megi nú fyrníng nockur þegar falin.

Eptir Christján enn VI. settist ad ríkjum minn sérlegi velgjørda-fadir Fridrik Kóngur minn V. frá 6ta Agústi 1746 til daudadags þann 14da Janúari 1766. Eg hefi bls. 538, 544—45, 550—552, 557 og vídar, litid eitt drepid á nockrar hans nádar-gjafir vid mig. Hans Lagabod tel eg mér markverdust þessi: af

21ta Maí 1751	Um saka-mála flutníng.
25ta Maí 1759.	Um Confirmatión barna.
14da Oct. 1763.	Um tilleg af fedrum til uppeldis þeirra óeckta børnum.

um. Samanber tilsk. af 10da Dec. 1790.

16da Nóv. 1764. Um Júſtits-kaſſa hjá mér.
17da Maí 1765. Um afleggiugu óþarfa kirkna, auk annara bréfa hans, er eg ádur hefi áminnſt.

Frá 14da Janúari 1766 og enn ſá ſit-ur nú mér til hamingju ad ríkjum minn allra-mildaſti Lands-fadir Chriſtján Kóngur enn VII. Hans velgjørdir allar mér til handa, eg þad mikla góda og merkilega, ſem hann, ríkjum ſin-um og løndum til heilla, hefir útrétt og prýdt ſína fødurlegu og luckulegu ſtjórn med, er eg ecki megnug til ad framtelja hér, en bendi ad eins til þeſs fáa, er eg hér ad framan blſ. 546 —49, 555, 557 hefi ádrepid. Med hans og forfedra fridſemi, og Rádgjafa þeirra visdómi, hafa hans lønd audgaſt og fridar adnotid í full 80 ár, edur frá 1720 til 1801, nedan meſtøll Nordurálfan hefir lengi mátt andvarpa undir ſtridſins grimd og eydileggingum. Hans Lagabodord, eru ſvo mørg og merkileg um þína tíd, mín framlidna! ad hér er ecki rúm fyrir þeirra einbert Regiſtur, eg nefni því ad eins fáein, fleſt mig einkum ſnertandi ſérílagi, er eg því tel allra merkileguſt:

20ta Júní 1766. Um Handlæknara og yfir-heyrdar Ljósmædur hjá mér.
13da Febr. 1767 og 12ta Nóv. 1772. } Ad løgleg peninga-renta ſé ad eins 4rdlir af 100rdlm.
8da Júní — Um leyſinga aftekningar fyr-ir Legords mál.

17da

17da Febr. 1769.	Sem innleidir hjá mér Norsku Laga Erfdir.
15da Maí 1770.	Um Land-Commissiónina og Amta-deilingu.
26ta Oct. —	Um afteckníngu óþarfa hátídis- og helgi-dagga.
18da Martsí 1772.	Um adskilnad Apóthekfins frá Landphysici embætti.
12ta Maí —	Um Fjárskurdinn.
15da Jan. 1776.	Innfæddra-réttinn.
28da Martsí —	Ad þeim leyfist ecki hjóna-band, sem spitelsku kénni-merki hafa.
— — —	Ad tilskipan af 14da Jan. 1771 um Odals-réttinn í Norvegi, gyldi hjá mér.
15da Apr. —	Um fríheit þeirra, er bygg-ja eydijardir eda nýlendur.
29da — —	Um Vegabætur.
13da Maí —	Um túngarda-, hledslu- og þúfna-sléttíngu.
13da Maí 1776 / 8da Júlí 1779	Um Póstgaungur hjá mér.
30ta Maí 1776.	Um Tarta og Kauphöndlun.
28da — 1777.	Um jarda afgjöld Leigulida.
22ann Apr. 1778.	Um danskra bancósedla inn-færslu.
4da Maí —	Um Reka-réttinn.
5ta — 1779. / 15da Mart. 1780. / 4da Nóv. —	Um bætur fyrir Sýslu-vist af hórdóms og frillulífis mönnum etc.

7da Apr: 1780 11ta — 1781 10da Mart. 1784.	Um vitnisburdi eda Attest betlara, yfirheyrslu passaleysingja og forbod ad hýsa þá, eda betlara, lausgángara, illvirkja og flótta-menn.
11ta Apr. 1781.	Um mál, er stuttlega, án Appells, mega afgjøraſt.
26ta Júní 1782.	Um mótþróa Presta; um Biskupa og Prófasta burdar-bréf; um dryckju-skark og áflog á helgum, og um Tukthúsa eda Slavariis straff í bannsetningar stad.
17da Júl! 1782.	Um Tiundar-gjørd, Presta- og Kirkna-tekjur.
19dá Febr. 1783.	Um straff og afskøffun Lausamanna.
7da Maí —	Nýt Skírnar Formular án særinga.
21ta Febr. 1784.	Um útdeilíngu gésinna 300 rdla árlega til fátækustu Presta-eckna
3dja Martsí —	Fundátsia fyrir Tukthúsid.
26ta Júní 1789.	Umbreyting hennar.
18da — 1784.	Um vigt og mælir..
29da Apr. 1785.	Um Biskupsstólsins og skólans flutníng frá Skálholti ad Reykjavík, Skálholts Biskupsstols og undirlagdra jarda sølu, Dómkirkju í Reykjavík og annad.

24da Martsí 1786.		Um straff fyrir lifandi penings og annann þiófnad og innbrot í fólks hús.
6ta Maí	—	Um verdlaun fyrir þá, er bjarga edrum úr ytrasta lífsháska; eda koma þeim aptur til lífs, er synast daudir, svosem: druckna, frjósa í hel, o. s. fr. Sjá og ovid bréf þ. 14da Sept. 1798.
11ta Aug.	—	Um straff fyrir óconfirmerada Drengi, er stela í fyrsta sinni.
18da —	—	Um lausu minnar kaupverdslunar.
17da Nóv.	—	Um kaupstada-frelsi hjá mér.
16da Febr. 1787.		Adi Amtmenn í saka og Jústits-málum megi géfa uppreisn á gømlum Dómum, og um sakamanna Varnarþing.
18da Maí	—	Um vareygdir mót barnabólu og mislingum.
13da Júní	—	Um kauphøndlun og skipaferdir hjá mér.
15da Febr. 1788.		Ad hjónabands mál dæmist af Sýslumanni og Próf asti med 2ur Prestum.
7da Martsí	—	Ad Stiptamtmadur samþycki alla Dóma um helgidagsbrot.

7da Nóv. 1788	Um Eckjumanns rétt til borgunar af sterfbúum fyrir innsetta penínga í eckju-kassann fyrir konu hans.
20ta Febr. 1789.	Um straff fyrir þjófa og hylmendur.
24da Júlí —	Um Prestakalla útteektir.
4da Júní 1790.	Um Offur til Presta á 3 stór-hátídum árlega, sem inndrífist hjá mótviljugum, med adfør.
2ann Júlí —	Um foreldra- og Presta-skyldur vid barna-uppfrædíngu.
22ann — 1791.	Um ábúdar-rétt Leigulida án útbyggingar, medan í laga-skilum standa
12ta Sept. 1792.	Um afgjald af útarfa arfi.
14da — —	Um adgætslur vid Dóma framqvæmd, er hljóda uppá fríunar eida.
28da Dec. —	Um straff fyrir Vínkil-skrifara, og þá er leida almúga til ad gjøra lognar klaganir.
1ta Júní — } 23ja Apr. 1793. }	Um ymislega pósta kauphøndlun hjá mér snertandi.
19da Júní —	Um sekt þeirra, er telja rángt fram til oeconomisku tablanna.
5ta Sept. 1794.	Um hlaupa-læknara straff.
20ta Mart. 1795.	Adgætsluverdt vid náms-dóma framqvæmd.

10da Apr. 1795.		Hversu náfrænda skipti skuli ákjærast.
3ja Júní 1796.		Um réttarins tilhlýdilegu og fljótu framqvæmd.
20ta Jan. 1797.		Um Forlíkunar-nefndir, og ad til þeirra skuli stefnast, ádur vitni séu leidd eda málasókn hafin eptir Vexla-skuldabréfum.
5ta Maí	—	Um Attest af Kirkjubókum í sakamálum.
13da Oct.	—	Ad net megi leggja á Sunnudags-qveldum, og á qveldum fyrir sunnu- og adra helgi-daga, en upptaka á morgna svo snemma, ad kirkjuferd ecki hindrist þarvid.
4ta Dec.	—	Um Tamper-réttanna afleggingu í hjónabands-málum.
15da —	—	Ad ecki megi kyrrsetja eda útleggja verkfæri handverksmanna eda annad, er hinn skuldugi þarf vid til bjargar-útvega sinna, medan annad er til fyrir skuldinni.

22ann Dec. 1797. Um forkaups-rétt Leigu-
lida til ábýla sinna.

9da Febr. 1798. Um áskrift Qvitánsía á
skulda-bréf, og lausra qvitt-
ánsía gyldi fyrir hefud-
stól eda rentum.

2ann Nóv. — Ad dómar uppá líkamlegt
straff yfir ómyndugum ecki
framqvæmist án Cansellîis
vitundar.

4da Janúar. 1799. Ad Trúlofanir afleggist.

14da Júní — Ad Hóla Prentverk nidur-
leggist, og þad, med ollu til-
heyrandi, leggist til ens
sunnlendska Prentverks,
undir Lands-uppfræd-
íngar Félagsins umsjón.

27da Sept. — Um Prentfriheitanna tak-
mork, samanb. kongl. Ursk.
af 4da Oct s. ár.

21ta Martsí 1800 Um uppheldis-peninga fyrir
Réttarins persónur, Fógeta
og Talsmenn, sem ferdast til
skipadra málaferla í Saka-
og Júst-its-málum.

28da — — Nær eigendur þurfi med eidi
ad sanna missir og verd þess,

		sem frá þeim er horfið, án vitundar þeirra og vilja.
23ja Maí 1800		Um afleggingu hwífsra Leyfis-bréfa frá Cansellíinu, og að sum þvílík fáist hjá Yfirvøldunum framvegis.
11ta Júlí	—	Um Lands = Yfirréttar Stiptun hjá mér, en Løgþínga og ens forna Yfirrettar afleggingu.
31ta Oct.	—	Að sekt til Kóngs eptir Norsku Løga 1—22—19 niðurfalli.
28da Nóv.	—	Að almenn Fólkstala takast skuli hjá mér.

Fólkstalan framfór, en — þó í Tíðindanna II. Bindi bls. 447, yrði ecki fráskirt hennar upphæð um Aldamótin, vegna þá vantandi skilríkja, og í þessum Eptirmælum bls. 500 yrði af sømu orsøk einúngis ágétskuð talan að vera 46,757, gét eg nú samt, eptir síðar fengnum gleggvari Listum [226]), sagt hennar réttu upphæð um Aldamótin að hafa verið 47,207, sem sjest af eptirfylgjandi

226) Sjá Collegíal Tíðindi fyrir 1804 bls. 638.

Fólks-tølu Tøblu,

eptir því, sem það taldist hjá mér þann 1ta Febrúarí 1801.

	Prófasts-dæmin:	Karl-kyn	Qvenn-kyn	Suma allra
Sudur-amtid.	Austur-Skaptafells	400	511	911
	Vestur	678	861	1539
	Rángárvalla	1876	2311	4187
	Arness	2053	2572	4625
	Gullbringu og Kjósar	1949	2066	4015
	Borgarfjardar	854	1028	1882
Vestur-amtid.	Mýra	694	784	1478
	Snæfellsness	1627	1914	3541
	Dala	699	893	1592
	Bardastrandar	1161	1332	2493
	Vestur Isafjardar	884	966	1850
	Nordur — —	961	1076	2037
	Stranda	438	544	982
N. og A. Amtid.	Húnavatns	1288	1592	2880
	Hegraness	1385	1756	3141
	Vadla	1572	1881	3453
	Þíngeyjar	1337	1665	3002
	Nordur Múla	781	981	1762
	Sudur —	839	998	1837
	Summa	21476	25731	47207

Þaraf var í Reykjavíkur Kaupstad af Karlkyni 144, Qvennkyni 167, alls 311.

II.

II. Stiptamtmenn mína:

Minn fyrsti Stiptamtmadur í þinni tíd var sá ypparsti allrá, nefnilega: sá mikli Christján Ulrich Gyldenlöwe, Sonur Köngs míns Christjáns ens V., Riddari af Elephant (Fíla) Ordunni, Greifi til Sámseyjar, Fríherra til Marseilleborgar, General-Admíral-Lieutenant, Stiptamtmadur yfir mér og Færeyjum, og General Póstmeistari í Norvegi. Hans embættisbréf var útgéfid 26ta Jan. 1684. Hann kom aldrei til mín, en hafdi hér hvísa Fullmektuga. Eins og hann var hinn tignasti Yfirmadur minn ad ætterni, eins tel eg hann æ med mínum bestu. Hann var minn Stiptamtmadur til dauda-dags edur nálægt árslokum 1719.

Eg sje fróda menn telja hann minn fyrsta Stiptamtmann [227]), en Amtmann Müller, sem vard hér Amtmadur 1688, minn fyrsta Amtmann [228]); eg man nú þetta ecki gjörla, hættir þó til ad efa þar um, því Köngsbréf mörg, þarámedal af 30ta Agústi 1648, 18da Martsi og 9da April 1649, 3ja Maí 1650 og 3ja April 1674, nefna Henrik Bjelke hvíst Amtmann eda Befalingsmann, eins og Köngsbréfid af 12ta Apr. 1649 nefnir jafnvel Lens-herra

[227]) Sjá Kongslews Danske og Norske private Ret, I. Bind, 1781. bls. 233. J. Espolins Vidbætir vid Gallettis Kennslub. í sagnafr. 1804, bls. 165.

[228]) Sjá sömu, og F. Johann. Histor. Eccl. Isl. T. III. Pag. 467, 675.

herrann Profs Mund, sem þó deyði 1645, Befalngsmann; Leyfisbréf þann 9da Febr. 1665 gefid Gabriel Marcell Selliussen uppá brennusteins nám hjá mér, nefnir í 7da Artik. Amtmann yfir mér, sem þá sé eda þareptir komi. Biskups Mag. Jóns Vigfúsonar embættis-bréf, útgéfid þann 12ta Martsí 1674 fyrir Hóla stipti, nefnir Amtmenn í Stiptinu; Köngsbréf af 20ta Martsí 1672 nefnir Bjelke Befalingsmann, og veitingar-bréf Jóns Prests Haldórssonar fyrir Þingvøllum, gefid þann 21ta Maí 1680, Stiptamtmann [229]).

Eptir Gyldenlówe vard Admíral Pétur Raben, (Riddari af Dannebrog Ordunni) minn Stiptamtmadur þann 6ta Martsí 1720, kom á sama árs sumri til mín í Hafnarfjörd á herskipi, var fóta-veikur, komst sjóveg í laugar hjá Laugarnesi, hreppti óvedur, vard hádvotur, og gat sídan varla á fæturnar stígid; dvaldi í 6 vikur hjá mér; hafdi lítilsverdt jag munnlega og skriflega vid Biskupa, Løgmenn og Sýslumenn mína um hitt og þetta, sem gáfu því lítinn gaum. Eg sá hann aldrei sídan og veit hann lítid merkilegt í þessu embætti framid hafa til síns dauda, árid 1727; þad eina tel eg í hans minníng hér merkilegt: ad hann var sá seinasti Admírall, sem var Hyrdstjóri hér eda Stipt-

[229]) Sjá eptir Datis M. Ketilssonar Safn, af Forordn. og aabne Breve til Island udg., 3dje D. 1787. og F. Johann. Histor. Eccles. Isl. T. III. Pag. 471.

Stiptamtmadur, en frá Sidaskiptunum til hans dauda vóru þad flestallir.

Honum fylgdi í Stiptamtmanns Embætti hjá mér Geheimeráð, Barón Christján Gyldencróne, hans embættis bréf er útgéfid 2aun Júlí 1728. Eptir dauda Fridriks Kóngs IV. vard hann ad 2ur árum lidnum, eda árid 1730 Stiptamtmadur í Viborg á Jótlandi, og gjørdi hér eckért merkilegt í Stiptamtmanns embætti [230])

Henrik Ocksen, Etatsráð, fylgdi honum í Stiptamtmanns embætti hjá mér þann 1 ta Nóv. 1730, en deydi frá því árid 1750, mér ad mestu lítt merkilégur.

Eptir hann vard árid 1750 Otto Menderúp, Greifi af Rantzau minn Stiptamtmadur, til þess hann um haustid 1768 deydi. Hann var Geheimeráð, Riddari af Dannebrog Ordunni, Kammerherra og Assessor í Hæsta-retti. Hann var mér mjøg svo lidsinnandi, vitur madur, vyrdtur og gódur.

Hans eptirmadur vard Conferenceráð Barón von Pröck í Nóvembri 1768, lausgéfinn aptur frá Stiptamtmanns embætti hjá mér í Janúari 1770, eptir rúmt ár. Af fyrrtøldum 6 Stiptamtmønnum sá eg þanninn alls engann, nema, ef telja skal, mér til litils gagns, Raben einann í 6 vikur á skipsjøl í Hafnarfirdi, því svo má adqveda: ad varla tylltí hann nidur fæti á mér.

Þess lengur heppnadist mér ad sjá hér og halda mínum góda og sanngjarna Stiptamtmanni

 Laur-

[230]) Sjá sømu Histor T. III. pag. 478-79.

Laurusi Andrési Thódal, sem eptir Próckð markklitlu embættis færslu, vard þann 23ja Jan. 1770, minn Stiptamtmadur. Vyrdtur og ásti sæll losadist hann frá því embætti aptur, þann 27da April. 1785, þá

Kammerherra Hans Christopher Diderich Victor von Levetzow tók vid því eptir hann, en ødladist 1790 burtfarar leyfi frá mér, og vard þá Stiptamtmadur í Christjánssands Stipti í Norvegi.

Minn nú verandi almennt elskadi, en af illmannlegri øfund um hríd offókti, Stiptamtmadur Olafur Stephánsson, kom til þess embættis þann 14da April. 1790, fyrstur sona minna, og vard sá annar af þeim, er þanninn komst um þína tíd til mestrar upphefdar. Um hans sanna verd, bædi sem embættismanns og borgara, er øfundar minni og ópartískari eptirtíd einni tiltrúandi, rétt og skorinordt ad dæma í Eptirmælum nýfæddrar systur þinnar.

III. Biskupa mína:

a) Í Skálholti:

Mag. Jón Þorkelsson Vídalín féck sitt Biskups-embættis-bréf, þann 16da Decembr. 1697, og vígdist 1ta Sunnudag eptir Páska 1698. Þann 30ta Augústi 1720 sáladist í Sæluhúsum undir Øxárhryggjum þessi minn mælski Cicero, mikli og uppbyggilegi Biskup.

Honum fylgdi í embættinu Mag. Jón Árnason, sem vard kalladur til Kaupmanna-hafn-

hafnar til Biskups-vígslu 1721, fékk sitt embættis-bréf þann 13da Febr. 1722, en vígdist til Biskups á Maríu-messu þann sama vetur. Þenna duglega merkis-mann misti eg þann 8da Febr. 1743, þá hann deydi.

Eptir hann kom **Olafur** Biskup **Gíslason** til Skálholts-stiptis. Vígdist 1747, og deydi 1753. Ad svo lángt vard hér á milli Biskupa, orsakadist af hérveru **Lodvíks Harboes**, er mér var sendur 1741, sem General Visitator kirkna og safnada minna, og dvaldi hjá mér, uns hann, 1745, sigldi burt aptur, og veik ári seinna til Biskups-dæmis síns í **Þrándheimi**, en vard 1748 Biskup í **Sjálandi**, árid 1766 ásamt Kongsins skriftafadir, og deydi þann 15da Júlí 1783.

Eptir Biskup **Olaf** kom í embættinu til Skálholts-stiptis minn nafnfrægi Biskup **Finnur Jónsson**; var hann sá seinasti Biskup, er tók vígslu af þeim vídfræga Biskupi **Hersleb**, þann 28da Apr. 1754, en árid 1774 vard hann, fyrstur allra hjá mér, Doctor í **Gudfrædinni**, og deydi þann 23ja Júlí 1789. Hans lærdóms-verk eru mörg, en þó merkilegast hans Historia Ecclesiastica Islandiae, í 4 bindum í 4to, prentud í **Kaupmannahøfn** 1772—1778.

Hans eptirmadur og ásamt med honum Biskup, vard hans, fyrir lærdóm og ljúfmennsku, svo mikils metni sonur **Hannes Finnsson**, þann 12ta Martsi 1777, vígdist þann

11ta Maji sama ár, af Biskupi Harboe, vard og Doctor í Gudfrædinni árid 1790, og deyði þann 4da Aug. 1796.

Minn núverandi Biskup Hra. Geir Vídal'n, ødladist veitíngar-bréf uppá Skálholts Biskupsdæmi þann 10da Maji 1797, vard vígdur á Hólum af Biskupi Sigurdi Stepháussyni þann 30ta Júli sama ár, fèck ásamt Hóla stipti og vard þanninn einn Biskup aptur yfir mér allri þann 2ann Októbr. 1801, fyrstur sídan á døgum Gissurar Biskups Isleifssonar, edur árid 1107, en sá annar Biskup, sem hjá mér hefir vígdur verid, því Biskup Mag. Jón Vigfússon var vígdur af Biskupi Mag. Brynjólfi Sveinssyni árid 1674 [231]).

b) A Hólum:

Vid komu þína, sat Biskup á Hólum Bjørn Þorleifsson, er vígdist til þessa embættis þann 13da Martsí 1692, undir eins og formadur hans í embættinu, Biskup Einar Þorsteinsson; eptir Biskups Einars dauda 1696, fluttist hann frá Odda ad Hólum 1697 og deydi 1710.

Honum fylgdi þar í Biskups-embætti Steinn Jónsson, er vígdist í Kaupmanna-høfn á Trinitatis hátíd 1711, en deydi þann 2ann Decembr. 1739.

Adur

[231]) Sjá F. Joh. Hist. Eccl. Isl. T. I. pag. 271 og T. III. pag. 732.

Ådur umgëtin Visitatíu-ferd Biskups Lodvíks Harboes til mín 1741, og allt fram á 1745, gjørdi hér og eydu nockra á milli minna virkilegu Biskupa, því embættid var látid opid standa, en Biskups-launin frá Hólum á medan tekin til hjálpar uppí Harboes 800rdla og Rectors Jóns Þorkellssonar 150rdla laun [232]. Harboe var skipad þann 29da Maí 1744, ad nefna 2 líklegustu Biskups-efni til beggja þeirra lidugu Biskups-stóla, vard svo Biskups-Steins nærsti eptirmadur í embættinu Haldór Brynjólfsson, vígdist til Hóla-biskups embættis 1746, og deydi í Eyrarsundi á útsiglingu 1752, þann 22ann Oct.

Biskup Gísli Magnússon fëck embættis-bréf fyrir Biskupsdæminu, þann 29da Martsí 1755, vígdist sama árs 5ta Maí, en deydi þann 8da Martsí 1779.

Honum fylgdi þar í Biskups-embætti Jón Teitsson, sem vard Biskup þann 24da Apr. 1780, vígdist þann 7da Maí sama ár, en deydi þann 16da Nóvembr. 1781.

Eptirmadur hans vard Biskup Arni Þórarinsson, sem vígdist 1784 á annann dag Páska, en deydi 5ta Júlí 1787.

Loksins endadi Biskup Sigurdur Stephánsson Hóla-biskupa rødina. Honum var veitt Biskups-embættid þann 24da Martsí 1788, þann 10da Maí 1789 var hann í Kaupmannahøfn vígdur af Biskupi Doct. Balle,

[232]) Sjá Kóngsbr. af 1ta Apr. 1741.

Balle, og þann 24da Maí 1798 vígdi hann. Hann var minn sídasti Biskup, sem vígdur er erlendis, eda líklega verdur, sídan Kóngsbréfid af 14da Aug. 1789, baud ad Biskupar mínir skyldu framvegis vígjast hjá mér, en nú verandi Biskup Hra. Geir Vídalín er sá fyrsti, sem eptir því er hér vígdur, nefnil. af Biskupi Sigurdi Stephánssyni, sem og vard sídastur Biskup á Hólum.

IV. Amtmenn mína.

Fyrsti Amtmadur minn um þína tíd var Christján Müller, hvørs embættis-bréf var útgéfid þann 21ta Apr. 1688, og kom hann þad ár út híngad. Eg veit ad sønnu hann talinn fyrstann í Amtmanns-embætti hjá mér, hvarum eg inni aptur til þess, er eg bls. 597 —98 hér ad lútandi bendti til. Frá 1707 kom hann hér aldrei, en fékk Kóngs-leyfi til, ad halda hér Fullmektuga. Svo ad segja ellidøra deydi hann í Kaupmannahøfn árid 1720.

Eptirmadur hans vard Amtmadur Níels Fúhrmann. Hans embættis bréf uppá ad vera Amtmanni Müller til adstodar í embættinu, og eptir hann virkilegur Amtmadur, er útgéfid þann 5ta Októbr 1716, til mín kom hann þó fyrst árid 1718, og þjónadi úr því Amtmanns embættinu; vard virkilegur Amtmadur vid Amtmanns Müllers dauda 1720, og deydi ad Bessastødum þann 19da Júní 1733.

1733. Med honum kom hèr fyrst á gång Réttargångs-form eptir Norsku-løgum.

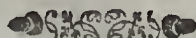
Amtmanns embætti eptir hann fèck Jóachim Hendrich Lafrentz, árid 1734, og kom þá til min; vard Jústits-rád árid 1737, og deydi ad Bessastødum 1744.

Honum fylgdi Amtmadur Christján Pingel, sem fèck embættid þann 23ja Okt. 1744, en lausn frá þvi i nád árid 1752.

Eptir hann vard Løgmadurinn i Sudur- og Austur-legdæmi minu, Magnús Gislason konstitúeradur eda settur Amtmadur árid 1752, virkilegur Amtmadur þann 16da Maji árid 1757, og deydi ad Bessastødum þann 3ja Nóv. 1766. Hann vard fyrstur Sona minna minn Amtmadur.

Eptirmadur hans i embættinu vard núverandi Stiptamtmadur Olafur Stephánsson. Hans embættis-brèf er útgéfid þann 14da Maji 1764, eptir hværju hann þá vard Amtmanni Magnúsi Gíslasyni fyrst til adstodar settur, og ad honum lidnum 1766, virkilegur Amtmadur yfir mèr allri, allt til 15da Maji 1770, þá mèr var skipt i 2 Ømt, af hværjum hann fèck Nordur- og Austur-amtid, en Stiptamtmadur Laurus Andrés Thódal Sudur- og Vestur amtid; þjónadi Stiptamtmadur minn Olafur fyrrnefndu Nordur- og Austur-amti, uns hann, med fullum embættis-launum, fèck frá þvi lausn i nád, þann 12ta Maji 1783.

Sama

Sama dag vard þar eptir hann Amtmadur, Løgmadur Stephán Þórarinsson, sem enn er þar Amtmadur.

Sudur- og Vestur-amtid, eptir Stiptamtmann Thódal, fèck med Stiptamtmanns embættinu, þann 27da Apr. 1785, Kammerherra Hans Christópher Diderich Wictor von Levetzow. Sudur-amtinu hèldt hann til þess 1790, þá hann frá mèr fór; en eptir hann var Amtmadur í Sudur-amtinu á 2ad ár Thómas Hammon Meldal, sem vard Amtmadur 1790, en deydi ad Bessastødum þann 19da Nóv. 1791, frá hvørri tid Stiptamtmadur minn Olafur Stephánsson þjónadi embættinu, og vard þann 17da Apr. 1793 og er enn Amtmadur í Sudur-amtinu.

Vestur-amtid var stiptad árid 1787, og til þess lagt mitt Vesturland, en núverandi Stiptamtmadur Olafur Stephánsson vard þar Amtmadur þann 6ta Júní s. á., og þjónadi því embætti fram á sumar 1795, því þó þad, árid 1793 væri veitt Amtmanni Jóachim Christjáni Wibe, kom hann þó ecki fyrr hingad enn 1795, og deydi ad Bessastødum þann 11ta Febr. 1802.

V. Tilskipada í mínum Lands-Yfirrètti:

Eptir konúnglegu bodordi af 6ta Júní og Tilskipun af 11ta Júlí 1800, vóru Løgþíng min og hinn forni Yfirrèttur afløgd, en í

þeirra

þeirra stad tilskipadur einn almennur Yfirréttur fyrir mig alla, sem nefnist så Konúnglegi Íslendski Lands Yfirréttur. Peir fyrstu núverandi Dómendur í honum vóru undir eins útnefndir þessir: Løgmadur Magnús Stephensen, fyrsti Jústitiarius hjá mér, og ásamt virkilegt Jústitsráð. Vice legmadur Stephán Stephensen, efsti Assessor í sama Rétti. Vice løgmadur Benedikt Grøndal og Sýslumadur Ísleifur Einarsson Assessórar, og Vice nótarius Bjørn Stephensen Jústits-Sekretéri, allir í sama Rétti.

VI. Løgmenn mína:

a) Í Sudur- og Austur-Løgdæminu:

Sigurdur Bjørnsson vard Løgmadur árid 1677, sagdi af sér embætti árid 1705, var dæmdur frá embætti, vyrdíngu og lausafé árid 1708, af Commissariis Arna Magnússyni og Løgmanni Páli Vídalín, en fékk Kóngsbréf af 4da Maji 1709, ad þeirra dómar skyldu, til málaloka, honum enga hneisu eda skada orsaka, og ødladist allt hid frádæmda aptur med Hæsta-réttar dómi þann 15da Maji 1713, ásamt 300 rdlm í bætur af Arna og Páli, og deydi 3ja Sept. 1723 [233].

Páll Jónsson Vídalín vard minn fyrsti Vice-løgmadur árid 1697 þann 20ta Apr. en virkilegur Løgmadur 1705, þá Sigurdur Bjørns-

[233]) Sjá F. Johann. Histor. Eccles. Isl. T. III. Pag. 539.

Bjørnsson sagdi af sér; vard Land-kommissarius hjá mér 1702, ásamt Professor Arna Magnúsyni, um margvísleg erindi mér til góds [234]), ferdadist um mig alla, samdi nýja Jardabók hjá mér, og lauk þessu verki 1714. Árid 1713 vard hann fyrir fyrrnefndri sekt, med Arna Magnúsyni, eptir Hæstarréttar dómi, og sama ár settur frá embætti af Løgmanni Oddi Sigurdssyni, bædi sem Fiscal og Fullmektugum Stiptamtmanns Gyldenløwes, en komst þó, eptir Hæstaréttar dómi, 1716, med beggja miklum kostnadi og litlum sigri ad ødru leiti, til embættis aptur; átti sídan lengst af í deilum, og deydi, slæktur vid þras, á Løgþíngi þann 18da Júlí 1727 [235]), var annars frægastur medal sinna tíma Løgspekínga, einkum hvad eldri løg snerti, skáld og fornfræda-dýrkari.

Jón Eyólfsson vard þar næst Viceløgmadur í þessu Løgdæmi, þann 13da Maji 1707, og deydi, eptir lítid merkilegt í því embætti útrétt, árid 1716.

Niels Kier, Tengda-sonur hans, vard eptir hann Vice-løgmadur, þann 18da Júní 1717, virkilegur Løgmadur eptir Páls Vídalíns fráfall, árid 1727, og deydi þann 11ta Októbr. 1730.

Magn-

[234]) Sjá þeirra Instrúx, af 22rum Maji 1702.

[235]) Sjá F. Johann. Hist. Eccles. Island. Tom. III. pag. 539.

Magnús Gíslason vard virkilegur Løgmadur þann 15da Febr. 1732, settur Amtmadur 1752, virkilegur Amtmadur þann 16da Maí 1757 og sleppti þá Løgmanns embætti, og deydi, sem fyrr segir, bls. 605, þann 3ja Nóv. 1766 ad Bessastødum.

Bjørn Markússon vard Vice-løgmadur þann 4da Decembr. árid 1750, virkilegur Løgmadur 1757, deydi ad Innrahólmi þann 9da Martsí 1791.

Jón Olafsson vard Bjørns Vice-løgmadur, þann 10da Martii 1758, en 1767 fékk hann Løgdæma skipti, og gjørdist Vice-løgmadur Nordan og Vestan [236]; hjá Birni vard aptur á sama ári Vice-løgmadur Sunnan og Austan

Eggért Olafsson, sem drucknadi á Breidafirdi med Frú sinni og 6 mønnum ødrum, þann 30ta Maji 1768 [237].

Magnús Olafsson vard Vice-løgmadur þann 10da Martsí 1769, virkilegur Løgmadur þann 9da Martsí 1791, deydi þann 14da Janúarí 1800.

Benedikt Jónsson Grøndal vard Vice-løgmadur þann 19da Aug. 1791, og Assessor

Q q i þeim

[236]) Sjá Løgþingis-bók fyrir 1768 Num. 16 og Vatnsfjardar-Annál sídari, vid árid 1767.

[237]) Sjá hans Æfisøgu, bls. 11-14. Hrappsey, 1784.

í þeim konúnglega Lands-Yfirrétti hjá mér, þann 6ta Júní 1800.

b) Í Nordur- og Vestur-Løgdæminu:

Laurus Christjánsson Gottrup vard Løgmadur í þessu Løgdæmi, þann 16da Apr. 1695, gaf frá sér embættid árid 1714, deydi 1721.

Oddur Sigurdsson vard Vice-løgmadur þann 12ta Maí árid 1707, virkilegur Løgmadur 1714, missti æru og embætti algjørlega árid 1727, en deydi med æru þann 5ta Aug. 1741. Vid þenna embættismann var luckan sérlega mislynd, eda hún var af honum misbrúkud. Frá 1708 til 1718 var hann hjá mér Fullmektugur þess mikla Stiptamtmanns Gyldenlówes, og jafnvel þess úr því fjarlæga Amtmanns Christjáns Müllers [238]. Hérum bil um sama tíma var hann sá einasti hjá mér, hverjum svo nefnt Fiscals embætti [239]), eptir rádstefun Kóngs, var á hendur falid [240]), því sá 6ti Artikuli í Instrúxi hanns, dagsettu 15da Maí 1708, gaf honum vald til ad ákjæra og affetja alla Réttarins þjóna, sem ecki

[238]) Sjá F. Joh. Hist. Eccl. Isl. T. III. pag. 476-78. og M. Ketelsens Forordn og aabne Breve for Island udg., 3die D. Side 430, under 30te December. 1707.

[239]) Fiscals-embættis skyldur og náttúru sýnir RK. 1-1-5 ljóslega.

[240]) Sjá Løgþíngis-bók fyrir 1707 Num. 18 og hans embættis-bref af 16da Maji s. á. undir No. 4.

ecki ræktu sín embætti vel [241]). Þetta embætti mun og hafa átt ad heimila honum þá, bls. 608, ádur umgétnu affetníngu síns embættis-medbródurs Páls Vídalíns, árid 1713, máské og kløgun, þann 18da Augúsli 1724, til Kóngsins yfir Sýslumønnum [242]), en Páll Vídalín, aptur til embættis-verka kominn 1716, galdt honum skædari kløgun á móti, þann 1ta Sept. 1723, ofan á adrar undangengnar, sem Kóngsbréfin af 17da Febrúarí 1721 og 11ta Apr. 1724 [243]), vitna um, og dæmdi Odd, sem settur var frá embætti 1724, lokfins frá æru, embætti og búslód þann 21ta Júlí 1725. Þessi dómur, uppsagdur af gømlum óvildarmanni Odds, nefnilega P. Vídalín, og Odds Vice-løgmanni, er eptir hann átti ad braudinu ad sitja, Benedikt Þorsteinssyni, stadfestist þó í Hæsta-rétti, þann 13da Apr. árid 1727. Þann 3ja Mart. 1730 gaf Kóngur Oddi æruna aptur, hvert Rádar-bréf Christján Kóngur minn VI. endurnýadi, þann 12ta Nóvembr. 1734.

Eptir Odd kom Benedikt Þorsteinsson, sem vard Vice-løgmadur þann 18da Júní 1717, Løgmadur 1727, og deydi 1733.

Alexander Smith vard Løgmadur 1734, yfirgaf mig ári sídar, og embættid 1736. Løg-

Qq 2 mad-

[241]) Sjá J. Arnesens Islandske Rettergang, Pag. 522-23.

[242]) Sjá M. Ketelsens Samling af Forordn. og aabne Breve for Island, 3dje D. S. 376.

[243]) Sjá sama Safn.

madur minn Magnús Gíslason þjónadi Nordur- og Vestur-løgdœminu 1736 og 1737, eptir Amtmanns Lafrenzes ſkickun, útgéfinni þann 29da Júní 1736.

Eptir Smith fylgdi í Løgmanns-embættinu Hans Becker, sem vard Løgmadur þann 31ta Maji. 1737, og deydi vid húſs-mennſku í Brokey þann 3ja Mart. 1746.

Honum fylgdi í embætti Sveinn Sølvason, sem vard Vice-løgmadur þann 30ta Mart. 1742, ſtód. einn fyrir embættinu í Beckers forføllum frá 1744, eptir Kóngs-bodi af 10da Jan. ſ. á., vard virkilegur Løgmadur 1746, komſt ſeinaſt til Løgþíngis 1779, og deydi þann 6ta Aug 1782.

Hans fyrſti Vice-løgmadur vard núverandi Stiptamtmadur Olafur Stephánsson, þann 17da Apr. 1756, en Vice-amtmadur yfir mér allri, þann 14da Maji 1764, virkilegur Amtmadur, þann 3ja Nóvembr. 1766, Amtmadur í Nordur- og Auſtur-amtinu, þann 15da Maji 1770, frá því leyſtur í náð, þann 12ta Maji 1783, vard á ný Amtmadur í Veſtur-amtinu, þann 6ta Júní 1787, Stiptamtmadur minn, þann 14da Apr. 1790, og þann 17da Apríl. 1793 áſamt Amtmadur í Sudur-amtinu.

Jón Olafsson, Vice-løgmadur Sunnan og Auſtan, gjørdiſt Løgmanns Sveins annar Vice-løgmadur árid 1767, og deydi 1777.

Minn

Minn núverandi Amtmadur Stephán Þórarinsson vard Sveins þridji Vice-lögmadur, þann 3ja Febr. 1779, þjónadi fyrst Lögþingis-rétti árid 1781 til 1788, vard Lögmadur 6ta Aug. 1782, Amtmadur í Nordur- og Austur-amtinu, þann 12ta Maji 1783, féck algjörlega lausn í nád frá Lögmanns-embætti, þann 19da Aug. 1789.

Magnús Stephensen vard Vice-lögmadur þann 23ja Maji 1788, og þjónadi embættinu upp þadan, virkilegur Lögmadur þann 19da Aug. 1789, settur Landfógeti í rúm 2 ár frá 1793 til 1795; vard sídasti Lögmadur minn og fyrsti Justitiarius í nýtilskipudum konúnglegum Lands-yfirrétti hjá mér.

Stephán Stephensen vard Vice-lögmadur þann 4da Júní 1790, efsti Assessor í þeim konúnglega Lands-yfirrétti hjá mér, þann 6ta Júní 1800, og þann 18da Júní s. á. kónglegur Commissarius til verdleggíngar allra minna fasteigna; honum er og á hendur falid, þann 6ta Júní 1800 [244]), ad semja nýja Lögbók handa mér.

VII. Landfógeta mína:

Med því kónglegar tekjur og gjöld af mér, lengst af vóru forpöktud ödrum, einkum Lénsherrum mínum, átti eg, eginlega ad tala, engann Landfógeta, heldur ýmsa, er þessara verkum gégndu í hinna nafni, sem þeirra full-

[244]) Sjá Collegial Tídindi 1800, bls. 476.

meftugir; og vóru á stundum þannig af Kóngi tilsettir [245]). Sá fyrsti kónglegur Landfógeti hjá mér, að nafni Christópher Heidemann, var það frá 5ta Maji 1683 til 1693, þá hann yfirgaf mig, fékk Amt í Norvegi 3 árum seinna, og deyði 1703. Frá 1693 og á fyrstu árum samvistar þinnar, átti eg engann Landfógeta, líklega vegna þess, að Kóngs tekjur hjá mér vóru, ásamt kauphøndluninni, léntar adskildum Kaupmanns-húsum í Kaupmannahøfn, sem héldu hér Fullmektuga til þeirra innkøllunar [246]). Merkilegastur þeirra var Páll Beyer, um þann tíma, sem Rentu-kammer-samníngur við þá kauphøndlandi, af 3ja Maji 1695, og Kóngs bréf af 4da Maji s. á., um þvíllkt lén í 10 ár, frá nýári 1696 til nýárs 1706, áskilur. Snemma er Beyer mér þecktur eptir komu þína, sem Fullmektugur Forpaktaranna, eptir Instrúxi af 13da Maji 1702, því Jens Jørgensson var frá 25ta Júni 1696, er fyrir þína tíð; Beyer lét sér og, sem Løgþíngis-bækurnar votta [247]), ýtarlega annt um Forpaktaranna og Forpaktarainnanna gagn, með því meiri røggsemi, sem hann, þann 6ta Júlí 1703, var af Amtmanni Christ-

[245]) Sjá J. Arnesens Islandske Rettergang, bls. 512-13.

[246]) Sjá Pontoppidans Handels Magazin for Island, 1te Deel, S. 219. Deo, Regi, Patriæ, pag. 106.

[247]) Sjá þær fyrir 1702-1705.

Christján Müller kjørinn Fullmektugur hans, medan utan færi, og var það lengi þar eptir, ásamt Løgmanni Oddi Sigurdssyni frá 1708. Lokfins er hann, med Kammerbrèfi, þann 16da Júní 1707, settur Landfógeti, og nefnist þar þá, sem Fúllmektugur Forpaktaranna. Arid 1717 var hann kalladur til Kaupmanna-hafnar, ad standa skil á reikníngum sínum, sem vegna ofdryckju hans þóktu ískyggilegir, en deydi á leidinni í Lárvík í Norvegi.

Cornelíus Wúlf vard hèr fyrst settur Landfógeti í Beyers stad, þann 29da Maji 1717; hans Instrúx er útgèfid 26ta Júní s. ár, og vard hann Landfógeti eptir Beyers fráfall. Hann fèck lausn frá embætti otugur, þann 19da Martsí 1727, med þridjúngi launa af eptirmanni sínum, sigldi lítt saknadur sama ár, deydi 1734.

Christján Loxdorph vard med ádursegdum skilmála Landfógeti þann 17da Apr. 1727, og kom til mín s. á., sleppti embættinu vid Christján Drese 1739, eptir Kóngs-leyfi, med sømu skilmálum, sem hann medtók þad.

Christján Drese vard Landfógeti, þann 9da Apr. 1739; vegna rádleysu hans og reikn-ínga rugls, var hann settur frá embætti, árid 1749, af Amtmanni Pingel, en Sýslumadur í Kjósar- og Hèrads dómari í Gullbríngu-sýslu Gudni Sigurdsson settur Landfógeti. Drese sigldi hèdan 1750.

Skúli Magnússon vard Landfógeti, þann 9da Decembr. 1749; var, eptir Rentukammers skipun, vid embættid losadur 1793, sagdi því ásamt sjálfur frá sér, edladist Pension og deydi 9da Nóv. 1794; hann vard mér, í mörgu tilliti, med merkilegustu embættis-mönnum um þína tíd.

Til adstodar fødur sínum, og med von um Landfógeta embætti eptir hann, var sonur hans Jón Skúlason, med kónglegu embættis-bréfi, þann 22ann Júní 1763, útnefndur Landfógeti, en deydi á undan fødur sínum, þann 10da Martsí 1789. Þeim fedgum var um lítinn tíma, í Majó 1786, vikid frá embættis-verkum, en Hans Jakobi Lindal inn í þau trodid á medan.

Magnús Stephensen, þáverandi Løgmadur í Nordur- og Vestur-Løgdæminu, var settur Landfógeti í 2 ár frá 1793—1795, uns eptirmadur hans, Landfógeti Páll Michael Finne komst til mín, og tók vid embættinu á álidnu sumri 1795.

Georg Christopher Lidemark var ad sønnu útnefndur Landfógeti minn, þann 7da Augústi 1793, en losadist vid embættid aptur, þann 9da April. 1794, og kom því aldrei til mín.

Páll Michael Finne vard seinast nefndan dag og ár Landfógeti, kom hingad 1795, fékk lausn í nád frá embætti, þann 10da Júní 1803, vard þann 25ta Nóv. s. á. Býfógeti

og

og Sýslskrifari í Túnsbergi og Hólmastrønd í Norvegi, en deydi hér í Majó 1804.

VIII. Nótaríusa í Yfirréttinum:

Árid 1773 vard Oddur Stephánsson, med kónglegri Bestalling, útnefndur til ad vera Nótaríus í Yfirréttinum forna, hvørju embætti hann héldt til 6ta Júní 1800, fékk þá lausn í náð frá því med sínum fullu launum í Pensíón, og deydi þann 16da Janúari 1804.

Björn Stephensen fékk, þann 14da Maii 1790, Bestalling uppá ad vera Vice-nótaríus í sama rétti, og vard, þann 6ta Júní 1800, Jústits-Sekreteri í þeim konúnglega Landsyfirrétti.

IX. Løgþíngisskrifara:

Sigurdur Sigurdsson eldri, Løgmanns Björnssonar, var Løgþíngis-skrifari frá árinu 1700, þá Søren Matthíasson, sem 1691 fékk embættis-bréf fyrir Løgþíngisskrifara brandi eptir Árna Geirsson, sleppti vid Sigurd embættinu, hvørt Sigurdur því hafdi á hendi, lengst af sjálfur, uns Magnús Gíslason, sem vard Løgþíngis-skrifari 1728, tók vid.

Jón Jónsson vard ad sønnu, þann 16da Júlí 1712, af Kóngi útnefndur Vice-løgþíngis-skrifari hjá Sigurdi, en vard aldrei virkilegur; því, þó Sigurdur 1724 yrdi Sýslumadur í Árnesssýslu, frá hvørju embætti hann loks deydi 1746, héldt hann ásamt og gégndi,

til fyrrtalins tíma, Løgþíngis-skrifara embætti, en Jón féck, þann 23ja Maji 1723, ½ Múnka-þverár-klaustur, og 29da Mart. 1727, Vadla-sýslu, bjó í Grenivík, og deydi þar 1762.

Magnús Gíslason vard Løgþíngis-skrifari, þann 9da Júli 1728, Løgmadur Sunnan og Austan, þann 15da Febr. 1732, settur Amtmadur 1752, virkilegur 1757, deydi 3ja Nóvembr. 1766.

Gudmundur Sigurdsson vard Løgþíngisskrifari, þann 15da Febr. 1732, en þann 15da Febr. 1734, Sýslumadur í Snæfellsness-sýslu, og Arnarstapa Umbods-haldari, deydi undir Michaels-messu 1753 [248]).

Oddur Magnússon vard eptir hann Løgþíngisskrifari, þann 27da Mart. 1734, en deydi 1738.

Jón Þórdarson vard settur Løgþíngisskrifari, þann 13da Febr. 1738, virkilegur 3ja Októbr. s. á., deydi 1743.

Gudni Sigurdsson var, þann 6ta Júní 1743, af Júslitsrádi og Amtmanni Lafrenz, settur Løgþíngis-skrifari, eptir fráfall Jóns Þórdarsonar, uns ári seinna vid embættinu tók

Sigurdur Sigurdsson Sýslumanns í Arness-sýslu Sigurdssonar. Vard sonurinn útnefndur Løgþíngis-skrifari, þann 29da Nóv. 1743, sleppti embættis verkum vid sinn Vice-løgþíngis-skrifara Þorleif, frá 1764, og deydi árid 1780. Þor-

[248]) Sjá E. Olafssonar Harmataulur eptir hann, 1755.

Þorleifur Nikulásson vard Vice-lögþíng-isskrifari, þann 16da Mart. 1764, og gégndi embættis-verkum úr því, virkilegur 1780, fékk lausn í náð frá embættinu og 80 rdli í Pensiôn, þann 6ta Júní 1800, og deydi 1805.

Eptir þad eg hefi nú þanninn varpad tølu á hellstu Yfirmenn mína í verdslegum yfir-embættum um þína tíd, mín framlidna! og af þeim Geistlegu einúngis minnst á Biskupa mína, vil eg nú, med einu ordi, nefna fáeina geistlega, svo sem:

X. Stipt-prófasta mína:[249])

a) Í Skálholts-stipti:

Eptir fráfall mins fræga Biskups Mag. Jóns Þorkélssonar Vídalíns, í Aug. 1720, þjónadi Stipti þessu, sem Stipt-prófastur, Prófasturinn í Mýra-sýslu og Sóknar-prestur til Hýtardals, Jón Haldórsson, í 2 ár, deydi árid 1736.

Doctr.

[249]) Þegar eg hjer tel Stiptprófasta, meina eg þá, sem í Biskupanna fráverv, forføllum, eda á milli Biskupa hafa Biskups-embættinu gjegnt, eins og sú sídar útkomna Kóngs Tilskipan af 10da Júní 1746 gjørir ráð fyrir, en ecki þá sjerlegu Prófasta, er í fyrndinni vóru í hvørjum lands-fjórdúngi tilsettir, eptir Kóngsbrefi af 13da Aprílis 1565, og nefnduzt Officiales, en lítid annad í raun rettri vóru, enn Prófastar. Sjá F. Johann. Histor. Eccles. Isl. T. II. Pag. 374., Tom. III. Pag. 15, 90.

Doctor og Biſkup Finnur Jónsſon þjónadi 3ſvarſinnum, ádur enn hann ſiálfur vard Biſkup í Skálholti, Stipt-prófaſts-embætti; í fyrſta ſinn eptir andlát mins gódfræga Biſkups Mag. Jóns Arnaſonar 1743: aptur 1745, þá Biſkup og General kirkna Viſitator Harboe ſig'di frá mér, og í þridja ſinni, 1753, eptir fráfall Biſkups Olafs Gíſlaſonar, ſiá meira um hann blſ. 601.

A medan Biſkup Doctor Finnur Jónsſon, um veturinn 1753—54, var erlendis, eptir Biſkups-vígſlu, þjónadi Stipt-prófaſts-embætti þá verandi Sóknar-preſtur ad Odda, ſídan Prófaſtur í Rángár-þíngi Gíſli Snorraſon, ſem deydi 1780.

Doctor og Biſkup Hannes Finnsſon var af konúnglegri Hátign, þann 13da Októbr. 1775, ſtadfeſtur ad vera Dóm-kirkju-preſtur ad Skálholti, og þarhjá útnefndur ad vera Stipt-prófaſtur í ſama Stipti, og vígdiſt 22ann Martſi 1776, af Biſkupi Harboe; fleira um hann, ſem Biſkup, er ávikid blſ. 601—2.

Eptir hans dauda í Augúſtó 1796, vard núverandi Prófaſtur í Kjalarneſs-þíngi og Preſtur til Garda og Beſſaſtada, Markús Magnúsſon Stipt-prófaſtur, og þjónadi því embætti um 1 árs tíma.

b) Í Hóla-ſtipti:

Um Stipt-prófaſta á Hólum hefi eg færra til minnis glögglega uppteiknad fundid, eink-

einkum hvørr þessu embætti gégnt hefir 1710 —12, eptir Biskups Bjørns dauda, uns Biskup Steinn 1712 kom til Hóla-stóls (því eptir þad hann 1711 kom inn sem Biskup, dvaldi hann 1 ár á Setbergi vestra), þó mun Þorleifur Skaptason, þá verandi Prófastur í Hegraness-sýslu og Dómkirkju-prestur ad Hólum, þá vafalaust hafa Stipt-prófasts embætti gégnt. Hitt er víst, ad eptir fráfall Biskups Steins 1739, var hann 1740, af Jústits-rádi og Amtmanni Lafrentz settur Stipt-prófastur, og aptur 1745, af Amtmanni Pingel, hvørju embætti hann þareptir þjónadi í 1½ ár. Lika þjónadi hann í Harboes tíd vid Presta-vígslur jafnadarlega [250]; þó mun þad verid hafa í þessari tíd, edur frá 1739 til 1746, ad

Stephán Einarsson Prestur ad Laufási, og sídan Prófastur í Þingeyar-sýslu, telst hafa hafa Stipt-prófasts embætti á hendi um ½ árs tíma, frá hvørju hann framvegis affakadi sig, heilsuveikis vegna.

Arid 1752 vard Prófasturinn í Hegraness-sýslu og Dómkirkju-prestur ad Hólum, Jón Magnússon, Stipt-prófastur vid burtsiglingu Biskups Haldórs Brynjólfssonar, s. á., og þjónadi því embætti til útkomu Biskups Gísla Magnússonar 1755, fluttist til Stadastadar, eptir Biskup Gísla, þad sama ár, og dendi 20ta Janúarí 1796.

Ept-

[250] Hann fiell ofan um veikann ís á læk og druknadi 1748.

Eptir Biskups Gísla Magnússonar dauda, þann 8da Mart. 1779, var í fyrsta sinni Stipt-prófastur Rector vid Hóla-skóla Mag. Hálfdán Einarsson, uns Biskup Jón Teitsson ári seinna kom ad Hólum, og í ødru sinni, eptir nefnds Biskups dauda, þann 16da Nóv. 1781, þar til Biskup Arni Þórarinsson árid 1784 settist ad Hólum. Mag. Hálfdán deydi 1785. (sjá meira um hann í Rectóra-tali á 18du eld).

Eptir fráfall Arna Biskups Þórarinssonar, þann 5ta Júlí 1787, hafdi Prófasturinn í Hegranefs-sýslu, og Dómkirkju-prestur ad Hólum, Þorkéll Olafsson Stipt-prófasts embætti á hendi, uns Biskup Sigurdur Stephánsson 1789 kom ad Hólum, og í ødru sinni eptir þessa sídasta Hóla Biskups fráfall, þann 24da Maji 1798, uns minn núverandi Biskup Geir Vídalín, eptir Kóngsbréfi, útgéfnu þann 2ann Októbr. 1801, á fylgjanda ári tók þar vid embættis-verkum.

XI. Prófasta 1701 — 1801:

A) Í Skálholts-stipti.

1). Í Múla-sýslu a) allri [251]:

		vard Prófastur	deydi.
Páll Amundason	=	1689 —	1709.
Olafur Stephánsson	=	1710 —	1740.
Pall Hoegnason tók vid af Olafi óvíst nær —			1738.

Bryn=

[251]) 1746 var Múla-sýslu skipt í 2 Prófastsdæmi.

	vard Prófastur	deydi.
Brynjólfur Halldórsson	1733 — 1737.	
Jón Þorláksson	1738 — 1790.	

b) Í Sydri Múla-sýslu:

Jón sami Þorláksson	1746 — 1790.	
Jón Hegnason	1786 —	

c) Í Nyrdri Múla-sýslu:

Einar Jónsson	1746 — 1771.	
Hjörleifur Þórdarson	1747 — 1786.	
Páll Gudmundsson	1769 — 1782.	
Páll Magnússon	1783 — 1788.	
Arni Þorsteinsson	1789	

2). Í Skaptafells-sýslu *a*) allri:

Þorleifur Arnason	1697 — 1713.	
Sigurdur Hegnason	1720 — 1732.	
Hegni Sigurdsson	1722 — 1770.	

b) Í Austur Skaptafells-sýslu:

Sigurdur Hegnason	1703 — 1732.	
Bergur Gudmundsson	1754 — 1789.	
Arni Gíslason	1787	

c) Í Vestur Skaptafells-sýslu:

Einar Bjarnason	1703 — 1720.	
Jón Bergsson eldri	1754 — 1773.	
Jón Steingrímsson	1773 — 1791.	
Jón Jónsson	1792	

3). Í Rángár-þíngi:

Bjarni Hallgrímsson	1695 — 1723.	
Þorleifur Arason	1721 — 1727.	
Olafur Gíslason	1727 — 1753.	
Sigurdur Jónsson	1747 — 1778.	

	vard Prófastur	deydi.
Gísli Snorrason =	1775 —	1780.
Páll Sigurdsson =	1778 —	1792.
Gísli Þórarinsson =	1793	

4). Í Arnesssýslu:

Arni Þorvardarson =	1691 —	1702.
Jóhann Þórdarson =	1703 —	1734.
Olafur Gíslason =	1724 —	1753.
Arni Þorleifsson =	1726 —	1744.
Vigfús Erlendsson =	1745 —	1781.
Illugi Jónsson = =	1750 —	1753.
Jón Þórdarson = =	1753 —	1789.
Halldór Finnsson =	1767	
Jón Teitsson =	1775 —	1781.
Sveinn Halldórsson =	1780 —	1805.
Gudmundur Jónsson =	1792	
Torfi Jónsson =	1797	

5). Í Kjalarness-þíngum:

Olafur Pétursson =	1699 —	1719.
Torfi Halldórsson =	1708 —	1747.
Bjørn Jónsson Thorlacius	1738 —	1746.
Gudlaugur Þorgeirsson =	1747 —	1789.
Arni Þórarinsson =	1781 —	1787.
Marcús Magnússon =	1782	

6). Í Borgarfjardar-sýslu:

Halldór Jónsson =	1663 —	1704.
Hannes Halldórsson =	1704 —	1731.
Finnur Jónsson =	1732 —	1789.
Gísli Bjarnason = =	1754 —	1771.
Þorleifur Bjarnason] =	1767 —	1783.
Bjørn Þorgrímsson =	1783	
Eiríkur Vigfússon =	1786	

7) Í

7). Í Mýra-sýslu:

	vard Prófastur	deydi.
Jón Halldórsson elldri	1701	— 1736.
Jón Jónsson	1736	— 1740.
Vigfús Jónsson	1740	— 1776.
Halldór Finnsson	1775	
Christján Jóhannsson	1790	

8). Í Snæfellsness-sýslu:

Asmundur Eyúlfsson	1690	— 1702.
Þórdur Jónsson	1702	— 1720.
Snorri Jónsson	1720	— 1755.
Halldór Brynjúlfsson	1738	— 1752.
Gísli Magnússon	1746	— 1779.
Vigfús Erlendsson	1755	— 1781.
Sigurdur Stephánsson	1782	— 1798.
Bjørn Þorgrímsson	1789	
Arni Sigurdsson	1791	— 1805.
Bjørn Þorgrímsson aptur	1793	

9). Í Dala-sýslu:

Magnús Magnússon	1699	— 1720.
Jón Þórarinsson	1720	— 1730.
Þórdur Þórdarson	1731	— 1738.
Þórarinn Jónsson	1739	— 1752.
Gunnar Pálsson	1753	— 1791.
Olafur Einarsson	1781.	

10). Í Bardastrandar-sýslu:

Páll Bjørnsson, fyrir	1654	— 1706.
Jón Jónsson	1705	— 1735.
Halldór Pálsson yngri	1708	— 1733.

Rr Eirík-

	vard Prófastur	deydi.
Eiríkur Þorsteinsson [252]	1712	
Gudmundur Bernhardsson	1727 — 1738.	
Gudmundur Ísleifsson	1739 — 1758.	
Jón Teitsson	1743 — 1781.	
Björn Halldórsson	1756 — 1794.	
Jón Ormsson	1782	

11) Í Ísafjardar-sýslu:

a) Í Vestur-partinum:

Sigurdur Jónsson	1680 — 1730.	
Hjallti Þorsteinsson	1711 — 1752.	
Páll Pétursson	1728 — 1731.	
Jón Sigurdsson	1732 — 1757.	
Magnús Snæbjörnsson	1741 — 1783.	
Jón Ásgeirsson	1783	

b) Í Nordur-partinum [253]):

Hjallti Þorsteinsson	1711 — 1752.	
Jón Sigurdsson	1732 — 1757.	
Magnús Snæbjörnsson	1741 — 1783.	
Magnús Teitsson	1762 — 1779.	
Gudlaugur Sveinsson	1773	

12) Í Stranda-sýslu:

Þorbergur Illugason	1700 — 1706.	
Jón Árnason	1708 — 1743.	
Jón Pálsson	1725 — 1771.	
Ásgeir Jónsson	1768 — 1779.	
Gudlaugur Sveinsson	1779	Jón

[252]) Fluttist 1726 til Saurbæar í Eyjafirdi og dó þar.

[253]) Fyrir 1711 mun Sigurdur Jónsson hafa verid hier Prófastur í allri Sýslunni eins og sídar var lengi 1, en sídan 1762 vóru 2.

		vard Prófastur deydi.
Jón Sveinsson	=	1781
Hjallti Jónsson	=	1798

B) J Hóla=stipti:

13) J Húnavatns=sýslu:

Páll Jónsson, fæddur 1651, vard Prófastur nálægt aldamótunum; var Prestur til Þingeyra=klausturs 3 ár, sídan ad Høskuldsstødum 29 ár, deydi 1721.

Hallur Olafsson, fæddur 1659; nær Páll sleppti en Hallur tók vid Prófasts=embætti, er mér nú úr minni lidid, en Hallur sagdi því af sér 1720. Vard fyrst Klaustur=prestur ad Þingeyrum í 2 ár, hér um 1681, sídan ad Grímstúngum, deydi 1741 [254].

Ormur Bjarnason, fæddur í Reykjahlíd vid Mývatn 1680, vard tvisvar Prófastur, fyrst frá 1720 —32, þá hann sýktist og aflagdi Prófasts=embættid; aptur 1741 —47, eptir bodi Biskups Harboes, sem ásamt eptirlét Ormi Capellán hans Þorstein Pétursson til adstodar vid Prófasts=verk. Ormur var fyrst Capellán ad Reykjahlíd hjá fødur sínum; 1708 Klaustur=prestur a Þingeyrum; 1722 Prestur á Melstad í Midfirdi hérum 40 ár;

[254]) Eptir Vatnsfjardar Annál sídari urdu hann og 2 synir hans, bródir hans, fadir og afi allir Júbílkjennendur, edur í geistlegum embættum yfir 50 ár, sjá þenna Annál fyrir 1777.

40 ár; var alls Prestur nálægt 60 árum, deydi 1764 [255]).

Bjørn Magnússon, fæddur 1701, var Prófastur frá 1732 —1740. Fêck Bergstadi í Svartárdal 1726, Grenjadarstad 1742, og deydi 1766.

Þorsteinn Pétursson, fæddur 1710, var Vice-prófastur hjá Ormi frá 1741, virkilegur 1748, sagdi af sér Prófasts embætti 1760, en losnadi fyrst vid þad 1767; vard Capellán Orms Prófasts 1734, Prestur ad Stadarbacka 1744, sleppti braudinu 1776, og deydi hérum árid 1784 [256]).

Bjarni

[255]) Ormur Prófastur Bjarnason vildi ecki nefnast Ormur, og skrifadi sig því ætíd Worm; þó mun hann hafa skírdur verid Ormur, sem ráda má af fráſögu þeirri um hann, ad aldrei hafi lidid í sóknar-kirkjum sínum og heima-húsum ad syngja 2ad versid í Sálminum: Náttúran øll og edli manns, nema þanninn: Andskotinn hefir E v n ginnt, í stadinn fyrir Ormurinn etc. líka af því ad sumir kølludu hann í meinlausu gamni: Orminn á Melunum.

[256]) Hann innsetti 8ta Presta, tók út 14 Presta-køll, konfirmeradi 185 úngmenni, samanvigdi 120 hjón, skírdi 300 børn, saung yfir 255 framlidnum; árid 1777 liet hann frá ser 6 nákomin fósturbørn sín, flest vaxin, gipti nockur saman, og reisti ad miklu bú þeirra. Var einhvørr hinn duglegasti Prófastur á sinni tíd, og eptirskildi ýmislegar ritgjørdir.

Bjarni Jónsson, fæddur hérum 1726, vard Prófastur 1767, sagdi af sér því embætti, lasleika vegna, 1782. Hann vard fyrst Capellán ad Grenjadarstad 1753, en 1755 Prestur til Þingeyra, og 1767 til Breidabólstadar í Vesturhópi, deydi árid 1798.

Jónas Benediktsson, fæddur 1738, vard Prófastur 1782, og er þad enn. Vard fyrst Capellán á Stadarbacka 1763, Prestur til Vesturhópshóla 1767, en fékk Høskuldsstadi 1784 — 5.

14) Í Hegranesſ-sýslu:

Ari Gudmundsson [257]) var Prófastur hérum 1689 — 1707, þá hann deydi í Stóru-bólu; Prestur á Mælifelli í 46 ár, Prófastur í 18.

Þorleifur Skaptason, fæddur 1683, vard Prófastur í Hegranesſ-sýslu 1708 til 1720, en í Þingeyar-sýslu frá 1734 — 1748. Vard Dómkirkju-prestur ad Hólum 1707, fékk vonar-bréf fyrir Múla braudi 1707, en fór þangad fyrst 1724 [258]); deydi 1748.

[257]) Var bródir Vice-prófasts Jóns Gudmundssonar í Stærra-Árskógi, lang-afa Assessors B. Grøndals.

[258]) Þorleifur Prófastur í Múla, kjendi únglíngum skóla-lærdóm lengi, hans merkilegustir Lærisveinar vóru þeir Biskup Gísli og Landfógeti Skúli Magnússon.

1748. (Meira um hann finnst hér ad framan, blſ. 621, og í Rectóra-tali á Atjándu Öld).

Jón Þorvaldsson, fæddur 1664, var Prófastur frá 1724 til 1729; var Prestur ad Miklabæ í Blønduhlíd framundir 40 ár, deydi 1731 [259].

Sæmundur Magnússon, vard Prófastur 1729—1748, visiteradi kirkjur í Vadla-sýslu 1735, fyrir Biskup Stein, og var í hans stad Synodal réttar Forseti 1738, deydi hérum 1748.

Jón Magnússon (bródir Landfógeta Skúla) fæddur 1715, var Prófastur 1748—55, vard Dómkirkju-prestur ad Hólum 1747. (Meira um hann er í Hóla Stipt-prófasta-tali ad finna, blſ. 621).

Jllugi Sigurdsson vard Prófastur 1756—58; Dómkirkju-prestur ad Hólum 1755, en frádæmdur kallinu 1758, fyrir súkyrdi vid Legmann Svein, og deydi 1759, á 41ta aldurs ári. Halld-

[259]) Þegar hann hafdi fengid veitingu fyrir þessu braudi hjá Amtmanni Müller, reid hann frá Bessastødum í Skálhollt, tók Prests-vígslu hjá Mag. Þórdi Biskupi Þorlákssyni, fór svo ad Hamarshollti í Ytra-hrepp, lagdi þadan upp árla á Sumardaginn fyrsta á fjøll nordur med 4 eldishesta, og nádi háttum ad Vídivøllum í Skagafirdi um qvøldid, sem þykir minnisverd reid. Af því ad hann vígdist í Skálhollti um vorid, er ad ráda, ad þetta skied hafi 1692, þá Biskupslaust var á Hólum.

Halldór Jónsson, fæddur 1723, vard 1758 Prófastur, 1759 Dómkirkju-prestur ad Hólum, hafdi ádur verid Klaustur-prestur ad Þingeyrum og Reyninessstad, deydi 1769.

Jón Jónsson, fæddur 1725, vard Prófastur 1770 — 1787; var fyrst Prestur á Ríp 1756, sídan til Flugumyrar þinga, og loksins ad Grimstúngum, hvar hann deydi 1799.

Þorkéll Olafsson Biskups Gíslasonar, fæddur 1738, vard Prófastur 1787, og hafdi þad embætti á hendi fram á árid 1803. Fyrst Prestur til Hvalsness þinga 1766, sídan Dómkirkju-prestur ad Hólum 1770. (Meira um hann sýnir Hóla Stipt-prófasta tal, bls. 622).

15) Í Vadla-sýslu:

Þórdur Oddsson, Eyólfssonar Prests í Holti undir Eyafjöllum, vard Prófastur 1698 — 1704; fyrst Conrector í Skálholti, svo Dómkirkju-prestur þar 1696, fékk Velli í Svarfadardal 1698, deydi 1704 og kona hans Valgérdur Jónsdóttir; fóru þau bædi í sömu gröf[260]).

Jón Jónsson, vard Prófastur 1705, var Prestur til Mödruvalla-klausturs, deydi í Stóru-bólu 1707. Rr 4 Olaf-

[260]) Í Sóknarpresta-tali Skálholts-stiptis telur Biskup Dr. Hannes, ad Þórdur hafi dáid í Stórubólu 1707. Sjá bls. 56 nótu 87.

Olafur Gudmundsson, vard Prófastur 1707 — 1721. Hann sigldi og feck vonarbréf fyrir Hrafnagils braudi, vígdist fyrst til Grundar og Mødruvalla, vard Capellán ad Hrafnagili, og feck sídan þetta braud; gjørdi Prófasts verk hjá Þorsteini Prófasti Illugasyni í Vadla-sýslu, og var af Biskupi Birni 1698, þá Þorsteinn sagdi af sér, útnefndur Prófastur, frá hvørju Olafur Gudmundsson affakadi sig, en tókst þó þad embætti á hendur eptir Jón Jónsson árid 1707; deydi 1731 hjá syni sínum Stepháni, Presti ad Høskuldsstødum, fødur Stiptamtmanns Olafs Stephánsonar.[261]).

Jón

[261]) Olafur Prófastur var giptur Aunnu Stephánsdóttur Þjódskálds og Prests ad Vallanesi, Olafssonar Prófasts Einarssonar frá Kirkjubæ, bródur Odds Biskups í Skálholti. Þeir fedgar Olafur Prófastur Einarsson og Stephán Prestur sonur hans, áttu annars skritilegar brøsur saman, út af Rafni nockrum, bónda ad Rjetilstødum, sem med Olafi Prófasti Einarssyni hafdi lengi eldt grátt sylfur. Prófastur Olafur skrifadi Hirdstjóranum loks um Rafn, og sendi qvedling um vidskipti þeirra, hvar í stód:

Ribbalda þessum ryd þú burt, med rótum sínum øllum, svo enginn fái upp hann spurt, á vídlendi nje fjøllum; audmjúkann planta í hans stad, sem elskar fridinn mæta, og sambúd sæta; sjer þad fólkid og þá mun þad, þinna bodorda gjæta.

Hyrd-

Jón Gíslason, fæddur 1665, vard Prófastur 1721 —24. Fyrst Conrector á Hólum 1700—1708, þá Prestur til Saurbæar í Eyafirdi; deydi 1724.

Þorsteinn Ketilsson, fæddur 1687, vard Prófastur 1725 —51; fyrst Dómkirkju-prestur ad Skálholti 1713, Prestur til Hrafnagils í Eyafirdi 1716, deydi 1754. Hafdi þá skírt 432 børn, en súngid yfir 327 dánum.

Þorlákur Þórarinsson, fæddur 1711, vard Prófastur 1751 —53, Prestur til Mødruvalla klausturs 1745, drucknadi í Hørgá árid 1773.

Hallgrímur Eldjárnsson, fæddur 1723, vard fyrst Capellán til Hrafnagils 1748, og undir eins settur Þorsteini Prófasti Ketilssyni til adstodar vid Prófasts-verk, á hans seinustu Prófasts-árum; virkilegur Prófastur 1753 —68. Prestur til Bæsár í Hørgárdal 1751. Fèck 1754 veitíngar bréf fyrir Hrafnagili, en nýtti sèr þad ecki; 1768 fèck hann Laufás, og fluttist þángad, en samsumars bréf fyrir

Kr 5 Gren-

Hirdstjórinn leyfdi Prófasti ad láta setja Rafn í vardhald; Stephán Prestur Olafsson var þá úngur en alda vinur Rafns, varadi hann vid og kom honum undan; qvad sídan þessa støku:
Nú vill eigi standa um stafn, stódugann vin ad fánga, þó allir beinist ad þjer, Rafn! undan skal eg gánga.

Grenjadarstad, um hvørn hann ári ádur sókti, fluttist þángad 1769, og deydi 1779.
Erlendur Jónsson, vard Prófastur 1768; fyrst Capellán 1754 til Hrafnagils, sídan Prestur þar og ásamt Prófastur til 1802, þá hann sagdi af sér, en Magnús Prestur sonur hans var honum settur til adstodar sem Vice prófastur árid 1794.
Magnús Erlendsson, fæddur 1758, vígdist til fødur sins Capellán 1784, vard Prestur til Múnkaþverár 1796, medhjálpari fødur sins í Prófasts-verkum 1794, en virkilegur Prófastur 1802.

16) Í Þíngeyar-sýslu;

Geir Markússon, fæddur 1663, vard Prófastur eptir Skúla Þorlákssón (er deydi 1704), hérum 1697 — 1734; fyrst Capellán til Laufáss, og sídan Prestur þar, deydi 1737.
Jón Markússon, bródir Geirs, fæddur 1676, vard Prófastur 1711 —34, annadhvørt adstodandi bródur sinn, sem líklegast vyrdist, eda yfir parti Sýslunnar útaf fyrir sig. Var í 12 ár Prestur til Mødruvalla-klausturs, fékk 1705 Kóngsbréf, ad mega verda Capellán bródur síns, og eptir hann Prestur til Laufáss, en deydi ári seinna enn hann, nefnil. 1738.
Þorleifur Skaptason, var hér Prófastur 1734 —48. (Sjá framar um hann bls. 621

621, 629 og Rectóra=tal á Atjándu Öld).

Stephán Einarsson, fæddur hérum 1697, vard Prófastur 1748 — 1754; Prestur til Múnkaþverár=klausturs 1730, og til Laufáss 1738; var 1745 kjörinn af Biskupi Harboe til Biskups yfir Hóla=stipti[262]), hvad Stephán afbad. Hann var, árid 1752, þá Biskup Halldór sigldi veikur og deydi, Forseti í Synódal rétti. Stipt=prófasts embætti var honum bodid, hvad hann, vegna heilsubrests, afþackadi, hafdi þad þó á hendi í ½ ár og vígdi 3 Presta; hvört heldur þetta þó hafi verid vid burtför Biskups Halldórs 1752, eda, sem ágætskad er, bls. 621, á milli Steins og Halldórs, er mér nú efa=samt. Stephán Prófastur deydi 1754.

Jón Jónsson Vidalín, fæddur 1726, vard Prófastur 1755 — 1767; fyrst Prestur til Rípur og Vidvíkur 1748, til Þíng=eyra 1752, og til Laufáss 1755, deydi 1767, en kona hans Sigrídur Magn=úsdóttir viku sídar, og vóru þau bædi undir eins lögd í sömu gröf. Þeirra yngsta barn, Biskup Hra. Geir Vída=lín var þá 5 eda 6 ára, er þau deydu.

Stephán Þorleifsson, fæddur 1720, vard Prófastur 1768 — 1784 í nyrdra parti Sýsl=

262) Eptir Kóngs=brefi til hans, frá 29da Maji 1744, nefndu bls. 603.

Sýslunnar; fyrst Capellán 1743, sídan Prestur 1749 til Prestbóla, deydi 1784.

Sigfús Jónsson, fæddur 1731, vard Prófastur 1768 í vestari parti Sýslunnar, og sídan í henni allri; Prestur til Höfda í Höfdahverfi 1760, deydi 1803.

Hannes Lauritzson Scheving, vard Viceprófastur hérum 1797, og virkilegur Prófastur 1804; fyrst Capellán til Grenjadarstadar 1775, Prestur til Helgastada 1781, og til Laufáss 1797.

XII. Sýslumenn mína á Atjándu Öld.

I. Í Múla-sýslu: a) í hennar Nordur-parti:	vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Björn Pétursson á Bustarfelli fékk þenna Sýslu-part, sem Páll Marteinsson vid hann sleppti	1695	1721	
deydi eptir			1726
Hans Løgsagnari og Vicedómari frá 1714 var Þorsteinn Sigurdsson	1721	1751	
deydi 87 ára			1765
Pétur Þorsteinsson hans sonur, honum til adstodar frá 1748	1751	1786	1795

Pétur var einhvorr Aldarinnar merkilegasti Sýslumadur.	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Bjørn Thómasson var hans Løgsagnari í fjærvern hans 1757 — 58 (sjá *XX*)			
Guttormur Hjørleifsson, kom Pétri til adstodar, med von um Sýsluna eptir hann 1766, datt hraparlega af hestbaki, dróst í ístadi, og lasskadist svo, ad hann litlu sídar deydi ;			1771
Gudmundur Pétursson adstodadi fødur sinn med sýslubrauds von frá 1773 ;	1786		
b) í Mid-partinum:			
Bessi Gudmundsson ;	1684		1723
Gísli Eiríksson telst hans Løgsagnari 1709 — 11, en med 300 rdla tilkostnadi fékk			
Jens Wium von um Sýsluna eptir Bessa árid 1716	1723		
Um misverknad grunadur, hvarf Jens snøgglega til fulls [263]) ;			1740

Hans

[263]) Hann var nefnt ár fluttur síðveg med þjenara eda Løgsagnára sínum Jóni Þorleifssyni og einum qvennmanni, á skipi med 5 mønnum á. Formad-

	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
Hans Wium settur strax, 1740 (sjá *IV.*)	1741		
Ut af saka-persónu Sunnevu Jónsdóttur barnsfadernis lýsingu uppá hann, var honum, eptir Kóngsbodi 1751, ári seinna, edur 1752 — 56 vikid frá embætti, fécк eid, og embætti aptur 1756, med Hærstaréttar dómi [264].		1778	1788

A med-

madurinn fannst med tveimur stíngjum hjá vidbeinum daudur; þóktu þeir líklegir eptir korda, og í óvissum tilgátum var sídan, ad þeir 5 skipverjar hefdu fyrir honum fallid í þrasi eda rýskingum, og verid hrundid útbyrdis, en Wíum med þjenara sinn komist í útlendar duggur; qvennmadurinn spurdist ecki heldur upp framar.

264) Sunnefa Jónsdóttir átti barn og lýsti fødur ad barninu bródur sinn Jón Jónsson. Medan þessi saka-hjón sátu í Wíums vardhaldi, eda áttu ad sitja, átti Sunnefa aptur barn 1741, en lýsti Hans Wíum fødur, sem orsakadi hans affsetníngu 1752—56. Auka-løgþíng í þessu máli hjeldt Løgmadur Sveinn loks ad Ljósavatni um haustid 1756, og tildæmdi Sunnefu neitunar eid um samrædi vid bródur sinn, sem og játadi sig fødur seinna barns hennar. Wíum mótmælti þeim eidi; Sunnefa deydi litlu sídar og sór ecki ádur; Kóngsbref til Amtm. M. Gíslasonar kom út

1oda

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb:	deydi.
A medan var settur Sýslumadur 1752 — 56, Jón Sigurdsson (sjá *II.*) Jón Arnórsson eldri vard Winnis Løgsagnari, med von um Sýsluna eptir hann 1769 — 78. (sjá *XII.*)			
c) í Sudur-partinum:			
Jón Þorláksson, bródir Biskups Þórdar Þorlákss. hérum	1670		1712
Høskuldur Halldórsson var honum 1693 settur til adstodar, med Sýslu-von eptir hann, en hann deydi af undarlegri veiki hérum árid 1701, og vard því sonur Jóns Sýslumanns Þ. s.			
Jón Jónsson Thorlacius hans Løgsagnari 1702, féck von um Sýsluna eptir fødurinn 1704, deydi			1708
Hallgrímur Jónsson Thorlacius, Rector frá Hól-			

um

10da Júlí 1757, sem band ad halda Auka-rjett til ad leida þessi gømlu blódskammar-mál til lykta, hvørsvegna þáverandi Vice-løgm. Bjørn Marcússon og Sýslumadur Þórarinn Jónsson ferdudust austur í Múla-sýslu. Jón Jónsson var dæmdur frá lífi í Yfirrjetti 1758.

um[265]), vard 1712 vid dauda födur síns, af þeim Fullmektugu, Oddi Lögmanni og Landfógeta Beyer, settur Sýslumadur.

Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
1714	.	1736

Af bréfi Sýslumanns Jens Wiums til Stiptamtmanns Rabens 1724, má ráda, ad margvíslegar breytíngar hafi ordid med parta Múla-Sýslu, því hann telur: ad Jón Þorláksson hafi í nockur ár haft 14 þíngstadi af Sýslunnar 16, en 1684 góðviljuglega sleppt 7 af þeim vid Bessa, og ad 1703 hafi Jón í elli sinni sleppt enn þá 4 af sínum 7 vid Jón son sinn, hvörja 4ra þíngstadi Bessi hafi hjá þeim Fullmektugu fengid festa

sér,

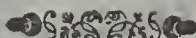
265) Ogiptur átti hann barn, og hefir máské 1711 þessvegna sleppt Rectors embætti. Þegar kjærasta hans, vegna þessarar yfirsjónar sagdi honum upp hollustu, er honum eignad ad hafa qvedid þessa alkjenndu vísu:

Vyrdtu þad ecki mjer til meins, menn erum vjer, þó hrösum; Þjer kann verda annad eins, ádur enn lýkur nösum. Og mælt er ad sú spá hafi rættst.

sér, eptir Jóns Jónssonar dauda 1708, og þanninn hafi 11 þingstadi, en Jón gamli Þorláksson 3, sem Hallgrímur sonur hans eptir hann fékk, en eptir Hallgríms fráfall (sjá meira um hann í Rectóratali á 18du Öld), vard Mid- og Sudur-múlasýsla 1737 ad einni Sýslu, undir Hans Wium, þókti þó sídarmeir ofstór eda ofgód, var því allri Múlasýslu, eptir Köngsbréfi af 29da Mart. 1779, skipt í 2 jafnari parta; héldt Petur þeim nyrdra, en í þeim sydra, vard, þá fyrirverandi,

	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
Þorlákur Isfjord, (sjá *XII*) Sýslumadur , ,	1778		1780
Jón Sveinsson ,	1781		1799
Þórdur Skúlason Thorlacius , ,	1800		
II. Í Austur-Skaptafells-sýslu:			
Isleifur Einarsson ,	1684		1720
Jón Isleifsson, vard Lög-			

S s sagn-

	ardslu Sý madr	sleppti Emb	deydi.
sagnari 1716 [266]. =	1721	1726	1733
Jón Þorsteinsson, Klausturhaldari, var settur Sýslumadur í hins stad 1726—31 (sjá *III.*) en, árid 1731—34 var Jón Sigurdsson, settur þar Sýslumadur, sídan í Mid-múla-sýslu, 1752—56 (sjá *I. b*) [267]			
Skúli Magnússon, (sjá *XVIII.*) =	1734	1737	
Sigurdur Stephánsson, (sjá *IV.*) = =	1738	1758	1765
Sigurdur Olafsson, sídan Klausturhaldari ad Kirkjubæ, vard 1758—59, þá hinn sagdi af sér, þar settur; líka vid og vid í Skaptafells-sýslum, svo sem 1768 og 1781,			

[266]) Hann var settur frá af Amtmanni Fúhrmanni 1726, fyrir grunsamt falskt Þingsvitni; átti hann lengst af í útistödum og Þrasi hjer um úr því, uns hann deydi.

[267]) Hann sókti lengi mál á Løgþingi, svo sem madur Þrætugjarn, seinast 1767, deydi litlu seinna, nálægt 1770.

1781, og í Gullbringu sýslu 1792, í einstøkum málum Dómari.	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb:	deydi.
Jón Helgason [268]	1758	1798	
Christján Vigfússon, settur í hans stad 1798, frásettur og frádæmdr 1804.			
Jón Þorleifsson, settur Dómari 1798, (sjá *IV.*)			
III. Í Vestur-Skaptafells-sýslu:			
Olafur Einarsson (bródir Ísleifs, (sjá *II.*)	1691		1717
Bjarni Nikulásson, vard Olafi til adstodar med von um Sýsluna 1714 [269]	1717	1755	1764
Jón Þorsteinsson var hér settur Sýslumadur 1731—36 (ádur sjá *II.*) deydi hérum 1747.			
Þorsteinn Bjarnason (Nikulássonar), vard			

268) Atti opt erfidt og í stappi fyrir Yfirrjettum, var settur frá 1798, frádæmdur 1799, og sveymar enn í mála-vafiri, um embættis-hald eda tøpun.

269) 1731 var hann settur frá, søkum falska þings-vitnis-málsins (sjá 266 skíring. gr.) til 1736, þá hann vann mál sín fyrir Hæsta-rjetti; en sagdi af sér 1755.

	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
Bjarna Løgsagnari 1751 —54 [270]).			
Lýdur Gudmundsson (sjá IV.) settur, þá Bjarni sagdi af sér 1755, -	1756	1801	
IV. Í Vestmanna-eyjum:			
Olafur Arnason, var 1696 eda fyrri, Løgsagnari hjá Sýslumanni þar, Markúsi Snæbjørnssyni, sem deydi 1697, og fékk eptir hann Sýsluna hérum - - hefir líklega dáid nálægt - því þá er þar fyrst settur Sýslumadur	1698		1723
Sigurdur Stephánsson, nl. 1723, sem fékk braudid - (sjá undir *II* meira um hañ)	1725	1738	
Hans Wium telst hér ad hafa verid settur Sýslumadur milli Sigurdar og Bødvars 1738 —40 (sjá *I.* vid *b*)			
Bødvar Jónsson - -	1740		1754
Lýdur Gudmundsson, fékk embættis-bréf uppá sýsluna,	1755		

ein

270) Þorsteinn komst sár-illa frá Dómara-verkum, þeim frádæmdur 17-4 - - 55, dróst sídann upp í gulu og vesældómi.

	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
en var s. á. settur Sýslumadur í Vestur-Skaptafells-sýslu, þá Bjarni Nikulásf. sagdi af sér (sjá *III.*) Brynjólfur Brynjólfsson vard Løgsaguari í Eyunum eptir Bødvar 1754 allt til 1758, því, þó			
Halldór Jakobsson fengi hér Sýsluna = =	1757		
var hann s. ár settur Sýslumadur í Stranda-sýslu, hvorri Einar Magnússon þá sagdi af sér (sjá *XVI.*)			
Sigurdur Sigurdsson,	1758	1786	
1760 var hann, á medan á afsetningar-málum Erlendar Olafssonar stód, til 1766, settur Sýslumadur í Isafjardar-sýslu, kom þó aptur til Eyanna 1768. (sjá meira vid *IX.*) A medan, eda frá 1760 —68 stódu fyrir Sýslumanns embætti í Vestmanna-eyum, fyrst:			
Þorlákur Ex-prestur Gudmundsson frá Selárdal, sem 1754 var settur Sýslumadur í 1ta sinni, í Erlendar Sýslumanns			

 Olafs-

	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
Olafssonar fyrri úti-stødum, vard 1759 Klaust-urhaldari ad Þyckvabæ, en nú hér í ødru sinni sett-ur Sýslumadur. Sein-ast vard hér settur Sýslu-madur 1768			
Einar Jónsson, fyrrum Rector í Skálholti.			
Jón Eiríksson (bródir Jóns Conferents-ráds) = . =	1786		1796
Jón Þorleifsson var settur Sýslumadur 1797 =	1801		
Jón Gudmundsson var hér á milli Sýslumadur 1798 —1801, en fékk þá Vest-ur-Skaptafells-sýslu.			
V. Í Rángárvalla-sýslu:			
Hákon Hannesson, fékk von-ar-bréf fyrir Sýslunni eptir Gísla Magnússon 1688, stadfest 1701, og Sýsluna vid hans dauda[271]) =	1696		

Há-

[271]) 1711 var hann af þeim Fullmecktugu, Oddi Løgmanni og Landfógeta Beyer orsaka-lítid af-settur, en hálf sýslan strax af þeim veitt Bryn-jólfi Þordarsyni Thorl. eius frænda Odds, en Kóngur baud 1712 og aptur 1714 ad setja Há-kon

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Hákon Sýslumadur deydi 7tugur hérum [272]) =			1730
Brynjólfur Þórdarson Thorlacius féck hjá þeim Fullmecktugu ½ Sýslunna sér veitta 1711, medan Hákon vár fráſettur, sókti um hana 1712, féck afsvar 1713 (sjá *VI.*), en fyrir hálfri Sýslunni var 1711 —13 settur			

kon aptur strax í embættid, og gjøra honum skil fyrir embættisgjøldum. Jón Vice-løgmadur Ejólfsson hafdi um þessa afsetningu Hákonar bedid; því er andrádid ad honum og Oddi ecki hafi vel gjedjast bodord Kóngs 1712 og 1714 ad setja Hákon inn í embættid aptur, um hvort Brynjólfur 1712 forgjefins sókti. Merki þess tel eg: ad Løgmadur Oddur Sigurdsson og Vice-løgmadur Jón Ejólfsson 1714, dæmdu Hákon undir Kóngs úrskurd á ný, hvort embættinu mætti halda edur ecki vegna Arrests eda kyrrsetningar á nockrum verdaurum, er Hákon hafdi gjørt, en — nockru seinna sáu þeir sitt óvænna, komu saman í Løgrjettu 1716, og lýstu þar merkilega: ad þeir vogist til, í Guds trausti og Lagalepsi, ad upphefja þeirra einn ádur áminnsta Dóm, 1714. Sjá Løgþ. b. 1716 No. III.

[272]) Hann hafdi, frá 1724, Nikulás Magnússon Løgsagnara, og sókti 1726 Kóng um, ad veita honum ½ Sýsluna, med von um hana alla eptir sig, sem veittist 1727.

	varð Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
Stephán Jónsson, sem Lögsagnari.			
Páll Hákonarson var og Hákonar Lögsagnari frá 1716—24.			
Nikulás Magnússon, Lögsagnari frá 1724[273] =	1727		
stackst í giá á Lögþíngi =			1742
Jón Þórdarson, Lögþíngisskrifari (sjá bls. 618), var af Amtmanni Lafrentz eptir hann settur Sýslumadur, en á milli Vestmaña-eya og lands, drucknadi hann um vorid			1743
Þorsteinn Magnússon[274]	1743		1785
Jón Jónsson, fèck Kóngsbréf uppá embættid eptir Þorstein 1768, og var honum til adstodar upp þadan			1788
Þorleifur Nikulásson Sýslumanns Magnússonar, var settur Sýslumadur eptir Jón 1788—89, og var á stundum			

hon=

[273]) 1740 sat Niculás í Lögmanns Beckers stad á Lögþíngi, vegna hans lasleika, eptir Amtmanns Lafrentzes skipun.

[274]) Hann var einhvorr hinn merkilegasti Sýslumadur, og sá fyrsti Íslendingur, sem tók júridiskt Attestats.

	Vard Sýſlu madr	ſleppti Emb.	deydi.
honum til hjálpar ſeinaſt í lasleika hans (ſjá bladſ. 619).			1805
Vigfús Þórarinsſon, (ſjá *VII* og *VIII*.) þjónadi Løgþingis-rétti 1784, í ſtad Løgmanns B. Markúsſ.	1789		
VI. Í Árneſs-ſýſlu:			
Hans Vilhjálmsſon Londemann, danſkur, ſigldi hédan alfarinn 1692 med konu og børn [275]), vard ſeinaſt Tollheimtumadur ad	1682		

[275]) Því ad eins ſet eg þennann Hans Londemann í Sýſlumanna-tølu á 18du Øld, ad eg hygg hañ hafi Árneſs-ſýſlu haldid fram yfir aldamótin, edur til 1702, þá Vigfús Hannesſon, hann 19da Maji fieck nýtt veitingar-bref fyrir Sýſlunni. Eg ſegi nýtt, því árid 1694, þann 12ta Maji, fieck hann og Einar Ejúlfsſon Kóngsbref hvørr fyrir hálfri Sýſlunni, eptir Londemann, en vóru þá og framvegis hans Løgſagnarar. Þanninn nefnir og álítur Doctr. Finnur Jónsſon Einar þenna Ejulfsſon alltaf, hvad Árneſs-ſýſlu ſuerri, en hann vard Sýſlumadur í Snæfellsneſs-ſýſlu 1695, kom þó ecki þángad heldur deydi í Árneſs-ſýſlu ſ. á (ſjá F. Johann. Hiſtor. Eccleſ. Isl T. III. Pag. 557 og 566). Eptir hann finnſt hvørki heila ne hálfa Sýſlan ad vera ødrum veitt, heldur ad Vigfús einn hafi fyrir henni ſtadid Londemanns vegna, uns hann algjørlega feck hana alla 1702.

Presteyu í Wordíngborgar-Amti á Sjálandi[276]), og deydi hérum 1705[277]).

Vig-

276) Sjá Thormód Torfesens Levnets-Beskrivelse ved J. Erichsen 1788 bls. 14.

277) J Løgþ. b. 1705, býdur Halldór Sýslumadur Einarsson erfingjum (eda samerfum) Everts Hansonar Londemanns ad leysa til sín, ef vilji, 5 Hundr. í Þyckvabæ, sem eptir líkindum hafa þá ad erfdum eptir Hans verid Evert tilfallin. Hans Londemann var giptur Gudrídi Marcúsdóttur, dóttur Gudrúnar Torfadóttur, Erlendssonar Sýslumanns í Arness-sýslu, en systurdóttur Þormóds Torfasonar, konunglegs Sagna-skrifara. Af þeirri Gudrídi eru merkilegir ættleggir sprottnir, því sonur hennar og Hans Londemanns, fyrrnefndur Evert edur Játvardur, hier fæddur 1680, fieck sídan ýmisleg geistleg og verdsleg embætti, loksins Biskups-titil og vard 1749 hafinn í Adals-stiett, med nafninu Rósencróne, en deydi sama ár. Þadan er sú blómstrandi Greifa-ætt af Rósencróne upprunnin. Gudrún Marcúsdóttir systir Gudrídar, var módir Sýslumanns Marcúsar Bergssonar, fødur Lögmanns Bjørns Marcússonar, sjá Worms Lexicon over lærde Mænd; Thormód Torfesens Levn. Beskriv. ved J. Erichsen Bls. 12-13 og F. Joh. Hist. Eccl. Isl. T. III. pag. 568 nótu a). Ad Henrich Londemann hafi verid sá nafnfrægi Gledispils-leikari í Kaupmannahøfn, og Everts Hanssonar Londemanns sonur en Gudrídar Marcúsdóttur sonar sonur, sem Sýslumadur Magn. Ketilsson vill telja (í Isl. Maaneds-Tidend. 1te Aarg. Bls. 20), kiemst ecki heim vid lýsingu nafns, ættar og ástands þessa ordlagda

Leik-

	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
Vigfús Hannesson var Lögsagnari frá 1694 ‥	1702		
deydi snegglega heima ‥			1715
Axel Fridrik Jónsson, vard hér Lögsagn. 1714.			
Sigurdur Sigurdsson eldri, Lögþingisskrifari, (sjá bls. 617) fêck brêf fyrir Arness-sýslu, útgêfid 10da Nóv. 1715, af Sýslumanni Laurusi Scheving, hvern Lögmadur Oddur Sigurdarson, er sigldi s. á., setti hér Stipt-amtmanns Fullmektugann í sinn stad, en þar þeim Fullmektugu sjaldan kom saman um þær mundir í embættis-verkum, gaf Landfógeti Beyer, þann 9da Maji 1716 Grími Magnússyni og Torfa Hanssyni Londemann brêf fyrir Arness-			

sýslu;

Leikara hjá Worm (í fyrrnefndrar bókar 3 Parts Vidbætir bls. 955), sem ecki heldur kannast vid hann undir Hendrichs heldur Gerhards Londemanns nafni.

sýslu; þá alla boladi þó frá ári sídan	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
Brynjólfur Þórdarf. Thorlacius .	1716	1721	1762
sem gaf til Sýslunnar 300 rdli.[278]) (sjá V.)			
Grímur Magnússon, var hér lengst af Løgsagnari frá 1715, og sókti um Sýsluna, þá Brynjólfur beiddist eptir ad sleppa 1720[279])	1721		1723
Niels Kjer, Vice-løgmadur (sjá blf. 608) vard eptir Grím settur Sýslumadur 1723 —24, uns vid embættinu tók			
Sigurdur Sigurdsson eldri, Løgþíngisskrifari fyrrnefndur (sjá blf. 617)	1724		1746
Brynjólfur Sigurdsson, vard 1733, þá úr siglingu			

kom,

[278]) Danskt herskip, ad nafni Gottenborg, sendt híngad til varnar kaupførum, strandadi undir vetur 1718, eins og fyrr segir blf. 586, vid Hafnarskeid í Arnefs-sýslu. Stapp um medferd og skil á ýmislegu þar tilheyrandi, hjeldu nockrir ad ýtt hefdi undir Brynjólfi Thorlacius 1720 ad beidast lausnar frá embætti.

[279]) Hann stack ser í brunn hjá Lángholti í Flóa; en, þó hann tjádist biladur til gjedsmuna, var hans búslód samt, fyrir þetta atvik, upptæk gjørd.

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
kom, Conrector í Skálholti, en frá 1734 fødur síns Løgsagnari,	1746		1771
Gudni Brynjólfsson fékk med Kóngs-bréfi 1769 von um Sýsluna			1770
Einar Brynjólfsson eldri, hefir, sem Løgsagnari 1771 dæmt nockra dóma.			1785
Þorlákur Ex-prestur Gudmundsson, vard hér í 3ja sinni settur Sýslumadur 1771 eptir Brynjólf (sjá *IV* og *XV*.)			1772
Steindór Finnsson (Biskups Jónssonar)	1772		
VII. Í Gullbríngusýslu:			
Jón Eyúlfsson var 1683 þegar Sýslumadur í Gullbríngu- og Kjósar sýslum [280]), en sýnist ad hafa			

sleppt

280) Jón tjáist þá hafa Sunnlendínga Fjórdúngs vegna, uppá Taxtann siglt, þó er mjer óljóst hans fyrsta embættis-ár hjer; en, 1707 vard hann, 64 ára gamall, Vice-løgmadur Sunnan og Austan eptir Pál Vídalín þá fertugann (sjá Løgmanna Registur Vigfúsar Prófasts Jónssonar), vóru þá undireins 5 Løgmenn (nefnil. Sigurdur Bjørns-

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
sleppt heim vid Tengda-son sinn Níels Kjer 1703; Jón deydi (sjá bls. 608 og *VIII*) = =	-		1716
Níels Kjer, (sjá bls. 608 og *VIII.*) = =	1703		
Þar Landfógetar (sjá bls. 614—15) á 18du Öld, einúngis teljast hér verid hafa frá 1707, og Landsfógetar sídan hafa lengst af ásamt verid Sýslumenn í þessari Sýslu, er Sýslumanna talan úr því audfundin, eptir Landfógetarødinni (bls. 614—16); en ætíd hafa þó undir eins verid í þessari Sýslu Hérads-dómarar til eginlegra Dómara-verka, optast Sýslumennirnir í Kjósar-sýslu, eda þeirra Løgsagnarar. Sídan 1707, þá Landfóget-ar teljast ordid hafa Sýslumenn, verdur eptirfylgjandi rød			

Hér-

Bjørnsson og Gottrup, Páll Vídalín, Oddur Sigurdsson og Jón Eyúlfsson, og ósátt mikil). Amtmadur Müller setti hann sinn Fullmektugann 1694, þá hjedan fór; vard aldrei virkilegur Løgmadur.

Hérads-dómara í Gullbríngu-sýslu:

Niels Kjer, fyrrnefndur, frá 1703 til 1730.
Brandur Bjarthédinsson var þar Løgsagnari frá 1709 til þess hann deydi hérum 1728.
Jón Oddsson Hjaltalín, frá 1728 til hérum 1743 (sjá *VIII.*)
Gudni Sigurdsson (sjá *VIII.* og bls. 615 og 618), frá 1743 til 1749, þá hann vard settur Landfógeti og Sýslumadur.
Þorsteinn Hákonarson synist þvi 1749 — 54 hafa ordid Løgsagnari eda Hérads-dómari, og 1753 dæmdi hann Þorgeir Prest Markússon.
Gudmundur Runólfsson (sjá *VIII.*), frá 1753 — 1780.
Gudmundur Vigfússon, fyrr meir Oeconomus vid Tukthúsid, var settur Héradsdómari 1780 —81 (sjá *VIII.*)
Vigfús Þórarinsson, frá 1781 —90 (sjá *V.* og *VIII.*)
Sigurdur Pétursson, frá 1790 — 1801 (sjá *VIII.*), í hans lasleika forføllum var settur til manntals-þinga ferda 1798, Sigurdur Gudlaugsson.
Páll Jónsson, Klausturhaldari (sjá *VIII.*), frá 1801 — 1803.

VIII. Í Kjósar-sýslu:

Jón Eyúlfsson þegar 1683 (sjá *VII.*), var Jón ad sønnu talinn Sýslumadur í Gullbríngu-sýslu og Kjós; þó sýnir Løgþíngis-

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
is b. 1691 No. VI. ad Løgmadur Sigurdur Bjørnsson hefir þá haft Sýsluna, og med Amtmanns Múllers samþycki haldid þar sem Løgsagnara Gudmund Sigurdsson [281]; en			
Niels Kjer, Tengda-sonur Jóns, fèck veitingar-bréf fyrir Sýslunni, þann 23ja Októbr. [282]) =	1703		
(sjá *VII.* og bls. 608) deydi			1730
Jón Oddsson Hjaltalín, settur 1730, eptir Kjers dauda (sjá *VII*) =	1732	1750	1754
Gudni Sigurdsson, (sjá *VII* og bls. 6:5 og 618)	1750	1753	
deydi nálægt =			1781
Gudmundur Runólfsson, (sjá *VII.*) = =	1753		1780

Gud-

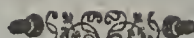
281) Nær Jón Eyúlfsson álgjørlega hafi fengid Kjósar-sýslu og henni sleppt, er mjer enn óvisst, þó ødladist hann kónglegt veitingar-bref fyrir Sýslunni, þann 5ta Apríl 1684, sem aptur var stadfest þann 3ja April 1701. (Sjá Landfógeta S. Magnússonar Extract af Rentekammerets islandske Contoirs Copie-Bøger, fra 13de Nov. 1683 til 15de Júlii 1734).

282) Þó er Jón Eyúlfsson enn í Sýslumanna-tølu 1708, og Kjer telst sama ár Sýslumadur í Kjós.

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Gúdmundur Vigfússon, settur 1780—81 (sjá *VII.*)			
Vigfús Þórarinsson (sjá *V* og *VII.*)	1781	1790	
Sigurdur Pétursson (sjá *VII.*)	1790	1801	
féck lausn algjörlega frá embætti		1803	
Páll Jónsson, Klausturhaldari (sjá *VII.*), frá 1801—1803.			
IX. Í Borgarfjardar-sýslu:			
Jón Sigurdsson frá Einarsnesi, var, frá 1676, Sýslumadur í Mýra-sýslu (sjá *X.*), en hér vard hann ásamt Sýslumadur, hérum	1678		
sleppti Sýslunni vid son sinn hérum		1704	1718
Sigurdur Jónsson adstodadi födur sinn med þessa Sýslu frá 1704, og festi þá Sýsluna [283]. Hann	1704		

Tt sagdi

[283]) Sjá Lögþíngisbók 1735 No. 24. hann bjó lengi á Hvítárvöllum, hvörja hann fieck eptir Olaf og Sigurd Henriksyni, er dóu vinnumenn hjá honum; Þegar Hvítárvellir af tóbaks-pípu eldi brunnu

	Vard Sýslu. madr.	sleppti Emb.	deydi.
sagdi af sér embættinu hérum		1740	1761
Arnór Jónsson (sjá *XIX.*)	1741		
sagdi af sér embætti		1756	1785
Jón Eggértsson (sjá *XIII.*) var hér settur Sýslumadur 1756	1757		1784
Gudmundur Ketilsson (sjá *X*) settur Sýslumadur 1784—85.			
Sigurdur Sigurdsson fékk Sýslu þessa med Konúngs leyfi (sjá *IV* og *XV.*)	1786	1792	
en lausn hjá Kóngi		1794	
deydi vesæll í Kaupm.høfn			1797
Þórarinn Sigvaldas. Liljendal var settur Sýslumadur 1792.			1792
Gudmundur Ketilsson settur á ný 1793, sídan sama ár			
Finnur Jónsson (sjá *XII.*)	1794	1796	
Jón Jónsson Espólín (sjá *XII* og *XVIII.*) og skipti	1796		

Sýslu

brunnu 1751 med miklu gótsi og 7 mønnum, þar á medal Páli, syni Sigurdar, var þad af hjátrúnni eignad óbænum Gudrídar Henriksdóttur, systur brædranna Olafs og Sigurdar.

	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
Sýslu vid Jónas Scheving 1802.			
X. Í Mýra-sýslu:			
Jón Sigurdsson frá Einarsnesi (sjá *IX.*) =	1676		1718
Sigurdur Sigurdarson yngri = =	1718		1730
Sigurdur Høgnason var eptir hann settur Sýslumadur 1731 (einfaldur madur haldinn) =	1732	1741	1765
Þorgrímur Sigurdarson, hérum = =	1741	1776	1785
Honum vóru til adstodar settir, med von um embættid eptir hann			
Þorkéll sonur hans 1769, deydi í Kaupmannah.			1769
Halldór sonur hans 1770 og sagdi þá Þorgrímur strax af sér Sýslunni, hvers vegna			1776
Jón Eggértsson (sjá *IX*) var s. á. 1776—77 hér settur Sýslumadur.			
Gudmundur Kétilsson (sjá *IX.*) = =	1778		

XI. Í Hnappadals-sýslu:	vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Jón Jónsson[284]) vard, þá Magnús Hrómundsson 1693 saklaus misti Sýsl-una, útaf Kríu-máli Amtmanns Müllers[285]), Sýslumadur -	1694		
hrapadi ofan fyrir Knarar-hamra, villtur á Fródár-heidi, um veturinn -			1705

Vig-

[284]) Dønustada Jón nefndur, en eptir þad hann, 1701, flutti sig ad Hamraendum í Dala-sýslu, nefndist hann Hamraenda Jón.

[285]) Fullverdt er ad lesa, þad Dr. Finnur Jónsson skrifar í Hist. Eccles. Island. T. III. pag. 669-72 um þetta Kríu-mál, til ad sjá þar af hvørsu hættuleg misbrúkan ljentra valda má verda í manneskja høndum, sem af drambi uppæsast. Hjer læt eg nægja af þeirri merkilegu frásøgu ad nefna einúngis: ad Magnús Sýslumadur Hrómundsson átti ad birta Jóni Presti Jónssyni í Hýtarnesi stefnu frá Amtmanni Christjáni Müller, hafdi af ógáti skrifad undir Copin af henni Krian í stadinn fyrir Kristján Müller, og afhendt hana Presti, sem nýtti sér þetta til spotts. Afleid-íngin vard lángt og mædufullt málastapp og útlát fyrir marga. Afsetning Prestsins og Sýslumanns-ins út af þessu (sidan svonefndu) Kríu-máli, og þúng útlát, en kallan Amtmanns Müllers 1694 til reiknings fyrir þetta athæfi sitt, med alvarlegri áminníngu ad vanda sitt embætti betur og rjett-vislegar framvegis.

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Vigfús Arnason (fadir Rectors Sigurdar (sjá *XII.*)	1705		1727
Steindór Helgason, settur 1727 . .	1728		
hann sagdi af sér embætti		1755	1766
Páll Axelsson, settur 1755	1756		1786
Pétur Pétursson í Gørdum var hans Løgsagnari frá 1783, settur eptir Páls dauda 1786, og fyrir Stapa=umbod 1788,—89.			
Gudmundur Ketilsson, ásamt med Mýra=sýslu, til til hvorrar þessi lagdist .	1787		
XII. Í Snæfellsnessýslu:			
Magnús Bjørnsson med Stapa=umbodi, settur eptir Andrésar Andréssonar dauda 1696 .	1697		
deydi í Stórn=bólu .			1707
Vigfús Arnason (sjá *XI*) var hér Løgsagnari 1692—1705.			
Oddur Sigurdsson Løgmadur (sjá bls. 610—11) hafdi, frá 1707, þá Magn=			

	Vard Sýslumadr	sleppti Emb.	deydi.
ús Bjørnsson deydi, undir sig tekid Snæfellsnessýslu og Stapa-umbod, án festu-brèfs eda kóngs-brèfs, og hèldt hvorjutveggja frá	1708		
Amtmadur Fúhrmann klagadi þetta 1720, svo Oddur sagdi af sér og sleppti[286]) . .		1721	1741
Oddur hafdi hèr Løgsagnara[287]) Jón (Dala-skálds) Sigurdarson Gíslasonar, 1709 —12 (sjá *XIII.*) Eirik Olafsson 1713—14 Jón Einarsson (Hreksiada Jón nefndann), 1715 —16; en Steindór Helgason frá 1717 (sjá *XI.*)			
Jóhann Christopher Gottorph var settur þá Oddur sagdi af sér 1721[288])	1722	1734	

Gud-

[286]) Sjá 291 skíríngar-grein.

[287]) Løgmenn hofdu á fyrri tídum og framanaf 18du Øld ásamt sýslur, í hvørjum þeir til Undirdómara verka, hjeldu Løgsagnara, uns Kóngsbref af 15da Febr. 1737 bannadi þeim ásamt sýslur ad halda.

[288]) Hann sagdi af ser Sýslunni 1732, og bodid var þá um hana ad sækja, líklega vegna hans skulda, hvar af hann tjáist fengid hafa hjerum 1000 rdli.

upp-

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Gudmundur Sigurdsson, Lögþingis-skrifari (sjá bls. 618) med Stapa-umbodi deydi snögglega undir málstíd ad Stadastad	1734		1753
Einar Jónsson yfirgaf Rectors embætti í Skálholti, og vard 1753 eptir Gudmund hér settur Sýslumadur í fyrra sinni (sjá *IV.* og Skálholts Rectóra-tal No. 10.)			
Jón Arnason fékk Sýsluna med Stapa-umbodi	1754		1777
Þorlákur Magnússon Ísfjord kom Jóni Arnasyni til adstodar 1776, og vard eptir hann 1777 settur hér Sýslumadur (sjá *I. c.*)			
Jón Arnórsson eldri (sjá *I. b.*), hafdi ásamt Stapa-umbod, en misti þad fyrir skuldir 1789.	1778		1792
Finnur Jónsson var hér settur 1792.			

uppgjefna, nálægt árinu 1736; vid embættid losnadi hann algjörlega 1734, sjá XVII. meira um hann.

	Vard Sýslumadr.	slepti Emb.	deydi.
Jón Jónsson Espólin (sjá *IX* og *XVIII*.)	1792	1796	
Finnur Jónsson, nýnefndur (sjá *IX*.)	1796		
XIII. Í Dala-sýslu:			
Páll Jónsson Vídalín sjá bls. 607 —8) hefir líklega verid settur Sýslumadur 1696 [289]), og var þá Bjarni Bjarnason í Arnarbæli hans Løgsagn. en Þorlákur Gudbrandsson Vídalín 1698 — 1699 (sjá *XV*.) Jón Magnússon, (sjá *XVI*.) ásamt Løgsagnari Páls 1700—1707 [290])	1697		

Jón

[289]) Þá Andres Sýslumadur Andresson (sjá XII) deydi í heimreid af Løgþingi.

[290]) Løgþingis-bók 1710 No. XII. sýnir: ad Páll Løgmadur Vídalín hefir samid 1708 vid mág sinn Sýslumann Jón Magnússon, ad fá honum Dala- fyrir Stranda-sýslu, þar til þessarar var hægra ad ná fyrir Pál, sem sat í Vídidalstúngu; en— þeir Fullmektugu vildu fyrir kost og mun hrífa Dala-sýslu af Páli, máske þessa samnings vegna, og uppbudu hana 1710, vard Oddur Løgmadur þarstbjódandi. Um þetta vard þras og stapp, svo Páll

Jón Eiríksson, Lögsagnari Páls 1708—1711.

Jón (Dala-skálds) Sigurdarson, Gíslasonar (sjá *XII* og *XVI*) var hèr settur-Sýslumadur 1712—17, en Lögsagnari Odds Sigurdssonar 1717—1718 [291]).

Páll og Oddur skrifudu út þar um, ljetu þó þeir Fullmektugu Páli eptir 1710-1711 ad halda Dala-sýslu uns svar kjæmi; en Jón Magnússon misti Strandasýslu 1709 (sjá XVI). Medan Jón hafdi Lögsögn í Dala-sýslu, er mælt, ad hann hafi dæmt af Jörva Gledi (hvorja Björn Sýslumadur Jónsson þó 1695 hafdi afskipad ádur), og ad svo hafi talist til, ad árinu ádur enn Jón afdæmdi þessa Gledi, hefdu í henni komid 19 börn undir. Hefdi Jón Magnússon þá verid vidstaddur í þeirri Gledi, eru þad undur, ef þessi tilfelli hefdu knúd hann til ad dæma Gledina af.

291) Undir árslokin 1711 tók Oddur Dala-sýslu af Páli Vídalín án dóms og laga, en vildi ad Páll þarámóti hjeldi Stranda-sýslu, eptir samníngi vid Jón Magnússon 1708 (sjá 290 skíríngargr.) og vid Odd þarum 1710, hvorn þeir Páll og Oddur þó vyrdast sídan bádir hafa viljad bregda. Páll hafdi 1710 gódviljuglega tekid vid Stranda-sýslu, því innsett þar Lögsagnara sinn Þórd Björnsson og tekid hann í eid, en seinna vildi hann sleppa Stranda- og halda Dala-sýslu, hvorri honum var lofad 1710 seint og 1711, en — Oddur reif þetta upp seint á árinu 1711, og vændist skipunar þarum frá Admírálí Gehested af 11ta Júlí s. á., vegna Gyldenlöwes. Sídan vóru þeir Páll og Oddur sífeldt um þessa Sýslu ad strída, og vildu bádir yfir henni segja, var þó Jón Sigurdsson

Jón Arnórsson í Ljárskógum, fadir Sýslumanns Arnórs (sjá *IX.*), en afi Frít Stein-
allt af fyrir Sýslunni talinn til 1717, hvort sem verid hefir undir egin, eda heimuglega Odds Løgmanns nafni. Lokfins veitti Páll Beyer á Løgþíngi 1717 Páli Vídalín bædi Dala- og Stranda-sýslur, en Oddur Løgmadur 2 døgum sídar Bjarna Sýslumanni Petursyni. (sjá XIV.) Dala-sýslu, treystist þó ecki ad halda þessu til streitu vid Pál, vid hvørn bædi Oddur og Beyer, þá og vildu vinga sig, eptir nýfenginn Hærsta-rjettar dóm 1716, sem gjørdi þeim bádum ad láta 300rdli útitil Páls, fyrir óløglega af þeim gjørda affetníngu hans frá embætti 1713, hvørs vegna Oddur þ. 23ja Júlí samdi vid Pál, ad sleppa Dala-sýslu vid sig, en Stranda-sýslu vid Orm Dadason, en þarámót eptirljet Oddur Páli hálfa Snæfellsness-sýslu og hálft Stapa-umbod, undirgieckst þó á eginn kostnad ad hafa þar alla Løgsøgn, umrád og ábyrgd, en gjalda Páli eptir hvørttveggja tilsamans 135 vættir í fiska-reikníng, hvørninn sem áradi; en— á þessu vard fljótt misbrestur, þegar til útgjalds kom; reis því hjer út af ágreiníngur, svo Dala-sýsla vard á ný uppbodin 1718 og tilslegin Páli Vídalín fyrir 96rd. 3 mk. í festu, en vegna eptir-bods Bjarna ríka Petursonar á sama Løgþíngi, sem baud til hennar 200rdli., hvørju Páll hardlega mótmælti, og hjeldt þessvegna Dala-sýslu upp þadan, ødladist hann þó fyrst um hana kónglega stadfestíngu 1720. Jón Sigurdsson var því Odds Løgsagnari hjer 1717-18, ef ecki frá 1712 einninn hans, og orkti til þacklætis vid Odd fyrir ljenta Løgsøgn í 3 Sýslum frá 1709-18 (sjá XII. og XVI.) hádqvædid Tíma-rímu, en sörst lokfins sjálfur druckinn í Haukadals-á 1720. Efi Arna Biskups Þórarinssonar segir 1722, (á bls. 64), en þad mun misgáníngur.

	Varð Sýslumaðr.	sleppti Emb.	deyði.
Steinunnar Arnórsd. var Páls Lögsaguari frá 1718 — 26, þá hann deyði.			
Páll Lögmaður Vídalín endadi óróasamt líf í öeyrdum á Lögþíngi, nóttina milli 18da og 19da Júlí [292])			1727
Ormur Daðason var eptir Pál Vídalín settur Sýslumaður 1727 (sjá *XIV* og *XVI*) [293]) . .	1728		1744
Brynjólfur Bjarnason ens ríka Péturssonar, var settur eptir fráfall Orms 1744, uns vestur kom 1746			
Sigurdur Vigfússon, fyrrum Rector á Hólum (sjá Rectóra-tal þaðan)	1746		1753

Jón

[292]) Lík hans var flutt nordur ad Vídidalstúngu, og fylgdu því af stad frá Alþíngi flest-allir hellstu Þíngmenn. Hann var í mörgu einhvörr hinn lærdasti madur, og af merkilegustu ritgjördum sínum miklu forþjentari, enn af óheppinni Lögsögn, vid-sjálu og öeyrdargjörnu samlífi.

[293]) Hann var af Kóngi, þann 3ja Febr. 1741, útnefndur medhjálpari Hans Lögmanns Beckers, í hans lasleika, sat hans vegna í Lögrettu 1741-43, og vildi ecki víkja 1743 úr Lögmanns-sæti fyrir Vice-lögmanni Sveini Sölvasyni.

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Jón Eggértsson (sjá *IX*) vard, eptir hann settur Sýslumadur 1753—54			
Magnús Ketilsson [294]	1754		1803
Skúli Magnússon vard fødur sinum til adstodar í embætti frá 1796, og eptir hann Sýslumadur 1804.			
XIV. J Bardastrandar-sýslu:			
Frá því Eggért Bjørnsson 1636 fèck hálfa Bardastrandar-sýslu eptir Magnús Arason, til 1718, þá Teitur Arason fèck alla Sýsluna, meina eg optast 2 Sýslumenn, nefnilega: í sydra og vestra partinum, hafa verid í þessari Sýslu.			
a) J sydra Partinum:			
Einar Einarsson fèck þenna Sýslu-part eptir Torfa Jónsson, sem sagdi af sèr s. d. Einar sagdi af sèr embættinu, flæktur vid skuldir deydi í Stóru-bólu	1700	1705	1707

Hvert

[294]) Hann var einhvørr hinn merkilegasti og uppbyggilegasti, lærdur Sýslumadur á 18du Øld.

Hvørt Einar þessi þó hefir lafad vid til þess hann deydi, ellegar sem Løgsagnari hefir eptir hann fyrir embættinu stadid	Vard Sýslumadr.	slepyti Emb:	deydi.
Einar Tyrfingsson, sem nefnist í þessum parti, eda máské			
Walter nockur, svenskur, sem tjáist hér um 2ja ára tíma Sýslumanns embætti gégnt hafa, er mér óljóst, en finn þó enga adra eptir Einar Einarsson nefnda, fyrr enn			
Bjarna ríka Péturssyni á Skardi var af þeim Fullmektugu veitt ½ Sýslan henni sagdi hann af sér [295])	1708	1718	1768
Sigurdur Sigurdsson var hans Løgsagnari 1712 — 14.			
b) Í vestra Partinum:			
Ari Þorkélsson var Løgsagnari í þessum parti frá 1687, féck hann sér veittann af Amtmanni Müller	1695		
sagdi honum af sér		1707	1730

[295]) Um lýst hans og bod til Dala-sýslu 1717, sjá 291 skíringar-gr. Bjarni taldi sér til giptinga í føstu og lausu 13 hundrud hundrada.

	Várd Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Teitur Arason tók vid af Ara[296]), og hafdi hálfa Sýsluna mót Bjarna Péturssyni; 1715 er hann svo nefndur, en eptir Bjarna fékk hann alla Sýsluna — þó ecki fullkomid embættisbréf fyrr enn 1727 fyrir allri Sýslunni — ,	1718		1735
Ormur Dadason· (sjá *XIII* og *XVI.*) var hér settur Sýslumadr 1723 — 1724.			
Olafur Jónsson (á Eyri vid Seydisfjørd, fadir Jóns Vice-lögmanns), var eptir Teits dauda, undir árslokin 1735, hér settur Sýslumad. 1736 — 37, deydi 1761.[297])			
Olafur Arnason (sjá *XX.*)	1737	1752	1754
David Schéving var settur Sýslumadur hér 1752, þá Olafur sagdi af sér ,	1753	1781	
Bjarni Einarsson, vard Løgsagnari hans frá 1776	1781	1788	1799

Odd=

[296]) Hvort Teitur hafi tekid strax vid ½ Sýslunni 1707, eda Ari lafad nockud lengur vid, er efasamt.

[297]) Hann átti í sóma- og ávinnings-litlu mála-þrasi vid Erlend Sýslumann Olafsson, fram á 176●
(sjá XV.)

	Vard Sýslumadr	sleppti Emb	deydi.
Oddur Halldórsson Vídalin[298]	1788	1801	1803
XV. Í Ísafjardarsýslu:			
Páll Torfason var 1668 settur Løgsagnari í hálfri Sýslunni af Jóh Péturssyni Klein; sór hollustueid Christjáni Kóngi V. sem Sýslumadur, þegar[299])	1671		

Frá

[298]) Hann var af Amtmanni Vibe frásettur 1801, en aldrei reglulega frádæmdur, deydi í aumkunarverdum bágindum; madur gáfadur, í morgu vel heima, hreckjalaus, en undarlegur og svadamenni.

[299]) Hann var 1680 dæmdur frá búslód og settur frá embætti, fyrir þad, hann keypti sácin færi af enskum fiskurum, fyrir nockur vetlinga- og sockapør, ádur skip komu, svo skip hans stædu ecki á landi um besta bjargrædis-tíma. Kóngur linadi straffid 1681 med brefi sínu, þann 22ann Júní, en baud honum ad gialda eptir ýtrustu efnum til Bessastada kirkju-bygggingar, eptir því, sem Amtmadur áliti sanngiarnt. (Ordid Amtmadur í þessu Kóngsbrefi af 1681 styrkir þad ádur, bls. 597-98, um Amtmanns embætti hier framfærda, sjá M. Ketilssonar Forordn. Safn T. III, bls. 190). Arid 1700 vóru og 3 menn úr Ísafirdi dæmdir til Brimarahólms erfidis og búslódar straffs, fyrir þad þeir keypt høfdu 2 álnir kiersu á engelskri duggu, sjá Løgþingisbók s. á. Hvort

Páll

	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
Frá alda mótunum hafdi hann lengst af hálfa Sýsluna, sagdi henni af sér 1708 og aptur 1710 [300])		1710	1720
Þorlákur Gudbrandsson fékk nyrdra part. (s. *XIII.*)	1701		
deydi í Stóru-bólu -			1707

Hvert

Páll þó hafi strax embættid aptur fengid, er vafasamara, og 1691-92 nefnist hann í Løgþingisbókum Løgsagnari, líka finnast hjer upp þadan ýmsir Løgsagnarar til 1696, þá Páll Torfason finnst aptur í Sýslumanna tølu. Páll Sýslumadur Torfason komst enn í basl fyrst á 18dn Øldinni út af misjøfnum skilagreinum fyrir spanskt skip, er strandadi 1702 í hans sýslu, og Oddur Løgmadur Sigurdsson ásamt honum sídar meir, því Páll Torfason galdt Oddi fyrir þetta 200rdl, Snæbjørn Pálsson 50rdli. og Eggert Sæmundsson 50rdli. en hjerum 1723, mátti Oddur gjalda til Kóngs í þessu skini 450rdli specie. Hefir þá þessi strandan 1702 hjer, 1775 vid Dránga í Stranda-sýslu, en einkum 1787, þá vid Eingjanes bar upp skipid Fortúna, (er ecki svaradi til nafnsins) ordid háskalegri enn 1740-41, þá 2 hollendskar duggur strøndudu í Skagafirdi, en litlu um þær finnst lýst, og litid sem eckert umtalad; sjá Sýslumanns Jóns Jacobssonar skrásettu Eruminningu Landfógeta S. Magnússonar.

300) Páll Torfason hefir verid med efna-mønnum, því þá hann giptist 1672 Gróu Marcúsdóttur Sýslumanns Snæbjørnssonar (sjá IV.) taldi hann ser 1 hundrad hundrada í fasteign og 1 hundr. hundrada í lausa-fe; gaf 60 hundr. í tilgjøf, hálft

í fostu

	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
Hverr fyrir þessari hálfu Sýslu hafi stadid 1708—1709, eptir Þorlák, hafi Páll Torfason ecki ásamt tekist þad á hendur, finn eg ecki. Vid embættinu í allri Sýslunni tók 1710			
Markús Bergsson (Fadir Lögmanns Björns), féck festi-bréf hjá þeim Fullmektugu 1711, en kóngl stadfestingu fyrst =	1720		
sagdi af sér embættinu .		1742	1753
Olafur Jónsson (s. XIV.) vard hér, eptir þad Markús sleppti, settur Sýslumadur 1742, í ödru sinni.			
Erlendur Olafsson ,	1742		
Hans embættis-verk gengu skrykkjótt: 1754 var hann á Lögþingi dæmdur frá embætti [301]), þessvegna var á medan			

Uu Olaf-

í föstu og hálft í lausafje, en Gróa fieck úr födurgardi 100 hdr. í fasteign og 100 hdr. í lausafje.

301) Erlendur nádi ad sönnu, med Yfirrettar dómi 1755, ad eins embætti aptur, þó med þúngum bótum, en var á sama árs Lögþingi aptur frá embætti dæmdur, var þó enn, med nýjum Yfirrettar dómi 1756, látinn lafa vid. Í 3ja sinni var Erlendur

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Olafur Arnason (sjá *XIV*) hér settur Sýslumadur 1754, en þar hann s. á. deydi, tók vid af honum			
Þorlákur Expressur Gudmundsson, hér settur í fyrsta sinni 1754 —56 (sjá *IV* og *VI.*)			
Í Erlendar seinni útistedum 1760 —65, var í hans stad settur			
Sigurdur Sigurdarson (sjá *IV* og *IX*); en þar ný mál reistust mót Erlendi 1767, sem Sigurdur þessi flest sókti, komst hann ecki til Vestmannaeyja aptur fyrr enn 1768. Í þeim málum var			
Jón Jónsson á Gróustødum settur Dómari 1767 [302].			
Erlendur Olafsson endadi baráttu-fullt líf			1772

lendur, frádæmdur á Løgþíngi 1762, og eins í Yfirretti 1763, en hiellt loks embætti eptir Hæstarettar dómi 1765.

302 Hann felldi embættis- og Ærn-topnnar dóma yfir Erlend og Olaf son hans; en þeir dómar ónýttust med øllu á Løgþíngi og í Yfirretti 1768 og 1 69, en Jón var med útlátum frádæmdur dómara-verkum framvegis.

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Olafur Erlendsson var, eptir fødur sinn, settur Sýslumadur 1772—73			1790
Jón Arnórsson yngri = hafdi umsjon yfir Reykjaness Sallt-verki, medan pad stód.	1774		1796
Jón Jónsson (sjá *XVI.*) í Bæ var eptir hann settur 1796—97.			
Jón Jónsonius [303]) =	1796		

XVI. **J Strandasýslu:**

Jón Magnússon [304]) vard Løgsagnari hjá Røgnvaldi			

[303]) Hann lagdi sig í Kaupmannahøfn fyrrmeir, einkanlega eptir Nordurlandanna fornfrædum.

[304]) Hann eignadist systur Páls Løgmanns Vídalíns og var hans Løgsagnari ásamt í Dala-sýslu 1700-1707, en 1708, sømdu peir mágar um Sýslu-skipti og fengu pann samning stadfestann af Gyldenlöwe, vard pó ecki ur pví frá 1711, fyrir bón Páls, eptir pad Jón Magnússon misti Strandasýslu (sjá XIII og 290 skíríngar-grein.) Jón var bródir pess lærda Assessors Arna Magnússonar, sjálfur fjøl-lærdur gáfu-madur, en honum kom ofmikil vifni ad gjaldi; pví í skóla eignadist hann ógiptur barn, fieck uppreisn, vard 1689 Prestur til Hjardarholts í Dølum, átti barn framhjá og misti kallid hierum 1698, fieck Løgsøgn í Strandasýslu 1699, og sýsluna árid 1700.

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Sýslumanni Sigmundssyni, sem afstód til hans embættinu 1699, en kóngl. stadfestingu ødladist hann, hann 1ta Maji	1700		
Þared hann, í ødru sinni, tók framhjá konu sinni, var hann frá embættinu dæmdur [305]		1709	1736
Páll Vídalín vyrdist haft hafa Stranda-sýslu 1710 — 1711 [306], en þá			
Þórd Bjørnsson þar Løgsagnara (sjá *XVII.*) [307]			
1712 innsettu þeir Fullmektugu hér, sem Sýslumann			
Jón Sigurdsson fyrrnefndur (sjá *XII* og *XIII* og 291 skíríngar-gr.) sem			

þá

205) Húdlát, sem løg leggja vid, gaf Kóngur honum upp 1710, band honum þó ad rýma Skálholts-stipti. J Hóla-stipti lifdi hann lengi vid fátækt, tók þó enn í 3ja sinni framhjá á 7tugs aldri. Kóngur nádadi hann frá lífs-straffi. (Sjá F. Joh. Hist. Eccles. Island. T. III. pag. 567.)

306) Sjá 291 skíríngar-grein.

307) Jafnvel þó Oddur Løgmadur 1710 yrdi hærstbjódandi til Dala-sýslu, sømdu þeir Páll og Oddur seinna 1710, og aptur 1711, ad Páll, uns svar kæmi, hjeldi henni og, en Stranda-sýsla var honum tilsøgd. (Sjá 290. og 291 skíríngar-gr.)

	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
þá telst eiga ad greida festu, en gaf hana frá sér ári seinna, og var úr því settur Sýslumadur eda Odds Løgsagnari einúngis í Dala-sýslu, til 1718. = =			1720
Sumarlidi Clemensson (sjá *XVII.*) var af þeim Fullmektugu settur hér Sýslumadur 1713. = =	1714	1717	
deydi þárum [308]. =			1740
Páll Vidalín, hverjum Landfógeti Beyer 1717 veitti Dala- og Stranda-sýslur (sjá *XIV.* blf. 666.), en Oddur Sigurdsson Løgmadur fékk af Páli ad afstanda Stranda-sýslu vid Orm Dadason (sjá *XIII.*) þá Sýslan var uppbodin og Ormi tilslegin = =	1718	1728	
Einar Magnússon vard hér Løgsagnari 1726, Sýslan			

308) Hann vard óskickanlegur og gróf yrdtur vid Jóhann Gottrup á Torfalækjar-þíngi, og fyrir þad dæmdur af Páli Vídalín 1717, uærst ærumissir, edur í 4 merkur til Kóngs og 20 hundr. til Gottrups. (Sjá Løgþíngisbók 1717 No. XI.); datt af baki druckinn og hálsbrotnadi, frá Þíngeyra kirkju.

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
var uppbodin 1727, þá Páll Vídalín deydi (en Ormur var settur í Dala-sýslu, sjá *XIII.*), og tilslegin Einari, sem fékk hana	1728		
sagdi frá sér, kominn í vandrædi		1757	1779
Halldór Jakobsson (sjá *IV.*) settur sama ár [309]	1758		
Í útistødum Halldórs 1764—66 var settur Jón Jónsson á Broddanesi; Halldór sigldi 1765 og komst í embættid aptur 1766, en misti Sýslunna [310]		1790	
Jón Jónsson vard settur Sýslumadur 1788	1794		

XVII.

[309]) Honum var tvisvar vikid frá embætti, nefnilega 1764, út af fánga-haldi Eyvindar útilegu-þjófs og konu hans Höllu, og Halldórs Asgrímssonar, sem øll strukn. Aptur var Halldóri vikid frá embætti 1788, eptir þad Luckuna (skipid Fortuna) 1787, rak upp vid Engjanes í Stranda-sýslu, sem vard honum þó lítil lucka, því hún er æ míslynd. (Sjá 299 skýringar-grein).

[310]) Sjá Løgþíngis-dóm 1790, í sama árs Løgþíngis-bók, bls. 37-45.

XVII. Í Húnavatns-sýslu:

Laurus Christjánsson Gottorph [311]) (optar nefndur Gottrup sjá bls. 610), vard

Uu 4 Sýslu-

[311]) Laurus Gottrup tel eg hiklaust med mínum forþjentustu Løgmønnum á 18du Øld, enn þótt hann væri ecki frí fyrir mannlegum brestum einhvørjum, heldur enn allir adrir, hvørja þó øfundar- og óvildar-menn hans, sem annara dugleguslu manna, sóktu fast á ad útbera og margfalda honum til hneisu og falls, sem efnagódum busældar- og dugnadar-manni. Hann var í fyrstu Undirkaupmadur á Straumsirdi, en ad hann snemma hafi gott álit haft utanlands, vottar bref Rentukammers til hans af 7da Maí 1684, sem býdur honum ad styrkja Assessor Heidemann, sem í 5 ár, frá 1683-88, stód hjer fyrir Stiptamtmanns, Amtmanns og Landfógeta embættum, eptir þad Geheimerád og Admírall Hinrik Bjelke 1683 var dáinn; bar þad og til þessa, ad Bjelkes seinasti Fógeti hjer var Jóhann Petursson Klein, hvørs Umbodsmadur Laurus Gottrup verid hafdi á Bessastødum frá 1679-1683, og var þessvegna málum þessum best kunnugur. Fyrrnefnt Rentukammer bref af 7da Maí 1684, býdur Gottrupi og, ef Heidemann fatlist eda deyi, þá ad gegna hans embættis-verkum, til hvørra þad og med brefi sínu þ. 9da Apr. 1585 setur Gottrup, medan Heidemann, eptir fengnu leyfi, utan færi. Frá 1697-1701 setti Amtmadur Müller hann til ad standa hjer fyrir embætti sínn í fjærveru sinni, og vóru þeir alla þá tíd vøldustu vinir, svo þegar Kóngsbref þann 30ta Apr. 1701 baud: ad 1 af Løgmønnum færi utan til ad tala þar Íslendinga máli fyrir Kóngi, nefndi og hvatti Amtmadur Müller vin sinn Gottrup

vll-

madur 1684, og deydi 1721. Hann hèldt hèr þá Løgmadur vard 1695, sem Løgsagnara: Jón

ollum fremur til þess, og tókst Gottrup þá ferd á hendur, kom med konu sína og fólk alfarinn sudur á Alþíng ferdbúinn ad sigla med fyrstu sunnanskipum. Þessi vyrdíng Gottrups sveid, ad gømlum og nýjum vanda, dramblátri ofund annara embættis-manna nockurra hjer, sem þessvegna tóku sig saman ad kjefsa hann, rægja og nída, sem hrakmennum er svo eginlegt, en tildra ser fram í hans stad, og girnast ad birtast standandi á hans oxlum. Þeir nýttu sertalhlýdni, óstødugleika og breiskleika þess skammsýna Amtmanns Müllers til ad sverta Gottrup vid hann og komu honum á allar lundir til ád aptra hins ferd; í þeim tilgángi mun Amtmadur efalaust hafa med valdi hripsad til sín í Løgrettu þann 15da Júlí s. á. (sjá Løgþíngis-bók 1701 og M. Ketils. Saml af Forordn. 3je D. bls. 314-15), uppsetta Súpplikátsín allra vegna, sem þá var verid ad undirskrifa, en sem Løgmenn sýndu Amtmanni, og spurdu: hvørt ecki mætti svo vera? hvørri hann stack hjá ser og sídan undir stól. Snerist úr þessu vinátta þeirra Müllers og Gottrups í megnustu óvild. Gottrup sigldi samt og framfylgdi ærnsamlega Súpplikátsín innbúa nmsmísa nytsama pósta, undir eins og hann útverkadi þann sanngjarnasta Taxta einhvørn, útgefinn þann 10da Apr. 1702, sem híngad hefir komid. Af fyrrnefndri Súpplikátsín nefni eg þessa Pósta: 2ann Póst: ad 3000 tunnur mjøls gefist híngad, en — hann var afsnúnginn, og Taxtinn betri talinn. 3ja um hardýdgi Kaupmanna og Distrikta nidurskipun, í hvørra tilliti þeir hafi látid Hólmfast Gudmundsson húdstrýkja, en hendt dóm til búslódar missirs og Brimarahólms straffs yfir Thómási Con-

Jón Illugason 1695 — 1701, og enn 1711.

Conrádssyni, fyrir' þad hann seldi Kaupmanni vid Búdir fisk, er abladist í Stapa-Distrikti, í stadinn fyrir Kaupmanni á Stapa. Kóngur baud Commissariis Arna Magnússyni og Páli Vídalín, ad jafna betur nidur Distriktin, og náqvæmlegá yfirvega, fyrir hvad Hólmfastur, mót Leyfisbrefi Kaupmanna, væri húdstrýktur, en bannadi ad framqvæma dóminn yfir Thómási, og gaf Kauphøndlendum skarpa áminníngu um mannúdlegra framferdi. Commissarii skírdu Kóngi frá, þann 24da Sept. 704, ad Hólmfastur húdstrýktur væri, fyrir þad hann, sem hjáleigu-madur á Brunnastødum á Vatnsleysu-strønd, seldi fyrir hønd annars manns í Kjeblavík, 20 fiska, en fyrir siálfann sig 10 ísur og 3 laungur, úrkastad í Hafnarfirdi. Knútur Storm hafdi stefnt honum um þetta, og hendti þann dóm ad Kálfatjørn, þann 27da Júlí 1699, yfir Hólmfasti, ad hann gjalda skyldi 10rdli og 4= mk. specie í bætur, en þar þessi fátæklíngur hafdi eck: hvad gjalda skyldi, var hann í Amtmanns Müllers nærvern, bundinn vid staur, med 16 vandarhøggum húdstrokinn, og þó til ædri úrskurdar sett, hvort hann sleppa mætti frá Brimarahólms þrælkun. 5ta Póst: ad 600 rdlr., sem Kóngur árid 1700 gaf innbúum eptir í afgjøldum, vegna gras- og fiski-leysis þá, mættu koma fátækum um allt land, en ecki Forpøktnrum til gagns, hvad Kóngur býdur ad adgæta. 6ta Póst: ad Íslendíngar, med Kaupmannahafnar innbúum, eda med þeirra adstod, megi útgjøra 1 Duggu til fiskiveida, frá hvørjum fjórdúngi lands, sem Kóngur leyfdi, en — dád- og efna-leysi og sundurþyckja innbúa minna, aldrei leyfdi ad nota

Sigurd Einarsson 1702 — 1704.
Jón Eiríksson 1705 — 1714, þó ásamt
Björn Þorleifsson 1710.

Sum-
ser; líka spillti því Amtmadur Müller, af óvild
til Gottrups, árid 1705, og qvad Íslendínga
þar vid hænast kunna meir ad Enskum og Hol-
lendskum enn Dönskum, en rjedi fast til Com-
pagnie kaupskapar hjer. 7da Pést: ad Köngur
af nád framvegis unna vilji fátækum Prestum í
Hóla-stipti þeirrar árlegu 100 rdla. nádar-gjafar,
sem Fridrik Köngur II. hafi þeim mildilegast til-
lagt, en sem þá vanta muni fyrir 11 ár. Köng-
ur skeinkti uefnda 100 rdli. framvegis, og baud
Hóla Biskupi árlega, þann 11ta Októbr., ad út-
stipta þeim medal Stiptisins þurfandi Presta, eins
og hann vildi standa Gudi og sér til reiknings
fyrir; þann 13da Maji s. á. tilkynnir Rentukamm.
Birni Biskupi Þorleifssyni þenna Köngs úr-
skurd, og vísar til peníngauna vid Hofsóss þá for-
pöktudu kaupþöndlun. 1707 þann 24da Maji,
skipar Rentukammer Beyer Landfógeta, ad betala
þessa peninga út í Krónum í stad Spesía ádur,
en seinna man eg ecki ad skíra neitt um þessa pen-
ínga, eda nær og af hvörri orsök þeirri gjöf var
hætt, sem frá Fridriks II. tíd, eptir brefum hans,
þann 28da Apr. 1571 og 20ta Mart. 1573, lengst
af fram nockud á 18du Öld, veittist þeim, þó eg
seinast haldi þeirra minnst í brefi Amtmanns Fúhr-
manns, þann 16da Mart. 1722. 9da Pöst: ad
Sýslumenn fríast mættu frá fjelausra fánga-halds-
og straffs-framqvæmda-kostnadi á þeim, en Köng-
ur baud: ad þetta vera skyldi, sem til forna.
Loksins minnist eg á: ad Laurus Gottrup í bestu
meiníngu, gaf sama ár hid fyrsta og hellsta tilefni
til þeirrar fyrstu Land-Commissiónar Arna Mag-
nús-

Sumarlida Clemensson (sjá *XVI*) 1712 — 1713.

Þórð-

núsſonar og Páls Vídalíns, um mjøg mikilvæg efni; þó hún í raun og veru mjer minna gott af ser leiddi, sem fleiri Nefndir hjá mjer, enn tilætlad var; hann samdi og sama ár og inngaf til Kóngs útkast til Pólitie Reglugjørdar fyrir mig, sem leiddi af ser tilskipun Commissiónar, þann 25ta Mart. 1702; hann var og orsøk til nýrrar hjer uppsettrar Súpplikatsíu 1702, ad Íslendíngum leyfast mætti í Kaupmannahøfn ad halda Consul edur Rádgjafa, til ad adgæta þar gagn þeirra og naudsyn, og sækja hjá Kóngi um serhvad, er til þessa horfa mætti, hvad Kóngur 1703 mildilegast eptirljet, en — sem þeir aldrei høfdu samlyndi ad hagnýta ser á eptir (sjá og hjernm Arnesens Islandske Rettergang, Side 523). Fyrrnefnt merkilega ár 1702, sem Gottrup kom inn med Taxtann, uppretti hann hjá ser ad Þíngeyrum Farvara-verk á eginn kostnad, og baud opinberlega í Løgþíngis-bók s. á., hverjum sem vildi, þángad til litunar ad senda, hvad hellst menn vildu, mót 8 fiska ágjøf á alin af vodmáli og einskeptu, og á hvørt pund ullar, med hvørjum hellst lit sem væri. Þanninn kom hann einn því verki hjá ser á gáng fyrst á Øldinni, sem sameiginlegir kraptar í hennar lok, ecki orkudu (sjá blſ. 548 - 49).

Þessi framqvæmd øll og mørg fleiri til almennings gagns, fieck ecki annad enn áunnid Gottrup vyrdíngu og þacklæti hjá gódum Isleudíngum, en hinum og ofundsjúkum vard hún, ad vanda, flís í augum. Amtmadur Müller, ílla ræmdur um landid fyrir áreitíngar og orrahrídir med óþarfa próceſſum, frá því um aldir minnis-stæda Krinmálk

Þórð Bjørnsson (sjá *XVI.*) 1716, og son sinn

Jós-

máli (sjá 285 skíríngar-grein), hjeldt fram uppteknni óvild til hans og ofsóknum, klagadi Gottrup um allt, útverkadi ad Landcommissióniu og þar í honum ad fornu og nýju óvildarsamur Páll Vídalín, yrdi hans Dómari yfir lítilsjörlegum ávyrdíngum, sem fyrir þeirra og Müllers Dómum urdu sem optar Ulfaldar ad stærd, en fyrir Hærsta-rjetti, sem ónytti hardtnær alla, aptur ad mýflugum.

Af óvild gegn Gottrupi kom Müller afsetníngu Jens Jørgenssonar, sem var í Fógeta stad edur Fullmektugur Forpaktarañs, til leidar 1702, þar Jens átti systurdóttur Gottrups Løgmanns Sophíu, fyrir konu. Um adra Müllers óvild vid Gottrup bera Kóngsbrefin af 10da og 13da Maí 1704 og 13da Maí 1707 ljós vitni. Í nýqveiktum málum vid Gottrup, þarámedal af Páli Vídalín, út af betalíngi fyrir Løgmanns-verk nockur gjørd í fjærveru Gottrups hans vegna 1704-1705, útverkadist útdragsom Commissión þann 21ta, onnur þann 24da Mart., þridja þann 12ta Maí 1705; vóru þó margir í þessum Nefndum, opinberir mótpartar Gottrups í ødrum málum, hvorjum hann og med manndómi þadan hratt, svosem Biskupi Birni Þorleifssyni, sem vitni, Müller, sem arresterad hafdi Løgmanns tolla Gottrups handa Páli Vídalín, Arna Magnússyni og Páli Vídalín, sem mótpørtum, eins og Kóngsbr. þann 10da Maí 1706 sýnir, samanbor. vid Kóngsbr. þann 28da Mart. og 12ta Maí 1705 og tvø af 16da Maí 1707. Loksins sárnadi Gottrup ofsókn Müllers, þegar hann 1707 sá Odd Sigurdsson ordinn sinn Vice-løgmann og útnefndann

eptir-

Jóhann Christópher Gottorph (sjá *XII.*) frá 1716; hann fêck Sýslun eptir

eptirfylgjara í brandinu, en undir eins ad forlagt Amtmanns, settann gegn ser saksóknara, med honum, sem Fiscali og Þarhjá Stiptamtmanns Fullmektugum eginlegri ósvísni, og sýndi Amtmanni Müller, ad honum engu síður væri Þörf á ad sópa frá sínum egin dyrum, stefndi Amtmanni til áheyrslu og vidurvistar, medan hann tók Þad Løgrettu Þíngsvitni, ad Müller hefdi látid lífsstraff leggja á Þórd Þorsteinsson, dæmdann fyrir Þjófnad, eptir Þad Løgmadur hefdi anglýst Amtmanni Appell Þess máls til Hæstarettar. Hafdi og á reidum høndum annad Alþíngis Þíngsvitni, er hann 1702 hafdi taka látid í Løgrettu, um Þad, ad Albert Ásgeirsson hafi húdstrýktur verid á Bessastødum, Þá Amtmadur Müller og Landfógeti Heidemann sátu Þar, fyrir Þad, ad hann ecki vildi um vertid róa á Kóngsbátum, leitst Müller Þá ad lækka seglin, hætta loksins mála ásóknum hier í landi, forlíkast vid Gottrup og fara strax sama ár alfarinn frá Því landi, hvar hann svo lengi hafdi mædusømum óeyrdum til ámælis ser og óÞocka osad, í stad fridsamrar Laga-stjórnsemdar.

Páll Vídalín var Þá, fyrir Dala sýslu eina, brandlítill Vice-løgmadur, og einn af helstu ofundar-mønnum Løgmanns Gottrups, bædi 1701 og sídan; eru Þess fleiri enn færri óræk vottar í LøgÞíngisbókum, medal hverra se hier nóg ad minnast á annars markílitid vidskipta-mál um Torf, milli Gottrups og bónda nockurs Brynjólfs, um hvørt Páll Vídalín rægdi Gottrup vid Amtmañ, sem ljet stefna Því til LøgÞíngis 1706, hvar Gottrup afsagdi Pál sem Rógbera, í Dómssæti; Páll fêck einúngis 2 Løgrettumenn til ad áleggja dóm

med

ir fœdurinn	= = =	1721
sagdi af sér embættinu	= =	1728
og deydi hérum 312)	= =	1754

med ser til útláta á hendur Gottrupi, dœmdi þó engu ad sídur, sem ljóst er af sama árs Løgþíngisbók No. XXII. Þó Páll Vídalín ári seinna 1707, sem Commissaríus, legdi enn áhuga á ad plátsbera og rægja Gottrup, fyrir ágengni í vidskiptum vid bændur, innleidslu hesta-lána og dagslátta á Þíngeyra-klausturs góts, og krøfu til bænda, ad leggja landskuldir inn í kaupstadar reikníng hans, er vansjed hvad merk sú frásaga af fjandmanni hans er, enn þótt eitthvad af þessu máskje ecki se dæmalaust, jafnvel á vorum døgum.

Lasinn og aldradur fann Løgmadur Laurus Gottrup ser sídan of ónædissamt, ad verjast ásóknum síns í veldum og velgengni um tíma uppi-rídandi, áleitna og ósyrirlátsama Vice-løgmanns Odds Sigurdssonar, og gaf þvi upp vid hann Løgmanns embættid 1714, en áskildi ser part af embættis launum. Loksins deydi þessi minn saknadi vyrdta vinur 1721.

312) Jóhann þessi Gottorph var svada- og ólánsmadur, af hverjum fleiri høfdu ólucku einkanlega Sumarlidi Clemensson (sjá XVI.) og Oddur Løgmadur Sigurdsson, sem vard vid hann hrod- og gróf yrdtur í brádrædi, og þessvegna 1724 af Sýslumanni Ormi Dadasyni, 1725 af Páli Vídalín og Benedict Þorsteinssyni Løgmønnum, og seinast 1727 af Hæsta-retti felldur frá embætti vyrdíngu og buslód (sjá bls. 022), en — Jóhanns, sem annara endurgjalds dagur kom — hann strandadi sjálfur á líku skjeri, vard grófyrdtur vid Bjarna Sýslumann Halldórsson, og á Løgþíngi 1745 þess-

	Vard Sýslu madr.	Sleppti Emb.	deydi.
Bjarni Halldórsson, Rector í Skálholti (sjá Rectóratal þadan) festi þessa Sýslu 1728, fékk embættis-bréf fyrir henni [313] = =	1729		
Grímur Grímsson, sem hér hafdi verid Lögsagnari vid og vid frá 1727, stód 1743 — 1745 fyrir Sýslumanns verkum, var og ádur árid 1742 settur Dómari í Skagafirdi, og seinna í Húnavatns-sýslu 1755, um laxaveid ar í Laxá. Bjarni tók sér Lögsagnara Arngrím Jónsson frá 1765 til dauda-dags, var Arngrímur og 1779			

og

vegna dæmdur Ærulaus, ödladist þó 1746 Ærn-bref aptur frá Kóngi, vard vesæll fiska-barsmídar-karl í Grunnasundsnesi, hjá Sigrídi Salómonsdóttur, hvörja hann í velmætti sínum hjeldt í hávegum á Þingeyrum.

[313]) Þessum stórgerda embættismanni var vikid frá embætti af Amtmanni Lafrentz hjerum 1743, ýmsra orsaka og Jóhanns Gottrups málefna vegna, einkum út af aðtektar-máli á skjöldóttri kú. Bjarni stefndi Amtmanni heitnum Lafrentz daudum vid hans gröf 1744, og komst ári seinna til embættis aptur.

	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
og optar settur Dómari þar, en Bjarni deydi			1772
Magnús Gíslason Biskups Magnússonar, var settur Sýslumadur eptir Bjarna fráfall 1772	1774		1789
Bjørn Jónsson Klausturhaldari ½ Múnkaþverárklausturs, vard eptir hann settur Sýslumadur 1789 — 91			1792
Isleifur Einarsson tók fyrst vid embætti 1791 (sjá bls. 607).	1790	1801	
W. F. Krohg tók vid embætti 1801, vard Fógeti í Norvegi 1804, og fór hédan	1800	1805	
XVIII. Í Hegraness-sýslu:			
Þorsteinn Þorleifsson nefnist Sýslumadur, þegar 1665 og er seinast í Sýslumanna tølu í Løgþingis-bók 1705, deydi			1705
Nikulás Einarsson vard hér Løgsagnari, med von um Sýsluna, 1696, jafnvel			

fyrst

	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
fyrst í Þingeyjar-sýslu hérum 1685	1705		1707
Halldór Þorbergsson, mun hafa eptir Nikulás settur verid til Løgsagnar hér, unz Bech fékk þessa Sýslu sér veitta af þeim Fullmektugu 1707 — 1708 [314]).			
Benedikt Magnússon Bech fékk Sýsluna hjá þeim Fullmekt. 1707 eda 1708 [315]) en drucknadi í Hérads-vøtnunum			1719
Jens Madsen Spendrup vard Løgsagn. hérum 1715, settur 1719	1721		

Xx druck-

[314]) Mag. Hálfdán Einarsson nefnir hann Løgsagnara og Hjeradsdómara hjer, Lagamann og Annálaritara framundir 1720, sjá hans Sciograph. Hist. Lit. Isl. pag. 137 og 194, eptir Bech gat þad ecki verid og varla undan Niculási.

[315]) Eptirmadur hans sókti fast á ad ná frá honum Sýslunni, vid hvad hann mun leidst hafa til ad gefa hana upp vid þennann, þann 25ta Juli 1715, med samþycki þeirra Fullmektugu. Laurus Scheving og Beyer gáfu Spendrup og ut embættis bref fyrir Sýslunni 15da Juli 1716, en Rentukammer ónýtti þad ári seinna, og vísadi til Tilskipunar af 20ta Febr. 1717.

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi
drucknadi og í Hérads-vötnunum í stór-bylja-vedri um haustid [316] :			1735
Oddur Magnússon, Lögþingis-skrifari (sjá bls. 618), vard eptir Spendrup hér settur Sýslumadur 1735 — 1737, deydi öndverdlega árs			1738
Skúli Magnússon (sjá bls. 616) og *II.*) [317] :	1737	1750	1794
Björn Markússon (sjá bls. 609.) : :	1749	1757	1791
Jón Snorrason :	1757		1771
Magnús Gíslason (sjá *XVII.*) var þar settur Dómari 1769, og eptir Jón 1771 settur Sýslumadur.			

Vig-

316) Árid 1731 sat hann í Lögmanns stad sunnan og austan, eptir Níelsar Kjers dauda, eptir Amtmanns Fúhrmanns skipun, en 1732 tók Lögmadur Magnús Gíslason vid; því hvad afgengar Utskriftir af Vigfúsa Prófasts Jónssonar Lögmanna Registri hermá um Spendrup, sem væntanlegann og settann Lögmann af Amtmanni Lafrentz 1737, eptir Smith, er öllum skilríkjum og Lögþingisbókum fjarstædt.

317) Í hans tíd bar ad landi í þessari Sýslu 1740-41 gott ígyldi tveggja vöndustu hvala, en — frá Hollandi, sjá 299 skíríngar grein. bls. 672.

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Vigfús Schéving	1772	1800	
Jónas Schéving, 1795 til adstodar settur Fødur sinum vard Sýslumadur í Borgarfirdi 1802, og skipti Sýslu vid Jón Espólín.	1800	1803	
XIX. Í Vødlu-sýslu:			
Laurus Hansson Schéving fékk Veitingar-bréf fyrir Sýslunni hjá Amtmanni Müller	1694		
eptir **Bjørn Magnússon**[318]).			
sagdi af sér embætti		1721	1722
Jón Þorleifsson var hér Løgsagnari 1709.			
Hannes Schéving var Løgsagnari þegar 1717 og sídan; settur Sýslumadur 1721	1722		
deydi um vorid			1726

[318]) Bjørn var sama ár í skulda-vassi, sýnist því hafa mist hana, og sjest ecki framar í Sýslumanna-tolu, heldur Laurus Scheving ur því, hvørr þó fyrst 1705 fieck kónglegt embættis-bref fyrir Sýslunni. Hann var Gyldenlówes Fullmektugur 1715-16 í fráveru Odds (sjá VI. bls. 651.)

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Jón Pálsson Vídalin (sonur Løgmanns Páls, en Afi Biskups Geirs Vídalíns), vard eptir Hannes settur Sýslumadur, en vard úti á Hjalltadals-heidi sama haust = =			1726
Arnór Jónsson (sjá *IX.*) vard eptir Jón settur 1726—27.			
Jón Jónsson í Grenivík, Løgþingis-skrifari (sjá bls. 617—18) =	1727	1748	1762
Þórarinn Jónsson vard Løgsagnari 1738 =	1748		1767
Vigfús Schéving (sjá *XVIII.*) var eptir hann settur Sýslumadur 1767—1768.			
Jón Jakobsson =	1768		
fékk umbedna lausn frá embætti = =		1805	
Løgsagnarar hans urdu:			
Gunnlaugur Gudbrandsson Briem, er vard Matrikul-Commissarius 1800, og Kammer-sekretéri 1804.			
Ebenezer Þorsteinsson, sem 1804 vard settur			

Sýslu-

	Vard Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Sýslumadur í Snæfellsnefs-sýslu, og Sigurdur Snorrason, sem 1805 fékk Húnavatns-sýslu.			
XX. Í Þingeyjar-sýslu:			
Halldór Einarsson telst med Sýslumönnum þegar 1700, eptir Arngrím Hrólfsson, sem sama ár deydi, fékk þó embættis-bréf fyrir Sýslunni fyrst . .	1702		
Var frægur lögvitríngur á sinni tíd, og frígédja madur [319]), féll þó í Stórubólu . .			1707
Pétur Markússon var hér Lög-sagnari þegar 1701, þó meina eg Pétur enn hafa stadid fyrir Sýslumanns-verkum eptir Halldór 1707, en sjálfann og í Stórubólu dáid . .			1707
Þorgrímur Jónsson í			

319) Mælt er ad hann hafi sagt, þá fyrst frjetti til bólunnar: ecki skal hún fella mig! og eptir þad hún greip hann, verid á felli til þrautar, aldrei lagst, en loks af henni daudur hnígid.

	Várd Sýslumadr.	sleppti Emb.	deydi.
Reykjahlíd, var þegar 1699 Lögsagnari, en tók þá aptur vid 1708, og deydi hérum ;			1709
Benedikt Þorsteinsson, sídan Lögmadur (sjá bls. 611.) var Sýslumadur frá 1708, þá settur; fékk ad eins festibréf fyrir Sýslunni ;	1710		
en kóngl. stadfestingu fyrst 1725. ; ;			1733
Olafur Arnason meinast hér verid hafa Lögsagnari eda settur Sýslumadur 1733 til 1734, þá hann vard Skrifari hjá Amtmanni Lafrenz og Fullmektugur í fjærveru hans 1736—1737 (sjá *XIV* og *XV*.)			
Jón Benediktsson, vard settur Sýslumadur 1734, hann fékk	1735		1776
Björn Thómasson, sem Lögsagnara 1756.			
Vigfús Jónsson var Jóni til adstodar gefinn med von um embættid eptir hann 1766 ; ;	1776		
biladist til heilsu og gædsmuna 1783, fékk lausn frá embætti ; ;		1786	

	Vard Sýslu madr.	sleppti Emb.	deydi.
deydi rænu-skérdtur voveiflega úti			1795
Bjørn Thómasson uýnefndur (sjá *I, a*), var, þá Vigfús biladist 1783, settur ad gégna Sýslumanus-verkum, sem hans Løgsagnari, en frá 1786 stód hann, eptir kónglegri skipun, einn fyrir Sýslunni, og vard virkilegur Sýslumadur þ. 27da Aug.	1790		
þessi ordlagdi reglu- og ráðvendnis madur deydi			1796
Þórdur Bjørnsson vard settur Sýslumadur eptir Fødurinn 1796	1797		

XIII. Rectores Látínu-skólanna:

a) Í Skálholti:	Vard Rect.	sleppti Emb.	deydi.
1.) Þórdur Jónsson, Biskups á Hólum Vigfússonar, 13 ár [320])	1698	1701	1720
2.) Magnús Jónsson Biskups Vigfússonar [321])	1701		1702

Xx 4 3)

[320]) Hann feck vonar bref fyrir Stadastad 1701, vard þar Prestur, og Prófastur í Snæfellsnessýslu 1702.

[321] Hann drucknadi á Ørfars-eyjar Granda.

	Vard Rect.	skeypti Emb:	deydi.
3.) Magnús Markússon [322]), merkilegur Rector i 6 á:	1702	1708	1733
4) Jón Halldórsson [323]), þjóð fyrir Rectors embætti i 2 ár	1708		1736
5.) Þorleifur Arason (Thorkelín). i 8 ár [324])	1710	1718	1727
6.) Erlendur Magnússon, i 6 ár [325])	1718	1723	1724

[322]) Hann var fadir Biskups Gísla, og fieck Grenadarstad 1710.

[323]) Hann var Prestur til Hýtardals og Prófastur í Mýra-sýslu, vard Stipt-prófastur 1720. (sjá bls. 619. og 625.)

[324]) Hann feck Breidabólsstad í Fljótshlíd 1718 og var sama ár kosinn Prófastur af Prestum í Rángár-þingi, hvad Biskup Mag. Jón Vídalín og samþyckti, en Þorleifur færdist sifellt undan ad takast embættid á hendur, og qvad sig, sem ýngsta Prest þar, öldungis þartil ófærann. En — undir eins og Biskup Vidalín var andadur, sann hann sig ecki einungis færann til Prófasts-embættis, hvört hann þá þóktist hast hafa í 2 ár, heldur og til Biskups-embættis, uppá hvört hann sama haust sigldi og lagdi allt fram til ad ödlast þad, en — 1721 kom hann svobúinn út híngad aptur og tók þá fyrst vid Prófasts-verkum. Hann átti opt í mála-vafstri, seinast greyleg: mót Páli Rinch, undan hvörs útteknu Hærsta rettar stefnu drucknan Þorleifs í Markarfljóti 1727 feck honum heppilega skotid, (sjá 342 skíríngargr) og F. Joh. Hist. Eccles. Island. T. III. pag. 544-45.

[325] Hann vard Rector á Hólum 1723, i 1 ár, Prestur til Odda 1724, deydi sama ár, besti Rector, mesti gáfumadur.

	Vard Rect.	sleppti Emb.	deydi
7.) Bjarni Halldórsson, í 5 ár [326])	1723	1728	1772
8.) Jón Þorkellsson í 9 ár [327])	1728	1737	1759
9.) Gísli Magnússon Rectors (sjá No. 3.), var Rector í 9 ár [328]	1737	1746	1779
10.) Einar Jónsson, ádur Conrector [329]) deydi nálægt	1746	1753	1781
11.) Mag. Bjarni Jónsson, ádur Conrector nockur ár, vard Rector [330])	1753	1781	1798

Xx 5 12.)

[326] Vard Sýslumadur í Húnavatns-sýslu 1728, og þar stórgjerdur embættis-madur (sjá bls. 687.)

[327]) Hann reisti med Harboe, sem Sekreteri hans hjer hjá mjer, fyrir 150 rdla. árleg laun, gaf samansparadar eigur sínar til Barna-skóla stiptunar 1759, undir umsjón Stiptamtmanns míns og Biskupsins yfir Sjálandi (sjá bls. 555), og deydi í Kaupmannahöfn sama ár, var lærdur madur, en opinn, lausmáll og illa lidinn.

[328]) Fieck Stadastad og Prófasts-embætti í Snæfellsness-sýslu 1746, en Biskups embætti á Hólum 1755.

[329] Hann gaf upp ad kienna sökum augnveiki, og gjördist 1753 settur Sýslumadur í Snæfellsness-sýslu, en 1754 Rádsmadur í Skálholti, og um 1768 var hann settur Sýslumadur í Vestmannaeyjum (sjá bls. 646. og 665.)

[330] Embætti þessu þjónadi hann med mesta sóma, allt fram á vorid 1781, og dimitteradi á sögdum tíma

	Vard Rect.	fleppti Emb.	deydi.
12.) Páll Jakobsson, í mörg ár Conrector í Skálholts- og Reykjavíkur-skólum, uns hann 1804 fékk lausn frá þessu embætti, stód frá 1781—1784 fyrir Rectors embætti, en vid því tók	1781	1784	
13.) Gísli Þórdarson Thorlacius ; ; fékk lausn frá embætti 1804. Søkum hans elli lasleika, stód	1785	1796	
14.) Jakob Arnason fyrir hans embætti frá 1796 til aldamótanna [331]).	1796	1800	
b) A Hólum:			
1.) Jón Arnason, í 12 ár [332]). ; ;	1695	1707	1743
2.) Jón Einarsson var Conrector á Hólum 1698—1702, fékk Kóngsbréf uppá			

Rec-

alls 194 (sjá Fortegnelse over Disciple, dimitterede fra Skalholt Skole 1754-1781, ved Rector B. Johnsen, Kjøbenh. 1782. Allir þeirra, sem enn eru lifs, munu heidra þessa ágæta Lærimeistara minningu); vard Prestur ad Gaulverjabæ 1781.

331) Hann vard þó 1799 Prestur til Gaulverjabæar.

332 Hann vard 1707 Prestur ad Stad í Steingrímsfirdi, 1708 Prófastur í Stranda-sýslu, 1722 Biskup í Skálholti og Magister ad titli.

	Vard Rect.	sleppti Emb.	deydi.
Rectors embætti 1697, en, ádur enn hann tók ad þjóna í virkilegu Rectors embætti, deydi hann í Stóru-bólu			1707
3.) Þorleifur Skaptason, hafdi, eptir Jóns dauda, Rectors embætti á hendi 1707 — 1708 [333]).			1748
4.) Hallgrímur Jónsson Thorlacius [334]).	1708	1711	1736
5.) Mag. Þorleifur Halldórsson, kom út med Biskupi Steini, vard Rector [335])	1711		1713
6.) Snorri Jónsson Magnússonar (sjá framar um hann vid Stranda-sýslu Sýslumenn, bls. 675 — 76), vard Conrector 1712, Rector [336])	1713	1720	1755

7.)

[333]) Hann var Dómkirkjuprestur ad Hólum, sídan Prófastur Skagfirdinga allt ad 1724, þá hann feck Múla Presta-kall, vard Prófastur í Þingeyjar-sýslu 1734 — 48 (sjá meira um hann bls. 621 og 629)

[334]) Hann vard, 1712, Sýslumadur í Sudur-parti Múla-sýslu (sjá bls. 639 - 40).

[335]) Þessi ordlagdi gáfu-madur deydi af megru-sótt og vanþrifum.

[336]) Hann fieck Kóngsbref fyrir Helgafelli 1717, en kona hans fæddi honum heldur snemma barn, svo hann feck kónglega uppreisn 1719, og komst því fyrst

1720

	Vard Rect.	sleppti Emb.	deydi.
7.) Gudmundur Bergmann, Biskups Steins sonur, var Rector í 3 ár druknadi	1720		1723
8.) Erlendur Magnússon í 1 ár. Um hann sjá No. 6. í Skálholts Rectóra tølu.	1723		1724
9.) Sigurdur Vigfúss.[337]	1724	1742	1753
10.) Gunnar Pálsson[338]	1742	1753	1791
11.) Stephán Bjørnsson, stód fyrir Rectors embætti 1753 — 55[339].			
12.) Hálfdán Einarsson, í 30 ár, vard Magister 1765, tvisvar Stipt-prófastur 1779 og 1781; gjørdi og flest Biskups-verk á seinustu árum Biskups Gísla (sjá bls. 622); hann ødladist tvefalda lausn í náð, frá	1755		

em-

1720 til Helgafells, vard þá og Prófastur í Snæfellsness-sýslu.

[337]) Hann þókti tæpur í Skóla-lærdómi, í Harboes tíd, hvørjum bodid var ad yfirheyra hann; vard Sýslumadur í Dala-sýslu 1746, fyrir medalgaungu Harboes.

[338]) Fieck Hjardarholt í Dala-sýslu, og vard þar Prófastur 1753.

[339]) Hann sigldi þá, flæktur í þras vid Stiptprófast Jón Magnússon, lifdi sídan vid fátakt og frægd af lærdómi miklum í mælingar-frædi, uns hann deydi í Kaupmannahøfn 1798.

	Vard Rect.	sleppti Emb.	deydi.
embætti og frá mædusømu lísi [340]) , ,			1785
13.) Halldór Hjálmarsson, lengi Conrector, stód fyrir Rectors embætti eptir Hálfdánar dauda, þegar Skóli vard haldinn, frá 1785 til 1789 , ,			1805
14.) Páll Hjálmarsson fékk embættid, kom ad Hólum ásamt Biskupi Sigurdi, 1789. Med Skólanna samsteypíngu 1801, fækadi Rectors embætti nyrdra.	1788		

Nú hefi eg þanninn í veikleika varpad ad eins tølu á mína hellstu Yfirmenn og Fræd- ará, um ockar samveru tíma, mín framlidna! ad

[340]) Hann var góðlyndur og þolinmódur madur, einhvørr hinn forþjentasti ydju- og lærdóms-madur, fieck og árid 1778, þá bls. 558 nefndu 3. Minnis-peninga, ser skenkta til heidurs fyrir sitt merkilega lærda rit: um íslendska Rithøfunda, 2 frá Kóngi og 1 frá Hans konúnglega Bródur. (Sjá Forberedelse til Olavii Reise bls. CLXX.) Hann gaf eptir sig 20 skrifadar ritgiørdir um andleg efni, Hóla Dómkirkju, en til Hóla-stipts bref-skiala-hyrdslu bindini gamalla reikninga, brefa og skjala, egid Safn sitt til Presta-tals Hóla-stiptis og annad ad Æfisøgum lútandi; en Skólanum: Worms Lexicon yfir lærda menn og Gjessing um Júbil-kjennendur.

ad því leiti eg til man; sumir þeirra lifa enn mér til heilla, þó meiri fjøldinn sé mér horfinn; medal þessara mér øldúngis horfnu sakna eg hvad mest:

Stiptamtmannanna: Rantzaus og Thódals.
Biskupanna: Jóns Vídalíns, Jóns Arnasonar, Drs. Finns Jónssonar og Drs. Hannesar Finnssonar [341]). Amt-

[341]) Um verd þessa mikla manns vísa eg til hans Æfisøgu, prentadrar 1797 og Minnisverdra Tídinda 1796 I. B. bls. 268-72 med þar í bls. 295-322 framsettri, enn þótt ófullkominni Heidursminníngu hans; vid hvorja eg met skyldu mína hier ad bæta eptirfylgjandi Þngri, edur mjer þá óþeckri:

Prútin af ecka þryckti hjálm
Protin Minerva sældar gengi,
Yfir-fram studd á Atgeirs skálm,
Andadann syrgdi Hannes lengi.
Frá harma djúpi hvøssum augum,
Hvarfladi Landsins yfir mengi,
Lifandi menn og lagda haugum,
Litid jafn-oka hans ef fengi.
Appolló horfdi øfugt vid
Í ángurs líka beygdur kengi,
Kropinn á øndverdt kletta rid
Knúdi hljód-dymma Gýgju-strengi.
Hvørjir stølludum hamra belltum
Hljómi frá eg ad eptir þreyngi,
Sem ad laungum í lopti hvelltu,
Lætur margtekid: einginn, eingi.

Hvorr,

Amtmannanna: Fúhrmanns[342]) og Magnúsar Gíslasonar.

Log=

Hvorr, sem á vandadann skáldskap ber skynbragd, mun ecki halda villn-gjarnt um hofundinn, heldur vyrda ofanskrifadar siøkur fullverdugar Assessors B. Grøndals meistaralega skáldskapar anda.

[342]) Fúhrmann var madur fyrir mannlegur, skarpvitur, málsniall, í flestum Lærdóms-mentum og í mørgum túngumálum svo lærdur, ad vansjed er, hvørt nockur verdslegur Yfirmadur hjer á 18du Old, hafi, ad ollum lærdómi samlogdum, tekid honum fram. Þared hann ásamt var madur frid- en Þó stjórn-samur, ljufur og lítilátur, gladsinna og gjestrisinn, tryggur og vinveittur, og stundadi ecki eptir nockurs manns ólucku edur hrøsun, heldur ad sá óreglur sem mannúdlegast afmádar, ollu hrundid sem best í lag og haldid vid fridsemd í Laga-stjórn, verdskuldadi hann og ávann, sem einhvørr merkilegasti og besti Yfirmadur, almennings lof og søknud, Því framar, sem hann ad Þvilikum dádum og ollum dugnadi, var Formanni sinum, Amtmanni Müller, mjøg svo ólíkur. Í ýmsu tilliti átti hann Þó erfidt: fyrst vard hann eptir Kóngsbodi Þ 3ja Aug. 1716 ad kaupa vonina um Amtmanns embættid fyrir 1000rdli, og Þó undirgángast 1718, ad gjalda af Því helming launa edur 200rdli. árlega til Amtmanns Müllers, sem deydi loks 1720, hvad Þó ecki gat fríad Fúhrmann frá ad gjalda strids-skatt af embætti síns Þá verandi fullu launum edur 400rdlm. Auk Þessa bættust á hann ønnur Þýngri útlát: Hann hafdi nefnilega, skuldbundid sig skriflega til ad ekta Yngis-stúlku ad nafni Appollóne Schwartzkopf, en — hjónabandid dróst lengi, honum snjerist Því hugur til annarar, ad nafni

Løgmannanna: Laurusar Gottrups, Páls Vídalins, Benedikts Þorsteinssonar, Magnúsar Gíslasonar og Sveins Sølvasonar.

Land-

nafni Katrine Hólm. Appollóne, sem elskadi Fúhrmann af hjarta, gat ecki vitad hina eignast hann og stefndi honum því um þetta fyrir Consistorial-rett, hvørs dómur fiell honum á móti, svo hann appelleradi því máli til Hæsta-rettar, sem 1719 dæmdi Fúrhmann skyldugann ad ekta Appollóne. Hún ljet dóminn honum auglýsa, til hvørs hann engu gjegndi, en fieck því meiri óbifur á ad ekta hana, sem hún frekar ásókti. Hún skírdi Kóngi frá þessu og fieck útvegad hans skipun þann 24da Febr. 1721 til Stiptamtmanns Rabens, ad tilhalda Amtmanni Fuhrmanni, annadhvørt ad hlýdnast Hæsta-rettar Dómi, eda gjallda Appollónu Schwartzkopf árlega 200rdli af launum sínum. Til þess ad hlífa honum vid þessu útgjaldi og í von um ad fá hann enn mýktann til trygda vid sig, ferdadist þessi góda Yngis-mey híngad sjálf til hans 1722 snemma vors, og settist ad hjá honum á Bessastødum. En — litlu seinna kom Katrine Hólm og módir hennar út híngad til Amtmanns, og vóru þar bádar í meiri metum hinni, en sæd vard mikil þeirra og hennar á milli. Loksins deydi Appollóne 1724 undarlega. Hún hafdi litlu ádur til sín kallad Kaupmanns-svein nockurn, ad nafni Pál Kinch, og sagt honum, ad ser mundi vera eitur í mat inngefid, sem valda mundi dauda sínum og bedid hann bera þad náúngum sínum erlendis í sínu nafni. Páll Kinch fór utan sama ár og gjørdi svo, var þar náqvæmlega undir ransókn og í eid tekinn, hvørsvegna Kóngur útnefndi

þann

Landfógetans: Skúla Magnússonar.
Løgþíngis-skrifaranna: beggja Sigurda Sigurdssona.
Stipt-prófastanna: Jóns Halldórssonar, Þorleifs Skaptasonar og Mag. Hálfdáns Einarssonar.

Y y Sýslu-

Þann 17da Maji 1725 Þorleif Prófast Arason og Hákon Sýslumann Hannesson, sem Commissarios ad ransaka og dæma þetta Mords-mál, en Sigurd eldra Sigurdsson Løgþíngisskrifara til ad sækja þad og uppgøtva mordíngjana. Commissariis kom í engu saman; Þorleifur Prófastur geck beint eptir Amtmanns innblæstri, sem stefnt hafdi Páli Kinch til straffs fyrir útborinn óhródur um sig og sitt hús, og dæmdi Kinch til megnra útláta og ærulausann. Kinch appelleradi til Hæsta rettar 1727, sama ár druknadi Þorleifur Prófastur í Markarfljóti, en Fuhrmann var af nefndum retti dæmdur í 300dla. útlát til Kinchs, 50 rdla bætur til Kristjánshafnar kirkju og 50rdli. til óvildarmanns síns Landfógeta Wúlfs, sem þessu var vidridinn. Í Adal-málinu var í margar vikur 1725 og á ný 1726 þíngad og lengi stappad, og Mag. Jóni Biskupi Arnasyni seinna árid vid Commissiónina bætt; ecki ert vard þó uppá Amtmann Fuhrmann sannad, en megnar og slæmar líkur framkomnn mót Katrínu Hólm, hvørja Amtmadur loks á bana-sæng sinni gjørdi ad einka erfíngja sínum, ríkur ordinn af Testamentis-gjøf allra eigna Gudmundar Þorleifssonar ríka í Brokey, og konu hans Helgu Eggertsdóttur, bædi í føstu og lausu. Fuhrmann deydi 1733 og var med vidhøfn jardadur ad Bessastødum hjá Páli Stígssyni Høfudsmanni.

Sýslumannanna: Sigurdar Sigurdssonar eldra, Þorsteins Magnússonar, Péturs Þorsteinssonar, Sigurdar Jónssonar, Orms Dadasonar, Jóns Arnasonar, Magnúsar Ketilssonar, Jóns Jónssonar í Grenivík og Bjørns Thómassonar.

Rectóranna: Magnúsar Markússonar, Erlendar Magnússonar, Mag. Jóns Arnasonar, Jóns Þorkéllssonar, Gísla Magnússonar, Mag. Bjarna Jónssonar og Mag. Hálfdáns Einarssonar.

Eg sakna horfinna merkis manna í ýmsum lærdómum; tel eg med þeim frægasta

Í Gudfrædinni: Pál Prófast Bjørnsson í Selárdal, sem var Prestur yfir 60, Prófastur yfir 50 ár, frægur einkum af kunnáttu í Austurlandanna túngumálum, og deydi 1706 [343]), Biskupana, Mag.

[343]) Hann hefdi enn betur verdskuldad þad hól, er Þormódur Torfason (sjá Deo, Regi, Patriæ bls. 47) og Dr. Finnur Jónsson á hann bera fyrir lærdóm (sjá Hist. Eccl. Isl. T. III. pag. 554-55) hefdi ecki hjegómlegur átrúnadur hans um galdur og þesshátttar gjørninga á sér og ødrum leidt hann, sem annars upplýstann geistlegann mann, til ad blanda þeim heimskulega átrúnadi í flest sín rit, og tileinka sérhvad, er frábrugdid fannst, yfirnáttúrlegum og einmidt Djøfulsins verkunum, og þessvegna ad bletta um of Æfisøgu sína, med því ad ofsækja marga menn, meinga þá med galdri, og

Yy 2 I Løg=

og krefja líf þeirra framselt í bál og brenna. Ofnýstárlega votta þar um gjefa Løgþíngisbækurnar 1669 og 1670, til þess, ad ecki se verdt, ad skoda 17du Aldar þenkingarhátt í þessu tilliti, yfir hvorjum þú, mín framlidna! maklega mátt því miklu framar stæra þig, sem enginn um þína tíd, er fyrir kukl og fjølkingi til dauda eda útlegdar dæmdur, en yfir 20 á 60 árum, og þó helst frá 1631 til 1690, eptir þad Jón Gudmundsson, fyrir svo nefnda Galdra=bók sína, var í útlegd dæmdur, en Páll Prófastur Bjørnsson tók ad ofsækja fólk um Galdur, og med trúu lidsinni Þorleifs Løgmanns Kortssonar frá 1562=79 fieck margann misgrunadann, en ad líkindum saklitinn á bálid dreginn. Hjer eru nú vottarnir, eptir Løgþíngisbókunum, greinilegir:

„1.) Annó 1669 þann 29da Júní, kom heidurlegur Sýslumadur Eggert Bjørnsson í Løgrettu á Øxarár þíngi med þann máls=veg og dóma, sem gengnir eru í máli Jóns Leifssonar, sem nú er rjettadur og brendur, og var allrar Løgrjettu, sem Løgmanna meining og álit, ad þeir dómar væru eptir Konúngl. Majest. brefi og Landsløgum stýladir, med þeim Løgmanns Urskurdi, sem þar er á genginn, og ætti þacklæti medfylgja vid þá Sýslumenn, sem svo rettvíslega og gudrækilega framfylgja rettinum í svoddan málum. En sami Jón Leifsson hafdi auglýst Erlend nockurn Ejólfsson verid hafa sinn Skólameistara og af valdann þessari ólucku: Um Erlend Ejólfsson hefir Jón Leifsson bedid þad eptir ser skrifa, ad Erlendur Ejólfsson se i þessari sinni ólucku vold=

ur,

I Logspeki: Pál Vidalín, Jón Arnason, Svein Sølvason, Stiptamtmann Þor-
kel

ur, en eingiun annar, hvørki daudur ne lifandi, sem hann hafi af galdra medferd fyrir fallid, og þad eptir siálfs síns umbeidni. Þar þverneitar Erlendur, ad því einn undanteknu, ad hann hafi fengid Jóni heitnum þá mynd Ausu-kross, ad Erlendur kallar. Eykur hjer á áburdi gódfrægs Kjennimanns Prófastsins í Bardastrandar-sýslu Síra Páls Bjørnssonar, sem hjer eptir fylgir ordrjett:"

„Eruverdugum og vyrdúglegum Herr-„um og Landsins Høfdíngjum, Løgmønnum „Hra. Sigurdi Jónssyni, sunnan og „austan, Hra. Þorleifi Kortssyni, mín-„um Herrum med allri alúd!

„Þegar jardskjálftar gánga, grípur hvørr til „fastra-taka sem til nær, og eg nú bædi mín vegna „í mínum hørmum, sem spurt munud hafa, og „annara vegna, sem líkann málahlut eign, seilist „til Ydkar beggja, sem fastra landsins stólpa, midt „í þeim Galdra-gángi og ædi, sem árlega skjekja „og skjelfa frómra velgengni og grundvøll kristi-„legrar kirkju hjer á Vestfjørdum, hvarum ecki „verdur Ydkar H. D. svo tilkynnt sem bæri, Yd-„ar anríkis vegna og umsvifa á Løgbergi. Þó „þessi leki sýnist fyrst ausandi, sem søckva ætlar „annars þessum landsparti. Því beidist eg, í „nafni Guds og hans dýrdar vegna, ad þessi Jón „Leifsson, sem eg lýsi valldann í øllum þeim qvala-„seiknum, sem gengid hafa í vetur yfir mitt hús, „sem máls-rekstur þarum genginn ljóslega vottar, „og 12 dánumenn hafa til lykta búid, sleppist ecki

„und-

Kél Jónsson Fjeldsted, en lángt yfir alla minn si-saknada Conferentsråd Jón
Yy 3 Ei-

„undan rettlætisdómi sem galdramønnum hæfir, „því nái hann komast med lífi frá þessari óværdu, „sem siálfur einninn medgengid hefir, er víst hann „deydi, qvelji og tjón gjøri mjer og ødrum, er „þad þá í Yckar ábyrgd bædi fyrr og sídar, „ef þad af Yckur hlotnast hann lífi haldi.

„I annann máta tilsegi eg Yckur hans Skóla„meistara Erlend Ejólfsson, sem þessum Jóni „hefir kjennt, hvørjum hann skyldi minnum þessa „eymd med gøldrum yfirhella, og annann „fleiri galdur honum sem ødrum undirvísad. I „einu ordi: þessi Erlendur órádvandur er Seck„ur Djøfulsins úr hvørjum lekur hvad hvørr „vondur girnist, meistari þeirra, sem lært hafa „og læra vilja, uppsprettu-brunnur alls Djøf„uls í þeirri sveit, og kannskie vídar, fullryktad„ur og fordæmanlegur, fullur af Djøfli, svo „eg meina þúsund manns muni hann asmádann „vilja. En hvørjir geta eda voga upp ad synia? „gáid því ad Gudi, hvørjum Þjer egid reikníng „ad gjøra, svo þad illa, sem møgulegt er, mætti „takast af Israel, annars, vegna eins, þó ecki „væri fleira, kann ólucka ad koma yfir land og „lýdi. Gud veri med Ydur og styrki í því og „øllu gódu.

„Selárdal, Annó 1669, þann 7da Júní

„undirskrifadur

„Páll Bjørnsson mpria."

Og ad því innfærdu, er svar og álit Løgmanna og Løgrettu: ad tjedur Erlendur se rett-tækur til fánga af Valdsmønnum Bardastrandar-sýslu undir ýtrasta ransak, eptir Kóngl. Majest. brefi

Annó

Eiríksson. Ogleymdir þar hjá eru mér í þessu tilliti, Sýslumennirnir: Halldór Einarsson og Jón Magnússon.

Í Sagna-

Arnó 1617, (enn þótt þetta Kóngsbref aldrei se híngad sem løg sendt eda gefid); og þad eptir kríngumstædum og øllu adhnígandi í þessu máli.

„2) Annó 1670, þann 30ta Júní let Hra. Þorleifur Kortsson Løgmadur upplesa þann dóm og málsrekstur, sem stiedur er um Erlend Eijólfsson, sem eptir sína galdra- og fjølkýngis-brúkunar játníngu, var í haust brenndur, og vyrdtist Hra. Fógetanum, sem Løgmanninum Hra. Sigurdi Jónssyni og Løgrettumønnum, sá málsreksiur og dauda-dómur rjettilega framgengid hafa.

Vid þetta má og samanbera Løgþíngisb. 1674 um ablahindrun, sem haldin var gjørd med galdri á skipi Síra Bjørns Snæbjørnssonar í Snæfellsness-sýslu, og kostadi því snápinn Bødvar Þorsteinsson, er þó qvadst þessu á sig logid hafa, lífid á sama þíngi. (sjá og somu Løgþíngis-bók No. IV. og XII., og Løgþíngis-bók 1677 No. IV. og VI.)

Loksins var Clemens Bjarnason úr Strandasýslu árid 1690 á Løgþíngi sidarstur dæmdur til ad brennast í eldi, fyrir heitíngar, galdra-fukl og brúkun á Tón-versi yfir fienadi sínum. Amtmadur Müller fresiadi straffsins framqvæmd, og útregadi Kóngsbref þann 5ta Maí 1691, sem nádadi Clemens á líf, en baud honum ad vera útlægum úr landi; hann deydi sama ár í Kaupmannahøfn, fieck þar aflausn og Sakrament hjá Einari Þorsteinssyni, sem þá kom þángad til Biskups-vígslu ad Hólum."

I Sagna- og Forn-frædum: minn Þormód Torfason, konúnglegann Sagnaskrifara, er deydi 1719 [344]); og Prófessor Arna Magnússon, sem deydi 1730; Pál Vídalín, Stipt-prófast Jón Halldórsson, Prófast Vigfús Jónsson. Eyólf Prest Jónsson ad Vøllum i Svarfadardal, sem deydi 1746, Rector Mag. Hálfdán Einarsson, Biskupana Doctor Finn og Doctor Hannes, Vice løgmann Eggert Olafsson, Prófast Gunnar Pálsson, Jón Eiríksson. Vid þenna fræga flock mætti vel tengja Benedikt Presti Péturssyni (til Hvanneyrar og Bæjar, hérum í 50 ár), er samdi Annála frá 1664 til 1724, þá hann deydi; Jóni Olafssyni frá Grunnavík, Gudmundi Magnæus, sem deydi í Kaupmannahøfn undir burtfør þína.

344) Honum einum sona minna veit eg um þína og systra þinna tíd, þá vyrdíngu og nád hlotnast hafa, ad vera jafnadarlega heimsóktur í sitt hús af Kóngi vorum, til yfirvegunar lærdóms-efna, svo sem gjørdi minn mikli Kóngur Fridrik III. frá 1660-1664, og sídan audnadist honum þó ønnur vidlík 1704, þá minn ódaudlegi Kóngur Fridrik IV. á ferd sinni í Norvegi, þann 10da Júlí, heimsókti hann á eyjunni Karmen, og hvíldist þar, med fylgd sinni, nóttina yfir á bæ hans Stránga-landi; sjá hjerum Worms Lexicon over lærde Mænd, og Thormod Torfesens Levnets Beskrivelse ved J. Erichsen, 1788, Side 25-27, 172-74.

Í Læknis-lærdómi: Rector í Skálholti Þórd Þorkélsson Vídalín, er deydi 8rædur 1742; Læknarana Bjarna Páls-son, Jón Sveinsson, Jón Pétursson, og, sem Ljósmódur: Mad. Gudrúnu Halldórsdóttur ad Þíngvøllum.

Í Mælíngar-frædi: Løgmann Pál Ví-dalín, Mag. Jón Biskup Arnason, Ca-pitain Magnús Arason, Rector Mag. Þorleif Halldórsson, Mag. Jón Davíds-son Gam, sem var sídast Rector í Nest-ved í Sjálandi, og deydi 1734; Eyólf Jónsonius, en — þó øllum framar fyrr-um Rector á Hólum Stephán Bjørns-son [345].

Í Náttúru-fræðum: Rector Þórd Þor-kélsson Vídalín, Bjarna Pálsson, Egg-ert Olafsson, Jón Pétursson, Doctor Hannes Finnsson, Olaf Olafsson Kam-mer-sekretéra, er deydi undir burtfør þína erlendis.

Í Búnadar- og Landa-stjórnunar-frædum: nýnefndann Olaf Olafsson, Eggért Olafsson, Dr. Finn Jónsson, Magnús Kétilsson, Bjørn Prófast Halldórsson, Skúla Magnússon, Þor-kél Fjeldsted, Jón Eiríksson, Pál Ví-dalín og Mag. Arngrím Þorkélsson Ví-

[345]) Hans Introductio in Tetragonometriam, Havn. 1780, er bók, sem gjørir hans mathematíska lær-dómi mikla æru.

Vídalín, er var Rector í Naschow-skóla í Lágalandi, og deydi 1703 [346].
Í lærdum Túngumálum: fyrr-nefnda merkilegustu Rectóra hjá mér og í Danmörku, og Dr. Hannes Finnsson.
Í eginlegri Heimsspeki átti eg ad sönnu marga vel ad sér, en þó enginn ljós.
Í Skáldskap: Pál Vídalín, Gunnar Pálsson, Svein Sölvason, en öllum fremur, sem fedur góds skáldskapar-smecks hjá mér, Þjód-skáldid Eggért Olafsson [347]. Vid dáinna Gódskálda flock þenna, er mér og all-ljúft ad bæta gáfu-manninum Magnúsi Presti Einarssyni ad Tjörn, sem deydi 1794 [348]. Rímna-

[346]) Sjá hier ad lútandi Ritid Deo, Regi, Patriæ, í því má, bls. 47, lesa Þormóds Torfasonar sára söknud þess lærdá manns Arngríms; Worms Lexicon over lærde Mænd, og Mag. H. Einarssonar Sciagraph. Hist. Lit. Isl. pag. 176.

[347]) Um skáldskap hans tekur Lögmadur Sveinn Sölvason svo til orda:
Skil eg valla skáld ad kalla' um skarir Ísa,
Íþrótt snjalla eins muni lýsa,
Og ódreirs salla slíkann prísa.
Sjá Rímur af Gissuri Jarli, 1800. bls. 178.

[348]) Lifandi Þjódskáldid, Jón Prestur Þorláksson hefir, ad sögn, orkt þessa stöku vid fráfall hans:
Nú grætur mikinn Mög,
Minerva tára-gjörn.

skáldin: Gudmund Bergþórsson, sem deydi 1705, Þorlák Sýslumann Gudbrandsson, er deydi 1707, Arna Bødvarsson og Svein Sölvason; en í látnustum skáldskap: Rector Þórd Þorkélsson Vidalín, Biskup Mag. Jón Vídalín, Pál Lögmann Vídalín, Rector Jón Þorkélsson, Gunnar Pálsson, Pál Bjarnason Vídalín, sem stúderadi seinast í Leipzig, hvar þessi efnilegi úngi madur deydi milli 1760—1770, Mag. Bjarna Jónsson, Mag. Hálfdán Einarsson, Kolbein Þorsteinsson Prest ad Middal, og Odd Sýslumann Vidalín.
Vid alla þessa teln mér horfinna merkilegustu manna, um þína tíd, mín framlidna! bæti eg, ad lyktum, þremur: Halldóri Jónssvni, Prófasti í Borgarfjardar-sýslu og Presti til Reykholts, er deydi 1704, var 53 ár í Prestsembætti, átti 4 syni og 4 dætur; synirnir urdu vid Prestsskap ellidaudir, og vóru 3 af þeim Prófastar undir eins [349]). Þar næstann tel eg Jón Halldórsson, Prest ad Vøllum í Svarfadardal, sem var Prestur yfir 60 ár, átti 10 syni og 10 dætur, og deydi 1779 [350]).

Sá

Nú kjætist Móría mjøg,
Mørg sem á Dára-børn.
Nú er skard fyrir skildi!
Nú er Svanurinn nár á Tjørn.

[349]) F. Joh. Hist. Eccles. Island. T. III. pag. 556.

[350]) Vatnsfjardar Annáll sídari.

Sá þridji, má vel vera Erlendur Bóndi Sigurdsson í Ráugárvalla-sýslu, sem fyrstur hitti uppá og kénndi edrum þar ad nota sér Melrakid edur villi-korn, er hjá mér vex, med því ad þurka þad, troda og mala til matar, og sem sjálfkrafa skar nidur allar sínar sandkindur í pestar tídinni, ádur enn nockur skipan þar um útgéck, keypti sér á ný frískar, og med gódri adgætslu þeirra, gat varid þær samgaungu og siúkdómi; en þó þær reyndust allar ad vera heilbrygdar, er Tilskipanin af 12ta Maji 1772, um fiárskurdinn útkom, skar hann þær samt fúslega allar ásamt ødrum, til þess ad géfa ødrum med sínu dæmi því kryptugri upphvatníngu til undirgéfnustu hlýdni, í svo mikilvægu efni, mér til heilla. Hann verdskuldar því, fyrir hverttveggja, engu sídur heidurs-minníngu í þessum Eptirmælum, enn í Conferentsrádanna Mallings og Jóns Eiríkssonar merkilegu ritgiørdum [351].

Med innilegum søknudi tel eg nú fyrrtalda Yfir- og Merkis-menn mer horfna med þér, mín framlidna! og óska ad Systir þín færi mér marga jafníngja þeirra, en — fáir vita hvørju fagna skal!

Eg hefi ad undanførnu drepid á merkilegustu Réttar-bætur og Rétta-breytíngar, nú skal med einu ordi minnast á merkilegustu Nefnd-

[351]) Sjá Mallings Samling af store og gode Handlinger, S. 522, og J. Erichsens Forberedelse til Olavii Reise S. LXXIX-LXXX.

Nefndir manna edur Commissiónir, sem Kóngar mínir tilsett hafa mér til vidreistar, en ecki á minna markverdar til úrskurdar inn-byrdis misklídum; tel eg þá fyrstar og mark-verdastar Commissiónir hjá mér tilskipadar, um samanteknngu nýrrar Løgbókar og Kirkju-sída-laga handa mér. Med Kóngs-bréf-um var bádum Løgmønnum mínum, þann 14da Apr. 1688 bodid, ásamt med løgvitrustu Sýslu-mønnum, ad yfirskoda Christjáns V. norsku Løgbók, og skira Cansellíinu frá, hvørt mín Løgbók yrdi eptir henni løgud. Sama var-undir eins bodid bádum Biskupunum med vit-rustu Próføstum ad yfirvega, ad því leiti 2ra bók Norsku-laga um Trúarbrøgd og andlega Stétt áhrærir. Þó nú Biskupinn Mag. Þórd-ur Þorláksson, med 4 Próføstum, útrétti eitt-hvad hér ad lútandi 1699, og um komu þína sendi álit þeirra, á Dønsku útlagt, undir kóng-legann úrskurd, mun þetta þó ecki vyrdst hafa allskostar gott; því Fridrik Kóngur minn IV. ítrekadi med brèfum sínum, þann 29da Maji 1719, sama bodord til Biskupanna Vídalíns og Steins, og Løgmannanna Páls Vídalíns og Odds Sigurdssonar, og baud þeim sam-antaka ný Kirkju-løg handa mér, eptir 2ari bók Norsku-laga, og ný Kirkju-sída-løg (Rituale) eptir þeim dønsku, af 25ta Júlí 1685, en Løgmønnunum auk þessa, med dugleguſtu mønnum edrum, ad samantaka nýja Løgbók mér til handa. Sømu Løgmønnum var og med

med Kóngsbréfi, þann 9da Júní 1721, bodid, þegár Løgbókin væri búin, ad semja mér hentuga Pólitie-reglugjørd [352]), hvar til Stiptamtmadur minn Raben ári ádur hafdi innsendt úrkast med vidbætir, sem Løgmønnunum aptur var sendt til yfirvegunar, en Kóngs-bréf af 11ta Apr. 1724 deilir á Odd Løgmann og nockra Sýslumenn fyrir adgjørdaleysi vid hvørttveggja [353]). Sýslumønnum var og med Kóngs-bréfi bodid, þann 23ja Apr. 1725, ad mæta til rádslegunar um nýju Løgbókina á Alþingi. Biskup Vídalín deydi 1720, en Biskup Steinn lét, 1721 og 1722, af beggja Stiptanna hellstu merkis-mønnum beggja stétta, ad Þingvøllum og Kalmannstúngu, yfirskoda hvad gjørt var, en baud þeim sídan nord-ur

[352]) Fyrsta tilefni eitthvørt til þessa bodords hygg eg gefid hafa Utkast til Politie-reglugjørdar samid og inngefid til Kóngs í byrjun Aldarinnar, af Løgmanni Laurusi Gottrup, (sjá 311 skýríngar-gr. bls. 683) med hvørjum Fridrik IV. í Kaupmannahøfn tilskipadi Commissión þann 25ta Martsi 1702, hvar í vórn Conferentsrád Worm, Etatsrád Bentzen, Jústitsrád Hjort, Dr. Vandal, og Amtmennirnir Müller og Heidemann til ad yfirfara nefnt Gottrups Utkast, og eptir þørfum ad umbæta þad, en, ad þad hafi þó ad loknum ecki vyrdst medtækilegt, vottar ofannefndt bodord af 9da Júní 1721 til Løgmannanna, um nýja Politie-reglugjørd.

[353]) Almæli eru og ad Land-commissiónin 1771 hafi samid og inngefid Utkast til Politie-laga, en af þessu er sídan eckert útkomid.

ur að Hólum, til að afljúka verkinu; en þessu boði var slegið í vind, svo Biskup Steinn sendi, 1726, Canselliinu útkast til míns Ritúals, og til nýrra Kirkju-laga, eptir 2ari bók Norsku-laga, sem hann tjáði samið af øllum Commissariis allt til XIX. Kap., en IV. þá síðustu hafði hann einn umfjallað, þar Commissarii vildu ecki norður ferðast. Ari síðar var allt sendt báðum Biskupum til baka, og þeim, ásamt Løgmønnunum Páli Vídalín og Benedikt Þorsteinssyni, með Kóngs-bréfi, þann 12ta Máji 1727, boðið að yfirskoða og vinna allt upp aptur. Biskup Steinn bar fyrir lasleika, er bægði honum ferðir, og bauð Commissariis norður til sín, en allir afþøckuðu. Páll Vídalín deyði 1727, en Kóngsbréf til Biskupanna Steins og Jóns Arnasonar, og Løgmannanna Benedikts Þorsteinssonar og Nielsar Kjers, útgéfið þann 23ja Apr. 1728, bauð þeim strengilega að mæta að Kalmannstúngu fyrir Løgþingið, fullgjøra verkið, og senda síðan til Kaupmannahafnar, sem mælt er að skéð hafi. Síðan veit eg eckért né heyrt hefi um afdrif þessa geistlega Lagaverks.

Að eg nú minnist á verdslegu Løgbókina, er nóg sagt að henni géck engu betur. Løgmennirnir Benedikt og Kjer tóku það Utkast til nýju Løgbókarinnar, er eptir Pál Vídalín fannst, yfirfóru það og sendu Sýslumønnum til yfirvegunar, birjuðu síðan að mynda nýtt Utkast til Løgbókar, og héldu sig þegar

búna

búna med 1tu og 3ju bókina; en Legmadur Kjer deydi 1730, og Sýslumenn nenntu ecki ad mæta til Leg-gjafar fyrir eckért, kom því dok á verkid sjálft. Christján Kóngur minn VI. baud því þann 2ann Maí 1732, ad Legmenn skyldu til ádstodar fá 1 Sýslumann af hverjum fjórdúngi, nefnil. Benedikt Legmadur Þorsteinsson feck Orm Dadason í Dala sýslu og Jón Jónsson (í Greniv k) Sýslumann í Vadla-sýslu, en Legmadur Magnús Gíslason teck Þorstein Sigurdsson í Nordur-Múla-sýslu og Sigurd Sigurdsson í Ar-ness sýslu. Utkestin áttu nú ad fara um medal embættismanna og allt á endanum ad léggjast til yfirskodunar fram fyrir alla embættismenn á Alþíngi, en Legþíngisskrifarinn þar ad færa pennann vid Laga-verkid. Legmadur Benedikt deydi 1733, Alexander Smith vard Legmadur 1734, lítt hér til laginn, og yfirgaf mig 1735, en Hans Becker kom fyrst 1737 eptir hann. Nockrir þeir útnefndu Sýslumenn afþeckudu Lagaverks-starfid fyrir eckért, og tjádu sig lasna. Kóngsbréf útgéfid 7da Maí 1735 baud enn ad bæta 3ur Sýslumönnum vid til adstodar Legmönnunum vid Lagaverkid, en, úr þessu mátti telja þad algjörlega sofnad, því aldrei sjest af Rikis-stjórninni framar á þad minnst, fyrr enn þann 16da Maí 1760, þá Vice-lögmanni Jóni Olafssyni var falid á hendur, ad semja nýja Legbók fyrir mig. Formáli Kóngsbréfsins þar um sýnist ad

votta,

votta, ad eldri Laga-commissiónirnar og þeirra vidburdir vid þetta verk, hafi allt verid þegar gleymt, líka vóru menn þar um ad raun komnir, ad lítid mundi áviunast med ítrekudum skipunum, til efna- og launa-litilla Løgmanna og Sýslumanna, um svo mikilvægt verk fyrir eckért, er krafdi mikla mædu, lángann lestur og mikinn kostnad med ferdum og ødru. Eg gaf samt ecki einsømul vottinn þar um, því ecki gécк þótinn betur med þad vidlíka lángsama danska Lagaverk, um þína tíd, mín framlidna! þó øll faung og hjálpar-medøl væri þar meiri og betri, og Laga-commissarii fleiri og betur á vegi staddir, svo Kónúngur minn Fridrik V. sá ad litid mundi þetta launa-lausa verk, mørgum á hendur falid, útrétta; gjørdi því enda um sinn á Laga-commissióninni ytra med bréfi sínu þann 25ta Nóv. 1746, en fól þad einum á hendur ári seinna, eins og 1760 Lagaverkid fyrir mig, Jóni Vice-løgmanni Olafssyni, sem féck 200 rdla laun árlega fyrir þad fyrst í 4 ár. Sýslumadur Bjarni Halldórsson var honum í þessu til adstodar settur. Kóngsbréfid, af 31ta Dec. 1762, skipar Biskupum med 2ur vitrustu Prófestum í hvørju Stipti, ásamt verdslegum embættis-mønnum, ad yfirfara á Alþingi 2ra bók Laga-verksins, þegar hún verdi búin í fyrsta Utkasti. Annad af 13da Júlí 1764, átelur Vice-løgmanns Jóns Olafssonar adferd vid þetta verk, og skipar honum strax ad láta sitt Utkast gánga á milli Løgmannanna Sveins og

Bjørns,

Bjørns, og sídan umdæma af Amtmanni og Alþíngis-mønnum; leggur honum þó 100 rdli. til enn þá í 3 ár, en hvørjum Løgmanni fyrir ýfirskodun Lagaverksins 50 rdli. árlega, og skipar ad allt sé komid í stand á þeim tíma. Bjarna Sýslumanni Halldórssyni lagdi Kóngur minn Christján VII., þann 7da Mart. 1766, til árlegra launa 50 rdli. í 3 ár, fyrir tilhjálp med Jóni Olafssyni vid Laga-verkid, en fyrir Jón sjálfann og Løgmennina lengdi Kóngsbréfid af 18da Maji 1767 sømu laun sem ádur, uppá 2 ár, þó svo, ad annars árs launin betaludust fyrirfram, en hins sídara, þegar allt væri búid. Uppkast til hér um 5 laganna bóka vard þanninn, ad nafninu, til, en — launin hættu — og Laga-verkid med. Frá øllu hálfgjørdu deydi Vice-løgmadur Jón Olafsson 1777. Laus blød, sem samkøstud fundust eptir hann, til þeirrar 6tu edur vandasømustu Laganna bókar, lét Stiptamtmadur minn Thódal, þá bløglesinn Skrifara sinn, útskrifa, og sendi svo allt þetta gamla og hálfkarrada Utkast til Cansellíisins. Ad lidnum 16 árum frá dauda Jóns Olafssonar, edur 1793, fól Cansellíid Biskupunum á hendur ad ýfirskoda 2ra bókina í þessu Laga-útkasti, og Løgmønnunum Magnúsi Stephensen og Magnúsi Olafssyni hinar, en — fljótt sáu þeir, ad umbreytíngar tímanna, kauphøndlunarinnar, bjargrædis-veganna, laga-setnínganna grundvallar, mergd

Z z Kóngs-

Köngs-bréfa og úrskurda frá 1760, er þetta verk ad nýju höfst, gjördu fullkomna umgjörd þess naudsynlega, og afsökudu sig því frá henni launalaust. Lá svo Laga-verk þetta skipad og byrjad fyrir meir enn 100 árum, eda 1688, í dái, uns Kóngi mínum þócknadist, þann 6ta Júní 1800, á ný ad bióda efsta Assessóri í Lands-yfirréttinum Stephani Stephensen, nýa Legbók handa mér frá grundvelli ad skrásetja, vid hvert erfida og lángsama verk sifelldar Commissíóns-ferdir og = önnur og lengst af sótt-haldt heimili, hann híngad til hafa stórum tafid; en Lands-yfirréttinum fól Cansellíid, þann 2ann Aug. s. á., á hendur, útgáfu helstu til mín útkomandi sérlegra Laga á mína túngu.

Svo sem lútandi ad Laga-verkinu, nefni eg hér Commissíón, þann 18da Júlí 1800, tilskipada med Jústitiaríó og 3ur Assessórum í Lands yfirréttinum, til ad samantaka Reglugjörd um auka tekjur Réttarins þjóna hjá mér, hvar um eg á hverri stundu vænti konúnglegs Legmáls.

Þessu næst nefni eg 3 Land-commissíónir, nefnilega: eina fyrst á þinni tíd, edur 1702, skipada med Prófessor Arna Magnússyni og Páli Legmanni Vídalín. Þeir áttu ad yfirvega allt mitt ástand mér til vidreistar, eptir því sem Instrúx þeirra vottar, dagsett 22ann Maji 1702, og semja nýja Jardabók med árlegu afgjaldi, eptir jardanna sérlega ásigkomulagi; því ferdudust þeir um mig

mig alla frá 1702 til 1712. Þessari jarda-bók hefir lengst af híngad til sídan fylgt verid, þó ufrid ófullkomin sé [354]), því ennur nýrri, svo nefnd Harmónisk Jardabók, gjørd af Land-fógeta Skúla eptir hinni og eldri jardabókum, med tilliti til jardanna ástands 1760, smám-saman samantekin til 1769, þó enn ófullkomin; aptur framhaldin og aukin til 1778, er hvørki løgtekin né almennt birt, og í mjøg fárra høndum, jafnvel og óvida áreidanleg nú um stundir. Skúla erfidi vid hana launadi Kóngur minn honum þó med 700 rdlm. [355])

Ad þessari Commissión var falid á hendur ad dæma á stundum í ýmsu þrasi manna á milli, tel eg hvørki henni né mér til gagns eda gyldis, því Hæsti-réttur ónýtti flesta þá dóma, á stundum ecki án hennar tøluverds kostnadar. Merkilegri útréttingu hennar mun eg eiga ad telja, útkomu Tilskipunar þann 15da Maji 1705, um aftekningu ýmissra óreglna, m. fl. ef hún og enn vyrdist mér í øllu ad henta; og þó svidamesta þá afleidíngu hennar umferda hjá mér, ad hún ásamt rúdi mig dýrmætustu skjølum og handskriftum á kálfskinn af fornfrædum, søgum og ødrum lærdóms-menjum, sem þá algjørlega hvurfu mér, og urdu þó, árid 1728, ad miklu leiti eldinum offur í

Z 3 2 Kaup-

[354]) Um hennar bresti sjá Forberedelse til Olavii Reise bls. LXVIII. IX.

[355]) Sjá samastadar bls. 19-20.

Kaupmannahafnar fyrra stórkostlega eldsbruna [356].

Samrar náttúru Land-commissión að nockru leiti, tilskipada sídasta ár þitt, nefnil. þann 18da Júní 1800, nefni eg, svo sem í framhaldi hinnar, edur núverandi Matricul-Commissión, til hvörrar þá vóru af Kónginum nefndir: Kammer-ráð Lodvík Erichsen, Assessor Stephán Stephensen, Cancelli-sekretéri Arni Sigurdsson og þá Løgsagnari, nú Sýslumadur í Vadla-sýslu og Kammer-sekretéri Gunnlaugur Gudbrandsson Briem; átti hún um mig alla að ferdast, grenslast nákvæmlega á þingum um allt hid sannasta ásigkomulag allra minna fasteigna, og sídan verdleggia og skuldsetja þær. Mér svídur til að hugsa, hvörsu vøllt og óáreidanleg frásskirsla þessari loslegu Nefnd, muni af ásæluum ábúendum allvída bodist hafa, til grundvallar fyrir svo mikilvægt verk, sem best sannadist, ef svarnar skodunargjørdir um jardir framfæru, og orsakirnar til þeirra núverandi trassalega ástands sumstadar, upplýstust løglega. Fert aløg þessarar Nefndar um mig, endudu 1805.

Pridja edur Mid-Land-commissiónin var tilsett, þann 20ta Mart. 1770, og Tilskipan um hana útgéfin, þann 15da Maji s. á. Hennar Nefndar-menn vóru þáverandi Yfirland-commissarius og Vice-rádherra í Christjania, sídan Etats ráð Andrés Holt; þáverandi

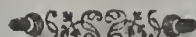
[356]) Sjá F. Joh. Hist. Eccl. Isl. T. III. p. 575-76.

audi Færeya Løgmadur, sídan Amtmadur, Etats ràd, Stiptamtmadur og General-Póst-Directeur Þorkéll Jónsson Fjeldsted[357]), og minn fyrrum Kaupmadur, sídan Cansellí-ràd Windekilde. Commissiónarinnar Skrifari var Eyólfur Jónsonius, sem 1772 vard Observator Astronomiae. Innihald af hennar merkilega Instrúxi, útgéfnu 22ann Maji 1770, áhrærir því nær allt, er mér mátti markverdast telja[358]). Launin vóru því samsvarandi — hverr Commissarius fékk 3 rdli daglega til uppheldis, og til útgjørdar 400 rdli; Skrifarinn 2 rdli daglega, og 1 útgjørd 300 rdli, og allir ferda-kostnad allann ókeypis. Þessi Commissión dvaldi hjá mér 1 ár, og ásamt mínum hellstu Yfirmønnum, yfirvegadi grandgæfilega hjálpar-medøl øll til vidreistar mér, hvørjum mér og ber ad þacka hér af leiddar fødurlegar fyrirskipanir: um fjárskurdinn, til afléttirs fjársykinnar plágu; um breytíngar og lausn minnar Kauphøndlunar seinna meir; um betri jardar- og kálgarda-rækt; eydi-jarda og nýbýla byggingar; garda-hledslu og þúsna-sljettun; um Apóthekfins adskilnad frá Læknirs embætti (en flest annad, Læknis-

 lær-

[357]) Mjer til mesta saknadar deydi hann þann 19da Nóv. 1796, en hvad eg med honum misti, er í styttsta ágripi ávikid í minna Tídinda I. B. fyrir þad ár, bls. 243-44.

[358]) Sjá Forberedelse til O. Olavii Reise bls. VIII-XIV.

lærdómsins útbreidslu hjá mér snertandi, eptir Land-commissiónarinnar ráðum, bídur enn betri útvega til að standa kostnaðinn); ómalaðs korns innfærslu og þess mølum hjá mér; Póstferða og vegabóta niðurskipanir, og margt annað á seinni tímum mér til góðs innleidt, á eg medfram þessari Commissión að þacka.

Commissiónum mér viðvíkjandi, sem haldnar vóru í Kaupmannahøfn um þína tíð, sleppi eg, þar eg læt Eptirmæli þín einúngis áhræra hvað hjá sjálfri mér gjørdist, þó má eg að eins nefna þessar 2 mér einna merkilegustu: Commissión setta þar 1784, um míns almennilega ástands viðréttingu eptir eldgosið 1783, og jarðskjálftana 1784, hvorrar afleiding varð Skálholts-skóla, Biskups-stóls og Dómkirkju flutningur til Reykjavíkur 1785, og Skálholts-jarða sala þá og síðan, undir umsjón Magnúsar Stephensens, sem tilskipaðs Commissarii, en lausn minnar Kauphøndlunar 1786, og Vestur-amts stiptanin 1787. Commissión setta þar 12ta Dec. 1799, med Jústits-ráði og Geheime-Archivarius Grími Jónssyni Thorkelin, Amtmønnunum Stepháni Þórarinssyni og Vibe, og þáverandi Løgmanni Magnúsi Stephensen, um Skóla minna Jústits-málefna og Réttanna ásigkomulag, hvorrar afleiding varð aflegging Løgþínga og Yfirréttarins forna, og Landsyfirréttarins stiptan árið 1800, en Biskupsdæmanna og Látínu-skólanna samtenging

1801,

1801, og Hóla Biskups-stóls og Skóla og undirliggjandi jarda sala litlu sídar.

Minnast má eg ad lyktum á þá lángsömu Biskups-stóla Commissión, sem hjá mér var tilskipud 23ja Maji 1755, til ad uppgetva og uppteikna øll Skálholts- og Hóla-stóla inngjøld, og adskilja frá Biskupunum og þeirra verkum, allt hvad Dómkirkjunum og Skólanna uppheldi ætti ad vidkoma; lengi var um verk þad stapp mikid og ágreiníngur, þó komst þad loks svo til enda eptir 9—10 ár, edur 1764 og 1765, ad Kóngur minn stadfesti eptir því skilnadar-gjørdirnar Biskupa og Skóla forstødumanna á milli 1767, en gømul øfund og óvild þar um qveikt, eins og ávikid er, bls. 566—67, syrdtist jafnvel eckert ad minka vid þær, og sífelldar umqvartanir á allar sídur yfir óhægindum og bágbornum kjørum, leiddu eptir sig Stóls-gótsanna sølu, Skólanna flutníng og samsteypíngu, og víss áqvørdud embættis laun í peníngum, fyrir Biskupa. Í stuttu máli: sú Commissión vard mér til lítilla bóta í brád eda lengd, og adgjørdir hennar nádu ecki heldur hjá mér varanlegu gyldi, því — innan 20 ára var þeim fleygt. Á adra eina ómerkilegri Commissión haldna í Kaupmannahøfn um Skólana 1783—84, fæ eg ecki af mér ad minnast, því hvorki nádu hennar gjørdir algjørlegu gyldi, síst um Skálholt, hvørju vidvíkjandi ádurnefnd merkilegri Commissión sett í Kaupmannahøfn 1784, útrétti allt ann-

 ad

ad 1785 (sjá bls. 726.), og varla neuia í fáir um Hóla, eptir Fyrirskipun af 1ta Maji 1789, sem þó algjørlega var aftekin med annari þ. 9da Sept. 1791, og þarf tjád óbrúkanleg; þessarar síduslu gyldi leid einuinn undir lok med Skólanna samsteypíngu 1801; já! gyldi allra fyrrtaldra og fleiri Nefnda, Stóla-afgreidslu þrasi og edru vidvikjandi, er med þér, min Framlidna! útrunnid, og vænti eg nýrra med Systur þinni, en — fáir vita hvørjum fagna skal!

Í því tókstu fram eldri Systrum þínum, sem í fleiru, ad engin þeirra lét sér svo annt um ad granskoda mig, sem þú. Þú vildir vita hvar hellst á jardar-hnettinum eg lægi, og hvad stór eg væri; hvørnin ásýndum og hvørnin á mig komin; því tókstu þér fyrir, hédan frá mér, ad granskoda stjørnur og himintúngl, ad mæla mig í kròk og kríng, ad mála mig upp, ad forvitnast um leyndardóma míns líkama, ad skygnast um ástand mitt. Eg vil drepa framar á sérhvørt þessara Atrida:

Ymsir sona minna og útlendra hafa ymislegt ritad og haldid um samastad minn, og því nær engum borid saman, þó telja nú flestir þad vafaminnst, ad eg kúldist hér á milli þeirrar 63 og 67° [359]) ad nordlægri breidd, edur fyrir nordan Midjardar-línuna. Um lengd-

[359]) ° þýdir Grádur eda Mælistig, ' merkir Minútur og " Secúndur.

lengdina, edur hvørsu austarlega og vestarlega eg lægi í þessu nordlæga belti, hafa engir enn gëtad neitt fullvíst sagt, en margt um ritad; snemma í þinni tíd var minn lærdi sonur, þá verandi Capitain vid hernadar-byggíngar (Ingenieur) og Yfir-mælinga-meistari (Conducteur) Magnús Arason fyrrnefndur, bls. 712, ad bodi míns Konúngs, þann 10da Febr. 1721, mér sama ár sendur til ad mæla mig og uppmála [360]), en hann drucknadi vid Grappsey um midjann-vetur 1728 [361]). Var mér því, til verksins framhalds, sendur Yfir-mælinga-meistari Thómas Hans Hinrik Knoph árid 1730, sem lauk því af 1734, og skiladi Kóngi vøndudu málverki af mér, í hvørju hann reiknar breiddina edur bústad minn mót nordri, á milli 63 og 67°, en lengdina, edur hvørsu aust- og vest-læg eg sé, frá 348 til 2arar lengdar grádu, þegar talid er austur og vestur frá þeim fyrsta middags-hríngi, er gángi yfir canarísku eyuna Ferró vid Afriku. Borgmeistari Anderson í Hamborg lýsti mér í mørgu hrakmannlega og ósatt, sagdi eg lægi í Nordsjónum, sem þó telst enda vid Hjalt-

 land,

[360]) Sjá Admíral og Stiptamtmanns P. Rabens Vegabref med honum af 10da Maji 1721 í Løgþingis-bók 1722.

[361]) Magnús þessi, sonur Ara Sýslumanns Þorkellssonar á Bardaströnd, hafdi þjónad í Danmerkur herfornum, jafnvel undir þeim mikla Tordenskjold med sæmd, og ordid þar vid lækladur.

land, og væri 70 mílur á lengd en 41 á breidd [362]), en Fedur mínum Fridrik V. var í svo mørgu um mig annt, sendi hann mér því 1749 vitrann mann og góðann, Niels Horrebow, til að greinslast eptir náttúru-fari mínu og búnadar-háttum; hann dvaldi hjá mér í 2 ár, og gaf út 1752 merkari ritgjörd um mig á Dønsku, Þýdsku og Frønsku, med hvørri hann hratt af mér óhródri og álygum annara, en hældi mér, ad sumum þókti, nógu frekt. Hann qvad mig búa 4° austar enn ádur var haldið, hélt mig vera 120 mílur á lengd, mjósta 41 mílu, en á mørgum stødum framt ad 60 mílum á breidd [363]). Knoph fylgdi sídan Jón Eiríksson, Schønning, O. Olavius í Landkortum eda málverkum af mér, sem útgéfin vóru med Ferdásøgu Eggerts Olafssonar og Bjarna Pálssonar og O. Olavii 1772 og 1780, en eptir sjálfu Knophs stóra Landkorti lét Stiptamtmadur minn Greifi Rantzau 1761 minna málverk af mér grafa í eyr og hjá Hómanni útgéfa. Franskir Herrar ferdudust seinna umkríng mig austan- og vestan-verda á herskipum, adgættu og mældu af-

[362]) Sjá hans Nachrichten von Island, Grønland etc. Francf. und Leipzig 1747 §. 1, til hvorra Utlegg. á donsku Rector Jon Þorkellsson skrádi rjettingar ursúdar: Tilgift til Anderson om Island 1748.

[363]) Sjá hans Tilforladelige Efterretninger om Island 1752 p. 2-3.

afstødu mína, einkum 1767 og 1768. Kerguelen de Tremarec [364]), Verdun de la Crenne, Borda og Pingré 1771 og 1772, og fundu hana eptir málverkunum ránga setta; Verdun de la Crenne segir mig styttri enn eg ádur var haldin, og þar hjá austlægari, svo hann vart hefdi gétad fundid mig eptir sjóar-kortunum, í hverjum eg var of vestarlega sett. Etats-ráð Chr. U. D. Eggers, sem eptir þeim og þeirra mælíngum hefir vitjad glöggvari útreikning yfir stærd mína giöra, setur medal-breidd mína hérum 55 mílur, og lengdina hér um 85 mílur, eda med Kerguelen um 90 mílur [365]). Hann telur og á sama stad, ad frá mér til Grænlands séu 35 vikur sjáar, þar sem nærst veiti mér, en ecki yfir 60 til bygdar í sama landi. Rector Jón Þorkelsson reiknar 40 vikur frá Snæfells-Jökli til Hvarfs á gamla Grænlandi [366]). Frá mér til Færeya teljast ad eins 78, eda 80 mílur; til Þrándheims í Norvegi, sem liggur vidlíka nordarlega, edur á sömu breidd, 120 mílur frá Austfjördum, og vidlíka lángt var

[364]) Hans Ferdasaga útkom 1772 Amst. med titli: *Relation d'un voyage dans la mer du Nord, par de* Kerguelen *de* Tremarec.

[365]) Sjá hans Beschreibung von Island. Erst. Th. I Abtheil 1786, §. 26 bls. 160-161, nótu l, og yfir höfud §. 26-27.

[366]) Í hans Tilgift til Andersons fordanskede Efterretninger 1748 bls. 299.

var í fyrndinni talið til Skotlands og Englands edur Bretlands; 130 mílur til Hjaltlands, en 150 undir Irland [367]. Frá eystra horni minu í Sudur-múla-sýslu reiknast hérumm 254—260 mílur til Kaupmannahafnar, og frá Reykjanesi sydra 400 mílur til Hamborgar elfu mynnis [368]. Þó verdur, sem ádur er sagt, vegna minnar óvissu lengdar, á øllu þessu vafi, uns gløggvari adgætslur stjørnufródra og mælingar taka tvímælin af; því, þó mørg málverk af mér stærri og smærri séu bædi sérílagi og med ødrum landa afmálunum gjørd um þína tíd, eda útgéfin med ýmsum ritgjørdum, svosem af Knoph 1734 og eptir því 1761 af Greifa Ranzau hjá Hómanni, af Horrebow og fleirum sídan eptir hans, bædi í Fránkaríki og Þýdskalandi; af Jóni Eiríkssyni, Schønning, O. Olavius 1772, 1780, øll eptir Knoph, og eptir því lítid málverk til Troils Ferdasøgu [369]; eru þó øll óviss. At Bellins korti, gjørdu eptir Kerguelens siglingum 1767 — 68, ligg eg frá sydsta parti mínum til Nordur-horns, á milli 63° 14' til

[367]) Sjá sama.

[368]) Líkt telur Arngrímur Prófastur Jónsson, og qvedst 3svar vita til, ad Hamborgarar hafi á 7da degi verid í Hamborg, frá því þeir sigldu hjedan. Sjá hans Brevis Commentarius de Islandia, 1593 á bladi 6ta.

[369]) Sjá Dr. Uno von Troils Bref rörande en Resa til Island 1772.

til 66° 48′, en Búlands-nes mitt í Sudur-múla sýslu, 3° 30′ í austur, frá Ferros fyrsta middags-bríngi. Þó ber þessu ecki fullvel saman vid þau af Petit 1776 útgéfnu kort, eptir Verduns de la Crenne ýtarlegu athugasemdum á siglingum 1772, þar er sydsti partur minn undan Mýrdals-jökli 63° 7½′, en Nordur-horn mitt á 66° 44′ breidd, en lengdin frá Bjarnanúpi edur Bjargtánga í Bardastrandar-sýslu, til tángans milli Breidavíkur og Herjólfs-víkur í Nordur-múlasýslu, talin ad ná frá 352° 48′ 25″ til 1° 33′ 45″ [370]).

Fyrrnefnd óvissa um minn rétta Legstad og mína stærd, meinleg mjeg fyrir skipa-ferdir, orsakadi og, ad Kóngar mínir létu sér annt um ad fá hvorttveggja eptir athugasemdum Stjernuskodenda og gløggvum Mælingum rétt fundid. Því var mér, sem ádur er sagt, sendur Niels Horrebow 1749, eginlega þó af enu konúngl. danska Vísinda Félagi; hann adgætti og þmislegt þar ad lútandi í 2 ár. Sídan var Eyólfur Jónsonius 1772 (sjá bls. 725) af Kóngi mínum settur til ad skoda Himin-túnglanna gáng hjá mér (Observator Astronomiæ); eginlega átti þetta ad gjørast ad Stadastad, hvørsvegna honum og var veitt kónglegt vonarbréf fyrir því braudi, þegar þad løglega losnadi, naudsýnleg verkfæri til stjørnufródra skodana

[370]) Sjá v. Eggers' Beschreibung (fyrrnefnda) §. 29.

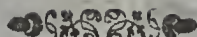
ana í hendur fengin og 8ordl. til launa; en Kóngur minn skipadi, árid 1774, ad hann skyldi ad Lambhúsum vid Bessastadi hafa fritt adsetur og þadann skoda þad honum fyrirlagda; vóru honum þá losadir 100rdlr. til launa úr því Stddastadur losnadi, en vonar-brèfid fyrir því braudi apturkallad. Hann deydi 1775, en Rasmus Lievog var 1778 útnefndur til Observators í hans stad og mèr sendur 1779, laun hans sídan svo aukin smámsaman, ad hann loks fèck 200rdli í árleg laun, fríann bústad og enn þá vænt hús handa sèr uppbyggt, vann lítid merkilegt mèr til nota, og yfirgaf mig loks árid 1805.

Til ádurnefnds augnamids, og ásamt til lèttirs kauphendlun, skipaferdum og duggu-dorgunum, var Skipherra Hans Erik Minor mèr sendur med velútbúid skip 1776, til ad uppleita, mæla og afmála háfnir umhverfis mig, adgæta likleg fiski-mid og fiski-leitir, og gjøra áreidanleg Sjóarkort hèrum. Hann mældi hjá mèr þetta ár og 1777, og hafdi þá med sèr sem málara, Stúdent Fríser. Árid 1778 komu þeir enn sama erindis, en kollsigldu þann 17da Maí s. á. slúffu á Hafnarfirdi nálægt skipi sínu og druknudu ásamt fleirum skipsmønnum, mèr til því meiri sorgar, sem Minor einkum var duglegur madur og mèr vel unnandi. Í stad Minors var Søren C. Malling til þessa verks framhalds útvalinn 1779, en deydi frá skipinu hingad seglbúnu sama ár í Kaupmannahøfn. Med

Med herskipi donsku sigldi Capitainn Wleugel til min austanverdrar og þar nálægt 1776. Hann lét tilbúa góð Sjóar-kort yfir Breiddals slóann, Fáskrúðs-Lodmundar- og Seydisfirdi, og auk þessa afstedu-kort yfir Austfirdi mína frá Vesturhorni nordur ad Borgarfirdi í Nordur-múla-syslu. Capitainn Lürken samdi Kort yfir Patrixfiörd, hvert Verdün de la Crenne og hafdi komid 1772. General-Adjutant Löwenörn kom 1786 í ymsar hafnir mínar sydra og vestra, ásamt Lieutenant Egede (sem dvaldi hér vetrarlángt og kom aptur 1787 eins og árinu fyrri, inn á Dyrafjørd og Skutulsfjørd), á eptirleitingar siglinguni þeirra eptir Grænlands fornu Austurbygd; þó ferda-áform þad heppnadist ecki, hjálpadi þessi Löwenörns sigling samt til hans, þeim mun áreidanlegri, útgáfu árid 1788 af Minors Sjóar-kortum frá Geirfugla-skérjum og Reykjanesi til Stickisholms, med Vidbætir um sjóar-strendur og hafnir á mér sunnan- og nord-vestan-verdri; þessum sídarsta eptir Capitains Verduns de la Crennes, Löwenörns og annara athugasemdum [371])

Eptir þetta hætti med øllu hafna mælingin, því Kammer-sekretéra Ol. Olavii ferdalög í 3 ár, frá 1775-77 um vestan-nerdan- og aust-

[371]) Beskrivelse over den islandske Kyst og alle Havne fra Fugle-skjærene og til Stikkets-holm i Breedebugten etc. med Tillæg etc. Kjøbenhavn 1788.

austan-verda mig, met eg í þessu tilliti mjeg svo litils, þó hat Köngur minn því med opnu bréfi þann 18da Aug. 1786, ad henni skyldi enn framhaldid verda; bídur þetta samt enn betri tída, því — ad sennu er af Köngi mínum þann 28da Mai 1800 Rentukammerinu á hendur falid, ad gángast fyrir mælingu hafna minna og sjáfar-stranda, og 2 Offisérar mér ári seinna, en sídan 3 sendir til gleggt ad mæla og afmála afstødu minna sjáfarstranda umhverfis, en þó eng-inn enn til ad mæla mínar hafnir; óttast eg samt fyrir, ad þetta kostnadar- og láng sama verk, med þeim launum og útbúnadi þad útkrefur árum saman, gjøri afmálun mína útdragssamari, egi hún af mínum egin Collectu-peníngum ad borgast, enn eg hefi nú líklega von eda sjón á hvørsu eg sjálf brádlega kunni upp ad vinna.

Ad forvitnast um Náttúrufar mitt og um Leyndardóma míns líkama, vóru til mín út-gjørdir **Eggert Olafsson** og **Bjarni Pálsson**, fyrst 1750 af **Mølmanni**, er frá 1748 var **Bóka-vørdur Köngs**, sídan kónglegur Sagna-skrifari, Etatsrád og margt fleira, bædi til søfn-unar fornra bóka, til hvørs mælt er þeir hafi styrk ødlast af Arna **Magnússonar** (Legats) Gjafar-stiptun, og til safns náttúrn hluta, svo-sem: grasa, dýra og steina [372]), sídan eptir Köngs-

[372]) Æfisaga B. Pálssonar, útkomin 1800, nefnir bls. 38-39 og Dr. Hauber til þess, þó med þeim mismun ad Hauber er þar allt af tal-inn

Köngsbodi þann 23ja Aprílis 1751; komu þeir út hingad ári seinna og forvitnudust um mig alla til 1757; átti hid konúnglega Danska Vísinda-félag ásamt þátt í athugasemdum þeirra, undir hvers umsjá og stjórn þeir framhéldu verkinu. Eggért samantók hid fyrsta Utkast þeirra merkilegu Ferda-sögu, en þá verandi Prófessórar Jón Eiríksson og G. Schönning endurbættu þad allt ad stýlnum og fleiru, sem formálinn sýnir [373]). Adur hafdi Eggért [374]) hjarlega lýst

Aa á prenti

inn Bókavördur Kóngs, til hvørs eg alls eckert veit, ne finn líkur í Worms Lexicon over lærde Mænd, heldur ad hann hafi verid þýdskur Sóknarprestur til Peturs kirkju í Kaupmannahöfn; Eggerts Olafssonar prentada Æfi blf. 6 minnist ecki heldur ødruvísi á þessa ferd, enn ad hún hafi af sjálfs dádum Eggerts og Bjarna „til egin „framfara þeim og reynslu í Náttúru-speki" stofnud verid. Møgulegt því ad hin frásagan í Æfisøgu Bjarna, bædi um Hauber, sem Bókavørd Kóngs og ferdar-tilefnid, megi telja med fleiru midur áreidanlegu í þeirri Æfisøgu.

[373]) Sjá þeirra Reise igjennem Island, Sorøe 1772.

[374]) Sjá hans Enarrationes histor. de natura & constit. Isl. 1749. P. I. Vid þetta efni þykir mjer hlýda mega hjer ad tengja merkilegri frásøgu úr Eggerts og Bjarna Ferda-søgu blf. 740, og eptirláta Lesarannum, hvørt heldur hann vill eigna þau nýstárlegu tilfelli, hvørjum hún skírir frá, náttúrlegum eda yfirnáttúrlegum verkunum, trú eda hjátrú, þar eg med þeim náttúrn-fróda Fleischer læt

á prenti 1749, náttúru-fari mínu og áſigkomu-lagi í eldri tídum, en eg ſakna ad eg enn ecki

féck

læt mjer ſóma ad játa: ad eg alls eckert í orſök-inni ſkilii. Sagan er Þeſſi: A Sigluſjardar-ſkardi, ſem er ſtuttur en hár ſjallvegur á milli Fljóta og Sigluſjardar, vid Sýſlumót Eyja- og Skaga-ſjardar ſýſlna, hafdi hjerum í 100 ár jafnadar-lega ſieſt einhver óguarleg og banvæn Loptſjón, lík ſvörtu ſkýi og líkuſt ſtrocki ad lögun, ſem á mjó-um ſtígi á ſkardinu hafdi Þeſs á milli ſteypſt ofan á ferda-fólk, eins um ljóſann dag, ſem á nóttu, Þó einúngis á einn mann í einu, Þó fleiri væru opt á ferd ſaman, á ſtundum bædi á undan og eptir, en ſá, ſem ſký Þetta ſettiſt á, hneig ſtrax daudur nidur. Þó komuſt menn og opt hjá Þeſſum háſka. Þetta hafdi vidhaldiſt, ſegi eg, hjerum í 100 ár, Þegar ſtadrædi og manntjón af Þeſſu hjer um 1730 tók ſtórum ad vaxa, hvörs vegna Mag. Steinn Jónsſon Biſkup tók Þad til bragds, ad ſkipa Stipt-próſaſti **Þorleifi Skaptaſyni**, ſem Þá ad ſönnu var Próſaſtur í Þíngeyjar-ſýſlu og Preſtur ad Múla, en einhvörr hinn merkilegaſti Gáfu-madur og Preſtur Nordanlands baldinn á Þeirri tíd, ad framflytja opinbera Gudsþjónuſtu og bæna-gjörd á Þeſſum ſtad. Vid ſteina, ſtígi Þeſſum ná-læga, höfdu ferda-menn Þó ádur opt gjört bæn ſína, ádur enn á hann lögdu, margir Þó öreudir hnígid. Altari af grjóti var á ſtíginum reiſt hjerum 1735 og opinber Guds-Þjónuſta og bæna-gjörd Þar Þá framin í vidurviſt fjölda fólks, en — alls enginn tiniſt á Þeim vegi nockurt tjón Þadan í frá bedid haſa. Eggert og Bjarni neſna, ad Þorleiſi Skaptaſyni, Þá Þegar ſem Stiptpróſaſti, haſi verid Þetta ſkipad af Biſkupi, neſnilega Steini, er deydi 1739, ſem ſtadfeſtir Þad, blſ. 621, ádur

fram-

fékk seinna part þessa snotra rits prentaðann að sjá, en Bjarni ritaði um mín Søl sama ár [375]. Um Jøkla mína skrifaði Rector Þórður Þorkéllsson Vídalín þegar 1695 [376], en það rit útkom, aukið og útlagt á þýðsku af Páli Bjarnasyni Vidalín í 12ta B. af Hamburg. Magazin. Öndverðlega á þinni tíð, fyrir 1717 ferðaðist einhverr mér littkénndur hér um, og ritaði um náttúru-far mitt, að segn. ecki ómerkilega frásøgu [377]) Jón Sæmundsson Prestur til Reykjahlíðar og Skútustaða, lýsti eldgosunum við Mývatn 1724—25, 1727—28; frásaga um fyrri 2 árin var prentuð á Dønsku 1726 [378]). Niels Horrebow kom, sem áður er sagt (bls. 730), til mín 1749, var hjá mér 2 ár, og gaf 1752 út greinilega lýsingu af mér í þar nefndu riti. Frasøgu

Aa a 2 þeirra

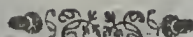
framfærða, að Þorleifur verið hafi Stiptprófastur á Hólum, bæði á undan Steini Biskupi og eptir hann.

[375]) Sjá hans Obſervationes de Alga ſacharifera mar. Isl. 1749.

[376]) De montibus chryſtallinis Islandiæ.

[377]) Sjá hjerum Eggers's Beschreibung, sem bls. 63-64 í nótu i, lýsir henni sem óprentaðri uppá 192 bls. í 8vo, med Titli: Reise-Beskrivelse til Island, Kjøbenh. 1717, (hvorja ritarinn hefir tileinkað Teiti Presti Pálssyni til Eyrar við Skutulsfjørð) og skamstafað nafn sitt undir með N. L.

[378]) Relation om det udi Island brændende Fjeld Krabla.

þeirra Eggérts og Bjarna um jardskjálftann og eldgosid úr Kötlugjá 1755, setti Jón Eiríksson (sídan Conferents-rád) á danska túngu, og lét prenta [379]). Hallдór Sýslumadur Jakobsson lét 1757 prenta frásegur um mín eldgjósandi fiöll [380]); sama ár útkom Jóns Sýslumanns Snorrasonar lærda rit, um Akuryrkju Íslendínga [381]). Árid 1764 kom til mín um vorid: Jóhann Gerhard König, og dvaldi hér til haustsins árid eptir, til ad grenslast eptir jurtum og grösum, er hjá mér vaxa, hverra registur Conferentsrád O. F. Müller sídan gaf út á prent [382]), en Königs tala þeirra fylgir aptan vid Eggérts og Bjarna Ferdasögur, undir titli: Flora Islandica, edur Íslendska Blómstur-gydjan. Árid 1766 brann Hekla mín seinast, og lýsti Dr. Hannes Finnsson hennar eldgosi á dönsku s. á. [383]). Nafnfrægur enskur Herra Jóseph Bancks, sem til náttúru-fródleiks og landa ytar-

[379]) Kjøbenhavns Videnskabers Selskabs Skrift. 7de D. No. 6.

[380]) Fuldstændig Efterretning om de i Island Ildsprudende Bjerge, Kjøbenh. 1757.

[381]) *Tractat. Hist. - phys. de Agricultura Islandorum.*

[382]) Enumeratio stirpium in Islandia sponte crescentium, í Nov. Act. Nat. Curios. T. IV. (sjá Worms Lexicon).

[383]) Sjá hans Efterretning om Tildragelserne ved Bjerget Hekla, etc. 1766.

arlegri þeckingar, ferdadist vída um jørdina, kom og til mín 1772, med honum Dr. Solander og Dr. Uno v. Troil; þeir fóru til Hekln, dvøldu hér fáar vikur, og skildu eptir hjá mér mikid ljúfmennsku, ørlætis og lærdrar starfsemis mannord. Uno von Troil gaf sídar á prent fráſøgur um þessa ferd híngad [384]). Tel eg þá nærst ad tímatalinu fyrrnefnda, bls. 735, O. Olavii ferdaløg 1775 —77 um mig vestan, nordan og austan-verda, en Conferents-ráds Jóns Eiríkssonar fródlegu inngángs ritgjørd fyrir hans ferdaſøgum, lángmerkilegasta af því verki, hvert hann þó gjørvallt, likt og Eggérts og Bjarna Ferdaſøgur, ad stýlnum merkilega bætti. Henkel og Ziener vóru mér sendir 1775, sá fyrri til ad skoda Brennusteins-námur mínar sydra og nyrdra, en þessi til ad skygnast um mín Surtarbrands-fjøll vestra, þeir sigldu samsumris hédan, en ferdaſøgur þeirra finnast aptan vid nýnefnda Olavii Ferdabók, eins og eg, bls. 534, hefi ávikid.

Eg hefi, bls 535, einninn til þess bendt: ad Walter og Adam Usler vóru mér sendir 1776, til ad útsjá, hvad best mætti haga Salltverki mínu, byrjudu 1773 á Reykjanesi, og ødru áformudu á Reykhólum, og vil því ecki framar ordlengja þar um, nema ad

Aaa 3 eins

[384]) Sjá hans Bref vórande en Resa til Island 1772 Uppsala 1777; þó telst útlegging þessarar bókar á þýdsku útkomin í Uppsølum og Leipzig 1779 enn þá vissari.

eins bæta því vid: ad þeir álitu 124 Sallt-pønnum gjørlegt nidur ad koma á Reykhólum, og í þeim ad sjóda 125 tunnur sallts á mánudi hvørjum, en gátu alls eckért sagt, hvørt innsigling hafskipa yrdi þángad fær, né heldur hvørja feiknar summu Salltverks stiptan þar, svo stórkostleg, krefja og gleypa mundi [385].

Á umferdum sínum 1775—77 hafdi Sekretéri Olavius fundid líklega Porcellain-jørd í Mókollsdal í Stranda sýslu, og sendt nockud af henni til prófs, Fyrirrádendum ennar frægu, nýbygdu dønsku Porcellain-fabríku í Kaupmannahøfn, en þad senda reyndist oflítid til duganlegs prófs; óttiuü ad góda porcellain-jørd mundi med tímanum þrjóta, fyrir nefnda Fabríku, frá Borgundarhólmi, sendi Stúdent Nikulás Móhr af stad til mín 1780, ad ransaka betur Porcellain jørdina í Mókollsdal, og vídar ad henni leita, en um leid adgæta allt, er til upplýsingar í náttúrusøgu minni, og til búsældar framfara horfa mætti; hann lét sama ár drjúgari sendíngu af Porcellain jørd úr Mókollsdal, ad álitum gódri, sigla til prófs med Skagastrandar-skipi, en — undir eins med því kollsigla, og þanninn verda ad engu Móhr ferdadist um mig nordan og austan frá Skagastrønd í Húnavatns-sýslu til Djúpavogs í Sudur múlasýslu, og yfirgaf mig 1781, en lét á prent útgánga

[385]) Sjá Forberedelse til O. Olavii Reise bls. CLXXVI. CLXXVIII.

gánga 1786 fullkomnari Náttúru-ſögu mína, enn eg þángad til átti [386].

Ad eg nú minniſt hér til enda á Sendimenn til ſkodunar náttúru fars míns, gét eg þeſs: ad Kammer-herra og ſídan Stiptamtmadur minn Levetzow, fyrrnefndur blſ. 600, var um hauſtid 1783, eptir Skaptár-jökuls ſídaſta eld-gos til mín, útgjördur af Köngi mínum, og áſamt honum Magnús Stephenſen; átti hinn ad yfirvega einkum hvad til vidréttíngar eydilögdu plátſunum horfa mætti, en þeſſi, auk þeſs ad hjálpaſt ad til ſama, ad giöra gleggva útmálun og fráſögu þeſſara ſtórkoſtlegu náttúru minnar umbrota, hvar um hann útgaf bókar-korn, prentad 1785, med eyrgröfnum málverkum [387].

Lokſins var núverandi Land-chírúrgus Sveinn Pálsſon mér ſendur frá ny-ſtiptudu Náttúru-ſögu Félagi í Kaupmannahöfn hérum 1792 — 1794, ad ferdaſt um til frama náttúru-ſögu minnar, en — hann ferdadiſt lítid eitt, og ad hann hafi nockud ſérlegt hér í útrétt, hefi eg ecki ſpurt.

Seinaſtur útlendra, er til mín ferdadiſt, annadhvært egin lyſtiſemdar eda náttúru-ſögunnar vegna, var enſkur úngur Herra, ad

Aa a 4 nafni

[386]) Sjá hans Forſög til en islandſk Natur-hiſtorie 1786.

[387]) Sjá hans Kort Beſkrivelſe over den nye Vulcans Ildſprudning i Veſter-Skaftefells-ſyſſel paa Island i Aaret 1783, Kjöbenhavn 1785.

nafni John Stanley, sem skodadi Geysir og og Heklu 1790.

Fleiri enn þá vóru þó þeir, sem annadhvert med ferdum til mín eda ritgjørdum létu sér annt um, ad sá mína Land-bústjórn og búnadar-háttu vidrétta. Med þeim tel eg fyrst og merkilegast Løgmanns Páls Vidalins optnefnt rit, Deo, Regi, Patriae, aukid, umbætt og á Dønsku útgéfid 1768, af Jóni (Conferents-rádi) Eiríkssyni, og nálægt sømu, eda fyrst í þinni tíd, Rectors Arngríms Þorkélssonar Vidalíns rit um betrun míns ástands [388]). Matthias Jóachimsen Wagel ferdadist hér um mig hálfa, seinast á døgum Friðriks míns IV., qvadst hafa hans munnlega skipun, ad adgæta sérhvad, er mér mætti til vidreistar þéna, og samdi í Christjáns VI. tíd þaradlútandi Athugasemdir [389]). Løgmadur Hans Becker ferdadist med Arna Magnússyni og Páli Vidalín í 4 ár, og ritadi heilrædi um mína vidreisn [390]). Niels Horrebow samdi, auk hans fyrrnefnda, 1752 prentada rits (sjá bls. 730), annad, sem enn er óprentad, um búnadar-háttu og vidréttingu mína

[388]) Hier enn óprentad, med titli: Consilium de Islandia in optimum Statum constituenda.

[389]) Anmærkninger over Islands Indbyggeres fattige og forarmede Tilstand, enn óprentadar.

[390]) Forslag om Islands Opkomst (enn þá óprentad).

mína 1751 [391]). Svenskur Barón, Fridrik Vilhjálmur Hastfer, færdi mér, árid 1756, 10 hrúta af ensku kyni, sigldi um haustid. eptir þad hann hafdi safnad ad þeim 100 ám til betrunar fjárbragdsins og ullarinnar, og skilid eptir þénara sinn til þeirra umsjónar; en kom þó aptur 1760 med spanska hrúta, hvadan ógjæfan eptirá reis, er þeir sýktust á leid til mín; skrifadi samt mér til góds ritkorn 1757, vidvíkjandi þáverandi ástandi mínu og þess betrun, og deydi 1762 [392]). Kaupmadur Thómas Balle útgaf Búnadar-þánka sína um mig 1760, eptir margar ferdir til mín, og 1771: Islendínga von til Kóngsins, um allranádugasta umbreytíngu á þeirra hørdu kjørum [393]). Eggért og Bjarni og Olavius ferdudust og, sem ádur er sagt, í þessu tilliti, sem þeirra margnefndu ferdabækur votta; Móhr ad nockru leiti 1780 (sjá bls. 742—43); Land-commissióna ferdirnar hefi eg ádur nefnt. Í mørg ár fékk Jón Grímsson, Urtagards-madur, laun nockur af Kóngi til ad ferdast um hjá mér, og kénna kálgarda-rækt, en útrétti vid þad ofur lítid. Þórd

391) Relation og Betænkning over Islands Oeconomie, etc.

392) Upartiske Tanker om Islands nærværende Tilstand, etc. (enn óprentada).

393) Sjá hans Oeconomiske Tanker over Island, til høiere Betænkning, 1760, og Islændernes Haab til Kongen, etc. 1771.

Stúdent Þóroddsson lét Kóngur minn ferðast frá 1773—80 á sinn kostnad, bædi í Svíaríki og hjá mér, til athugunar alls þénanlegs, er vidrétta mætti búnadar-háttu mína; 2 af þessum tilnefndu árum, 1779—80, ferdadist hann med þáverandi Kammerjúnkur, en sídan Kammerherra og Stiptamtmanni Levetzow um hjá mér í þessu og fleirn tilliti, þó eg ecki hafi fengid uppspurt, hvad upplýsandi eda mér gagnlegt sú ferd þeirra, eda Hofjúnkurs von Brandts hingad 1756, hafi fædt, heldur enn nockrar fleiri Nálægt í sama tilgángi lét Konúngur minn 1779, þá nhordinn Vice-legmann, nú Amtmann Stephán Þórarinsson, ferdast til Norvegs á sinn kostnad, og lagdi honum sídan, í nærstu ár þar eptir, 100 rdli árlega, til ad framqvæma og kénna þad, vid vatnsveitíngar af mýrum og annad, sem hann hafdi uppástúngid. Þad leiddi helst af sér Rit hans um þetta efni í Lærd. L. Fél R. II. B. og fyrirheit verdlauna af Kóngi fyrir þesshättar störf. A seinni árunum skrádi hann, sem fyrr segir, í sömu ritum, um mér enn markverdari búnadar-efni, svo sem: Heyfordabúra stofnun, og um jöfnud Heyja-nota mót Korn-yrkju, auk þess, er hann á Dönsku ritadi um Hallæri og þeirra verkanir (sjá bls. 542). Adrar líks efnis merkilegn Ritgjördir í sama Félags Ritum, einkum míns Stiptamtmanns O. Stephánssonar: um Gagnsmuni af Saudfé; um Not af Nautpeníngi;

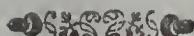
um

um Hesta; um Sjáfar-abla, etc.; um Æðar-varp; um Jafnvægi Bjargræðis-veganna. Biskups Dr. Hannesar Finnssonar: um Mannfækun af Hallærum; um Barnadauða; um Brennusteins-nám, etc. Landfógeta Skúla Sveita bónda með Viðbætirum, og M. Ketilssonar Athugasemdum; Rit þessa: um Innilegu búsmala, Íslands Mánaða-tíðindi frá 1773—76, á Dönsku í Hrappsey útgengin; hans og Bjørns Prófasts Halldórssonar og annara ýmisleg fleiri búnaðar-rit, hefi eg áður nefnt.

Auk Páls Vídalíns og Jóns Eiríkssonar, sem útgaf og viðjók hins margnefnda merkis-rit Deo, Regi, Patriae, Rectors Arngríms Vídalíns, Wagels, Beckers, Horrebows, Hastfers, Bolles, er allir rituðu skorinorðt um mína kauphøndlun, hennar form og breytíngar, tel eg sérlegasta Rithøfunda um sama mér merkilega efni þessa: Geheime-ráð Ove Høgh Guldberg [394]), Etatsráð Christján Martfelt [395]), Stríðs-ráð Arva Guðmundsson-

[394]) Sjá hans eður Philodani Undersøgelse af Philopatreias Anmærkn. 1770-71. og hans Tanker om Philocosmi Betænkninger 1771. Tillæg til Philodanus, útkomið 1771, man eg nú ecki að fedra.

[395]) Sjá Philocosmi Betænkninger over adskillige vigtige politiske Materier, 1771, og Brev til Philodanus, 1771.

mundsson [396]), hann þó mér og sjálfum sér til lítilla sæmda; Skúla Magnússon [397]), Vice-lögmann Jón Olafsson [398]), Jón (Conference-ráð) Eiríksson [399]), Siptamtmann Þor-
kél

396). Sjá hans ednr Islandophili upartiske Tanker om Handelen paa Island 1771 og Anmærkninger over Compagniets Handel paa Island 1772. Ad Landfógeti Skúli og Arvi Gudmundsson hafdi ecki verid vinir, má bædi ráda af þeirra gagnstædu ritum og ólíkri velvild til Íslendinga, líka af tilefninu til Arva innkomu hingad 1768, sem var, ad Skúli þetta ár tapadi sinni og samfelaga málssókn, mót kaupþandlunar Compagníenu (sjá bls. 561) var med lagsbrædrum sínum dæmdur ad betala 5000rdli, og sjálfur settur frá nýju Innrettínganna Umsjón í Reykjavík, en — til hennar aptur settur og innsendur Strids-ráð Arvi Gudmundsson, ádur Kaupmadur í Finnmörku. Sama árid 1768, sendi nefnt Compagnie híngad skjemmt og óheilnæmt mjøl, af hvørjum 1000 tunnum var ytra fleygt, hitt hjer nidurjett, hóf Skúli þá mál á ný mót Compagníenu, sem 1772 dæmt var til 4400rdq. útláta, um hvørra rádstøfun eg vísa hjer aptur til bls. 561.

397) Sjá hans Svar paa den i Magaz. for Patr. Skrib. 1771 inddragne Islandophilus.

398) Sjá hans Betænkninger over den islandske Handel 1772.

399) Sjá hans Forsøg til Forberedelse til at besvare det kongelige danske Landhuusholdings Selskabs Spørsmaal: om den bedste Handels Indretning for Island 1783.

kél Fjeldsted[400]), Etatsráð Carl Pontoppidan[401]) og Stiptamtmann Olaf Stephánsson[402]).

Lofsins má þad vera vinum mínum til æruminníngar, ad þeir undir burtfør þína lögdu sameginlega vidleitni á, ad fá í fyrstu aflaga gengnu kaupþøndlunar formi hjá mér, kippt í lidinn. Gódur vilji og vidburdir vóru þad eina, er í þeirra valdi stód, um hvørttveggja hefir veröldin opinberann vott[403]), sem eg alla tíd á ad vyrda. Þó óheill mín bægdi mér þá strax frá ardmeiri uppskéru, brást hún þó ecki med ellu, og ecki er um betri örvænt med framtíd. Stapp og stríds skrif hér út af spunnin, met eg mér alls ecki vidkoma, med því eg veit fullvel uppá nockur þeirra hlýda, er leitudu eptir grundvallarlaust ad ósæma mig og vini mína, viturs manns Voltaires ord: "Syndú" mér," segir hann[404]), "eitt einasta níd-rit "í allri Nordurálfunni, sem eilíf skömm ecki "hylur,

400) Sjá hans Pris-skrif: Om en nye Handels Indretning udi Island 1783.

401) Sjá hans: Samlinger til et Handels Magazin for Island, 2 Dele 1787-88.

402) Sjá hans: Kort Underretning om den islandske Handels Førelse, etc. 1798.

403) Sjá Islands almindelige Ansøgning til Kongen, etc. med Erklæringer 1797, undirskrifada af flestum Yfirvöldum á Íslandi.

404) Í sínu nafnkienda brefi til Dana-Kóngs af 15da Jan. 1771. Útl. og prentudu á Dönsku, bls. 10.

"hylur, eda varanleg gleymska ecki haldi "nidurklesstu undir þvi foruga feni, hvad= "an þad útvall." Eg vænti og fagna meiri mannúdlegleika, upplýsingar og sidsemdar í fari yngstu systur þinnar, mín Framlidna! þó fáir viti hvörju fagna skal!

Vilji eg nú í einu yfirlita hid merkileg= asta eptir ádurfegdu um Lærdóms ástand og Visinda-framfarir hjá mér í þinni tíd, verd eg ad nefna þeirra merkilegustu verkfæri, Prent= verkin, Fornfrædi mín, Lærdóms=følog og sérlegustu Bækur.

Forleg Hóla prentverks hefir á mitt mál greinilega synt, minn forþénti fornvinur Hóla= nóphilus, samqvæmt ritum Biskups Doctors Finns Jónssonar og Magnúsar Ketilsson= ar[405]), nefnilega: ad þessi vafalausa eign Bisk= ups Mag. Þórdar Thorlacii[406]) var af syni hans Brynjólfi Thorlacius árid 1704, seld burt frá Skálholti Biskupinum á Hólum, Mag. Birni Þorleifssyni, sem keypti Prent= verk Biskups Thorlacii fyrir sína egin pen= inga, og flutti ad Hólum. Af Eckjufrú hans var

[405]) Sjá Minnisverd Tídindi I. B. bls. 322=338. Hist. Eccl. Isl. T. III. p. 226, 373, 381, 676, 746, og Forordn. etc. for Island T. II. bls. 352 etc. í nótu.

[406]) Sjá þar ad lútandi Kóngsbref af 14da Febr. 1685, 7da Apr. 1688 og Mag. Þórdar Thor= lacii Testament af 30ta Júní 1695 auglýst á Logþingi.

var það síðan 1712 lagt og betalað í álag þess, er með Biskupsstólnum afhendast átti Biskupi Steini, hverr 1724 fann uppá þann ástæðulausa fyriſlátt, að Hóla-stóll ætti Prentverkið, eptir Testamentis bréfi Biskups Guðbrands, fèck þarum tilnefnda Commissión mót fáráðlínginum Brynjólfi Thorlacius, út af hverjum hann loks, með umtølum og klókindum Páls Løgmanns Vidalíns, fèck það slekað án dóms, þann 17da Júlí s. á. Paðan útgèck samt um þína tíð, hmislegt af nytsømum og góðum bókum, þó meðfram enn meira af smeckltitlum sálma- og ljóða-druslum, hugvekja- og bæna-rusli. Loks hvíldist það því nær með øllu hèr um 20 ár, og var, eptir Kóngs-bréfi þann 14da Júní 1799, lagt útslitið, með øllum tilheyrandi leifum, til Prentverksins í Leirárgørðum og saman við það, undir einka-stjórn og umsjón míns Landsuppfræðíngar Fèlags.

Kóngs-bréf, útgèfið þann 4da Júní 1772, leyfði þáverandi Stúdent, síðan Kammersekretéra Olafi Olavius, að reisa hèr upp annað Prentverk, og brúka það til annara enn andlegra bóka prentunar; hann setti það niður í Hrappsey 1773, hvar það gèck um eins árs tíma undir hans, en síðan Magnúsar Sýslumanns Ketilssonar umsjá. Frá þessu Prentverki útkomu: Skarðsár-Annálar, 1ti og 2ar Part. konúngl. Tilskip. og Kóngsbr. til Islands, Norsku-løg íslendskuð, Mán-

ada Tídindi dönsk, Rimur og hmislegt. Loks hvíldist þad, eins og Hóla, undra lengi, vegna útdráttarsams kostnadar, er ecki fékst endurgoldinn. Björn Gottskálksson keypti þvi Prentverkid 1794, lèdi þad Lands-uppfrædingar Félaginu, sem setti þad nidur í Leirárgørdum, undir stjórn Magnúsar (þáverandi Løgmanns) Stephensens, og seldi þad sídan nefndu Félagi aptur 1798, sem undir eins gaf þad til opinberrar Vísinda-stiptunar mèr til nota. Um þess ádur þraungu Prentunar-takmørk rýmdi Canselli-bréf þann 13da Sept. 1794, ad þvi leiti Tilskipanin af 27da Sept. 1799, ecki bannar, og vid þetta verk vard, sem fyrr segir, Hóla-prentverks leifum samansteypt 1799. Mergd fyrirliggjandi óútgenginna bóka, hallæri og gripa-fellir fólks sídar uppáfallin, deyfdu lyst og kaung þess til bóka-kaupa, og dýrleiki alls naudsynlegs, rèdu nú seinast til, um stund, ad draga eins stórkostlegann kostnad og ádur til fyrelldrar prentunar margra bóka, uns í árum batnadi, og eitthvad útgengi af fyrirliggjandi bóka upplegum, til ad standa med tilkostnadinn.

Í Fornfræda minna tilliti vil eg nú fyrst minnast á þær útgáfur minna eldri Sagnarita og Fornfræda, mèr til gagns og sæmdar, sem þú lètst þèr einka umhugadar vera, undir umsjón lærdrar Commissiónar og sèrlegra Lærdóms framara. Ad sønnu drap eg þar á (bls. 723 —24), ad sú fyrsta Land-commissión

1702

1702 — 12 hefdi sárlega ráid mig dýrmæt-ustu hèradlútandi skjølum, sem þó ad miklu leiti logudu upp í Kaupmannahafnar bruna 1728, nú minnist eg þess, sem fyrri, bls. 711, ad minn vyrdti og lærdi sonur, Próféssor Arni Magnússon, deydi í nefndum Høfudstad 1730, testamenteradi Kaupmannahafnar Háskóla bóka-safni allt hvad hann átti af skrifudum Fornfræda- og Sagna-bókum eptir, sem þó var furdu mikid, og þaradauki 10,000 rdli, til ad styrkja fátæka stúderandi med, er legdu sig eptir Nordurlandanna fornfrædum, og þénudu til þeirra gódrar útgáfu á prent, og sømuleidis til ad standa prent-kostnadinn. Fúndátsían fyrir þessari hans Stiptun komst loks í stand 1760, en litid vard ágengt med fornfræda útkomu frá henni um hríd, nema hvad hún styrkti Jón minn Olafsson, Stúdent frá Svefney, sem lengi og enn hefir þar, med øllum sóma, lagt sig eptir fornfrædum, til prentunar kostnadar hans lærdu rita, um Skírn og Gudsyfjar[407]). Þvi nefndi Kóngur minn til stødugа Commissión af lærdum Herrum í Kaupmannahøfn 1772, til þess ad framfylgja fornritanna útgáfu á prent, eptir stiptun Arna Magnússonar, af alefli. Biskup minn Dr. Hannes Finnsson vard hennar Sekretéri um tíma, og eptir hann minn lærdi sonur,

Bbb Júst-

[407]) Sjá hans ritgjørdir: de Baptismo, 1770 og de Cognatione spirituali, 1771.

Júſtítsráð og Próféſſor, nú Geheime-Archivarius Grímur Jónsſon Thorkelín. Ýmſir Stúdenta minna þágu lengi hjálp af þeſſari ſtiptun til útleggínga og útſkíringa minna fornfræða á látínſka túngu, og í fyrſtu gèck verk þettá allgreidlega, ſvo Kriſtni-ſaga, Gunnlaugs Ormstúngu-ſaga, Húngurvaka med Páls Biſkups og Þorvalds Vidførla-ſøgu, útkomu til 1778, gaf þá Kóngur minn Stiptuninni 1000 rdli, til ad létta undir prentunar koſtnadinn. Seinna kom út partur af Sæmundar Eddu, og Grettla mun lokſins véra útkomin, þó eg hafi hana enn ecki ſjed, þar hún var komin vel á veg fyrir 25 árum[408]. Vid þetta vyrdiſt nú ſamt mikid dodnad hafa yfir þeſsháttar ydna útgáfum frá fyrrnefndri Commiſſión, ſem um tíma er ſem gengin til hvíldar á unnum lárberjum.

Sá mikli Lærdóms-framari, Kammerherra Súhm, vottadi ſína dæmalauſu gódvild og rauſn, med því, í mørg ár, ørlátlegaſt ad ſtyrkja allmarga ſonu mína til lærdóms-ydkana, einkanlega í Nordurlandanna fornfrædum, og til ad draga fram í allsherjar ljós fjølda minna fólgnu fjárſjóda, í vídaſt ókénndum ſagna-ritum, ſem hann med ótraudnaſta egin erfidi og tilkoſtnadi lèt ſmámſaman á prent útgánga. Medal þeſſara tel eg Landnámu, Orkneyínga-

ſøgu,

[408]) Sjá um þeſſi efni Forberedelſe til Olavii Reiſe blſ. CLXV-VIII.

søgu, Rímbeiglu, Njálu[409]), sem lengi átti í ad fædast á ný (ef hún og enn er algjørlega fædd); Egils Skallagrímssonar-søgu[410]), Eyrbyggju, Vígaglúms-søgu, Hervarar-søgu. Ad eg ecki gat fengid í hans tíd ad sjá á prenti þad markverda verk, af gømlum samandregnum Annálum mínum, er hann lengi kostadi uppá, syrgi eg mjøg, og margt fleira, mér ókunnugt, mun eg víst ega þessum mikla manni ad þacka[411]) Med enn meiri, já, kónglegri prakt, lætur Hs. K. H. Erfdaprinтз Fridrik á mína, danska og látinska túngu útgánga Safn bestu og stærstu Sagna-rita minna, Norvegs søgu vidvíkjandi, svo sem Snorra Sturlusonar Heimskríngla, Sverris-søgu, Hákonar Kongúngs Hákonarsonar, skráda af Sturla Þórdarsyni, og Knytlingu, edur Dana-kónga-søgu í midøldunum (hver þó ádur er, med látinskri útskiríngu Arna Magnússonar prentud); útgáfan hin lofar þó ecki einasta sinn konúngl. Utgéfara, heldur og þá, er íslendska textann, af bestu fornskjølum samanlesa, og gjøra sídan hans útleggíngu á danska og látinska túngu, hvørt vandada verk lengi má heidra Júst'its-ráds heitins G. Schønnings

Bbb 2

409) Hana útgaf Olavius og í Kaupmannahøfn árid 1772.

410) Hún er og med Armanns-søgu í Hrappsey útkomin, 1782.

411) Sjá hjer um Forberedelse til Olavii Reise bls. CLXIX-X.

nings lærdóms minníngu, sem fyrir sinn dauda 1780 aflauk þeim fyrstu 2ur pörtum af Snorra, eins og hitt sídan útkomna, og hvad enn á-breftur þad áformada, gjörir og gjöra mun míns forþénta vyrdta-sonar, Júftits-ráds Skúla Þórdarsonar Thorlacii og míns lærda Jóns Olafssonar (frá Svefney) loflegu nefnum. Þó hefir velnefndur Jón Olafsson ecki sidur gjört minníngu sína ódaudlega, med lærdu Príss-riti um Nordurlandanna forna qvedskap[412]), sæmdu 100 rdla verdlaunum, af enu konúnglega danska Vísinda Félagi.

Mér siálfri sinnst þad heldur ecki lítill sómi, ad Erfda-prints Fridrik hefir ecki alls fyrir laungu, med konúnglegri prakt og kostnadi, látid reisa mínum Snorra Sturlusyni Heidurs-varda, vid Slot sitt Jægerspriis í Sjálandi, medal annara forþéntustu merkismanna.

Biskup minn, Dr. Hannes Finnsson, gaf út á prent Kristinn-rétt hinn gamla 1760, og sídan Athugasemdir vid hann; ellstu Annála mína, med látínskri útleggíngu[413]) og fleiru hér ad lútandi; en Júftitsrád Thorkelín gaf út þann, bls. 557, fyrrnefnda Kristinn-rétt Þorláks og Ketils 1775, Kristinn-rétt

[412]) Om Nordens gamle Digte-konst 1786.

[413]) J Langebeks Scriptores rerum Danic. T. II. J sömu bók á hann og ecki allsáar skíringar-geinir vid: Necrologium Islando-Norvegicum vetus T. II. p. 503-19.

rétt nýja eda Arna Biskups 1777, ádur þó prentadann med látínskri útleggingu Prófessors Arna Magnússonar[414]), Kóngs-erfda og Ríkisstjórn í Norvegi. 1777, Vafþrúdnismál 1779, Vígslóda. 1779. — 80 og annad hér ad huigandi[415]). Þó ern, ad mínum dómi, engin lærdóms-verk sona minna í þinni tíd, mín Framlidna! útkomin, er jafnist í mørgu tilliti vid Kirkju-søgu mína, skráda af Biskupi Dr. Finni Jónssyni, þar hún svo mikid af annari margsháttar søgu yfirgrípur; eda vid Rectors Mag. Hálfdánar Einarssonar, bls. 558 nefndu Lærdóms-ritgjørda fráøgu 1777, er svo ljóslega vitnar um þess lærda manns mikla lestur. Maklega má og vidlíkt segja um þessa ydjumanns vøndudu og prýdilegu útgáfu af Kóngs Skuggsjó, útkomna á mína, danska og látínska túngu 1768., undir umsjá Jóns Eiríkssonar, á kostnad Kaupmanns Søren Pens's[416]); og ad miklu leiti um hans enn óprentudu Æfisøgur Presta í Hóla-stipti, nefndar bls. 701. Á Hólum lét

Bbb 3 Leg-

[414]) Vid Pontoppidans Annales Eccl. Dan. Diplom.

[415]) Svosem: Statuta provincialia 1778. Analecta ad historiam, &c. s. á. Index Geographiæ, veterum, Diplomatarium Arna-Magnæanum.

[416]) Í látínskri rædu, prentadri framan vid Speculum regale 1768, en haldinni 1766, um þessa merkilegu bók, hefir Dr. Hannes Finnsson leidt líkur til, ad hún skrád se af Eindrida Unga, hellsta Rádgjafa Hákonar Norvegs Kóngs Herdabreida litlu fyrir edur um 1160.

Løgmadur Bjørn Markússon 1756 14 Søgur prenta, og þó Gústavs Landkróns-søgu, edur hinn svenska Róbinson islendskadann, og søgu af þeim enska Bertholð að auki. Vóru hinar 14 þessar: af Aunundi Tréfót og Grettir Sterka, Bárdi Snæfellsás, Bandamønnum, Gésti Bárdarsyni, Hávardi Hallta, eda Jsfirdínga-saga, Jøkli Búasyni, Þórhalli Aulkofra, Þórdi Hrædu, Þorgrími Prúda og Víglundi Væna og Kétilrídi, í 4to, en í 8vo: Kjálnesínga-saga, Króka-Refs, Hørds og Hólmverja, Gísla Súrssonar, Vígaglúms Þessa fornfræda lærdóma vyrdtu þarhjá og frømdu mikid um þína tíd, hvad ádur er áminnst, auk Þormóds Torfasonar, Arna Magnússonar og Jóns Eiríkssonar, þeir nafnfrægu dønsku menn: Gram, Langebek, Schøning, Lûxdorph, Jacob Edvard Colbjørnsen, en lángt yfir alla P. F. Suhm. Jafnvel útlendar þjódir, einkum Svenskir, heidrudu þessi min huldu frædi; í Bjørneri Kämpedater útkomu 1737 ymsar af minnar túngu søgum, svo sem: Uppruni Norvegs Kónga, Saga af Hrólfi Kraka, Alfi Kóngi, Hrómundi Greipssyni, Hálfdáni Brønufóstra, Ragnari Lodbrók, Norna-Gésti, Volsúngum, Fridþjófi Frækna, Samsoni Fagra, Hrólfi Svarta, Hálfdáni Kóngi Eysteinssyni, Saurli Sterka, Þorsteini Bæarmagn og fleirum. Auk þessa hefir Peringskjold ymsar útgéfid, og Brockmann

Jng=

Ingvars Viðförla Sögu í Stockhólmi, 1762[417]). Snorra Eddu útgaf Göransson á Svensku og Látínu 1746, Mallet á Frensku 1755. Minnist eg hér þó alls eckért á það marga af mínum fornfrædum, er Svenskir fyrir þína tíð útgáfu, eptir það Fornfræda Ráðið (Collegium Antiqvitatum) var hjá þeim stiptað 1666—67, ecki heldur á hvmisleg smárit annara hér að lútandi[418]), eða sona minna í þessu efni, svo sem frá Jóns Eiríkssonar[419]), Eggérts Olafssonar[420]), Þorsteins Nikulássonar[421]), Jústits-ráðs Thorlacii[422]) og annara höndum, sem hér yrði ofláugt að týna.

Bbb 4 Stæra

[417]) Sjá hjer um Formála fyrir þessari svensku útgáfu Ingvars-sögu bls. II. og Sciograph. Hist. Lit. Isl. Sect. III. §. 4.

[418]) Sjá Sibbern Idea Hist. Literar. Isl. í Dreyer monum. Schlötzers isländische Literat. und Geschichte 1774. Joh. Stechau de fide Histor. monument. Island. Lund 1763.

[419]) De peregrinat. Islandor. Philippia, Leipz. 1755, de nominibus & cognomin. Septentrional. 1753. Specim. de exposit. infant.; de Somniis & geniis.

[420]) Dispnt. 2. de ortu & progressu superst. circa ign. Isl. subterran. 1751. Tilraun og Lykill Landaskipunar og Rjett-rita-bók Islendínga, hvorttveggja enn óprentað.

[421]) De commeatu veterum Islandor. 1759-60.

[422]) Antiqvitatum borealium Observationes miscellaneæ, Specimina VI. smámsaman útkomin frá 1778-99.

Stæra má eg mig annars af því, að eg ein hefi svo fengið mitt málfæri varðveitt fram yfir flestar þjóðir, frá því eg bygðist, árið 874, til þessa dags, að það enn má vyrðast sárlítið umbreytt eða gallað í munni og penna skynugra manna, á hvörju útlenda jafnvel furðað hefir, þegar t. d. franskt og þýðskt túngumál, eptir því, sem einhvör en ellstu skjel í báðum, varðveitt frá byrjun 9du Aldar, sýna svo að hafa umbreytts til útfarar þinnar, að þeirra daga Frönsku og Þýðsku skilja nú ecki nema rétt vel lærðir menn í þeim túngum[423]). Þó eg nú ecki neiti, að í daglegt tal og skyndi-rit, læðist opt inn blendin orð eða talshættir hjá sumum, veitir þó mörgum allhægt, að bjóða mál mitt hreint og vítalaust fram; því þó talshættir og ritgjörðir fái nú allopt nockuð frábrugðnara form, leiðir það eðlilega af margra lærdóms-greina og bjargræðis útréttínga margbrotnari innleiðslu og betri dýrkun með tímanna byltíngum, enn á fornöldum, líkt breytíngu ens eldra danska túngumáls, til þess núverandi snylldar hjá Dönum. Veit eg að sönnu nockra sérlundaða, einkum þá, sem elska hellst

423) Sjá Uno von Troils Bref, rörande en Resa til Island 1772. Upsal. 1777. bls. 177-79, hvar hann telur íslendska málið enn þá hreint, og sama, sem talað var á 9du Öld í Svíþjóð, Danmörk og Norvegi, og færir til eiða Karlamagnúsar sona 806, og fólksins til þeirra á frönsku og þýðsku, til merkis um ólíka breytíngu þeirra túngumála.

hellst það fráleita og forneskjn, telja málfæri minu alltaf fara hnignandi; kannast og við skarpviturt snylli=qvæði þarum orkt[424]), en prísa framar í því Skáldsins diktunar=gáfu, enn að eg taki þar Skálda=Þkjur fyrir full=vissa frásögn; þó hygg eg, að beggja Skál=holts Biskupa, Jóns Vídalíns og Hannes=ar Finnssonar rit, með mörgum annara, að eg ecki nefni til neina enn lifandi menn, dæm=ist af öllum réttsýnum fullrétt að málfæri, en góðum mun aðgengilegri og snyllilegri, enn ó=viðfeldið fornyrða=hnoð jafnvel í sundurlausri ræðu, og fígúru=klastur nockurra nýbæringa við eptirapan forns qveðskapar myrkviðris, fram úr hvörju að eins verði ratað með þyngstu heilabrotum, laungum fornfræða=lestrum og á stundum spásagnar=andans drauma vitrunum; veitir þeim þó ervidt að troða þeirra þraunga hatti á allra höfuð, er allar mætur hafa á eintómu myrkviðri í orðum, hvör þeir munu vilja að feiti á stundum þánka=megurð í skáld=skap jafnt og sundurlausri ræðu, en finna eck=ert svo andstyggilegt, sem að skiljast af almenn=ingi[425]).

[424]) Sjá Eggerts Olafssonar Qvæði um Sótt og dauða Íslendskunnar.

[425]) Þessir óttast eg reiði sig á Rahbeks sanmæli í danske Tilskuer 1793 bls. 344:

Saa mangen en Taabe fik Navnet af Stor,
Der praled' med tomme velklingende Ord.

Saa

Vil eg þanninn til Lærdóms-Félaganna, er eg fyrst tel mig eignast hafa í þinni tíd, mín Framlidna!

Þad fyrsta Lærdóms-félag mitt, er eg veit ad tilnefna, vard til hjá mér hérum 1760, og nefndi sig þad Oſýnilega Félag. Þess áform og tilgángur var: ad frama lærdóm yfir höfud med sameiginlegum kroptum, en einkum mína egin sögu, og Nordurlandanna fornfrœda útgáfur. Þad valdi fyrst af öllu til þess Speculum regale edur Kóngs Skuggsjó, hvörja Rector á Hólum Mag. Hálfdán Einarsson tókst á hendur ad útgéfa á dönsku og látínu. Jústits-rád Schönning hafdi lengi ad undanförnu haft sama í rádi og mikid til þess verks unnid, og í annann stad Biskup Dr. Hannes Finnsson sérílagi og þar til varid

Saa mangen en Digter fik udmærket Rang
Skjøndt faa eller ingen forstod hvad han sang;
en þar á mót allopt gleymi höfud atridinu í Horatii skáldskapar krösu, er hann segir:

— — — *Neqve enim concludere versum*
Dixeris esse satis, &c.

hvörju Forspracki allra Skálda hjer á 18du Öld, Eggert Olafsson, hefir þanninn snúid:

Þú skalt ei kalla Skáld þann hvern sem Vísu
Gjörir, edur eins og vær,
Yrkir sljettu tali nær.
Heldur þeim, sem, hvaſs ad skyni, rædur
Guddóms hyggju og háleiks safn
Hljómar, gjefdu þetta Nafn.

varid laungu og mædusömu erfidi, sem var komid vel á veg, þegar í dönskum Tidindum 1764, var bodud væntanleg útgáfa sömu bókar frá Hálfdánar hendi. Bádir hinir hættu þar med, og vóru svo ærusamir, ad styrkja til þeirrar fullkomnunar hennar ecki allitid, med egin unnum störfum og upplýsingum, sem hún loks algjörlega ødladist vid Jóns Eiríkssonar umbót og vidauka[426]. Hvenær þetta Lærdóms Félag eginlega var stiptad, og af hverjum, eda nær þad med öllu undir lok leid, veit eg ecki med vissu, þó tel eg þess tilveru ecki lengri, enn frá 1760 — 1770; grunar, ad Mag Hálfdán Einarsson hafi verid þess fyrsti hefundur; veit, ad Sýslumadur Bjarni Halldórsson var einn í því félagi, en ad ødru leiti ecki annad um þess ødnir, enn hér er tilnefnt um Kóngs-Skuggsjó.

Annad Lærdóms-félag og mikiu merkilegra, stiptudu stúdérandi synir mínir vid Kaupmannahafnar Háskóla, þann 30ta Aug. 1779, undir nafninu: íslendskt Lærdómslista Félag, og undir Forstødu Conference-ráds Jóns Eiríkssonar, allt til hans dauda, þann 29da Mart. 1787, en sídan míns fyrrum Stiptamtmanns Lárusar Andréssar Thódals. Í allsháttar vísindum og nockrum handydnum útgaf þetta Félag 14 Bindi merkilegra Ritgjørda sinna, optast 1 á ári til 1793, en frá

[426]) Sjá J. Erichsens Forberedelse til Speculum regale 1768 bls. XXVII.

frá 1796, edur nú þegar í 10 ár, eckért; ánægt á medan med þángad til unnin Lárvidar-krans. Þann 22ann Júní 1787, gaf Kóngur minn því leyfi, ad nefnast hid konúnglega Lærdómslista Félag.

Mitt þridja Lærdóms-félag er hid konúnglega íslendska Lands-uppfrædíngar Félag. Hélanóphilus hefir á undan mér líklega sannast lýst þess fyrsta og eginlega Höfundi[427], en ásamt honum urdu þess Medstiptarar þann 19da Júlí 1794, Stiptamtmadur minn Olafur Stephánsson, sem valinn var þess Forseti, Biskup Dr. Hannes Finnsson, Amtmadur Stephán Þórarinsson, nú verandi Assessor Stephán Stephensen, Stipt-prófastur Markús Magnússon og þáverandi egandi Leirárgarda Prentverks Björn Gottskálksson. Margir gjørdust þess Félagar í fyrstu, uns hallærin á ný dundu yfir, og gripafellir áminnti sérhvørn ad verja fyrstu og fremstri áhyggju fyrir útvegun daglegs brauds. Þess útgéfnu rit til þessa, framtelja Minnisverd Tídindi I. og II. Bindi, og III. B. 1ta Deild. Sjálf Tídindin, lengst af skráð af Magnúsi Stephensen, og med honum framhaldin af Bródur hans Assessóri Stepháni Stephensen, og þeim gáfada únga manni, Stúdioso Finni Magnússyni, byrjud af þeim fyrsta á mína túngu, frá Mhári 1795, ecki ein-

[427]) Sjá hans bref í Minnisverd. Tídinda I. B. bls. 322-23.

einúngis yfir minnisverdustu tilburdi hjá mér, heldur hvar tilfrettst hefir um heiminn, á hverju ári, mættu vyrdast ecki ófródlegur lestur sonum mínum og dætrum, og mørgum þeirra minníngar-auki; þar hjá studníngur til gløggvari Eptirmæla Systur þinnar, med sama formi og framhaldi, hverra hjálpar-medøla eg nú svo sárlega má sakna um þína tíd, mín Framlídna! enn þótt nockur Annála-brot, ecki sem fullkomnust eda sum fulláreidanleg um hana finnist samin, en í fárra høndum[428]).

Fé-

[428]) Til þinna tída Annála tel eg hellst:

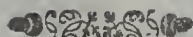
Hests-annál, Benedicts Prestz Peturssonar frá 1664-1724 (sjá bls. 711, hvørjum merkilega Annál, Stiptprófastur Jón Haldórsson framhjeldt til 1734. Hann gjørdi og ágætt ágrip af Løgrettumanns Odds Eiríkssonar á Fytjum laungu, en midur vøndudu Annálum, frá 1643-1719, umbætti þá og lagfærdi vídast; hjer nefni eg þó ecki þessa lærda manns nafnkjendu Rit: Hirdstjóra, Biskupa, Løgmanna, Fógeta, Løgþíngisskrifara, Rectóra og Skálholts Presta-æfum vidvíkjandi, sem ná svo skammt á þína tíd.

Haldór Þorbergsson Løgsagnari í Skagafirdi, telst framhaldid hafa Skardsár Annálum frá 1645-1720, og

Þorlákur Stúdent Marcússon (ad Sjáarborg) gjørt Safn gamallra Annála og þeirra framhald um 7du Øld og þann hluta þinn, sem hann sá, en — eg veit ecki gløggt nær þeir hætta.

Sá lærd Eyólfur Prestur Jónsson ad Vøllum í Svarfadardal samdi og einhvørja Annála um sína tíd, sem útleid 1745, en óljóst er mjer og um þá árs-tølu þeir yfirgrípa.

Þer-

Félagi þessu gaf Konúngur minn, þann 25ta Sept. 1795 Forlags-rétt til Biskups Doctors Balles íslendskudu nýju Lærdóms-bókar, í evangeliskum kristilegum Trúarbrøgdum, og baud hún skyldi hér í skóla og kirkjur innleidast; en med bréfi sínu til Stiptamtmanns og Biskups í Skálholti, þann 22ann Júlí 1796[429]), gaf hann sama Félagi vald til ad samantaka nýja Messusaungs- og Sálmabók handa mér, med einka-leyfi ad láta hana á prent útgefa, og leyfdi ad hún, af Biskupi yfirskodud, mætti til brúkunar vid Messugjørdir í kirkjur mínar innleidast. Félagid útvaldi Biskup Geir Vidalín og Júftits-rád Magnús Stephensen til ad útvelja í nýja Messusaungs-bók, Safn af bestu nýjum og gøml-

Þorsteinn Prófastur Ketilsson hefir uppteiknad þad hann vissi minnisverdast tilfalla medan hann var Prestur ad Hrafnagili, edur frá 1716-1754, þá hann deydi.

Jón Løgrettumadur Oksson á Grímstødum í Snæfellsness-sýslu, sandi Annála-brot frá 1735-64.

Gudlaugs Prófasts Sveinssonar opt ádurnefndur Vatnsfjardar Anráll sídari, nær yfir þinn nedri hluta eda frá 1750.

Talinn sje cg hjer ad auk (í Troils Brefi rörande en Resa til Island bls. 171), Annál saminn af Bjarna Haldórssyni, er ná skyldi frá hjerum 1650-1772, en æ óviss fyrir þad um hans tilvern.

429) Sjá Fogtmanns Udtog af kongel. Rescripter, etc.

Gømlum Sálmum, sem útgéck fyrst á prent 1801, og var þegar sama ár, allvída í kirkjur mínar innleidt[430]). Þess bls. 764 fyrrnefnda fyrsta Høfunds fyrirbón og medalgánga ávann mér þá vyrdíngu, ad hafa eignast med því hid fyrsta konúnglega Lærdóms-félag innan minna takmarka, og Félaginu sjálfu, ecki einúngis þessa sæmdarfullu Nafnbót, heldur og fyrirheitid, um konúnglega verndun framvegis, því géfid þann 27da Júní 1800 med Kóngs-bréfi[431]); sømuleidis Prentunar Privilegíum edur Leyfis-bréf fyrir alla Félag-

[430]) Sjá Minnisverd Tídindi II. B. bls. 455-66. Um vidtøku hennar sumstadar hjá mislyndum eda fávísum múga, má vidlíkt segja, sem Biskup Dr. Finnur Hist. Eccl. Isl. T. III. p. 516 segir frá, um afleggíngu látínu-saungsins í kirkjunum í 17du Aldar-løkin: „ad margir gamlir og littlærdir „Prestar hafi því illa eyrt, en þó lakast øld-„úngis ólærdur almúgi," (sjá og hjer um enn framar 433 skíríngar gr.) Þó má almenníngi til hróss játa, ad lesa má úr nockrar sóknir, hvar hún af velþenkjandi Kjennendum, sem af alúd og gódmótlega mæltu fram med henni vid fólkid, vard strax innleidd, án mótmæla, medan adrir eckert í þessu gjørdu, nema sumir máske ad spilla, en adrir svo ómannlega ad hræsna ser til vansa fyrir heimskíngjum, ad þeir, sem á upplýsíngarinnar vegi áttu ad vera annara leidtogar, ljetu sig aldúngis leida sem børn, jafnvel af eins flaprara flani, og sýndu eptir á, ad þeir ecki lengur áttu þad hrós skilid, er Tídind. II. B. bls. 467, hjeldt einhvorjum þeirra í fyrstu bera.

[431]) Sjá samastadar bls. 459-60.

lagsins Prentara, dagsett 8da Nóv. 1799, og loksins kónglegann úrskurd, þann 24da Oct. 1800, sem veitir optnefndu Félagi frisstutníng allra bréfa med Póstum mínum, þess efni og augnamid áhrærandi[432]). Þessa Félags mikilsverdu vidburdi til lærdóms-frama og vidréttíngar hjá mér, vyrda sanngjarnir, gódfúsir og vitrir menn einir rétt, en þó Systir þín fullordin, mín Framlidna; á sidan vissast, þegar samtída efundsjúkir óþockar, sem æ láta sér annast um, ad nidurdrepa øllu lofsverdu hjá sonum mínum, hafa med því fullsortad sig sjálfa[433]). Til

432) A samast. bls. 457 og 461-62.

433) Øll nýbreytni, eins til hins besta, hefir frá upphafi heims aldrei vantad lastara, sem treyst hafa reglunni: Lastadu blygdunarlaust, ætíd mun eitthvad vid loda, sem audveldt er ad sýna. Minnisstædust dæmi gáfu vidtøkur sjálfs Krists Lærdóma hjá morgum, og Lúthers hreinsunar þeirra sidar meir, frá páfalegri blendni og rángfæríngu. Þegar almúgi og illfúsir hafa um hríd lastad sig þreytta og sér til vanvyrdu, þagna þeir um sídir, finna þad ádur ónýta nýtilegt og hrósa því, og sannfæríng allra Alda lætur þad rætast, sem sa vitri Krúger qvedur um sannleika og upplýsíngu (sjá hans 8te Traum):

Sannleikans þau eg forløg finn
Forn, ad nýkjenndann lýdur lastar,
Lengi í sorpi kjæsdum kastar,
Hyggindum fyrrtur heimskínginn.
Drambsemi trúfast lid sitt ljær,
Loksins sannleiki vidrett getur,

Log-

Til Lærdóms=félaga minna má eg ad nockru leiti telja mín 2, undir útfør þína, stiptudu Bóka=safns og Lestrar=Féløg, fyrst á mér sunnanverdri af Stiptprófasti Markúsi Magnúsfyni, þó feck þetta Félag fyrst þroska, vidgáng og ordulega nidurskipun 1794, med þess þ. á velsømdu Samþycktum[434], undir umsjón míns lærda Biskups Drs. Hannesar Finnssonar, er þadan í frá til síns dauda 1796, eda í rúm 2 ár, var þess kosni Forstødumadur. Þetta Félag nádi eginlegast yfir 5 Sýslur minar, nl: Gullbríngu, Kjósar, Borgarfjardar, Arness og Rángárvalla Sýslur. Eptir Biskup Dr. Hannes kjøri Félagid sér til Forstedumanns 1796, þáverandi Legmann, Magnús Stephensen, sem vid burtsiglingu sína til Kaupmannahafnar árid 1799 og lasleika vegna, sagdi þá frá sér þess Forstødu; en þadan í frá til útfarar þinnar var þad forstedulítid, og má nú ad mikluleiti undir lok lidid teljast, nema þad litla, er enn kann eptir vid ad loda af bóka=safni þess í Gullbríngu=sýslu, hvar nýtt, en minna Lestrar=Félag, einkum í Reykjavík og medal Danskra seinna meir var stofnad. Vandrædi med bókanna óhulta og reglulega umburd án tafar

Ccc milli

Løgbrøndum svipad ljóma nær

Því lengur sveiflast, æ þess betur.

[434]) Sjá þær prentadar í kon. ísl. lærd. l. Fel. R. XIV. B.

milli þess Félaga, leiddu, einna hellst með tímanum, af sér þess ofbrádu hnignun.

A nordanverdri mér stofnadi Amtmadur Stephán Þórarinsson hérum 1792 áþeckt Bókasafns og Lestrar-Félag í Húnavatns, Skagafjardar- og Vødlu-sýslum[435]), og gjørdist þess Forstødu-madur. Minni eda seinni þessháttar vidburdir í einstøkum Sýslum, ná ecki í þin Eptirmæli, mín Framlidna!

A sérlegustu prentadar bækur, er eg tel mig eignast hafa í ýmsum vísindum um þína tíd, mín Framlidna! einkum hjá mér skrásettar eda útkomnar á mína túngu, vil eg nú med fám ordum minnast:

Í Gudfrædum læt eg fyrirúmid hafa þær, sem einna mest hafa átt ad verka til gjørvalls almennings uppfrædíngar og sidbóta, svo sem eru: nærst eptir Biblíunnar og Nýja Testamentisins sídustu útgáfu 1747, á Forlag Munadarleysíngja-hússins í Kaupmañahøfn; (en Biskups Steins Bibliu útgáfu 1728 sleppi eg), fyrsti Partur af Biskups Dr. Balles Bibliu-lestrum, útlagdur af Arnóri Presti Jónssyni 1799. Biskups Mag. Jóns Arnasonar Spurníngar út af Frædunum, fyrst prentadar í Kaupmannahøfn 1722, sama ár sem hann vígdist til Biskups, og af honum strax hjá mér innleiddar, í stad ýmislegra,

seun

435) Sjá þess Samþycktir í hans riti um útbreidíngu Bókelestra lystar á Isl. í sama Felags Rita XIII. B.

sem Prestar þángad til brúkudu, og saman-tóku margir sjálfir, eptir hvers eins vild, sem formálinn sýnir. Þeim útrýmdi sídan Pon-toppidans Sannleiki Gudhrædslunnar, hvern Kóngsbréf, þann 22ann Aug. 1738, almennt innleiddi; hans fyrsta léleg útlegging, gjørd af Halldóri Biskupi Brynjólfssyni, útkom í Kaupmannahøfn prentud 1741. Brúkun ágrips af Pontoppidans Spurníngunum, sem Vigfús Jónsson, Prestur til Miklaholts, gjørdi og útgaf í Kaupmannahøfn 1770, fyrirbaud General Kirkju-umsjónar Collegii bréf til Biskupa, þann 26ta Martii 1772. Biskups Dr. Balles íslendskudu Lærdóms-bók, í evangeliskum kristilegum Trúarbrøgd-um, sem útkom hér 1796, innleiddi í kirkjur mínar og skóla Kóngsbréf útgéfid 25ta Sept. 1795. Svo sem hér ad lútandi minnist eg á Tilskipun af 13da Jan. 1736, og Kóngsbréf af 29da Maji 1744, sem innleiddi og fastsetti hér Confirmation úngdómsins; sömuleidis á Til-skipun um sama, af 25ta Maji 1759, og adra, þann 7da Maji 1783, um nýtt skirnar For-mulár án særínga. Lassenii Biblíu-Kjarni útlagdur af Jóni Rector Þorkéllssyni, útkom 1744, og vandadri útgáfa af Horsters Agripi af Biblíu-søgum, med Vidbætir, af Mag. Hálfdáni Einarssyni 1776. Utlegging Písti-ilsins til Galata, gjørd af Biskupi Dr. Hanni-esi Finnssyni í Qvøldvøkunni I. P., og lag-færing útleggíngarinnar af Esaja, gjørd af

Jóni Olafsyni, í nockrum Bindum Isl. Lærdómsl. Fél. Rita. Mag. Jóns Vidalins sannur Kristinndómur, 1729; hans merkilega Húss-Postilla 1718; hans 6 Føstu-Predikanir 1722 (máské lángbestar, því Biskups Steins 7da og sjálfs Vidalins Sjø-Orda bók, er ecki þeirra ígyldi). Biskups Herslebs yfir 7 Krists Ord, útlagdar af Pétri Sýslumanni Þorsteinssyni 1770. Anonymi nýju Føstu Predikanir útkomu 1798; I. og II. Bindi af Stúrms andlegu Hugvekjum, íslendskudum af Stipt-prófasti Markúsi Magnússyni, útkomu 1797—98. Dr Basthólms Høfudlærdómar kristilegra trúarbragda, útlagdir af Gudmundi Prófasti Jónssyni, útkomu í 2ur bindum 1799; hans Hugleidingar fyrir Altarisgaungu fólk, útlagdar af Þorvaldi Presti Bødvarssyni 1800, og s. á. útlegging frá sama Presti af Gellerts Qvædi: sá Kristni, med Vidbætir. Sá gudlega þenkjandi Náttúruskodari, med Vidbætir, eptir Súhm útlagdur af Jóni Presti Jónssyni 1798. Nýjar Viku- Missiraskipta- og Hátídabænir og Sálmar, af ýmsum, 1798. Campes Sida-lærdómur, útlagdur af Gudlaugi Prófasti Sveinssyni, 1799. A nýju Messusaungs og Sálma-bókina, í stad þess meir enn 200 ára gamla Grallara, hefi eg minnst bls. 766 — 67.

Af **bløndudu** eda ýmislegu **innihaldi**, eru 14 Bindi útvalinna Rita eins kon-

konúnglega íslendska Lærdóms lista Félags; Qvøldvøkur Biskups Hannesar; Vinaględi, Gaman og Alvara, útgéfnar af Magnúsi Stephensen; Magnúsar Ketilssonar dønsku Mánada-Tídindi 1774 — 1776.

J Løgspeki hefi eg lítid prentad ad sýna, nema Sveins Sølvasonar Tyro Juris, edur Barn í Løgum, og Jus Criminale; Jóns Sýslumanns Arnasonar islandske Rettergang; Agrip af Páls Vídalins Gléseruнum yfir Fornyrdi Løgbókar, gjørt af Þórarni Liljendal, og hans bréf um Jus patronatus *Islandorum*, útgéfid á dønsku af Magnúsi Ketilssyni; Løgþíngisbækurnar; Norsku løg Christjáns V. útla íslendskud; Magnúsar Ketilssonar midur vøndudu útleggíngu þeirra 5tu Bókar 2ars Capit. um Erfdir. med einhverjum útskíríngum, er þó ecki lýsa svo Løgspeki þessa í mørgu forþénta manns, sem hvísleg rit hans ønnur lærdómi í ødrum, einkanlegast Búnadar og Sagnafrædum. Hans Safn Kóngsbréfa til mín í 3ur Bindum, er útgéfid eptir hinsum Kóngsbréfa-søfnum, seinast Biskups Dr. Hannesar útvalda og ødrum skjølum, ásamt Løgþíngis-bókum. Biskup Dr. Hannes og Jústitsráд Thorkelin útgáfu Kristinn-rétti og ønnur ad þessu efni lútandi rit, nefnd bls. 756 — 57. Og þá er hid útkomna markverdasta í þessum vísindum talid, sem eg, eptir ádursøgdu, gét eignad mér, ef vidbætist lítid eitt í Gamans og Alvøru I. Hefti.

I **Sagna- og Forn-frædum**, vísa eg til þess fyrrtalda blſ. 752—759.

I **Læknis-lærdómi** til blſ. 583—84, 535. Auk þeſſa eru Jóns Handlæknirs Pétursſonar rit, um Iktſyki, um líkamlega vidqvæmni, um Orſakir til ſjúkdóma, og ritkorn á dönſku um Skyrbjúg hjá mér; Jons (Conferentsráds) Eirikssonar ſtutt Avíſan, hvörſu endurlifga megi druknada og í helfrosna[436]; Jóns Landlæknirs Sveinsſonar um Landfarſótt, hans Húsapothek og útlegging af Homes Próf-riti um Skyrbjúg[437]; Sveins Pálsſonar Landkirúrgi Islendſk ſjúkdóma-nøfn og um hellſtu Einfalda ſjúkdóma[438], øll í þeſſu efni útkomin.

I **Náttúru-frædum** eignadiſt eg margt og mikid upprunalegt edur útlagt frá Olavii, Gudmundar Preſts Þorgrímsſonar, Sveins Pálsſonar, Móhrs og annara hendum, til hvørs eg víſa í Ritum míns konúnglega Lærdómslista Félags, Qvøldvøkum, Vinagledi, Martinets Edlis útmálun mannesſkjunnar, útl. af Sveini Pálsſyni og Náttúruſkodarann, ſjá blſ. 772. Líka hefi eg margt fleira tilnefnt blſ. 736—744.

Nockud bættiſt mér og í **Mælingar-frædi**, einkanlega frá mínum lærda Stepháni Bjerns-

436) I Isl. L. l. Fel. R. VI. B.

437) I ſømu R. IV. og XII. B.

438) I ſømu R. IX. og X. B. og í Gamans og Alvøru I. Hefti.

Bjørnssyni, í sama Fèlags-Ritum; Stiptamtmanns Olâfs Stephânssonar Undirvîsan í Reikníngslistinni og Algebra, útkom 1785, og var med Köngsbrèfi af: 10da Febr. 1786 innleidd í Skóla mína; Jóns Jónsonii Vasaqver bænda, útgèfid 1782. Jóns Biskups Arnasonar Les-rím, eptir nýja Stýl lagad, eignadist eg 1707, hans Fingra-rím. 1739 og rit um Íslendsk Eyktamørk[439]), tel eg þó ecki hèr med látínskar Dispútatsíur haldnar erlendis í þessum, heldur enn ødrum frædum, af Capitaine Magnúsi Arayni, Rectórum Þorleifi Halldórssyni, Jóni Davidssyni Gam og Stephâni Bjørnssyni, nè þessa sídarstnefnda lærda verk:. Introductio in Tetragonometriam 1780.

Þó grædði eg mest af Búnadar- og Landa-skjórnunar-frædum, í hvørra tilliti eg vísa til þess marga, er í optnefnds Fèlags ritum finnst, og til þess, er eg svo vída tilnefnt hefi í þessum Eptirmælum hèr ad lútandi.

Í Skáldskap má eg maklega þykjast af þeim fræga Skálda flocki, eg bls. 713—14, hefi talid mig átt hafa um þína tíd, mín Framlidna! og játa ad þú fullkomlega bættir mèr missir Þjód skáldanna Hallgríms Pèturssonar og Stephâns Olafssonar á 17du Øld.

[439]) Eggert Olafsson saung Lofqvædi eptir þenna mikla mann, nefnt: Verdleika-minning Biskups Jóns Arnasonar.

Sveins Sølvasonar Lovísu Lilja, Eggérts Olafssonar Fridriks-Drápa, Pad uppvaknada Island, Búnadarbálkur, og flest af því marga, því midur, enn óprentada, sem Eggert qvad, eru mér med fleira, og verda lengi þess heidurlegir vottar. Peir tilnefndu menn allir eru mér ad sönnu horfnir, en þar fyrir ecki peirra fullnadar-sgyldi, á medan eg enn gét stært mig af i skáldskap ad sýna, þær meistaralegu Utleggingar af nockrum Theocrits, Anacreons og Horatii smáqvædum[440], og af Popes Musteri Mannordsins, hvers vantandi nidurlag eg enn syrgi[441]; þarhjá frumqvednu Visurnar: O! hvørsu mjøg ástkygg-ja flestra sinni, Rósina[442], Saknadar-stefin: Prútin af ecka þryckti hjálm, bls. 702 og ønnur þesshättar med mørgu fleiru, øllu frá mínu sama enn lifanda merkilegasta Skáldi, Assessóri Benedict Grøndal, sem og í sundurlausri rædu hefir med ýmsum, hér ádur tilvísudum, smáritum lagt í ljós dýrkadann smeck i snotrum vísindum, ecki síst med heppinni útleggingar byrjun af Garves Gáfna-prófi[443], hvørrar vantandi framhalds eg mikid sakna. A medan, segi eg, þær allvídast heppnu og snylldarlegu Utleggingar af Túllins nockrum og annara

[440] I Kon. Isl. Lærd. l. Fel. R. IX B. bls. 278-86.

[441] I sømu Rita IX. X. XI. Bindum, en Nidurlagid er sendt velnefndu Felagi.

[442] I sømu Rita X. B. og í Sam. og Alv. I. Hefti.

[443] I sømu Rita IX. B.

ara Qvædum, af Popes Tilraun um mann-inn, af 2ur útkomnum bókum Miltons töpudu Paradísar og, yfir höfud ad segja, flest í Hrappsey 1774 og 1783 útgengin frumqved-in Ljódmæli, eda í Minnisverdra Tídinda II. B. bls. 147—49, og í Gamans og Al-vöru ita Hefti, ásamt ýmsum óprentudum [444]), heimila Þjódskáldinu Jóni Presti Þor-lákssyni mjeg ofarlega sæti, medal hinnar tíd-ar fyrirtaks Skálda; en litlu eptir hann Jóni Sýslumanni Jónsonius, fyrir hans 1783 prent-udu Christjáns-Mál og ýmisleg snyllileg smáqvædi, Utleggíngar og Rit í sundur-lausri rædu, útgengin í ens konúnglega ís-lendska Lærdóms-lista Félags Rita I., III., V., VIII. og XII. Bindum; á medan eg enn á nockur lifandi ágjæt Sálma-skáld, medal hvorra Utleggjarinn af Gellerts Qvædi, þeim Kristna, sjá bls. 772, á máské endvegis sæti. A medan minn efnilegi, úngi fóstur-son-ur, Stúdiósus Finnur Magnússon, gefur líklega von um framvegis ad vidhalda skáld-skapar heidri mínum [445]), og á medan eg,

Ccc 5 eins

[444]) Ad eg ecki hjer minnist neitt hinna, er einúngis vitna kynnu um breiskleika Skálda og gjöra þeirra minníngu vansa medal sídadra manna.

[445]) Sjá hans 1803 útkomnu snotru Utleggíngu á dansku túngu, af Eggerts Olafssonar Búnadarbálki med titli: Det islandske Land-levnet, og af Abrahamsons Ald..móta-saung,

eins í látínskum qvedskap, gét stært mig af því hátídlega Qvædi Jústits-ráds Skúla Thorlacii, nefndu: Evsebie triumphans[446]). A medan eg alla þessa og fleiri mín Gódskálds lifandi tel, sem med skarpvitrum, alvørugéfnum og gaman-qvædum hafa innleidt betradann skáldskapar-smeck hjá mér, er eg ecki í merkisskálda þrot komin, nè smotur visindi hér á fallanda fót.

Til Uppeldis-fræda tel eg og Assessors Isleifs Einarssonar útleggíngu af Plutarchus, um Sveinbarna uppfóstur[447]) Prófastanna Gudlaugs Sveinssonar og Gudmundar Jónssonar af Campes Sidalærdómi og Sumargjøf handa Börnum, og Bjarna Presis Arngrímssonar af Campes Sálar frædi.

En hvad á eg ad segja um Saung list og Hljódfæra-saung hjá mér um þína tíd? um þessa lærdu ment, þessa heimsspekinnar og sjálfrar náttúrunnar guddómlegu dóttur, sem frá fyrstu:

saung, aptan vid Tídind. II B. 2. D. Hans árid 1800 útgefnu Ubetydeligheder, eru einhvorjir hans úngdóms fyrstu skáldskapar vidburdir, og hans Bidrag til nøjere Kundskab om attende Olds fortjente Islændere, í Minerva, fyrir Jún. 1803, er ad sönnu í sundurlausri rædu, en — heldur mikid flýtirs-rit til ad heita fullárcidsanlegt, án ýtarlegri lagfæríngar eptir hlutlausu umdæmi.

446) Sjá Acta academica Havn. 1774 p. 67-73.

447) Í kon. Isl. Lærd. I Sel. R. XII. B.

fyrstu heims-öldum heidrar sína dýrkara: Jubal, David, Assaph, Salómon og fleiri, sem Biblían tilnefnir [448])? sem æ mun uppihalda minníngu Orpheusar, hvern heidíngjar diktudu fengid hafa med hörpu-slætti ad sér ladad og sefad villudýr, og jafnvel hrært tré, steina og alla hluti (þad er: hrært, lagad og betrad balsthyrugustu manneskjur), ecki ad nefna Appolló sjálfann, eda Spekínginn Pythagóras, sem fyrstur lærdi ad finna upp Taktinn af járnsmidum, er beittu út ýmislegt járn á stedjum, fann Orpheusar hörpu fyrir sér med 7 strengjum samspenntum í Egyptalandi, og lærdi af þeirra samstemmu hljódfæra-saungsinn [449]); um þessa ment, sem reynslan hefir sýnt svo kröptuga til ad útrýma ángursemi [450]), lagfæra villisidu, milda hardýdgi, vekja hugprýdi, elsku og dygd, espa og sefa lunderni manna; þá ment, sem Lúcherus, eins og sérhver umhyggjusull Rikisstjórn, lét sér æ svo annt um ad innleida, sem veglegasta til andaktar uppörfunar vid opinbera Gudsþjónustugjörd [451]), og ad kénna uppalníngum; ment, sem allar veraldar þjódir, jafnvel þær villtustu

frá

[448]) Sjá 1. Mós. b. 4, 21. 2. Sam b. 6, 5. 1. Kron. b. 14, 8. 16, 19. 28. 17, 5. 42 24, 5. 26, 6. 7. 2. Kron. b. 5, 12-13. Psálm. 150.

[449]) Sjá A. Schyttes Staternes indvortes Regjering 4 D. bls. 517-18.

[450]) Dæmid er ljóst á Saul Konúngi eptir 1. Samuelsb 16, 23.

[451]) Sjá og Tíd. II. B. bls. 468-69.

frá Grænlands Skrælíngjum til Hottintottara og Malabara elska og æfa. Af henni hefi eg, nærst eptir þá villtu Araba[452]), einna minnst af øllum heims-þjódum haft ad segja, og lángminnst af øllum sidndum, allt fram ad seinni árum þeßum, mín Framlidna! og enn eru þó sárfáir mínir, sem þeckja eda vyrda Takt í saung ad nockru, sem þó allar villi- og sidadar-þjódir af náttúrunni hafa lært ad þeckja og fylgja, og Basthólm telur[453]) "hans "tilfinníngu øllum manneskjum medfædda, og "sem innofna vorum skilníngar-vitum." Føgur hljód fengu børn mín allmørg, en kunnáttuna um þeirra reglulegu brúkun, vantar flesta enn. Vegleidsla nockur þar til átti ad sennu í skólunum ad géfast, en sjálfir Kénnendurnir vóru opt tæpir í mentinni, og høfdu einúngis vid ad stydjast úreldt afbakad saungform aptan vid Grallarann, uppfundnu af Abóta Gui d' Arezzo snemma á 11tu Øld, en sem gjørsamlega umsteyptist ásamt saunglyklum og nótnamyndum erlendis, hérum 1360[454]).

Þegar allar, jafnvel villi-þjódir, almennt brúka sem hljódfæri: Trumbur og Hljódpípur,

452) Sjá hjer um Dr. Chr. Bastholms historiske Efterretninger til Kundskab om Mennesket i dets vilde og raa Tilstand 1803. 2 Deel S. 357-82.

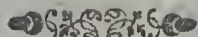
453) Sjá samastadar bls. 362.

454 Sjá Hofmanni Lexicon universale undir hymnorum genera.

ur, margir Fiól, Hörpur og ótal fleiri, hefi eg lengst af varla vitad af ødrum ad segja, en þeim til sorgar-saunqva hentugustu hljódfærum, Fidlu og Lángspili, og þó ecki nema á sárfáum stødum. Fáeinar-Hljódpípur heyrdust einhverntíma hjá mér, sín í hvørju horni mínu, og á sídustu árum þinum vidlika morg Clavier, en vid nockrar hafnir mínar og kaupstadi loks gódum mun fleiri Fiól, og vid þau vaknadi fólk mitt ad eins þar, til mannúdlegri gladværda nockrum sinnum, vída hálfsvæst undir vid rímna ófagurt hlfur, uppá hvørt vel skyníst hlýda mega lysíngin hjá Þjódskáldi mínu Eggért Løgmanns-efni Olafssyni[455]). Þó ødladist eg, þín seinustu ár, til umskipta, lífslegri og saunglegri leg hmisleg til gaman- og og gledi-saungva, ad útlendra þjóda-hætti, enn mín fyrri ósaunglegú rímna-løg bjóda. Undir útfør þína 1800, og nockra stund eptir hana, heyrdist vid messugjørdir fyrst Orgelverks-hljódfæri í einni kirkju minni ad Leirá í Borgarfirdi, til þess áleid árid 1803, þá egandi þess flutti þad til sín ad Innrahólmi.

En —

455) Fyrir Saunglistar sætann eym. svarta-galls raul er opt í þeim, sjá hans Búnadarbálk v. 4. Likt hafa annars mjer velviljadir upplýstir framandi um saung hjá mjer dæmt, þvi Uno von Troil segir í optnefndu Brefi sínu, bls. 70.: „Yfir høfud ad segja, sýngja Islendingar sár-illa, án nockurs Takts eda fegurdar, einkum þar þeir ecki „hafa minnstu þeckíngu á Saunglistarinnar nýari fegurd edur þægilegleika."

En — allt þetta met eg að eins, sem fenginn endurlifnaðann vísinda og góðra menta forsmeck í þinni tíð, mín Framliðna! því eg vænti hans í svo mørgu bragðbetri með Systur þinni, og fagna því, að hún er í þinn stað gengin, þó — fáir viti hvørju fagna skal.

Afskeckt frá almennri veraldar-gleði, kúri eg þanninn með fóstur-børnum mínum í þessu kalda horni. Utsett optar enn sjaldnar fyrir bágindum, hallærum, hard- og ill-viðrum, þúngum og laungum vetrum og þess á milli eyðileggíngum af jarðeldum og -skjálftum, þyrfti eg þó engu miður enn aðrar þjóðir endurlífgunar við, svo børnum mínum verði ecki alla daga í nasir kastað deyfð- og drúnga-hætti í umgengni og samlífi. Þegar fjøldi annara þjóða fær sig gladt við margbreytt náttúrunnar gjæði og unaðsemdir, við konstanna prýði og inndæli, við inntakandi hljóðfæra-saungva, við ymislegar lystisemdir, dansa- og gleði leiki, tel eg mig þó ega sárlitið til af sumu þessu, og því nær eckért af nockru. Þó hafa børn mín lengst af haft einhvørjar snefjar af tveimur gladværdarefnum til að dusta sig litið eitt upp við þess á milli; það mega og teljast þeirra einustu, en annars sameginleg øllum heims þjóðum, og þau, sem alla tíð hafa verið høfuð-yrkis-efni í Gleðisaungum flestra Þjóðskálda um alla jørð, nefnilega: Ølfaung og Ástir. Af Ølfaungum smockuðu þó fóstur-børn mín, að kalla má, einúngis það lélegasta, brennuvín, en ávøxt-

inn

inn af Nóha heppnu uppáfinníngu ad planta víntréd, ad útpressa vínberjanna vøkva, ad gledja sig vid hann, sem sídan vard, er og verda mun mikilvægt gladværdar efni allra Þjóda, þeckja þau enn sárlitid. Þó fundu útlendskir lastarar þeim til vansa lengi, ad þau væru ofmjøg fyrir ølfaung gefin, enn þótt þau, máské allra Þjóda minnst, verdskuldi þad ósanna ámæli, hvørju nýlega er lokssins satt og merkilega af þeim hrundid[456]). Ásta og ødrum gladværdum legdu grettir geistlegir kapp á ad eyda, svo engin lystisemd yrdi þeim leyfd, því vóru Vikívakar og Gledir aflagdar, já! afdæmdar; orsekina sýnir 290 skíringar grein medal annara; en — vera kann ad mis-skilníngur bodordsins: Aukist og margfaldist, eins hér og annarstadar[457]) hafi því valdid. Hitt er víst, ad þessum og ødrum gladværdar-samkomum fæckadi hér algjørlega med þér, seinast heitdagsins gamla, edur Einmánadar samkomu, sem þó frá því fyrir 1470 var haldin Nordanlands[458]), og Jóla néttar, fyrsta Sumar- og fyrsta Vetrardags samkomum og messugjørdum vid tilskipun þann 29 Maji

[456]) Sjá Amtmanns Vibes prentudu Erklæring til Islands almindelige Ansøgning til Kongen 1797 bls. 79.

[457]) Sjá F. Joh. Hist. Eccl. Isl. T. I. p. 165 not. a).

[458]) Sjá Mag. Hálfdánar Einarssonar Vidbætir vid Horsters ágrip af biblíu-søgum 1776 bls 370 í nótu, og hjer ad framan bls. 572, einninn Bisk. up Dr Hannes Um Mannfæckun af Hallær. bls 70, 109 skír. gr, sem segir hann løgtekinn 1477.

Maí 1744. §. 23. Semuleidis afſkipadi Kóngur minn þann 26ta Octóbr. 1770, 9 óþerf og þarámedal þángad til vidlodandi ad nockruleiti cathólſk helgihald, á 3ja í Jólum, Páſkum og Hvítaſunnu, Þrettánda dag Jóla, Kindilmeſſu, Jónsmeſſu, Maríu-meſſu, Mikjáls, og Allra-heilagra-meſſu, ſvo ad þeſſir dagar framvegis hágnýtaſt mættu til almennings gagnsmuna og bjargar útvega, í ſtadinn fyrir ydjulenſi og óráddvendni, til hvers Kóngurinn tjáir þá daga optar brúkada verid hafa, enn til ſannrar gudrækni, og ſannmæli vóru og eru þad bædi ſeint og ſnemma, þar ſem enn má hér og hvar ſjá og heyra margann grannhygginn og óráddvandann hræſnara telja ſig fremja Gudi þóknanlegt helgihald á þeſſum, med konúnglegu Logmáli, afteknu dogum, ef hann ad eins ydjulaus drabbar þá af med dryckju-ſlarki, eda med einhverjum ſnatt-ferdum, þó hrakníng og þrældóms erfidi koſti, heldur enn í ráddvendni ad leita ſér og á ſtundum húngradri fjolſkyldu ſinni bjargar og framfæris á ſjó eda landi, á medan hygginn og ráddvandur ydjumadur vid blid hans, leitar ſér eins á þeim dogum og odrum virkum, atvinnu, bjargaſt og bleſſaſt.

Gledi-ſamkomur hvurfu mér, ſem ſagt er, en — bænadaga fékk eg tilſkipada, ſvoſem þann 11ta Apr. 1702, ad 4di Foſtudagur eptir Páſka, ſem þegar 1686 var til þeſſa ætladur, ſkyldi framvegis árlega til bæna og ydrunar áqvardaſt; Tilſkipanir, þann 21ta Apr. 1730

1730 og 29da Maí 1744, gjørdu Skírdag og Føstudaginn lánga ad helgidøgum, leyfdu þó á þeim og fleiri helgidøgum ad róa til fiski í hallærum, hvørt leyfi opid Kóngsbréf, þann 13da Oct. 1797 (sjá bls. 593), sídar, án þeirra, gaf á øllum helgidøgum, þá líkleg bjargrædis von byddist, og sem fjøldi sjóróenda úr hinsum héredum, bædi í Njardvíkum og ødrum plátsum, med gódri heppni tekur ad hagnýta.

Þann 22ann Oct. 1756 var, ad Kóngsbodi, af 29da Mart. s. á., haldinn hér Bæna- og Packlætis dagur fyrir gudlega vernd, eptir Jørdlu minnar sídasta eldgos árinu ádur, og þá afgengna feikna jardskjálfta, sem s. á. med miklum vatna- og sjáfar-ágángi høfdu vída um Nordur-álfuna spillt og tortýnt svo mørgu og miklu, kollvarpad høfudstadnum Lísabon í Portugals-ríki og fleirum, med miklu manntjóni.

Hátídlegur bænadagur var hjá mér haldinn þann 24da Aug. 1766, ad Kóngsbodi, frá 14da Mart s. á., fyrir lucksælli Ríkisstjórn míns mildasta Herra og Konúngs, Christjáns VII. Þann 1ta Júní 1770, baud Konúngur, medan fjárfýkin hjá mér yfirstædi, á hvørjum Sunnudegi opinberlega af predikunar-stólnum um hennar afléttíngu ad bidja.

En — eg fór þaradauki ecki eldúngis varhluta af ødrum alneunum Júbil- edur Fagnadar-hátídum, því árid 1717 var í minníngu Lúthers, árid 1517 byrjudu hreinsunar trú-

arbragdanna, hjá mér haldin mikil Fagnadar=hátíd, med ydnglegum saungvum og prédikunum; frá 23ja til 24da Sunnudags eptir Trinitatis, edur fyrst 31ta Oct. og seinast 7da Nóv., þó var hellsta hátídin á Føstudaginn þann 5ta Nóv.; var hún hin fyrsta og einasta Júbíl=hátíd haldin hjá mér, í Sidaskiptanna minníngu.

Árid 1749, var yfir øll Danmerkur og Norvegs Kóngaríki, þann 28da Oct., haldin alls í 3 daga Júbíl=hátíd, í minníngu þess, ad þá hafdi oldenborgiska Kónga-ættin setid ad þessara ríkja Stjórn i full 300 ár, vid hvørt tækifæri Eggert minn Olafsson framsbar í mínu nafni heitar heilla=óskir til míns mildasta Føđurs, Kóngs Fridriks V. og alls Kónga=hússins[459].

Þann 16da Oct. 1760, var hér haldin mikil Júbíl=edur Fagnadar=hátíd, eptir konúnglegri skipun, í minníngu þess, ad þá hafdi Danmerkur og Norvegs Konúnga Erfda-Einvalds=stjórn med heillum og heidri stadid í full 100 ár, frá því Einvalds=dæmid var Fridrik Konúngi III. árid 1660 í hendur fengid[460].

Enn

[459]) Í fornqvednu Qvædi, er hann nefndi: Pað uppvaknada Island, sem hann let sama ár prenta, med látínskri útleggíngu, nefndri: Islandia expergefacta ad jubilæum 1749.

[460]) Í hátídar þessarar minníngu let Kóngurinn í Kaupmannahøfn utbýta 100rd. til 5 Studenta,

Enn þá var Fagnadar-hátíd haldin hjá mér, þann 2ann Augústi 1763, til þacklætis fyrir fenginn almennann frid í Nordur-álfunni, og varatekt Guds yfir Dana-Kóngs Løndum, á umlidinni styrjaldar-tíd [461].

Ddd 2 Sein-

er á nærstlidnu ári høfdu í ljósi látid merkilegastann lærdóm; vard þá Biskup Dr. Hannes Finnsson þeirra fyrstur, er verdlaunin hrepptu, fyrir útgáfu sína á Kristinnrétti Víkverja 1759-60, til hvørs hann 1762 og 1765 útgaf Curas posteriores; en — Þorsteinn NicuLásson var sá 3ji, sem verdlaun þessi hlaut, fyrir sínar 2 Dissert. de commeatu veterum Islandorum 1759-60. Arid 1767 vann Dr. Hannes aptur heitin 20rdla. verdlaun af Kaupmannahafnar Háskóla, fyrir sitt lærda historiska Pris-rit: Hvørt Arnfastur, Biskup í Arhúsum, hafi med eitri í Kvøldmáltídar Sacramentinu af døgum rádid Christópher I. Dana-Kóng.

[461]) Sem hjer telst frá 1756-1763, þá fridur saminn Hubertsburg, endadi þad mikla 7 ára strid í Þýdskalandi, í hvørt einhvørjar þær voldugustu Þjódir vóru flæktar. Fridarins fengnr 1762 var Dana-veldi því óbyrmætari, sem Rússa-Keisarinn Petur III. sleppti, þegar hann settist ad ríkjum s. á., allri óvild til Preussa, en, þar hann var fæddur Hertogi af Gottorph, tók strax ad endurnýja síns Húss fornu krøfu til Slesvíkur, og rústa sig til strids mót Danmørku, en hún aptur til varnar; beggja herlid var komid til Meklenborgisku landanna og stridid þvínær byrjad, þegar Keisari Petur III. var sama ár 1760 skyndilega settur frá ríki og voldum og litlu eptir deydi, en Drottníngs hans, Keisarainna Katrín II. steig á Rússa

Trón

Seinustu Fagnadar-hátíd einhvorja hefi eg upphaflega nefnt, bls. 477—78 yfir Utför þinni, mín Framlídna! og fædíngu yngri Systur þinnar[462]), en—fáir vita hvörju fagna skal! Fjøl-

Trón eptir hann, kalladi herlid sitt heim aptur og hjeldt fridi vid Dannmørku. Bædi um þetta og Dannmerkur ríkis skuldir vid Kóngs Fridriks V. dauda, þessa stríds-kostnadar og annara orsaka vegna, sømuleidis um 7 ára strídid, vísa eg Lesarannm til allgreinilegs ágrips í Sýslumanns Jóns Espólíns íslendsku Utleggíngu af Galletis Kjenslubók í Sagnafrædinni, útkomin 1804. bls. 68, 69, 130, 134, 137-141.

[462]) Medal þeirra, sem ecki harma stórum útför þína, skilst mjer vera Prestinn til Hvanneyrar og Bæar, Arnór Jónsson, eins og ráda má af blendinni lýsíngu af þjer, hvørrar slutta Utfarar minníngu hann gjørt hefir. Hid hellsta í henni mjer vidkomandi er þetta:

Annars víst þó er ad mestu,
Engu harmdaud vard hjá mengi
Sú ofs qvaddi Øld og eyddist,
Ára laung var nóg í gaungu.
Østrudu fjøll, því elldi fullar
Ædar þúngu jardar sprúngu,
Spúdu ógnum, eitri, dauda,
Undir frónid skalf og stundi.
Saudi sló hún kaunum kláda,
Qvaldi pestum gripi flesta,
Faldi jørd í klaka køldum
Knúdi þorsk frá landa flúdum.

Stund-

Fjølmennar Gledi=samkomur vóru og um þína tíd nockrumsinnum haldnar á Alþíngi, til Arfhyllinga Kónga minna, svosem: árid 1700 vóru, eptir Kóngs=brêfum, af 3ja Apr. s. á., á Alþíngi hollustu=eidar Fridriki Kóngi IV. til handa teknir af embættis=mønnum og hellstu jardegendum; tók Løgmadur Laurus Gottrup þá med Amtmanni Müller og fyrir hann.

Eptir Kóngs=brêfi af 24da Mart. 1731, fóru menn á Alþíngi þann 13da og 14da Septembr. hollustu eida Christjáni Kóngi mínum VI. Var þá einhver hin fjølmennasta samkoma þar, sem verid hefir hjá mér sídan Jóns Biskups Arasonar daga, því þar fóru, auk Løgmanna og Landfógeta, 15 Prófastar, 147 Prestar, 21 Sýslumenn, 39 Løgrêttumenn, 380 Forpaktarar og Jardegendur, alls frek 600 manna.

Fridriki Kóngi mínum V. fóru menn hollustu í øllu landinu, þann 13da Sept. 1747, eptir Kóngs=brêfi, útgengnu 21ta Jan. s. á.; og mínum nú ríkjanda mildasta Lands=fødur

 Christ=

Stundum blíd var lýd og landi,
Listir vandar allra handa
Renndi best og hjátrú hrinda
Høfduglega fórst í løndum.
Hvørt hún vantrú hrekja hyrdti
Hýrt vidljek eda skjelfdist freka
Ósagt læt eg, adrir geta
Um þad dóma fellt í tómi.

Christjáni Kóngi VII., á Alþingi, þann 16da Júli 1766, eptir Kóngs-bréfum af 14da Jan. og 7da Febr. s. á.

Allir mínir fyrrnefndu Kóngar vóru mér mildir og nádugir Fedur, eins í Skatta og Tolla útsvørun, sem øllu ødru. Þessara og annars ad peninga-søkum lútandi, vil eg nú stuttlega minnast, ad nockru leiti eptir ára-tølu:

Fyrir Sakafall af mér gjørdu Sýslumenn misjafna reikninga árlega, allt til 1736, þá kóngleguy Urskurdur 26ta Martii ljenti þeim þad med Sýslunum til Forpaktníngar; eptir tiltølu var því milli allra Sýslanna nidurjafnad, en fyrir gjørvallt gjaldast sídan árlega 147 rdlr 36 ß. Hafi einhverr Sýslumadur vid þess Forpaktningu á stundum haft litilfjørlegann hagnad, hefir þad eins opt vid útdragsøm fángahøld fyrir eckert, ordid fátæklingum og øllum þeim þúngbært, en Réttlætisins vandlætingu þó enn optar til nidurdreps, þar sem fátækir og flestir Sýslumenn hafa einatt mátt skélfast vid ad straffa afbrot, og ad láta skálkum hegna eptir skyldu, vegna þess þúngbæra fángahalds, er á þeim vard undir eins um lángann tíma ad lenda; ecki ad nefna ábyrgd adra eda hættu; hvørs vegna mér finnst, sem þessi póstur hefdi, sem fyrst, þurft umbreytíngar vid; — en — í fleiru tilliti enn þessu, eru Yfirbodara og Dómara-vøld óhentuglega hjá þeim sameinud.

Arid 1751 var med Kóngsbodi, þann 28da Júnii, hjá mér krafinn Skattur í Prin-

cessu heimanfylgju, sem vera átti $\frac{1}{10}$ inntekta Embættismanna og Jardegenda, sem yfirstigu 100rdli árlega. Sama var ítrekad 1752 og 1756, en þetta ár og 1757 sumum ad heilu eda hálfu uppgéfinn.

Á Tukthúss-tollinn 1759 þann 20ta Martsi álagdann á fasteignir og kúgyldi; af-léttann geistlegu gótsi 13da Mart. 1793, og hinn, þann 9da Nóv. 1796, hefi eg minnst bls. 576, Abúendur áttu hann ad greida, en Jardegendur vd qvitta eins mikid í landskuld vid leigulida, eptir Stiptamtmanns úrskurdi, þann 18da Júlí 1771.

Fátækum nýgiptum, sem annars áttu þau efni ad skatt ættu ad lögum af þeim ad gjalda, gaf Kóngur minn, þann 8da Apr. 1760, skattinn upp í 3 samfleytt ár 1761—63, hvar eptirgjöf aptur var lengd í önnur 3, 1764 —66, en sídan er eg ecki viss um, ad Sýslu-mönnum hafi sú uppgjöf verid bætt, og þess-vegna ecki hvört fátæklingar hafi hennar leng-ur adnotid, til hvörs þó nýrri kóngl. áqvard-an hérum, þann 14da Mart. 1774[463]) sýn-ist framvegis midad hafa. Búreisu-skatt fá-tækra frumbýlinga fyrirbaud Kóngur minn med sama Urskurdi, framvegis ad krefja.

Gjöld og tekjur þess hjá mér 1764, med Tilskipun þann 16da Nóv. stiptada Jústits-kassa, hefi eg nefnt bls. 578.

Ddd 4 Extra-

[463]) Sjá J. Eiríkssonar Forberedelse til Olavii Reise bls. XIX og Løgþ. b. 1774. bls. 21, 22.

Extra-skatt, álagdi kóngleg skipan, þ. 12ta Júlí 1765, frá sama árs byrjun; ennnur þann 17da Martsi 1767 útgefin, uppgaf hann þeim Prestum, Sýslumönnum og ödrum þessháttar embættismönnum, semuleidis þeim jardegendum, Klaustra- og Umbods-haldurum, sem helltu innt ekt hefdu af saudfénadi, þó ecki nema fyrir þjónustufólk þeirra, vegna þá geysandi hallæra, Heklu-gosi og þar af leidandi fjár-fellirs, ásamt fjársýkinni. Af ödrum var hann hardlega krafinn 1767—69 en honum loksins algjörlega aflétt 20ta Mart. 1775, og útistandandi skuldir fyrir hann uppgéfnar.

Af minum Embættismönnum beggja stétta fèll Rentukammerid uppá 1767 í lagaskini ad krefja Skatts, gjaftolla og Tíundir, sem bændum. Allir færdust ákaflega undan, og leitudust vid ad sýna af Lögum, ad engum þeim bæri hann ad gjalda, en um þad vard lángsamlegt stapp og strid; Biskupi minum Dr. Finni Jónssyni var þad þó ad þacka, ad hann med lærdu riti, grundvölludu á eldri sagna-ritum, sýndi og svo rækilega sannadi ólögmæti þeirrar kröfu[464]), ad henni var þegar 1771 í geistlegra tilliti fráfallid, og algjörlega fyrir alla Embættismenn med Kóngs-úrskurdi, þann 7da Martii 1774, sem med berum ordum lýsir þessa Skatta-kröfu lögum ósamqvæma.

Auka-

[464]) Sjá Æfisögu Dr. Finns Jónssonar 1792 bls. 21-22.

Auka-útgjöld, Pró Cento-skatt nefnd, af árlegum launum og Pensiónum Embættismanna, og annara, er Fasteigna Umbod í léni hafa, og sem meiri nema enn 100rdm. árlega, álagdi kóngleg Tilskipan, þann 14da Maí 1768; reiknast hann eptir tiltölu launanna upphædar. Skatt þenna stadfestir Tilskip. af 12ta Júní 1770, og fyrrnefndur úrskurdur Kóngs, þann 20ta Mart. 1775.

Rang-skatt, svo nefndann, eptir Metorda-tröppu, álagdi þeim Embættismönnum, sem eptir Tilskip. af 14da Oct. 1746 teljast í Rang, kóngleg Tilskipan, þann 7da Febr. 1764, ítreknd 14da Nóv. 1772, og seinast med ádurgreindum Urskurdi, þann 20ta Mart. 1775.

Kirkna og Kénnimanna Tekjur nidurskamtadi mjög sparsamlega Tilskipan og Reglugjörd, þann 17da Júlí 1782, og Offur til Presta Kóngsbréf, þann 4da Júní 1790. En — Reglugjördin, samin 1782, undir taxtabundinni kauphöndlun, og eptir hans nú afmáda verdlagi sýnist, hvad peninga-reikninginn snertir, nú ecki leingur ad gèta stadist í margfalldt dýrari Frí-verdslunar tídum, sem gjöra Presta vidværilegt, ad eg ecki segi svo mikid sem, sómasamlegt Uppheldi, eda kirkna og Prests-setra vidurhald jafnvel ófært med því þre-földu, sem Reglugjörd sú tilleggur þeim.

Afgjald af Utarsa Ørfum álagdi Tilskipan, þann 12ta Sept. 1795 [465]).

[465]) Sjá Gamans og Alvöru I. H. bls. 132-33.

Mynt og Peninga-reikníngur fèck um þína tíd, mín Framlidna! breytilegar myndir hjá mèr. Crónugjalds reikníng innleiddi Kóngs-bod, þann 27da Apr. 1751, annad í Martsió 1753 Kúrant Mynt, hvørri Spesía-safnarar og -skúrarar í fyrstu seyudu[466]). Tilskipan þann 2ann Janúarí 1776, innleiddi aptur þeim til huggunar nýjar danskar Spesíur, sem urdu sumum mætari enn sjálft lífid. Tilskipan, þ. 22ann Apr. 1778 fèck mèr Bancó-sedla í peninga-stad, opid bréf af 24da Júní 1791, sendi mér þá bláa, en annad þann 9da Octóbr. 1798, birti útgengna Specie-bankó-sedla, sem Specie-bánki nýr, uppréttur 1791, ætti med dønskum Spesíum ad innleysa, þá óskad væri. Hjá þeim fyrstnefndu skúrurum vard fátt af peníngum bodlegt, nema þær, en hjá þeim skyn-ugri og fátækari þókti allur peninga og bankó-sedla varníngurinn afbragds gódur, nema kop-armynt ein, sem hjá mér er og verdur lengst af óútgengileg; enda hefir lítid ad eins af henni bor-ist børnum mínum. Felldir í verdi vóru 1726: 16ßa. peníngar til 15; 12ßa. peníngar til 10, en myntadir 2ßar frá árinu 1711-25, áttu 6 ad gylda vid 10ßa og frá 1776 einúngis í Vestindíum ad vera

[466]) Ridskáld eitthvørt vældi því þá:
Íslands gódur ábate, af Ínrettíngum hygg eg se,
kominn er Fransós, klædi á se, kúrant mynt fyrir
Spesíe. En — hagrædinu af kúrant-myntinni,
og merkis gagninu fyrir mig, af Spuna og Vefn-
adar-kennslu og mørgu fleirn gódu vid þær, skal
Ridmennid, eptir vanda þeirra, undan.

vera gjaldgengir. Þó skulu Kóngsbergs 2ßar, sleguir 1711, 12 og 13 med Fridriks IV. krónada nafni og Norska ríkis merkinu, í fullu gyldi.

Fáum og ecki mikid innrentandi Collectum var um þina tíd safnad hjá mér.

1753 þann 24da Dec. baud Kóngur. m., ad til byggíngar 24 eydilagdra jarda í Nordur-múla-syslu, skyldi í 2 ár gjaldast 1ßr. af hvörjum 5 Hundr. til tíundar, í ødrum Syslum enn þeim, sem þá af yfirgángandi hardindum hefdu skada bedid, en — þessi hjálp var ónóg og litilvæg.

Til byggíngar og vidurhalds Kirkjum og Kirkjustødum eru fleiri Collectur gjørdar, því 1726 var Bessastada kirkja í annad sinn uppbygd, af tilløgum annara kirkna minna, sem eptir Kóngsbodi, þann 4da Febr. 1723, tolludu þartil 1rd., hvør sú, sem 20rdla. inntekt hafdi, og hljóp þetta til 404rd. 40ßa. Í þridja sinni løgdu kirkjur mínar henni til uppbyggíngar, en til hvørra nota sú Collecta kom henni sídan, vissi ecki sjálfur Biskup minn Dr. Finnur Jónsson [467]).

Tollinn til Hóla Dómkirkju byggíngar 1757, og þar eptir í 6 ár, hefi eg nefnt, bls. 545, og er mælt, ad Cancelliid hafi til hennar innsendt 5000rd., líklega af Collectunni erlendis, sem sama bls. nefnir. Vard sú kirkju-byggíng mér og ødrum ofdýr, egi þetta vandada hús ad falla fyrir eckért eda fara fyrir smá-

munt

467) Sjá Hist. Eccl. Isl. T. III. . p. 514. nótu c.

muni á eptir. Til uppbyggíngar þess afbrunna Helgafells kirkjustadar, tolludu árid 1783 meg-andi kirkjur í Skálhollts-stipti 120rdm.

Kirkna og annara gudlegra Stiptana eignir létu Kóngs Urskurdir, þann 19da Júní og 13da Aug. 1783, sér annt um ad fá vard-veitt og ávaxtad. Tilskip. þann 13da Júní 1787. Cap. 2. §. 19. afmádi ad sennu þar gefid leyfi ad innsetja þá á rentu í Kóngs Cassa, þó áqverdudu opin Kóngsbréf, þann 9. Mart. 1792, 10da Apr. 1795 og 24da Jún. 1797, þetta enn framar í þeirra stiptana og ómyndugra tilliti.

Oþarfa-kirkjum og Bænhúsum hafa þar á mót Kóngar mínir smámsaman fækkad, allt til þessa, þó fauk mestur fjeldi þeirra ofan vid Kóngsbréf, útgéfid 17da Maí 1765, og miklu fleiri tjást nú í samsteypu ætladar.

Loksins minnist eg á, í Collectanna til-liti, ad eptir kóngl. Auglýsingu, þann 23ja Júlí 1794, og áfýsingu, þann 1ta Júlí 1795, var hjá mér frivilljugum gáfum eda Collect-um safnad til uppbyggíngar styrks þeirrar, ár-id 1794, afbrunnu Christjánsborgar Kónga-borgar, og til adstodar þeirra, sem vid Kaup-mannahefnar mikla eldsbruna 1795, hefdu í megn bágindi og volædi ratad. Undir eins fundu Börn mín sig hrærd af skyldunnar tilfinníngu, til þess undirgéfnast ad láta vid þetta tæki-færi fúsann vilja og þacklátsemi í ljósi, vid þad konúnglega hús, hvers staklegu nádar og

féd-

feðurlegu velgjörða, í þinni og eldri Systra þinna tíð, eg svo sjfeldlega aðnotið hefi; og þar hjá hrærð af innilegu þakklæti við þá Kaupmannahafnar nauðþreyngðu innbúa, um hvörra mannkjærlegu og mikilvægu góðgjörðir við mig, eg sjálf, í seinustu ugudum mínum, eðlaðist svo óræka votta[468]. En — báginði mín sjfeld og vesældómar bægðu mér þá einúngis frá að géta framborið boðleg offur á þessi tignuðu eltúru. Hér er nú listinn yfir þetta litla, eptir Amts telu, þó eg magnlega fyrirverði mig, að láta hann koma í allsherjar ljós, og einúngis hafi að hugga mig við þá von, að náðugir og góðsúsir hlutadegendur muni tekið hafa viljann fyrir verkið, minnugir; að: *in magnis voluisse sat est.*

Collectan til Christjánsborgar-Slots 1795:

Frá Sudur-Amtinu (með 200 rdlm. frá Stiptamtmanni Olafi Stephánssyni), hljóp til	=	2196 rdla	88½ ß
— Vestur-Amtinu (fyrir utan mestann hluta Snæfellsness-sýslu)		934 —	20½ —
— Norður og Austur-Amtinu (með 100 rdl. sem ryktið tjáir gefna af Biskupi Sigurdi Stephánssyni)		1739 —	70 —
	alls	4870 —	83 —

[468]) Sjá hjer að framan blf. 549-50.

Þó kann eitthvad, mér hulid, hér forir utan gêfid vera; líka er af nockrum lofad litlu meiru í verum, en mér ókunnugt hvad af því sidan er efnt; eda hvert nockud framar er innkomid frá Snæfellsness = sýslu.

Collectan til naudstaddra í Kaupmanna-høfn eptir Brunann 1796:

Frá Sudur = Amtinu (med 100 rdlm. frá Stiptamtmanni Olafi Stephánssyni), hljóp til	583 rdla	9½ ß
— Vestur = Amtinu (þó vantar frá Snæfellsness, = ásamt Mýra = og Hnappadals = s)[469]	131 —	26 —
— Nordur og Austur = Amtinu:	1026 —	57 —
alls	1740 —	92½ —
Med Collectunnar til Slotsins	4870 —	83 —
verdur þá beggja Collectanna upphæd	6611 —	79½ —

Manninn hefi eg nú varpad tölu á hid merkilegasta flest í þinu fari, mín Framlidna! en — med hverju hellst fæ eg nú ad lýktum prýdt þín Eptirmæli?

Hefir, um ockar samveru tíma, upplýsing gladnad hjá sonum mínum?

Er

[469]) Hvadan líklega eckert er enn innkomid.

Er min innvortis stjórn umbætt, og sid-
gædi aukid hjá mér?
Hefir um mitt frelsi og mina bjargræd-
is-vegi rýmst?
Hefi eg efnabetra ástand grædt? og
Hvad hefi eg hellst ad telja þér til gyld-
is og Æruminníngar?

Uppá spurníngunna: Hefir upplýsíng glad-
nad hjá sonum mínum? svara eg hiklaust:
já! stórum! vída í þínum Eptirmælum eru
þess órækir vottar, ásamt þeim, bls. 770—78,
nefndu og tilvísudu útkomnu ritgjørdum. Skyn-
semin tók, í þinni tíd, enn framar ad upplýsa,
leidbeina og innþryckja trúarbragdanna lærdóm-
um; ad afklæda þá myrkvum, mystiskum dul-
ar-klædum, en leysa þeim fram ad skína í ed-
lilegri, í upprunalegri fegurd; tók ad reka hjá-
trú í útlegd, en uppgøtva náttúrlegar orsakir
til margs, sem þessi ádur hafdi svo lengi eign-
ad yfirnáttúrlegum og einmidt Djøfulsins verk-
unum, á hverjar hin tekur minni trúnad ád
setja. Þvi er, og þad er þér ecki litil Æru-
minníng, um þína tid øllum offóknum fyrir
kukl, øllum brennum og líflátum saklausra fyr-
ir svo nefndann galdur eldúngis hætt, og —
undir eins dóu med øllu út hjá mér, nærst-
um þvi eins ad nafninu, þessir heimskulegu
vidburdir, hverjum hellst vyrdtist gapastocks
hegníng ad hæfa, já, hvad meira er, Draug-
ar dóu svo út med þeim, ad þegar gjørdist hér
á þeim ekla. Hvad eg í Løgspeki, í Náttúru-
fræd-

frædum, í Læknis lærdómi, í smeckfullum snotrum vísindum, í Fornfrædum úr myrkrinu dregnum fram í allsherjar ljós, og í fleirn hefi grædt; er ecki lítid. Og hvørsu er ecki þenkingar-hátturinn ordinn umminnadur medal sona minna, frá hardhdgi eda fúlu drambi, hjá mørgum, til mannúdlegri umgengni og mildari sida, en — hvørt hinsir hér, einkum medal heldri manna, hafi ecki strandad á ødrum, takmørkunum svo nálægum skérjum, med því ad fjarlægjast þetta, nefnil.: med undirferli, edur og med andvyrdandi kompánaskap, eins vid Illþýdi, í verdugrar og hreinskilinnar gódsemdar stad, á eg erfidara med af þér ad reka ámæli fyrir. Skadvænlegastir eru þeir brestir samt medal Yfirbodara og Kennifedra, sem vid hvørtveggja missa mikid hjá almenníngi af vyrdíngu, af hans tiltrú; og af orku, úr því ad framfylgja því skynsamlega rétta og góda, sem er þó adalskyldan og einka augnamid þeirra embætta, því, enn á upplýsing hjá mér lángt í land, sem annarstadar, til þess ad fá dygdina svo rótfesta hjá øllum almenníngi, ad hann, án þess ad vidþurfa stjórnar med laganna ótta, gjøri hvad honum ber af innrættri vyrdíngu fyrir dygdinni. En — þetta nimtal leidir mig strax til nærstu spurníngar: er min innvórtis stjórn umbætt og sidgædi aukid hjá mér?

Uppá hennar fyrri póst svara eg aptur já! og stutt en rétt lýsing innvortis stjórnar minnar um og skammt eptir komu þína, skal

rétt-

réttlæta svarid. Ad sønnu hygg eg hverr einn
manni þegar hafa gjørt sér sanna hugmyndun um
Amtmann Müller, sem Yfirvald mitt fyrir og
eptir komu þína, sem lesid hefir minníngu hans
í Kríu-málinu, í Alberts Asgeirssonar,
Þórdar Þorsteinssonar, Hólmfasts Gud-
mundssonar, Laurusar Gottrups og annara
tilliti [470]), en — Arni minn Magnússon
bregdur honum 1706, sem Commissarius, um
heimsku og ókunnugleika um land [471]) og løg.
Um eitthvad af þessu vitnar víst framantalid, á-
samt hlutdeild hans med Heidimanni í ofsókn
gegn Biskupi Mag. Jóni Vigfússyni, er hon-
um vard þó fyrir Hæsta rétti til vanvyrdu [472]).
Þad verdur ecki med øllu varid, ad margt, sem
Eee hann

[470]) Sjá 285 og 311 skíríngar-greinir.

[471]) Sjá 473 skíríngar-gr. Seinna sást og nóg
dæmi uppá ókunnugleika Amtmanna, og í Er-
klæríng 1796 til Islands almindelige An-
søgning, bls. 79, finnst, ad sikkur se einasta fæda
barna minna. Hverr smackar þá á þeim morgu
þúsundum tunna af ýmislegum kornvørum, sem
árlega flytjast mer, á sveitanna mikla kjøti, á mjólk-
urmat, skyri, grøsum eda á eggjum? Eg hygg víst,
ad í góð-sveitum verdi sikkur ecki ⅓ af fædi fólks,
og ad, þá fráreiknadur er allur árlega útfluttur
sikkur, verdi þad, sem eptir er, ecki sjøttúngur fæd-
is fyrir alla ad samtøldu, svo rettast se sagt: ad
sikkur se minnsta fæda barna minna.

[472]) Sjá F. Joh. Hist. Eccl. Isl. T. III. p. 734-36,
þó allra helst æfi hans hjá Jóni Prófasti Hall-
dórssyni.

hann uppástack mér til handa, var sára einfaldlegt[473]; þó tel eg þá ákéfd mér enn skadlegri verid hafa, med hvørri hann, 1705 og 1706, framfylgdi Compagnie-kauphøndlun hjá mér, og forbodi mót allri innanlands kaupþøndlun, mót hvørju Arni minn Magnússon skørug-

[475]) T. d. 1703, ad Hreppstjórar í hvørjum hrepp haldi Examen, eda ransókn um og straffi húsaga og uppeldi; ad gjørt se vid giptingum latra, fátækra og adstodarlausra; ad fyrirbodid se allt Qvennsylfur hjá fátækum, og ad gefa festar-meyum sinum sylfurbellti; ad hardlega sektist innbyrdis vidskipti Innbúa og sala á landaurum yfir taxtaverd. 1704. gyllir hann og telur fastlega í Compagnie-kauphøndlun, sem besta; vill fá Handverksfólk hingad hellst frá Hollandi. Segir ógjørlegt ad fjølga peníngi í fiskihafna-hjerudum, nema vid Búdir, Styckishólm og Reykjavík; ad á Akuryrkju se hjer ecki ad hugsa, af því eg se umflotin Ey-kona, en hafid orsaki kulda, sem med frosti, snjó, stormum og óvedri fari í vøxt ár hvørt, svo ecki se hjer hlýtt, nema í 6 vikur. Ad eg hafi ecki efni til ad eignast stærri skip, meiri veidarfæri, enn eg hafi, eda meira vidur-væri. Ad minn fiskur kunni vel ad seljast eins dýrt í Midjardarhafinu og hinn frá Terraneuve, en þó ofmikid vogad ad flytja hann svo lángt, hvada ábati, sem gefast kynni. Ad Fiskiduggna útgjørd frá hvørjum Fjórdúngi banni bág ár og fátækt. Ad Hvala-veidi se hægri frá mjer undir Grænlandi, hvadan eg liggi einar 40 mílur, þó geti Franskir og Enskir komist þánga[illegible] á vorum, enn skip hjer komist út fyrir Vor[illegible], því Heidimann hafi sagt honum, ad alla firdi leggi nema Straumfjørd. Ad hann ecki sjái gagn[illegible]eitt ad Póstskipi hjer á milli, og ad Landpóstur [illegible]se ómøgulegur vegna snjóa, storma og óvedra.

uglega ſkrifadi, og baud ſig til ad ſanna løglega fyrir Kóngi, ad Müller hefdi óløglega haldid med Høndlunar-forpøkturum, en undirokad almúgann. Þeſſu reiddiſt Müller, og qvartadi þann 4da Maji 1706 yfir varandi þverúd bænda vid Commisſión þeirra Arna og Páls, ſvo naumlega fáiſt heſtar til flutníngs á þíng, en — Arni Magnúsſon vitnadi þann 16da Sept. ſ. á. í þeſſu tilliti, ad einkanlega Amtmadur Müller misbrúkadi opt þenna fríflutníng, færi oflángt, ſvoſem nockrar dagferdir med heſta fólks, héldi þeim lengi á ſumrum, ſkiladi ſumum laungu ſeinna, en ſumum aldrei, og árid 1701 hafi hann krafid, ad Bændur frítt legdu ſér til 96 heſta, ſem allt gjørdi þá trega.

Þad er annars íhugaverdt, ſem Rentukammerid þann 15da Febr. 1702, þegar þád lagdi Laurúſar Gottrups fyrrnefndu (I 31 ſkíringar-gr.) merkilegu Supplicátſíu fram fyrir Kóng, telur til orſaka um mín miklu bágindi um þau ár, hvørra gagnſtædu náttúrlegu orſakir opinberlega má þó leſa[474]), þetta: 1.) Guds reidi og ſtraff. 2.) Jardeigenda hardhögi. 3) Landpráng og heima kaup. 4) Yfirvalda gálauſu Réttar medferd og 5.) ad ætld yrdi ad trúa því, ſem ſterkaſti partúrinn frá Landinu framfærdi. Um 1ta póſtinn innlæt eg geiſtlegum eptir ad dæma; 2ann póſtinn held eg erfidt undir og eptir komu

 þína

474) J Dr. H. Finnsſonar Riti, um Mannfæckun af Hallærum, blſ. 98-103.

þína með røkum að sanna til nockurra muna, en heldur má hann samtengja 40a póstinum með umbreytlugu þeirri, að Yfirvøld og Kaup-høndlendur einir þá undirokuðu alla, drápu opt alla dáð og frelsi hjá sonum mínum og reyrðu þeirra bjargræðis-vegu þrældóms-fjøtrum. Auk nýstárlegu dæmanna í Müllers tíð (sjá bls. 801—803), læt eg hér nægja að nefna til eitt frá árinu 1681. Þá var hér Jóhann Klein, Fógeti Bjelkes, en Laurus Gottrup, embættislaus, Umboðsmaður hans, sem gjørði út sendimann og óskaði fyrir hann frí-flutnings hjá Asbyrni bónda Jóchumssyni yfir um fjørð; bóndi þeckti það ecki skyldu-verk fyrir eckért, en varð hér um klagaður fyri Sigurði Løgmanni Bjørnssyni, sem dæmdi honum og lét tvisvar hér fyrir á hann leggja svo alvarlegar húðláts refsingar, að hann við hvørja þeirra leið í ómeginn[475]. Forpaktarar af Kóngs-gjøldum og Kaupþøndluninni fengu 1691 með Rentukammer-leyfi útþryckilega innleidd Máls-lán á Forléningar; þeir máttu alls útgjøra 15 Kóngsins medteknu Fiski-skip, og á þau kalla Kóngs-landseta til róðurs, en — auk þeirra útgjørðu þeir 80 til 100 skip, enn þá 1706, og tóku á þau skestalla, er sjó sóktu í Gull-bríngu-sýslu, jafnvel úr øðrum héruðum, en bænda og annara innbúa skip fúnuðu mannlaus uppi í landi, hvað Árni Magnússon þ. 27. Apr. 1706 skorinorðt klagar fyrir Kóngi. Því fyllt-

[475]) Sjá Kóngsbr. af 13da Maji 1707.

fylltust og nálægar veidistødur upp med latt og útsjúgandi ydjulaust þurrabúda-fólk, þenna krabba í minni, og sjóplátsa minna velmegun. Í 3ja pósts tilliti minnist eg á, ad svo høfdu þeir og Amtmadur Müller reynt ad drepa nidur innvortis-hræríngu og atorkusemi í nærlngar útvegum, ad sonum mínum leyfdist ecki ad skiptast vid sín á milli um innbyrdis naudsynjar, ecki fátækum ad leita sér ádstodar hjá þeim efnugri, því øll sala, hjálp og lán, eins á naudsynlegasta bjargrædi eda ødru í lífs naudsyn, hét Landprang og heima-kaup, sem þessi póstur telur olla bágindum mínum. Já, Kaupmenn rígbundu svo alla verdslunar- og bjargar-útvegi, ad landsetar máttu ecki færa varníngs afgjeld sín húsbændum í nærsta héradi, heldur kúgudust til ad selja þan Kaupmanni í því sama. Løgmadur Gottrup sigldi med Frú og fólk í mínar opinberu þarfir og med Kóngsleyfi 1701, en frá annari enn síns Kaupstadar-høfn, og fékk því med naudúng ad kaupa sér veganesti í því plátsi. Í 4da pósts tilliti, minnist eg lofsins á: ad Løgmenn og Sýslumenn skáru úr málum og felldu dóma, sjaldnast eptir nockrum Løgum, heldur án røksemda løgdu þá sekt eda þann Urskurd á, sem Løggjafarar, er þeim sjálfum eptir egin hugþótta og hjartalagi gédjadist. Sú var og á stundum reglan í þinni fyrstu edur Fullmektuganna tíd, sem leyfdu sér med røksemdalausum sjálfteknum myndugleika, med djørfum úrskurdum ad fella gengna

 Dóma,

Dóma, jafnvel Synódalréttar Dóma úr gyldi. Og hværr sær alla þá óhæfu, ell þau óleg talid, er Fullmektugir optar enn sjaldnar hafa sér heimildar-litid leyft, af drambi edur til ad tyldra sér fram og sitja á hvørs manns hálsi! Þeir hafa um tíma ridid uppi, sem ólgandi bodar, en sá mundi til mín og þeirra, sem á hentugum tíma sagdi einninn vid þá: hingad, en eckí lengra! J. Þessu tilliti læt eg nægja advísa til Odds Sigurdssonar og Beyers markverdu Æfisaga, þess fyrra, sem Fullmektugs þess mikla og góda Stiptamtmanns Gyldenlöwes, en þessa, sem Fullmektugs Amtmanns Müllers [476]). Nockrum med átyllulitlum úrskurdum, en nockrum ásamt Commissariis Arna og Páli med miskynnutum Dómum, steyptu þeir saklitlum frá embættum, ad eg ecki nefni hér Æru-dóma. En—Hæsti-réttur dæmdi optastnær allt þetta ómerkt, og þeim astagabornu allt aptur, á stundum med 300 til 400rdla útlátum af þeim Fullmektugu og Dómendunum. Amtmadur Müller sókti, svo ad segja, ásamt Landfógeta Heidemanni, þad blí. 801 nefnda mál á móti Biskupi Mag. Jóni Vigfússyni, og ferdadist því í 2 sumur nordur 1688—89, en dæmdi sjálfur í því á eptir 1690, Jón Vigfússon daudann, í 1100rdla bætur og 600rdla málskostnad til Heidemanns, hafdi og, ádur enn dómur géck lagt Arrest edur kyrrsetníngu á Hóla Biskupsstóls Inntekt, en 1693 dæmdi Hæsti-

[476]) Skrásettra af Stiptprófasti Jóni Halldórssyni.

Hærsti-réttur allt þetta og kyrrsetnínguna markslaust, og ad fyrri Dómurinn ecki skyldi honum eda erfingjum til nockurs vansa eda útláta koma, ad undanteknum hérum 100rdlm. í málskostnad[477]). Oddur Sigurdsson vard svo svæsinn Fullmektugur, ad hann slaug á og bardi Biskupinn Mag. Jón Vidalín í Visitatiuferd hans 1713, svo hann um nótt vard ad slýja af bænum[478]), ætladi og ad gjøra sama vid Pál Løgmann Vidalín 1714 hefdi ecki Árni Magnússon þá skilid þá. Þanninn gèck mín innvortis stjórn fyrst í þinni tíd, mín Framlidna! ruglud, æst og óvyrdt opt um þær mundir vid ofmikinn smeck af ølfaungum! Sýsslur vóru léntar, ecki þeim verdugasta, þeim duglegasta, selu baudst, heldur þeim, er mest til þeirra gaf, opt vid Auctión, í festu, eda þeim, sem í Nád stód um sinn, hjá Amtmanni, Landfógeta, eda þeim Fullmektugu, þó illfær væri til embætta. Þó var eckért, sem svo gjer-spillti minni innvortis-stjórn, sem flocka-drættir og sífelld sundurþyckja milli embættismanna fyrst um þína tíd og lengst af; Árni Magnússon bregdur Amtmanni Müller 1706 um óvild til Biskups Jóns Vidalíns, vegna þess hann sagdi ecki strax já og Amen, til sérhvørs, sem hann uppástack; en — Árni Magnússon sjálfur átti sífelldt í deilum og málavastri um sína

Eee 4 Com-

477) Sjá somu Æfisøgur, Kóngsbr. þ. 14da Apr. 1694 og F. Joh. Hist. Eccl. Isl. T. III. p. 734 - 36.

478) Sjá somu rit.

Commissíóns veru hér, enn þótt sér til lítilla heilla, (siá blſ. 607, 723 og 806); en — þeim eginlegu Commissíóns verkum miðaði seint málaſtappſins vegna, ſvo 1708 rak Kóngur hardt eptir Arna að koma því af, Rentukammerid þó enn harðara og beiskara 1710 og 1712; seinaſt þann 22ann Júlí ſ. á., brixlar þad Commisſariis þúnglega um ad þeir veki misklídir og þeim alls óvidkomandi óþarfa málaſtapp, vilgi Rèttina, eſpi hvørn á móti ødrum, og vilji hafa hendur í hvørs manns hári, hvørs vegna þad ſtrax kallar Arna Magnúsſon heim hèdan og til reiknings fyrir ſin Commissíóns verk, fyrir hver alls engin ſkil vóru þó gjørd lengi þar eptir, eda fyrr enn eptir Arna dauda, vegna óvildar Rentukammers og hans á milli. Þad krafdi árlega nýju Jardabókina, en hún fèckſt ecki, fyrr enn úr ſterfbúi hans, þó ófullbúin, 1730. Yfir þeſſum ſifeldu ſlocka-dráttum og ſundur-þyckju qvartar ſá gódi Stiptamtmadur Gyldenlöwe þúnglega 1716, og ſegir þeir leidi af ſèr mína eydileggíngu: málavaſtur og orrahrídir hluti mig í ſundur; fyrir nordan haldi Biſkup Steinn, Løgmadur Páll Vídalín og þeirra áhángendur ſlock ſèr, en fyrir ſunnan Fullmektugarnir Oddur og Beyer og þeirra fylgjarar, og allt ſé í uppnámi; rædur því ad ſenda Fúhrmann hingad, þar Müller ſé ørvaſa. Hann kom og híngad, breytti rádvandlega og fridſamlega vid mig og mína, ſem fyrr ſegir í 342 ſkíríngar-grein, fèck meſta óróann ſefad, og ſama má ſegja um

fleſta

flesta hans Eptirmenn, ecki sist minn rádsetta og rëttsýna Stiptamtmann Thódal, enn þótt undirførula og øfundsjúka, einkum medal egin sona minna, því midur! sjaldan vantad hafi, sem løgdu alúd á, seint og snemma, hjá hinum ad bakbíta og med ósønnum óhródri ad nída forþëntustu og bestu menn, til þess ad rira þá, eda steypa þeim sër úr vegi, hvar uppá ofmørg vyrdíngarlaus dæmi finnast fyrr og sídar. Hafa því lengst af flockadrættir vidhaldist, og þad vyrdist, sem ýmsir embættismenn hafi valid sër fyrir reglu, aldrei ad verda á eitt med ødrum sáttir, aldrei ad finna neitt nýtilegt í annara eda þeirra formanna gjørdum eda meiníngum, heldur brjóta út med nýjar, opt undarlegri og almenníngs gagni engu þënanlegri, líklega í því skini, med ólíkri adferd ad fá ókunnugri, einkum almúga, leidt til ad eigna þeim vitsmuna og dugnadar yfirburdi, og þarvid koma hinum í rírd; en — med þessu hefir þó einn, til óhamíngju, rifid þad ofan, sem annar med mædu hafdi byggt, í stadinn fyrir ad byggja vid og umbæta; nærstum eckert uppástúngid gagnlegt verk hefir því, vegna øfundar, sundurþyckju og flockadrátta, gëtad komist í stand [479]), og stundum af ókunnugum,

 sem

[479]) Þegar á sinni tíd dreckur minn frægi Eggert Olafsson Øfund hjá mjer þanninn til, í sínu merkilega Qvædi, Øfundar-elta, nefndu:

Vorrar þjódar þad ólán er,
Ad ætíd stormur kom úr þjer,

Móti

sem ecki ætludu nema skamma stund vid mig ad búa, vegna þessa og ókunnugleika um minn höfud-næringar-veg, landyrkju og almúga búnadar-háttu, sumt midur gagnlegt verid uppástúngid. Uppá allt þetta er þín Æfisaga, mín Framlidna! ofvlda blettud af sorglegum dæmum.

5ti Póstur inn (bls. 803) hefir því midur! lengi verid sannmæli; þad er ecki hid minnsta af mínu mótlæti. Stórlega villast þó menn, sem halda kynnu, ad einúngis hjá fánm mönnum í embættum, ellegar í einu vissu standi, sé læ.dóm, reynslu, dugnad, födurlands-ást eda trúfesti vid leg og lýd ad finna. En — hvörjir reiknast í framanskrifudu, sterkasti parturinn frá landinu?

Vafalaust hygg eg þad verid hafa Amtmenn ia af embættis-mönnum, og þeirra flocks áhángendur í hvört sinn, en — næst þessum kauphöndlendur allt til fríhöndlunar tídanna, ef eg ecki á ad halda þá géta átt þetta nafn, jafnvel framundir útför þína. Þá þóktust þó nockrir gefa markverdar skirslur og áreidanlegar, en tídin hefir sídan upplýst einhvörra marklausa grundvöll, hefir auglýst hulda hrecki. Einhvörjum var annars í fyrri tídum og eptir komu þína, einkum í Forpaktaranna og Compagnianna tíd tamt ordid, ad álita sjálfa sig, ecki sem

Móti þannkum þeirra;
Svo ávallt vesliſt Island,
Én aldrei komist neitt í stand,
Geldur hröpni meira.

sem undirgéfna, heldur yfirbodna, ecki ad vyrda Yfirvøld, heldur setja sig ad nockru leiti í þeirra stad, því seldu nockrir múga út, þegar eitthvad þókti djarft í rádist og segdu: heldur þú, ad þú sért Kóngurinn eda Kaupmadurinn, en Yfirvalda gjætti þá eckért. Orsøkin sýnist verid hafa: Sýslumenn, sem vóru Yfirvøld á hvørjum stad, vóru þá sumir lítt-lærdir, sumir breiskir, margir fátækir, og urdu ad þyggja á stundum vedsetníngu (Cautión) hjá Kaupmønnum fyrir Sýslu-afgjaldid, en allir-fyrst í þinni tíd ad greida þeim afgjøldin, stódu líka margir í skuldum til þeirra, fyrir hvørjar og Cautióuina þeir neyddust til ad láta allt liggja í Kauphøndlenda skauti, annars var øll þeirra vyrdíng og tímanleg velferd, og þeirra einasta uppheldi, enn þótt sár-mogur braud væru, í Kaupmanna valdi. Þadan má útleida Yfirvalda dádleysi, afskiptaleysi opt í málum, sem þeir vóru vidridnir, og þá litlu vyrdíngu, litla tiltrú og þad litla lof, undir hvørju þetta embættis-stand, sem annars á øllum tídum, ecki síst þínum seinni árum, hefir framleidt marga upplýsta, góda og dugandis menn, þó hefir, eptir einstøkum fáum dæmum, mátt lengi sakl-litid-lida. Amtmennirnir blésu og hellst oslengi trúlega ad sømu kolum, med því ad nída þeirra gjørdir erlendis, og vid almúgann med audvyrdandi snuprunum, med assetníngar- og fjárbóta- uppreiddu ógnunum vid mørg tæki-færi; med ónýtlugu margra þeirra embættis-

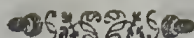
verka, opt í Lagaleysi, eptir rógi og óvissri á-kjæru einhverra hlutadegenda, án þess ad heyra grant hinna eda annara hlutadegenda ástædur, allt til ad auka sér nafn, en hinum rírd hjá alþýdu, og þeir vóru lengst af, sterkasti partúrinn frá landinu, sem 5ti póstur telur: ad ætíd hafi ordid ad trúa. Þeir tileinkudu sér lengi einka sannsøgli, sérlegt skynbragd hinum fremur, og hvad meira er, einka-rétt til ad þenkja og uppá-stinga sérhvad gagnlegt, eda ad mínum naudsynjum lútandi. Dæmid er ljóst á Múller med Gottrups undir hans dóm opinberlega framlegdu, en undir stól stúngnu Supplicatsíu mín vegna (sjá 311 skríngar-gr.). Þó er og verdur mér þad alla tíd óskiljanlegt, ad enginn megi eda orki ad útþenkja og frambera eitthvad til almennings-nota, sé hann ecki stimpladur med Yfir-embætta nafnbótum; og ecki er þad vilji minnar núverandi mildu og vitru ríkisstjórnar, sem gjarnan heyrir viturra manna rád, umdæmi og røksemdir um sérhvad á allar sídur, og sem í þessum landsføđurlega tilgángi, leysti prent-pressunnar-fjøtra fyrir alla, er vilja brúka þau landi og lýdum til heidurs eda heilla.

Í hvørjutveggja tilliti tel eg ad mín innvortis stjórn hafi ecki hvad minnstum framførum tekid, undir eins og betri þecking á og prófadur lærdómur í Løgum, betri og ýtarlegri løg-gjøf og med henni fyrirbygdir hreckir og á-sælni, og med vaxanda aldri þinum, mildadri og sidadri þenkingar-háttur manna, hafa gefid henni

heuni þá núverandi miklu yfirburdi yfir systur þínar eldri og siálft úngdæmi þitt. Þó er henn-ar ástand enn þá hvörgi nærri gott á medan ecki allt, sem enn kann eptir ad elda af fyrr-greindum brestum, ecki lagast; á medan Sýslu-madurinn, sem Fógeti, má skélfast vid ad láta hegna sérhvörju illvyrki, er í fángahalds og annann umsvifa kostnad, sviptir hann gjørvøllum embættis launum, máské fyrir heilt ár; á med-an hann siálfur opt er og Dómari um sérhverja ágengni, eda órétt í tekjum, úrskurdum og ymsum embættis-verkum, er hann grunast kynni um; á medan nockrir þeirra, likt Presta minna fiølda, hafa svo sár-litid vid ad lifa (en þó ymisleg-ann stór-kostnad), ad þeir, til ad framfleyta lifi sínu og fiølskyldu sinnar, neydast til ad hafa embættis-verkin fyrir hjáverk, hleypa-sem flest-um hjá, en fara sem fljótlegast yfir nockur, til ad verja egin erfidi og umhyggju til Bónda-vinnu og útdráttarsams búskapar, sem einka úr-rædi ad finna einhvörja, optar vesæla, forsorg-un vid[480]).

Uppá spurnínguna: er sidgjædi aukid hjá mer? mun eg og ega ad svara, já! ad minnsta kosti

[480]) Hjer datt mjer í hug, hvad Schytte segir um Spekinginn Aristippus í Staternes indvort. Re-gier., T. 4. bls. 505. Hann átti ad kienna heims-speki syni efna-manns, en honum þókti Aristip-pus setja of-mikid kiensu-kaup uppá, nefnil. nálægt 50rdlm, og sagdi: fyrir svo mikid get eg keypt mjer Þræl. Þad er og satt, svaradi Speking-ur-

kosti hafa sídir. sona minna fengid annad form, nýtt uppbrot eins eg Gellerts Hattur[481]). Pad búralegasta úr þeim hjá mørgum hafa margfaldadir titlar og bukt gjørt þegar útlægt[482]). Íini módurinn spennir árum saman æ fleiri fyrir sinn léttfæra plóg. Hann hefir ollad mér ólystar á mørgu því, er børnum mínum þókti ádur fullgott, af því þad var minn eginn ávøxtur, en fært mér framandi rétti, hvørra eg ádur ad miklu leiti gat án verid og bjargast vid mitt litla, fært mér margfaldt meira af mjøli og korni, margvísleg grjón, allrahanda braud til sælgætis, sykur, fíkjur og margvísleg sætindi. Nú nægist mér ecki lengur gód gømul hressing af øli, mjød, víns og brennuvíns tári, því heldri manna bord verda vída ad fljóta í Rommi, dýrmætum vínum og þeim ljúffengu dryckjum, Púnsi og Biskupi. Varla hefdi eg trúad því vid fædingu þína, mín Framlidna! ad þú undir skilnad ockar létir lendin Madera, Malaga, Champagne og Bourgogne veita þeirra dýrmætu vín-straumum inn á strandir mínar, jafnvel allt ad bordum Bænda minna. Thee veittu hefdingjar mínir ad eins til hátída-brygdis allt ad hálfnadri veru þinni; Kaffe vard hér um þær mundir, svo ad segja, fyrst þeckt ad smeck, nú þambar þad og Púnsid med ótæpt hvørr

urinn, heldur tvo enn einn fyrir sama verd, bædi son þinn og þann, sem þú kaupir.

[481]) Sjá Gamans og Alvøru I. Hefti bls. 85.

[482]) Sjá sømu bók um Titla og Compliment.

hvørr húsgángurinn í kapp vid meiri menn, en skammast sín vid Thee og skuldar uppá flestallt af þessu, jafnt hellsta bjargrædi[483]).

En — þó minum af Fina módnum svona uppskúrudu sjáfar-strøndum, ecki minnst vid hafnirnar og minn Høfudstad, þyki vanvirda ad uppsveitanna rusta-hætti, sem lítid einn þeckir á móti hinum til þessara sidbóta, heldur bjargast í mørgu vid gamlann einfaldlegleika í mat og fatnadi, er framantalid ecki heldur allt, er hinar hafa ad hrósa sér af fram yfir þessar; nei, konstin ad gjøra enda á þeirri leidinlegu tíd, ad gjøra nætur bjartar sem daga og daga dymma sem nætur, ad strída med alebli vid 4 uppmálud Kónga veldi, ad sigra og inntaka og til herfángs ad gjørtæma dala-þyngur þeirra yfirmanna, og þad med pólskum, [illegible]nskum, engelskum strídsbregdum, þad er nú mentin meiri og meistara stycki Fina módsins, sem smámsaman dreifist svo út medal sona minna, ad eg vid útfør nýfæddrar systur þinnar vona og ad géta skammlítid raulad undir med Rahbek þar

[483]) Af þessu má ráda hvørsu kostulega mjer í þessu tilliti hafi farid fram um seinni ár þín, sídan Eggert minn Olafsson í Qvædinu Island saung:
Hjálpudust ecki ádur, ellstu børnin min?
Sist þau smacka nádu, Sykur, Brennuvín,
Ecki Tóbak eda Thee.
Vitlaus auldin verdur mí,
Nema vøkvud á því se.

þar um[484]). Ahyggjusamlega læt eg mér einn= inn annt um i klædnadi, búningi og ad svo miklu leiti, sem eg mest orka, í búshlutum og háttalagi ad gjøra sjálfum þeim nýjasta franska mód, enga stór=minkun; þvî képpist eg vid ad apa náqvæmlega eptir øllu í þessu tilliti, sem eg ár= lega sæ uppgøtvad, ad tidkanlegt sé í ødrum stór=stødum, einkum sjálfri Kóngsborginni. Mér þykir ecki minkunin litil ad hafa enn sem ádur, vída unnid føt barna minna sjálf, átt efnid í þau og litinn sjálf til, en þó sára óglorlegann á minn einfalda vefnad og á mitt prjón. Eng= inn er þó svo blindur ad ecki sjái, hvørsu stór= um, ad dætrum mínum fari fram, er þær steypa sér úr vadmáls= og einskéftu=pilsinu, sem í mesta lagi kostar velvandad 4rdli, og birtast í alla= vega litu aptur úr sinu klædi, dýrindis dúkum eda silki, marg=borda= og frunsu=løgdu á 16, 20 já 30rdli; ellegar villtum minum vid fín= ar Treyjur og magalausa Kjóla, eptir þvî allra= nýjasta franska klæda=snidi, í stadinn fyrir prjóna= peisur, sand=svartar belg=hempur, eda einfaldar sortadar vadmáls=mussur. Kaupmadurinn einn heldur máské af reikningum sona minna í árs= lok hvør, ad litid hafi hagur þeirra ríkast vid þetta, en hann þegir þó um þad sem steinn, medan hann enn hefir óseld klædi, silki, dúka, borda, frunsur, óþrjótandi breytilegustu silki og adra

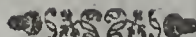
[484]) Den Gud, hvis Alter alle stimli til,
Hvor de opoffre Velfærd, Liv og alt er — Spil.
I Danske Tilskuer 1793.

adra klúta og ymislegt af Sína módsins farmi ad vefja þá í og gjøra med ásjálegri. Þessi audmjúka undirgéfni undir módsins einvalds-løg, sem fljótt megna ad ummiuda fásinnu í hygginde, er mér samt ecki spá-ný, því Hallgrímur Prestur Pétursson, sem deydi 1674, kannast vid hana þegar á sinni tíd[485]). Þetta, sem nú hefi eg talid, er þó eiginlegast útvortis sidgædi snertandi, en, hvad mundi því innra lída? eg verd fyrst ad nefna til hálfgleymdann póst, sem eg tel vidkomi bædi því ytra og innra, bædi fína og óbreytta módnum, nefnil.: ad tala opt þvert um huga sinn, ad hræsna og smjadra, sladra, bakbíta, nída allt loflegt hjá forþéntari mønnum, ad leggja snørur fyrir þá, ad drepa nidur lofsverdum fyrirtækjum, ad dæma illa um allt, nema sjálfann sig, og halda alla adra heimskingja, ad stipta flockadrætti, o! allt er þad ment, ecki med øllu vanrækt um þína tíd, sem ymisleg ad framan talin dæmi syna, og sem eg snemma í eldri systra þinna tíd hefi gjør-þeckt, hvarum Hallgríms Prests Péturssonar Flærdarsenna og Aldarháttur og Annálar mínir nógu skorinordt vitna [486]). Ad bregda sín loford, ad draga af réttum gjøldum til annara, er og ment, ecki enn úreldt. Ofridhelgi eigna, saudfjár og veidarfæra,

Fff þjófn-

[485]) Sjá hans Oflátúnga lýsingu í hans 1770 á ný útkomnu andlegu Psálmum og Qvædum, bls. 198-200.

[486]) Sjá sama Qvæda-safn.

þjófnadur á morgu, sem hønd má áfesta, leti og ómennska, lausa-mennska og okur-prâng, undirgëfinna hverúd og óráðvendni, allt umqvartad sárlega á øllum tídum, einkum í hallærum[487]; og enn eldúngis óvidrëtt eda ólagad, sjest í fullu gengi, því, þó gód Húsaga-tilskipan af 3ja Júní 1746 útkjæmi, er henni hvørgi framfylgt í neinu, og sá er ódara hirta-laus, sem fer því fram. Einhvørr minn duglegasti og besti Biskup Dr. Hannes Finnsson hefir og opinberlega sýnt, ad fáir í fjarlægd finni sig haldna vid, ad henda dom yfir þrá-kálfum og óráðvendum, sé ecki því meira í húsi, til þess med stórkostnadi ad koma þeim í mitt Tukthús[488]), enda þykir þessum sjálfum þad eckërt fælu-efni, heldur líkleg rádstafan, sem þanninn opinberlega gjørir ad løgum og þeirra hegníngu gis, og fælir jafnvel Yfirvøld frá, mót samvitsku sinni, ad unna skálkum svo heppinna vista-skipta[489]). Þetta, og daglega sannfærslugu, læt eg duga til andsvars uppá spurnínguna: **um sidgjædis framfarir hjá mër í þinni tíd.**

Eg

[487]) Sjá Admíral Rabens fyrirskipun í þessu tilliti þann 10da Júlí 1720. í F Joh. Hist. Eccl. Isl. T. III p. 523. og Vídalíns Deo, Regi, Patriæ, p. 53-64. Dr H. Finnsson um Mannfæckun af Hallærum, bls. 102, 177 skíríngargr. og 8da póst af Commissións Instruxi Arna og Páls, þann 22ann Maí 1702.

[488]) Sjá hans sama Rit, bls. 206 í 321 skíríngargr.

[489]) Sjá hjer ad framan bls. 545.

Eg vík þvi strax til gledilegra umtals efnis og andsvars- spurníngarinnar: hefir um mitt frelsi og mína bjargrædis-vegi rýmst í þinni tíd? og þacklát svara eg, já, stór-mikid! Frelsinu vid-víkjandi, tel eg ecki hid minnsta, ad bønd minnar kauphøndlunar losnudu 1786. Adur vóru eigur mínar og børn, svo ad segja nidur reyrd vid fædíngar edur búnadar heimkynni, bundin vid einstøk, opt ónáttúrleg hérød; rád yfir egin eignum þeim bønnud, þau sjálf lengst af í þessu tilliti hardúdugri yfirdrottnun misjafnra undirokud; øll innbyrdis hræring í bjargrædis-vegum og vidskiptum fjøtrud (sjá blf. 804—5). Hvørsu hér af ad nockru leiti leiddi Yfirvalda misbrúkada edr dádlitla vald, hefi eg þar synt, en — þacka má eg þad mildi míns besta Landsfødurs og Kongúngs þess VII. Christjáns og hans Konúnglega Sonar, ásamt hans heidrudu Rádgjafa óþreytanlegu umhyggju fyrir minni vidreisn. Med Admirali Gyldenløwe, Greifa O. M. Rantzau, Stiptamtmanni L. A. Thódal, Conferentsrádi Jóni Eirikssyni, sem talsmønnum, var mín umsjón heppilega falin í minna hellstu fyrirrádenda hendur erlendis, ecki sist í Greifa J. G. Moltkes og þó øllum framar Greifa Chr. Reventlows hendur. Kauphøndlunarinnar, bóndans, bjargrædis-veganna fullnadar-lausn og frelsi; Eignar-rétturinn til ábýla, ábúendum lagdur i skaut med Biskupsstóla-gótsanna þegar framqvæmdu sølu, og annara þá og þá á Kóngs og Kirkna-gótsum væntanlegri;

Jafnan jardar afgjalda eptir gløggvari vyrdíngu jardar-nota, og ſvo margt annad mèr til heilla, eru hvørt um ſig nóg' efni í óforgengilega heidurs-minníngu þeſſa mikla manns hjá mèr.

En — í fleiru tilliti hefir mitt Frelſi aukiſt, mínir bjargrædis útvegir rýmſt. Yfirvøld mín ſtýra mèr nú framar enn ádur, ecki eptir egin gèdþeckni, egin mislagda lunderni, heldur optar eptir gódum, á Náttúru-rètti og ſannſýni grundvøllludum løgum; eg er ecki lengur á-litin ſem herteſid land, ſem eptir ſkaplyndi ſtjórná megi, eda ſem land, á hvørju hefna egi lidins óréttar, ófridar eda manntjóns, heldur ſem vina og gódra meds-þegna heimkynni, undir ſama mildaſta Landsfødur; ſynir mínir eru ecki lengur á-litnir ſem réttlítil, ánaudug þý, ecki ſem ſénadur, vid hvørn ecki ſé ſkyldu- eda ſida-vandt í umgengni; mínir embættismenn medhøndlaſt, varla nú framar, af Yfirbodurum, ſem hrakmenni, heldur med ſidudum embættismønnum vel ſómandi kurteyſi og vyrdíngu. Kaupmøndlenda forna dramb, forakt og hardhýdgi, er umminduð í vingjarnlegheit, gódvild og áſtſemd vid hvørn, ſem ſama jøfnud ſýnir. Innbyrdis vidſkipti og bjargrædis útréttíngar med øllu løglegu móti verndadar, og þar vid margfaldadar, í von um einhvørn ávinning. Kálgarda-rækt vlda útdaud, ſieſt þó ſumſtadar á nockurn fót komin, Rockar, danſkir veſir, ýmislegar handydnir, þorſka- og ønnur net, Lagvadir fyrir hákalla, Saltfiſks-verkan, Ædarvarps betri ſtundan og margt fleira,

hafa

hafa vakid allmarga sonu mína og þeirra nærîngar adburdi af laungum dvala til vongladara lífs, en — hvert þad má þó þegar í øllu sælla heita eda affarabetra, því fyrra áanaudugra, verdur enn skodunar-mál.

Um andlegs frelsis og umburdarlyndis auka í þinni tíd, mín Framlidna! er nockud, enn þó allt minna ad segja, nema ad bannfærîngar og særíngar lidu øldúngis undir lok, af því Köngur minn svo útþryckilega baud; annars hefdu þær vist hjá fjølda manna þókt eins ómissandi og látínu-sáunguriun fordum í Grallaranum (sjá 430 skíringar-grein), ellegar enn þá lèlegir Sálmar frá 16du Øld, fyrir adra betri nýja; eins ómissandi og þvagl um djøfullegar útrèttingar hjá oss í mørgum Sálmi, margri andlegri bók og prèdikun. Því dyrfist nockurr t. d. í Gaman-vísu ad vekja þá villu: "ad dyr"um sem mønnum vera kunni annad líf ætlad "eptir þetta," herthjast strax hópur, í hvørjum nockrir af heilagri vandlætíngu sundurrifa sín klædi, en adrir frenda æ uldgjælum, sjálfum sèr og þjód sinni til smánandi minníngar um þeirra egin hrakmennsku, og þanninn er upplýsíngu, sidsemi og lærdóms frelsi, því midur! enn þá varid hjá fjøldanum.

Hefi eg efna-betra ástand grædt? er spurníng, hvørri eg lengi hefi efad mig ad játa, og enn efa eg þad. Márgfeld prakt, óhóf og eydslusemi hefir innleidt margfaldar þarfir og naudsynjar, margfaldann dyrleika, og uppsvelgt

víða allt, nema munaðar áhøldin ein. Veit eg, að margir telja munaðar-líf og óhóf almennings, sem merki og afleiðíngu góðs ástands, en lángtum vissari afleiðíng móðsins ysirdrottnunar eptir útlendra sið, og merki óráðs hjá mèr, mun þetta reynast. Dæmin og reynslan skulu það sanna og hafa þegar sannað, að jafnvel eptir 1 almennt bágt ár, víst eptir 2 í røð, fellur fjøldi fólks í húngri og bágindum. Hafi einstakur maður peninga nockra grædt í blómlegustu árum, hafa þvílíkir ætíð verið til hjá mér, og miklu meiri efna-menn, enn nú medal forstands manna, en þeirra tala þó sára þunn mót blá-magra fjøldans. Minar vørur mega þó kallast að mestu stígnar í verði mót útlendum, svo jøfnuður fengist og auðlegð af auknum, mikillega auknum bjargræðis-útvegum. En — hvør er þá orsøkin? mørg að minni hyggju; þá mestu tel eg almennt **vaxandi óráð í búskapar breytíngum, í kauphøndlun, og í uppheldi manna.**

Óráð í búnaðar-háttum tel eg: að synir mínir hafa svo umbreytt allvíða búskapar-formi sínu frá mínu náttúrlega og gamla, að ecki geta nú lengur þrifist á innlendum matvæla- og fatnaðar-faungum, sem fyrri, og að miklu leiti án verið útlendra útsjúgandi korn-vara, klæða- og kram-kaupa, við hvør øll egin atorkusemi niðurkjæfist, en óhóf og ómennska fylla hennar sess. Þetta vottar best sí-vaxandi kornvara innflutníngur ár hvørt híngað

til

til mín[490]), og kramsins sömuleidis, en undir eins armódur allra þeirra hérada, hvar þessa mest vidþarf, eda venja krefur, þegar mørg sérlegra uppsveita hérød enn í dag sýna, ad litils, sárlítils af øllu. þessu vidþurfi; af þvi þeir enn halda vid fornum búnadar-háttum, einkum gódri jardar- og fjár-rækt, halda vid spar- og hóf-semi, en hylla midur fína módinn. Þar kaupir gódur bóndi lítid eda eckért af mjøli, krami og óþarfa. Mjólk og skyri, smjøri og kjøti, tólg, ullu og skinnum af búi sínu, fær hann árlega heima hvørgi nærri øllu eydt, en — auk þess litla, er hann til naudsynja vidþarf (med hvørju þó ecki telst mjøl lítid eitt til brauda, og dálítid af fiski til smecks, hvørttveggja þó helst til umbreytíngar), gétur hann teluverdt seldt og grædt til uppeldis, og til adstodar børnum sínum; med honum læra þau sjálf ad vinna sín egin snotru og þockalegu føt af fénadarins ullu, og þau sóma þeim lángtum betur enn fína módsins fyrri, bls. 816, áminnsti fatnadur, vid hvørn, og endalaus mjøls, krams og munadar-varníngs kaup hinir aldrei, nema í velti-árum, ná heim, og eignast færstir álnar vyrdi afgángs; flestir armód og skuldir.

 Eck-

[490]) Arid 1732 komu 1000 tunnur kornvøru alls á Reykjavíkur og Húsavíkur hafnir, sem Kóngur þá útreiddi, og 1 skip alls á Reykjavík; 1759, eptir hallærin, útreiddi Kóngurinn allar hafnir, komu hier þad ár alls 5 skip, og hafdi 1 Kaupmadur 4 hafnir undir; nú tel eg, ad af þeim flytjist þángad margfaldt.

Eckért hefir máské á fyrri og seinni árum framar gagnad — ad ég eitthvört pláts tilnefni — t. d. Húnavatns-sýslu minni, enn þad, ad Kaupstadur hennar í nockur ár samfleytt vard stundum ecki uppsigldur, sem kénndi almenníngi ad spila uppá egin spítur, ad lagá sinn búnad sem skynsamlegast, og hagnýta allt sem best, kénndi honum, ad pestinni umlidinni, ad velja sér saudféd fyrir adal-næringar-stofn, sem ardmest, en hægást ad eignast og vidhalda, í erfidra og opt ardlitilla kúa stad, og um leid setti þad allar hendur vid ullár-vinnu í óda kapps erfidi til, og svo med því, ad ávinna bjerg og bráud. Af sjónum ausa þessir allt fyrir þad, um vertidir í øllum bærilegum árum, sømu blessun sem adrir. Búsæld og ánægja krýnir hvilíkra sveita skynsømu búnadar-hættu heillum og heidri, fyllir lønd mín kénadi og audlégd, fjølgar býlum, búendum, skattbændum, jardegendum, ydju- og atorkumønnum, mannesskjum yfir høfud, og þær géfa hinum verdugt dæmi til eptirbreytnis, sem med gagnstædri búnadar adferd setja alla þeirra von til ens stopula sjáfar-fengs, sem jafnvel í gódum árum gjørir ecki betur enn hrøckva til fyrrgreindra mjøls, krams og munadar-kaupa, en leysir særstum þá, enn sídur í bágum árum, afgáng frá skuldum. Menn lifa þar ríkmannlega um tíma, margir bændur til Jóla, margir skémur. Þar setja þeir mesta von sína til kúa, en halda fátt saudfé og illa. Bregdist hinna burdur, heyjafengur eda heyja nýting, er mjólk og bjørg øll farin,

farin, kyrnar ôdar fallnar enn af veit; af fáu, illa hølðnu og ardlitlu faudfé, er ullin í kaupstad feld, lítid því eda eckért af henni unnid. Lífid eydist í ómennsku, snatti og ydjuleysi; sulturinn er þeim samferda; jardar- og peníngs-rækt fellur nockrum þeirra erfid, þeir yfirgéfa því jørd og búskap og flyckjast út ad sjó í tómhús; ydja þar eckért, nema þá fáu róðrar-daga, sem géfast um árid á stuttum vertídum. Þeirra litli og stopuli abli er þad allt, af hvørju takast á fædi og fatnadur hvørs hyskis. Hvad á brestur, bætir nockrum útsjúgandi kaupavinna hjá verkafólks-fáum búendum, frá hvørjum hinir hlaupa úr vistum í þurrabúda ómennsku og hægd, svo jardir verda ecki, fyrir fólks-eklu, uppunnar eda fénadur forsorgadur; hins abla nockrir med ydjulausu húsgángs rolti í hópa-tali sveit úr sveit, um besta vinnutíma, betli, suhkjum og þjófnadi, og þegar eitt ár til sjóar misfellur, drepast þeir sjálfir útaf fyrstir manna í hor, sem flugur flockum saman, ellegar hlaupa ølðúngis burt, og slengja óforsorgadri ómaga hrúgu uppá þann hrepp, hvar þeir, enn þótt í allri ómennsku, hafa þeirra ablad, án þess nockuruntíma verulega adstodad hreppinn. Þanninn eydileggja þeir og ølðúngis útarma adra jarda ábúendur í sjóplátsum med hyski sínu, sem hér-adauki verdur sjaldnast ad vidsæmandi mannesskjum. Flestallt ydjuleysingjar, sem því nær eckért kunna eda nenna ad vinna, nema róa á sjó,

sjó, og lítid annad í uppeldi lært hafa, enn sjóbúda lyga-þvadur, þjófnad og margvíslega brádvendni. Þad er því ecki um skør fram, þó eg, bls. 524 og 805, ecki hafi þurrabúdanna lifernisháttum hælt, því dagleg, árleg, já, þín æfilaung reynsla og eldri og nýrri Annálar sanna þetta allt nógsamlega.

Þurrabúda líf tel eg því í mørgum sveitum sunnan- og vestan-verdt nærstu eda adra stærstu orsøk til míns armóds og báginda þar, nema í bestu árum, af því þad raunar er sú sanna uppspretta til ydjuleysis og brádvendnis hjá mørgum, til lausa-mennsku, ómennsku, vinnu-hjúa-skorts, kosta-vendnis og þvermódsku, sem vída bjóda byrgin og keppast ad flyckiast þerum saman í Þurrabúdanna hægd, til ad géta þar børn, á annara skaut, en undir eins géta erdileggjandi stofn til afkomenda, er aldrei læra ad vinna sér ærlega braud, og færstir annad enn íllt eitt. Þetta Þurrabúdanna skadvæna líf, var ád sønnu þeckt í eldri systra þinna tíd, og undir eins þeckt mig útarmandi, sem Annálar votta, en — margfaldast hefir þad í þinni tíd, mín Framlidna! vid vaxandi útveg hýsra, sem ástundad hafa, ad draga ad sér fólk úr sveitum til ad flenta skipum sínum þeim til ards, en færri viljad sídan byrdina bera af þeirra eda þeirra hyskis framfæri, heldur slengt henni uppá fátæka hreppa, þeirra velmegun, gódri hússtjórn og uppeldi, ydjusemi, jardar- og peníngsrækt til þess meira nidurdreps.

Gipt-

Giptíngar þesshattar Letimaga og ör-
eiga til þessháttar lífs, hafa því ásamt oll-
að armóði mínum. Veit eg samt vel, að
ríkisstjórnir leggja kapp á að fjölga hjónabönd-
um, en ecki fæcka, allt til fólks-fjölgunar, er
Þær álíta landa ríkdóm og eg játa það sama, því
Þegar gott uppeldi fæddra manneskja og líklegur
næringar-vegur gefur ardsama gagns-von af
Þeim, þá eru þær minn sanni ríkdómur, en
uppaldar við yðjuleysi, við óráðvendni, án bjarg-
vænlegs næringar-vegs, og með undirokun jarð-
ar- og penings ræktar og góðrar hússtjórnar,
verða þær mér sá þúngbærasti skattur og til
hveckirs flestum manndóms fyrirtækjum.

Að eckert straff hefir verið til hjá mér,
sem svo megi nefnast fyrir neina óráðvendni,
(því það í Tuktthúsinu hefir stælt margann,
skálk upp til óðáða sjá bls. 545, 577 og 818)
og að heimskulegt vana-umdæmi almúga hefir
álitið það, sem skyldu- og góð-verk, að skjóta
glæpamönnum undan laganna hegníngu, hefir
og ollað margvíslegrar óreglu hjá mér, og þar-
afleiðanda tjóns og ófriðhelgis á eigum manna.
Þessvegna, þegar eg á að svara uppá spurn-
ínguna: hefi eg efna-betra ástand grædt? er
mér nærst geði að halda, nei! sannur saman-
burður eigna manna nú og fyrri gefur rok til
þess. Þó mínir bjargrædisvegir hafi stór-
um rýmst og fjölgað, þó t. d.: sjáfar útvegur
á inn-nesjum, hafi síðan netanna innleiðslu
margfaldt aukist, hefir hann frá fyrri tíðum

eins

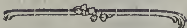
eins mikid minkad annarsstadar, svo sem i øllum útverum, kríngum Snæfellsjøkul og vídar, og votturinn ljósasti er fólks-fjøldinn nú og fyrri.

Eg hefi nú vid útför þína ecki enn eignast þá tølu fulla er eg átti eptir hallærin um komu þína, og tvisvar sídan (sjá bls. 498), en — eptir henni fer þó tala sjófólksins. Stórabóla 1707 og seinni 3 bólur, 3 hallæris bálkar, fern eldgos fjalla, og umfram allt fjárpestin, sóttir og hardæri ønnur, hafa jafnódt eydt minni endurlifnudu velmegun, opt gjørsellt allt og fólkid med til sanninda-merkis; svo heppna kalla eg mig nú, gæti eg vid útför þína sagt med sanni: eg hefi nád mér aptur og er nú jafn-rík af fólki og eigum, sem vid fædíngu þína. En — þad efa eg mjøg, og hygg, ad mig jafnvel meira bresta muni á sand-fjár og flestar eigur adrar mót hinum þá, enn mig audsjáanlega vantar uppá fólksfjøldann.

Hvad hefi eg þá hellst ad telja þér til gyldis og Æruminníngar? mín Framlidna! Uppá þessa sídustu spurníngu get eg nú, ad lyktum, verid fáord, med því ad vísa til þess marga, sem eg i undangengnum Eptirmælum þínum, hefi þér til hróss upptalid, nefnilega: stórum aukna og sívaxandi upplýsíngu og hjátrúar-hnecki; stórum endurbætta

bætta Løg-gjøf og Rèttar-framqvæmd; mildun sida og hardhdgis; mannkjærlegri medferd á sonum minum, og sæmdarmeiri umgengni vid þá; almennt vaxandi frelsi þeirra; mikilsverda lausn og rýmkun allra minna bjargrædis útvega og nýrra innleidslu, en umfram allt: sifeldt óbreytta fødurlega Rikisstjórn, hennar dæmalausu og óbreyttu umhyggju, ørlæti og velgjørdir mèr til frelsis í øllum bágindum, og til vonar-fullrar vidrèttingar þess á milli, krýnda fridarins óvidjafnanlegu stødugu heillum, hvørjar aldrei hafa um þína tíd nád ad raska í nockru minni hagsæld og ró, og fyrir hvar ell ómetanleg gædi eg af hjarta prísa Guds fødurlegu forsjón, og fel mig ørugg enni sømu framvegis!

Far þvi vel, ástkjæra Atjánda Øld! Fridur sè æ med þinni loflegu Minníngu, mín Framlidna!

Rètt-

Réttíngar og helſtu Prentvillur í Eptirmælunum.

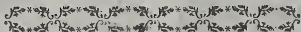
Blſ. 484 í línu 1, bætiſt fremſt: auk þeirra mörgu, ſem'eg miſti árid 1720 (ſjá blſ. 585), en ſvidaſáraſt ꝛc. Blſ. 489 l. 4, alla les: øll. Blſ. 500 Fólkstalan rjettiſt hjer eptir blſ. 595 - 96. Blſ. 504 línu 3, les: Kóngur minn Fridrik V. Blſ. 509 línu 30, er, les: ſe. Blſ. 556 milli línu 7du og 8du innbætiſt: Árid 1763 gaf Sýſlumadur Bjarni Halldórsſon jordina Medalheim med 4 kúgyldum til Kriſtfjár, og fyrirlagdi ad ſkipta afgjaldinu milli 12 hreppa í Húnaþíngi. Þorſteinn Sýſlumadur Sigurdsſon gaf litlu ſídar Annexkirkjunni ad Ketilſtødum á Vøllum, Sýrlaſtadi í Seidisfirdi 6 hundr., med 1 kúgyldi*), og Sýſlumadur David Scheving 1792 Fátækum á Bardaſtrønd jørdina Lægri-vadal 20 hndr. med 2 kúgyldum. Ibid. í línu 14 innbætiſt um Stiſtrup: af Biblíum gaf hann híngad 600, en af Nýja-teſtament. á íslendſku 1600 tals, ſem Prófaſtar gefins útbíta áttu þeim fátækuſtu í bádum ſtiptum**). Blſ. 558 nót. 188, les: CLXX. Blſ. 560 línu 6 þó, les þá. Blſ. 561 í nótu 194 Riti, les: Rits. Blſ. 617 línu 4 1776, les: 1773. Blſ. 676 línu 19 les: fyrrnefndann. Blſ. 677 línu 2 les en hann gaf. Blſ. 709 línu 12 hvørjum, les: hvørninn. Blſ. 744 línu 2, les 1789. Blſ. 748 línu 4, Siptamtmann, les Stiptamtmann. Ibid. línu 9 í nótu 396 hafdi les: hafi. Blſ. 759 í nótu 419 les: Islandorum & Philippia. Blſ. 768 línu 15 í nótu 433 Øll, les: Alla. Blſ. 780 línu 19 les: uppfundid. Blſ. 787 línu 32 í nótu 46, les: ſama ár, 1762. Ibid. línu 33 - 34, les: Drottníng. Blſ. 794 línu 6 les: ſveyndu. Blſ. 803 línu 28 innlæt, les: læt. Blſ. 816 línu 29 ſtimli, les: ſtimle.

---

*) Sjá hans prentudu Ættar- og Æfi-minníngu, blſ 23.

**) Sjá hjerum og um Stiſtrup, Mallings ſtore og gode Handlinger, blſ. 650.

Samtal

peirrar

Atjándu og Nitjándu Aldar,

um nóttina milli þess

31ta Decembr. 1800 og 1ta Janúarii 1801.

Atjánda Öld.

Mér er gladt í gedinu, Dóttir!
Gømul stár eg hundrad ára;
Þeir hafa margir mínum fargad
Meyjardóm' í æsku blómi;
Sjøl=lynd var eg, en fram mér hrundu
Fólkum djarfir minir arfar;
Man eg þad af kosta kyni,
Komu Drengir, frægir lengi.

Vilda' eg yppa ærnu kappi
Aa minna fyrrum knáu,
Mundu bóka= skafin ad stikum,
Skorta =fell og papphrs-þellur.
Margir jadrar minna fedra
Mundudu slikt, og losetir fundu,

 Þann

Þann hafa mínir sælu Synir
Snúduglyndir og fengid prúdann.

Þad er víst: ad Lærdóms listum
Lodir eí blettur fegrí á hnetti,
Fólkum (vænn er feldar-dálkur!)
Færrum settur, ad tølu rèttri, —
Heldur enn Eyjan ockar kalda,
Orpin hrími lánga tíma.
Gæt nú þess, ad gódur veitist
Gamall hródur úngu Fljódi.

Nítjánda Øld.

Þecki eg hródur þennann ockar,
Og þad er eí fjødur tekin af ødrum,
Þegar Sagna-rits vid reiknum
Rèttann keim í Nordurheimi.
Og þèr til kæti þess vil eg gèta:
Þínir Fedur og líka mínir,
Ebla knáttu' um unnir brattar
Od og smeck hjá fleiri þjódum.

Atjánda Øld.

Kunnid hafa til rísja minna
Raunir margar á vegum bjarga,
Sauda-pest mèr svall hid næsta,
Og Sóttir bólu skædar dróttum.
Elldum skutu idurin foldar
Eyddu sjám, og mannkyn deyddu.
(Rek

(Rek eg hnuggin svinnra Seggja
Saknad), Dóttir! vel mun rakna

Mørgum fræðum mínir niðjar
Mentagjarnir lengi þéntu,
Vara munu vísdóms greina
Verkin dyr í miklum tíri.
Af þeirra snild hinar eptri aldir
Allar skulu mig sæla kalla.
Augun vís eg að þér hvessi,
Einka Dóttir! á hinstu nóttu.

Nítjánda Old.

Vel eg þykjumst þetta skilja,
Þúngum ódi varpar Móðir;
En græði=stofn af góðum efnum
Sýna sjer eg frá skauti minu,
Krønsum gøfigar bjarkir bisast,
Brums eru knappar sprúngnir á sumum
Tvinnar sjóna saman línur
Slúnginn runnur blómi þrúngnu.

Þannig rétt við ægslum ættir
Ockar hródigar, besta Móðir!
Reyni' eg árla það af þínu
Þroska tekur Meyjan roskna;
Veit eg ei', því vandt er að géta,
Hvørt verð eg sling að ættar=springi,
En það er víst: af hrundum hraustum
Hafa menn von um styrka Sonu.

Atjánda Old.

Heyri eg lopt, til Lyda giptu,
Lostin gamms af fjadur-hamsi;
Vina kjósa Vættur mínar
Vorri moldu tárum goldid.
Hnípnar breyta hverfum litum
Heilla-dysir, því ad rísa
Fagurgérd med foldar skørdum
Fysleg rod ad miklum prísi.

Eystra kljár fyrir alda burum
Ein á dyngju Gullinfingra
Vefjar hvel, en skaut á skylum
Skérdast brátt yfir liki Náttar.
Lid eg í burtu hálft med hjarta
Hrygg og glød frá mínum stødvum.
Lifdu sæl! vér léttum tali,
Lypti þér jafnan hálig gipta!

B. Grøndal.

